

ICOMOS-ის საერთაშორისო ქარტიები და დოქტრინები

ICOMOS International Charters and Doctrinal Texts

ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო საბჭოს საქართველოს ეროვნული კომიტეტი

წინამდებარე კრებული წარმოადგენს ICOMOS-ის
საერთაშორისო ქარტიებს და დოქტრინებს ქართულ ენაზე.

The publication presents Georgian translation of
ICOMOS International Charters and other doctrinal Texts

შემდგენელი და მთავარი რედაქტორი: ნატო ცინცაბაძე
სარედაქციო საბჭო: მანანა სურამელაშვილი,
მარინე ყენია,
ციცინო ჩაჩხუნაშვილი

ტექსტის კორექტურა: ნინო გურასპაული
დაკაბადონება და დიზაინი: თამაზ ჩხაიძე

*ICOMOS - ის დოქტრინული ტექსტები დაცულია Creative Commons
ლიცენზიით "Attribution-NonCommercial - CC BY-NC".*

*ეს ლიცენზია იძლევა საშუალებას დოქტრინები გამოყენებული იქნას არაკომერციული
მიზნით ციტირებისთვის, პერიფრაზისთვის და მასზე დაყრდნობით ახალი ტექსტის
შექმნისთვის ICOMOS-ის სავალდებულო მითითებით.*

ICOMOS საქართველო მადლობას უხდის ა. ჩიქოვას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტს და
ქალბატონ ლია ქაროსანიძეს კონსულტაციებისა და დახმარებისთვის.

რედაქტორისგან

ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო საბჭოს (ICOMOS) ერთ-ერთი ძირეული ამოცანაა, „ხელი შეუწყოს საერთაშორისო კონვენციების, რეკომენდაციების, კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციის სტანდარტებთან დაკავშირებული სხვა დოკუმენტების მიღებასა და განხორციელებას“. ICOMOS-ის საქართველოს ეროვნული კომიტეტი (ICOMOS საქართველო) წარმოადგენს ICOMOS-ის საერთაშორისო ქარტიებისა და სხვა დოქტრინების კრებულს ქართულად. პუბლიკაციაზე მუშაობა 2019 წლიდან დაიწყო და ქარტიების დიდი ნაწილი ფაქტიურად უსასყიდლოდ ითარგმნა ინგლისურიდან, ICOMOS საქართველოს წევრების ძალისხმევით, რისთვისაც განსაკუთრებული მადლობა ეკუთვნის მათ.

წინამდებარე კრებული განკუთვნილია კონსერვაციის დარგის სპეციალისტებისა და სტუდენტებისთვის. წარმოდგენილი დოკუმენტები გაჯერებულია ტექნიკური ტერმინოლოგიით და მათი ადეკვატური ინტერპრეტაციისა და სწორი გამოყენებისთვის აუცილებელია კონსერვაციის პრინციპების საბაზისო ცოდნა. დოქტრინების ორიგინალად ითვლება, როგორც ფრანგული, ისე ინგლისური ვერსიები, თუმცა, მათ შექმნაზე, როგორც წესი, საერთაშორისო სპეციალისტების ქსელი მუშაობს, რომელიც ცდილობს დოკუმენტი უნივერსალური იყოს განსხვავებული კულტურებისთვის. ქარტიების დოქტრინული ხასიათი ზღუდავს თავისუფალი თარგმანის არეალს, რაც ქართული ვერსიის შექმნის დროსაც გამოწვევას წარმოადგენს.

პუბლიკაციაში შევიდა ოცი პროფესიული ტექსტი, ქარტიების უმრავლესობა და რამდენიმე მნიშვნელოვანი დეკლარაცია, რეკომენდაცია. რამდენიმე მათგანის ქართული თარგმანი უკვე არსებობდა და ხელმისაწვდომი იყო გამოცემებსა თუ ინტერნეტ სივრცეში. ასე მაგალითად, არსებობს ვენეციის ქარტიის თარგმანის რამდენიმე ვერსია; ერთ-ერთი ბოლო ვერსია, ავთენტურობის შესახებ დეკლარაციასთან ერთად, გამოქვეყნებულია წიგნში, *მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავი ადგილების მართვის სახელმძღვანელო პრინციპები* (ბერნარ მ. ფილდენი. იუკა იოკილეტო. რედაქტორი: დ. თუმანიშვილი. 2007 წ.); ICOMOS საქართველოსაც ჰქონდა რამდენიმე ტექსტის სამუშაო ვერსია; და ა.შ. ისინი, მცირე რედაქტირებით, ძირითადად, ტერმინოლოგიის კორექციის მიზნით, ჩართულია წინამდებარე კრებულში. დოქტრინები წარმოდგენილია რატიფიკაციის თარიღების და არა ტიპოლოგიის მიხედვით, რაც ჩვენი აზრით, კარგად წარმოაჩენს კონსერვაციის ფილოსოფიისა და პრინციპების ევოლუციას. აღსანიშნავია, *ვალეტას პრინციპები ისტორიული ქალაქების, პატარა ქალაქებისა და ურბანული არელების დაცვისა და მართვისთვის*, რომელიც ვაშინგტონის, ერთ-ერთი ყველაზე გამოყენებადი ქარტიის, გავრცობილ და პრაქტიკაზე დაფუძნებულ, განახლებულ ქარტიას წარმოადგენს; შესაბამისად, ორივე შევიდა პუბლიკაციაში. განსაკუთრებით ყურადსაღებია, *არქიტექტურული მემკვიდრეობის ანალიზის, კონსერვაციისა და სტრუქტურული რესტავრაციის პრინციპები*. საქართველოში ისტორიული ნაგებობების სტრუქტურული კონსერვაციის დისციპლინის ფაქტიურად არ არსებობის გამო, კრებულისთვის ასევე შევარჩიეთ *რეკომენდაციები არქიტექტურული მემკვიდრეობის ანალიზის, კონსერვაციის და სტრუქტურული რესტავრაციისათვის*. პუბლიკაციაში არ შევიდა *კულტურული ტურიზმის საერთაშორისო ქარტია*, რომლის განახლებული ვერსია ICOMOS-ის შემდგომ ასამბლეაზე უნდა განიხილოს, ასევე *საფორთიფიკაციო და სამხედრო მემკვიდრეობის სახელმძღვანელო*, რომელიც ახლახანს გამოქვეყნდა. რაც შეეხება დეკლარაციებს და რეკომენდაციებს, მათი შერჩევა მოხდა, ძირითადად, იმის საფუძველზე, თუ რამდენად აქტიურად გამოიყენება ისინი კონსერვაციის თანამედროვე პრაქტიკაში. კრებული აერთიანებს ICOMOS-ის საერთაშორისო დოქტრინებს და არ მოიცავს ICOMOS-ის რიგი ეროვნული კომიტეტების დოკუმენტებს, რომლებიც ეროვნულ სპეციფიკას ეფუძნება, თუმცა საერთაშორისო აღიარება აქვს.

კრებულზე მუშაობისას საკონსულტაციო შეხვედრები ტარდებოდა საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული სააგენტოს და ა. ჩიქოვას სახ. ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სპეციალისტებთან. სამუშაო პროცესმა თვალნათლივ დაგვანახა კონსერვაციის დარგში ქართული ტერმინოლოგიის შედგენისა და განახლების აუცილებლობა, რასაც დარგის სპეციალისტებისა და ფილოლოგების ხანგრძლივი მუშაობა სჭირდება. წინამდებარე კრებული ასეთ ამოცანას ვერ

დაისახავდა და მან, ძირითადად, პრაქტიკაში დამკვიდრებული ტერმინები ასახა. მაგალითად, ტერმინ *Authenticity*-სთვის ქართულ ტექსტებში ვხვდებით, როგორც *ავთენტურს*, ისე *ავთენტურობას*. ვინაიდან ენათმეცნიერები ორივეს მართებულად მიიჩნევენ, ჩვენ პრაქტიკოსებში დამკვიდრებულ *ავთენტურობა*-ზე შევჩერდით. აზრთა სხვადასხვაობაა ტერმინ *Setting*-თან დაკავშირებით. ეს ტერმინი ჯერ კიდევ ვენეციის ქარტიამა გამოყენებული გარემოს ფართო გაგებით, თუმცა, სპეციალური დეკლარაცია 2005 წელს იქნა მიღებული, სადაც დეტალურად განისაზღვრა ტერმინი, როგორც ძეგლის კონტექსტის მატერიალური და არამატერიალური მახასიათებლების კომპლექსი. ეს ტერმინი დოქტრინებში სიტყვების *გარემოსა* და *კონტექსტის* პარალელურად გამოიყენება. წინამდებარე კრებულში *Setting*-ის მნიშვნელობით გამოყენებულია სიტყვა *გარემოცვა*, როგორც ტექნიკური ტერმინი. ამასთან ერთად, იქ, სადაც ტერმინი მკაფიოდ ფიზიკურ მიდამოებს ასახავს, ზოგჯერ გამოყენებულია ისევ *გარემო*. დღეს არაფორმალურად ექსპერტების ნაწილი ტერმინად „*სეთინგს*“ იყენებს. რა ფორმით დამკვიდრდება იგი დარგობრივ ლექსიკონში მომავალში გაირკვევა.

დარგის განვითარებასთან ერთად, ბევრი ახალი სპეციფიკური ქარტია და სახელმძღვანელო დებულება შეიქმნება, არსებული კი განახლდება. ექსპერტების ერთი ჯგუფი ვენეციის ქარტიის განახლებაზეც კი საუბრობს, რომელიც ყოველი მომდევნო ვიწრო დარგობრივი ქარტიის საფუძველია და ვენეციის ქარტიის სულისკვეთებას იზიარებს. ICOMOS საქართველო მომავალშიც შეეცდება, შეავსოს ინფორმაცია და უზრუნველყოს ახალი დოქტრინების ქართულად თარგმნა. წინამდებარე კრებული კი პირველია, სადაც თავმოყრილია კონსერვაციის საერთაშორისო დებულებები, რომლებიც აქტიურად გამოიყენება საერთაშორისო პრაქტიკაში, მსოფლიო მემკვიდრეობის მართვაში. იმედია, ის სასარგებლო იქნება დარგის ექსპერტებისა და სტუდენტებისთვის.

ნატო ცინცაბაძე

თავმჯდომარე
ICOMOS საქართველო

სარჩევი

ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების კონსერვაციისა და რესტავრაციის საერთაშორისო ქარტია (ვენეციის ქარტია 1964 წ.)	7
თარგმანი გამოქვეყნებულია წიგნში, მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავი ადგილების მართვის სახელმძღვანელო პრინციპები. ბერნარ მ. ფილდენი. იუკა იოკილეტო. რედაქტორი: დ. თუმანიშვილი. საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტრო. 2007 წელი.	
ისტორიული ზაღების ქარტია (ფლორენციის ქარტია, 1981 წ.).....	11
თარგმანი გამოქვეყნებულია: HTTPS://ANCIENTGEORGIA.WORDPRESS.COM/	
ქარტია ისტორიული ქალაქებისა და ურბანულ არეალთა კონსერვაციისთვის (ვაშინგტონის ქარტია, 1987 წ.)	15
თარგმანი: მარინე ყენია, ნატო ცინცაბაძე	
არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვის ქარტია (1990 წ.).....	19
თარგმანი: მარიამ ხურცილავა	
ნარას დოკუმენტი ავთენტურობის შესახებ (1994 წ.).....	25
თარგმანი გამოქვეყნებულია წიგნში, მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავი ადგილების მართვის სახელმძღვანელო პრინციპები. ბერნარ მ. ფილდენი. იუკა იოკილეტო. რედაქტორი: დ. თუმანიშვილი. საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტრო. 2007 წელი.	
ძეგლების, შენობათა ჯგუფებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების აღრიცხვის პრინციპები (1996 წ.)	29
თარგმანი: ნ. მატარაძე	
ქარტია წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვის შესახებ (1996 წ.).....	35
თარგმანი: მარიამ კალხიტაშვილი	
ქარტია ხალხური არქიტექტურული მემკვიდრეობის შესახებ (1999 წ.)	41
თარგმანი: მანანა თევზაძე	
ICOMOS-ის პრინციპები კედლის მხატვრობის შენარჩუნების და კონსერვაცია-რესტავრაციის შესახებ (2003 წ.).....	45
თარგმანი: ნინო მატარაძე თარგმანის ტექნიკური რედაქტირება: ლელა ნინოშვილი, მარიამ საღარაძე, გვანცა ფოცხიშვილი	
ICOMOS-ის ქარტია - არქიტექტურული მემკვიდრეობის ანალიზის, კონსერვაციისა და სტრუქტურული რესტავრაციის პრინციპები (2003 წ.).....	51
თარგმანი: მიხეილ ნიშნიანიძე თარგმანის ტექნიკური რედაქტირება: ლაშა შარტავა	
რეკომენდაციები არქიტექტურული მემკვიდრეობის ანალიზის, კონსერვაციის და სტრუქტურული რესტავრაციისათვის (2003 წ.).....	55
თარგმანი: მიხეილ ნიშნიანიძე თარგმანის ტექნიკური რედაქტირება: ლაშა შარტავა	

ქსი'ანის დეკლარაცია მემკვიდრეობის ნაგებობების, დირსშესანიშნავი ადგილებისა და არელების გარემოცვის კონსერვაციის შესახებ (2005 წ.).....	77
თარგმანი: მარინე ყენია, ნატო ცინცაბაძე	
კვებეკის დეკლარაცია ადგილის სულის შენარჩუნების შესახებ (2008 წ.).....	83
თარგმანი: მარიამ ხურცილავა	
ICOMOS-ის ქარტია კულტურული მარშრუტების შესახებ (2008 წ.).....	87
თარგმანი: რუსუდან მირზიკაშვილი	
ICOMOS-ის კულტურული მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის ქარტია (2008 წ.).....	97
თარგმანი: მანანა თევზაძე	
ვალეტას პრინციპები ისტორიული ქალაქების, პატარა ქალაქებისა და ურბანული არელების დაცვისა და მართვისთვის (2011 წ.).....	105
თარგმანი: მარიამ ხურცილავა	
ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილების, ნაგებობების, არელებისა და ლანდშაფტების კონსერვაციის ICOMOS-ისა და TICCIH-ის ერთობლივი პრინციპები (დუბლინის პრინციპები, 2011 წ.).....	119
თარგმანი: რუსუდან მირზიკაშვილი	
ICOMOS-ის პრინციპები ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციისთვის (2017 წ.).....	125
თარგმანი: ნინო მატარაძე	
ICOMOS-IFLA-ს დოკუმენტი ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების შესახებ (2017 წ.).....	133
თარგმანი: ნინო მატარაძე	
ICOMOS-IFLA-ს პრინციპები სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების, როგორც მემკვიდრეობის შესახებ (2017 წ.).....	139
თარგმანი: მარიამ კალხიტაშვილი	

ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების კონსერვაციისა და რესტავრაციის საერთაშორისო ქარტია (ვენეციის ქარტია 1964 წ.)

International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites
(The Venice Charter 1964)

ხალხთა თაობების მიერ შექმნილი ისტორიული ძეგლები, რომლებიც წარსულის გზავნილს მოიცავს, დღემდე რჩება მათი ძირძველი ტრადიციების ცოცხალ მოწმედ. კაცობრიობა დღითიდღე რწმუნდება, რომ ადამიანებს საერთო ღირებულებები გააჩნიათ და პატივს მიაგებს ისტორიულ ძეგლებს, როგორც საერთო მემკვიდრეობას. აღიარებულია, რომ მათი დაცვა მომავალი თაობების საერთო პასუხისმგებლობაა. თითოეული ჩვენგანის მოვალეობას წარმოადგენს ეს მემკვიდრეობა მისი ავთენტურობის მთელი სიმდიდრით გადავცეთ მომავალ თაობებს.

არსებითია ძეგლთა დაცვისა და რესტავრაციის ძირითადი პრინციპების შეთანხმება და დამტკიცება საერთაშორისო დონეზე, სადაც ყოველი ქვეყანა პასუხისმგებელი უნდა იყოს ამ პრინციპების განხორციელებაზე საკუთარი კულტურისა და ტრადიციების ფარგლებში.

პირველად განისაზღვრა რა ეს ძირითადი პრინციპები 1931 წლის ათენის ქარტიაში, ამან დიდად შეუწყო ხელი ფართო საერთაშორისო მოძრაობის განვითარებას, რომელმაც კონკრეტული ფორმა მიიღო ეროვნული დოკუმენტებში, ICOM-ისა და UNESCO-ს მუშაობაში და ამ უკანასკნელის მიერ კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და რესტავრაციის შემსწავლელი საერთაშორისო ცენტრის (ICCROM) დაარსებით. მზარდი ცოდნა და კრიტიკული ხედვა მოშველიებული იქნა უფრო და უფრო გართულებული და მრავალფეროვანი პრობლემების გადასაწყვეტად. დღეს დადგა დრო, როცა ეს ქარტია ხელახლა უნდა გადაისინჯოს, რათა საფუძვლიანად იქნას შესწავლილი კომპლექსური პრინციპები და გაფართოვდეს მისი მასშტაბი ახალ დოკუმენტში.

შესაბამისად, ვენეციაში, 1964 წლის 25-31 მაისს შეკრებილმა არქიტექტორთა და ისტორიული ძეგლების სპეციალისტთა II საერთაშორისო კონგრესმა დაამტკიცა შემდეგი ტექსტი:

განმარტებები

- მუხლი 1. ისტორიული ძეგლის ცნება მოიცავს არა მხოლოდ ცალკეულ არქიტექტურულ ქმნილებას, არამედ ასევე ურბანულ ან სასოფლო-სამეურნეო გარემოს, რომელშიც მოიპოვება კონკრეტული ცივილიზაციის, მნიშვნელოვანი განვითარების ან ისტორიული მოვლენის დამადასტურებელი კვალი. ეს შეეხება არა მხოლოდ ხელოვნების ბრწყინვალე ნიმუშებს, არამედ შედარებით მოკრძალებულ ნამუშევრებსაც, რომელთაც დროთა განმავლობაში შეიძინა კულტურული მნიშვნელობა.
- მუხლი 2. ძეგლთა კონსერვაცია და რესტავრაცია უნდა იშველიებდეს ყველა იმ სამეცნიერო დარგსა და ტექნოლოგიას, რომელსაც შეუძლია ხელი შეუწყოს არქიტექტურული მემკვიდრეობის შესწავლასა და დაცვას.
- მუხლი 3. ძეგლთა კონსერვაციის და რესტავრაციის მიზანია ძეგლის, როგორც ხელოვნების ნიმუშის დაცვა, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია ვიდრე მისი, როგორც ისტორიული მოწმობის შენარჩუნება.

კონსერვაცია

- მუხლი 4. ძეგლთა კონსერვაციისთვის არსებითია მათი მუდმივი მოვლა.
- მუხლი 5. ძეგლთა კონსერვაციის ხელშეწყობისთვის მუდმივად ხდება მათი გამოყენება საზოგადოებისთვის სასარგებლოდ. შესაბამისად ასეთი გამოყენება სასურველია, თუმცა

დაუშვებელია ამ მიზნით შენობის გეგმარებითი სტრუქტურის ან დეკორის შეცვლა. ფუნქციის ცვლილებით გამოწვეული გადაკეთება მოაზრებულ და ნებადართულ უნდა იქნას მხოლოდ ამ შეზღუდვების გათვალისწინებით.

მუხლი 6. ძეგლის კონსერვაცია გულისხმობს იმ გარემოცვის შენარჩუნებას, რომელიც არ არღვევს მასშტაბს. ყოველთვის, როცა არსებობს ტრადიციული გარემო, იგი შენარჩუნებული უნდა იქნას. დაუშვებელია იმგვარი ახალმშენებლობა, ნგრევა, ან გადაკეთება, რომელიც შეცვლის მასისა და ფერის არსებულ ურთიერთმიმართებას.

მუხლი 7. ძეგლი განუყოფელია ისტორიისგან, რომლის მოწმედაც იგი გვევლინება და გარემოსგან, რომელშიც ის ჩამოყალიბდა. ძეგლის, ან მისი ფრაგმენტის გადაადგილება დაუშვებელია, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ამას მოითხოვს მისი გადარჩენის აუცილებლობა ან ეს ქმედება გამართლებულია უმაღლესი მნიშვნელობის ეროვნული თუ საერთაშორისო ინტერესებით.

მუხლი 8. ქანდაკების, მხატვრობის ან დეკორატიული მორთულობის ელემენტი, რომელიც წარმოადგენს ძეგლის განუყოფელ ნაწილს, შეიძლება მოიხსნას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ეს მისი შენარჩუნების ერთადერთი გზაა.

რესტავრაცია

მუხლი 9. რესტავრაციის პროცესი უადრესად სპეციალიზებული საქმიანობაა. მისი მიზანია ძეგლის ისტორიული, ესთეტიკური ღირებულებების შენარჩუნება, გამოვლენა და დაფუძნებულია თავდაპირველი მასალისა და ავთენტური დოკუმენტების პატივისცემაზე. რესტავრაცია უნდა შეწყდეს იქ, სადაც იწყება ვარაუდი და, უფრო მეტიც, იმ შემთხვევაში, როცა დამატება გარდაუვალია, ნამუშევარი უნდა გამოირჩეოდეს არქიტექტურული კომპოზიციიდან და ატარებდეს თანამედროვეობის ნიშანს. ყველა შემთხვევაში, რესტავრაციას წინ უნდა უძღოდეს და მოხდეს ძეგლის არქეოლოგიური და ისტორიული შესწავლა.

მუხლი 10. როცა ტრადიციული ტექნოლოგიები არაადეკვატურია, ძეგლის კონსოლიდაცია შეიძლება კონსერვაციისა და მშენებლობის ისეთი თანამედროვე ტექნოლოგიის გამოყენებით, რომლის ეფექტურობა დადასტურებულია სამეცნიერო მონაცემებით და დამტკიცებულია გამოცდილებით.

მუხლი 11. გასათვალისწინებელია ძეგლის მშენებლობაში შეტანილი ყველა პერიოდის ღირებული წვლილი, რადგანაც სტილისტური ერთიანობა არ წარმოადგენს რესტავრაციის მიზანს. როდესაც შენობა შეიცავს სხვადასხვა პერიოდის ზედდებულ ფენებს, ქვედა ფენის გამოვლენის მიზნით გვიანდელი ფენების მოხსნა შეიძლება გამართლებულ იქნას მხოლოდ გამოწვევებში და როცა მოხსნილი ფენა მცირედი მნიშვნელობის მქონეა, გამოვლენილი მასალა კი დიდი ისტორიული, არქეოლოგიური და მხატვრული ღირებულების მქონეა და საკმარის კარგადაა შემონახული იმისთვის, რომ გამართლებულ იქნას ეს ქმედება. კომპლექსური ელემენტების მნიშვნელობის შეფასება და გადაწყვეტილების მიღება იმის შესახებ, თუ რა შეიძლება იქნას დანგრეული, არ შეიძლება მინდობილ იქნას მხოლოდ ამ სამუშაოზე პასუხისმგებელ ერთ პიროვნებაზე.

მუხლი 12. ნაკლები ელემენტების შევსება უნდა მოხდეს მთელთან ჰარმონიულად, მაგრამ, ამავედროულად, უნდა გამოირჩეოდეს თავდაპირველისგან, იმგვარად, რომ რესტავრაცია არ აყალბებდეს მხატვრულ ან ისტორიულ მტკიცებულებას.

მუხლი 13. დამატებები დაუშვებელია, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ეს არ აკნინებს შენობის საინტერესო ნაწილებს, მის ტრადიციულ გარემოცვას, მისი შემადგენლობის ბალანსს და მის კავშირს შემოგარენთან.

ისტორიული ადგილები

მუხლი 14. ძეგლების ტერიტორია განსაკუთრებული ზრუნვის საგანი უნდა იყოს, ძეგლის მთლიანობის დასაცავად უზრუნველყოფილი უნდა იქნას მისი გასუფთავება და სათანადოდ პრეზენტაცია. ასეთ ადგილებში განხორციელებული საკონსერვაციო და სარესტავრაციო სამუშაოები განმსჭვალულ უნდა იყოს წინამდებარე მუხლებში განმარტებული პრინციპებით.

არქეოლოგიური გათხრები

მუხლი 15. გათხრები უნდა განხორციელდეს სამეცნიერო სტანდარტების და UNESCO-ს მიერ 1956 წელს მიღებული რეკომენდაციის შესაბამისად, რომელიც განსაზღვრავს არქეოლოგიური გათხრების შემთხვევაში გამოსაყენებელ საერთაშორისო პრინციპებს.

ნანგრევები უნდა შენარჩუნდეს და მიღებულ უნდა იქნას სათანადო ზომები არქიტექტურული მახასიათებლების და აღმოჩენილი ობიექტების მუდმივი კონსერვაციისა და დაცვისათვის. მეტიც, ყოველი საშუალება უნდა იქნას გამოყენებული ძეგლის აღქმის ხელშეწყობისა და გამოვლენისთვის მისი საზრისის დამახინჯების გარეშე.

ნებისმიერი სარეკონსტრუქციო სამუშაო უნდა გამოირიცხოს “a priori”. მხოლოდ ანასტილოზი, ე.ი. არსებული, მაგრამ განცალკევებული ნაწილების ხელახლა შეერთება შეიძლება იქნას დაშვებული. გამთლიანებისათვის გამოყენებული მასალა მუდამ ცნობადი უნდა იყოს, ხოლო მისი მოხმარება უმცირესი, რაც უზრუნველყოფს ძეგლის კონსერვაციას და მისი ფორმის აღდგენას.

პუბლიკაციები

მუხლი 16. შენარჩუნების, რესტავრაციის ან გათხრების სამუშაოებს მუდამ უნდა ახლდეს ნახაზებითა და ფოტოებით ილუსტრირებული ზუსტი დოკუმენტაცია ანალიტიკური და კრიტიკული ანგარიშების სახით. გაწმენდის, კონსოლიდაციის, გადაკეთების და ინტეგრაციის ყოველი ეტაპი, ისევე როგორც სამუშაოს მსვლელობისას გამოვლენილი ტექნიკური და გარეგნული მახასიათებლები, ჩართული უნდა იყოს ანგარიშებში. ეს მასალა უნდა განთავსდეს საჯარო დაწესებულების არქივში და ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს ყველა მკვლევრისთვის. რეკომენდირებულია ანგარიშის გამოქვეყნება.

კომიტეტის მუშაობაში მონაწილეობა მიიღეს შემდეგმა პირებმა ძეგლთა კონსერვაციისა და რესტავრაციის შესახებ საერთაშორისო ქარტიის პროექტის შესადგენად:

- პიერო გამოლა, თავმჯდომარე (იტალია)
- რეიმონდ ლემერი, მომხსენებელი (ბელგია)
- ხოსე ბასეგონდა-ნონელი (ესპანეთი) ლუის ბენავენტე (პორტუგალია) ჯურჯე ბოსკოვიჩი (იუგოსლავია) ჰიროში დაიფუკუ (UNESCO)
- პ.ლ. დე ვრიზე (ნიდერლანდები) ჰარალდ ლანგბერგი (დანია) მარიო მატეუჩი (იტალია)
- ჟან მერლეტი (საფრანგეთი)
- კარლოს ფლორეს მარინი (მექსიკა)
- რობერტო პანე (იტალია) ს.ჩ.ჯ. პაველი(ჩეხოსლოვაკია) პოლ ფილიპო (ICCROM) ვიქტორ პიმენტელი(პერუ)
- ჰაროლდ ჯ. პლენდერლეიზი (ICCROM) დეოკლევიო რედიგ დე ცამპოს (ვატიკანი) ჟან სონიე (საფრანგეთი)
- ფრანსუა სორლინი (საფრანგეთი) ეუსტათიოს სტიკასი (საბერძნეთი) გერტრუდ ტრიპი (ავსტრია)
- ჟან ზაშვატოვიჩი (პოლონეთი)
- მუსტაფა ს. ზბისი (ტუნისი)

ისტორიული ბაღების ქარტია (ფლორენციის ქარტია, 1981 წ.)

მიღებულია ICOMOS-ის მიერ. 1982 წ.

Historic Gardens (The Florence Charter 1981)

პრეამბულა

ICOMOS-IFLA-ს (მეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო კომიტეტი - ლანდშაფტის არქიტექტორთა საერთაშორისო ასოციაცია) ისტორიული პარკების საერთაშორისო კომიტეტმა, რომელიც 1981 წლის 21 მაისს ფლორენციაში შეიკრიბა, გადაწყვიტა ისტორიული ბაღების დაცვის ქარტიის შედგენა, რომელსაც ამ ქალაქის სახელი მიენიჭა. წინამდებარე ფლორენციის ქარტია შექმნილია კომიტეტის მიერ, რომელიც დაამტკიცა ICOMOS-მა 1982 წლის 15 დეკემბერს, როგორც ვენეციის ქარტიის დამატება, რომელიც კონკრეტულ სფეროს ეხება.

- მუხლი 1. „ისტორიული ბაღი არის არქიტექტურული და საბაღე ხელოვნების კომპოზიცია, რომელიც საზოგადოებისთვის საინტერესოა ისტორიული და მხატვრული თვალსაზრისით“. ამდენად, იგი განხილულ უნდა იქნას, როგორც ძეგლი.
- მუხლი 2. „ისტორიული ბაღი არქიტექტურული კომპოზიციაა, რომლის შემადგენელი ნაწილები, ძირითადად, მცენარეულია და ამდენად, ცოცხალი. ეს ნიშნავს, რომ ადვილად შეიძლება მათი დაზიანება და განახლება“. ამდენად, მისი იერსახე ასახავს, ერთი მხრივ, მუდმივ ბალანსს სეზონურ ციკლებს, ბუნების გაცოცხლებასა და კვდომას შორის და მეორე მხრივ, მხატვართა და ოსტატთა მისწრაფებას, შეინარჩუნონ ის მუდმივად უცვლელი სახით.
- მუხლი 3. ისტორიული ბაღი, როგორც კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი, უნდა შენარჩუნდეს ვენეციის ქარტიის სულისკვეთების ჭრილში. მაგრამ, რამდენადაც იგი ცოცხალი ძეგლია, მისი დაცვის მართვა უნდა განხორციელდეს სპეციფიკური წესების დაცვით, რაც წინამდებარე ქარტიის საგანს წარმოადგენს.
- მუხლი 4. ისტორიული ბაღის არქიტექტურული კომპოზიცია მოიცავს:
- მის დაგეგმარებას და ტოპოგრაფიას;
 - მის მცენარეულობას, თავისი სახეობებით, პროპორციებით, ფერთა შეხამებით, მათ შორის მანძილებით და შესაბამისი სიმალეებით;
 - მის სტრუქტურულ და დეკორაციულ მახასიათებლებს;
 - მის წყლებს (აუზი, რუ, ნაკადული, მდინარე), რომლებიც ცას აირეკლავენ.
- მუხლი 5. როგორც ცივილიზაციისა და ბუნების პირდაპირი მსგავსების გამოხატულება, როგორც მედიტაციის ან დასვენებისათვის შესაფერისი ადგილი, ბაღი იდეალიზებული სამყაროს გამოსახულების, „სამოთხის“ კოსმოსურ მნიშვნელობას იძენს ამ ტერმინის (სამოთხის) ეტიმოლოგიური გაგებით და ამდენად, კულტურის, სტილის, ხნოვანების და ხშირად ორიგინალური მხატვრული შემოქმედების განსახიერებას წარმოადგენს.
- მუხლი 6. ტერმინი „ისტორიული ბაღი“ თანაბრად მიესადაგება პატარა ბაღებსაც და დიდ პარკებსაც, როგორც ფორმალურს, ისე „ლანდშაფტურს“.
- მუხლი 7. იმის მიუხედავად, დაკავშირებულია თუ არა ისტორიული ბაღი ნაგებობასთან, რომლის განუყოფელ ნაწილსაც ის წარმოადგენს, არ შეიძლება მისი განხილვა იზოლირებულად გარემომცველი სპეციფიკური გარემოსგან, ურბანული იქნება ის, სასოფლო-სამეურნეო, ხელოვნური თუ ბუნებრივი.
- მუხლი 8. ისტორიული ადგილი არის სპეციფიკური ლანდშაფტი, რომელიც დაკავშირებულია მეხსიერებაში შემონახულ ამბავთან, როგორცაა, მაგალითად, ღირსშესანიშნავი ისტორიული მოვლენა, ცნობილი მითები, ეპიკური ბრძოლები ან ცნობილი ნახატის სიუჟეტი.

მუხლი 9. ისტორიული ბაღების დაცვა დამოკიდებულია მათ იდენტიფიკაციასა და აღნუსხვაზე. ის მოითხოვს რამდენიმე სახის აქტივობას, კერძოდ: მოვლას, კონსერვაციასა და რესტავრაციას. ზოგ შემთხვევაში შესაძლებელია რეკონსტრუქციის იქნას რეკონსტრუქცია. ისტორიული ბაღის ავთენტურობა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მისი სხვადასხვა შემადგენლის დიზაინსა და ზომაზე, ასევე მის დეკორატიულ მახასიათებლებზე, მცენარეთა შერჩევასა და იმ არაორგანულ მასალებზე, რომლებიც შეთვისებულია ბაღის ცალკეული ნაწილების მიერ.

მოვლა, კონსერვაცია, რესტავრაცია, რეკონსტრუქცია

მუხლი 10. რესტავრაციის ან რეკონსტრუქციის მიზნით განხორციელებული ნებისმიერი სამუშაოს დროს ისტორიული ბაღის ან მისი რომელიმე მონაკვეთის მოვლა, მისი თითოეული შემადგენელი ნაწილი განხილულ უნდა იქნას ერთ მთლიანობაში. სხვადასხვა ღონისძიების ცალკეულად განხორციელება დაარღვევს მის მთლიანობას.

მოვლა და კონსერვაცია

მუხლი 11. ისტორიული ბაღის სისტემატური მოვლა-პატრონობა უმნიშვნელოვანესია. ვინაიდან ძირითადი მასალა მცენარეულ საფარს წარმოადგენს, ბაღის უცვლელი სახით შენარჩუნება მოითხოვს ერთდროულად როგორც საჭიროებისამებრ სწრაფ შეცვლას, ასევე პერიოდული განახლების გრძელვადიან პროგრამას (მოჭრა და ახალი, მზარდი ნერგების ხელახლა დარგვა, შენაცვლება).

მუხლი 12. ხეების, ბუჩქების, მცენარეებისა და ყვავილთა სახეობების პერიოდულად შეცვლისას პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს თითოეული ბოტანიკური და მცენარეული რეგიონისათვის დამკვიდრებულ და აღიარებულ პრაქტიკას, რათა განისაზღვროს და დაცულ იქნას ის სახეობები, რომლებიც თავდაპირველად იზრდებოდნენ აქ.

მუხლი 13. უძრავი ან მოძრავი არქიტექტურული, სკულპტურული ან დეკორატიული შემადგენლები, რომლებიც ისტორიული ბაღის განუყოფელი ნაწილებია, მოცილებულ ან/და გადაადგილებულ უნდა იქნან მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს აუცილებელია მათი კონსერვაციისა და რესტავრაციისთვის. განადგურების საფრთხის ქვეშ მყოფი ძეგლების გადაადგილება ან რესტავრაცია უნდა მოხდეს ვენეციის ქარტიის პრინციპების გათვალისწინებით და უნდა იყოს მითითებული ყოველი განხორციელებული ადგილმონაცვლეობის თარიღი.

მუხლი 14. ისტორიული ბაღი უნდა იქნას შენარჩუნებული შესაბამისი შემოგარენით. ნებისმიერი ცვლილება (გადაკეთება) ფიზიკური გარემოსი, რომელიც ეკოლოგიური ბალანსისათვის საფრთხის შემცველია, უნდა აიკრძალოს. ეს განაცხადი მიესადაგება ინფრასტრუქტურის ყველა, როგორც შიდა, ისე გარე ასპექტს (სადრენაჟო სამუშაოები, საირიგაციო სისტემები, გზები, ავტოპარკები, ღობეები, ტუალეტები, ვიზიტორთა მოსაცდელები).

რესტავრაცია და რეკონსტრუქცია

მუხლი 15. ისტორიულ ბაღში არ შეიძლება განხორციელდეს არანაირი სარესტავრაციო სამუშაოები და, მით უმეტეს, სარეკონსტრუქციო სამუშაოები წინასწარი კვლევის გარეშე მანამ, ვიდრე არ დაერწმუნდებით, რომ ამგვარი სამუშაოების ჩატარება მეცნიერულად შესწავლილია და მოიცავს როგორც კონკრეტული ბაღის, ისე მსგავსი ბაღების ყველა მონაცემის გამოვლენას და კვლევას. პრაქტიკული სამუშაოების დაწყებამდე უნდა მომზადდეს პროექტი კვლევაზე დაყრდნობით და გადაეცეს ექსპერტებს განხილვისა და ვიზირებისათვის.

მუხლი 16. სარესტავრაციო სამუშაოებმა პატივი უნდა სცეს ბაღის ევოლუციის წარმატებულ ეტაპებს. პრინციპში, არც ერთ პერიოდს არ უნდა მიენიჭოს უპირატესობა სხვებთან შედარებით, გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა, როდესაც დაზიანების ან განადგურების ხარისხმა იქონია გავლენა ბაღის შემადგენელ ნაწილებზე იმდენად, რომ გადაწყდა მისი რეკონსტრუქცია შემორჩენილი ნაკვალევს ან უნაკლო, უტყუარი დოკუმენტური მონაცემების საფუძველზე. ამგვარი სარეკონსტრუქციო სამუშაოები შეიძლება ჩაუტარდეს

უფრო მეტად ბადის ნაგებობების მახლობლად არსებულ ნაწილებს, რათა გამოკვეთოს მათი მნიშვნელობა დიზაინში.

მუხლი 17. როდესაც ბაღი სრულად არის განადგურებული ან არსებობს მხოლოდ მისი არსებობის წარმატებული ეტაპების ჰიპოთეზური მასალები, რეკონსტრუქცია არ შეიძლება ჩაითვალოს ისტორიული პარკის რეკონსტრუქციად.

გამოყენება

მუხლი 18. ვინაიდან ისტორიული პარკი შექმნილია დათვალიერებისა და სეირნობისთვის, იქ შესვლა უნდა იყოს შეზღუდული მისი ზომისა და მოწყვლადობის შესაბამისად, ისე, რომ მისი ფიზიკური ქსოვილი და კულტურული გზავნილი შენარჩუნებული იყოს.

მუხლი 19. თავისი ბუნებიდან და მიზნიდან გამომდინარე, ისტორიული ბაღი მშვიდი ადგილია, შესაფერისი ადამიანთა ურთიერთობისთვის, სიმშვიდისა და ბუნების შეცნობისათვის. მისი ყოველდღიური გამოყენების ამგვარი კონცეფცია ეწინააღმდეგება მის იშვიათ როლს იმ შემთხვევებში, როცა ის გამოიყენება სახალხო ზეიმებისათვის (ფესტივალები). ამდენად, მისი ასეთი იშვიათი გამოყენების პირობები ზუსტად უნდა იყოს გააზრებული, რათა ამგვარმა ზეიმებმა (ფესტივალებმა) გააუმჯობესონ ბადის ვიზუალური აღქმა და არა პირიქით – დააზიანონ ან დაამახინჯონ იგი.

მუხლი 20. რამდენადაც ისტორიული ბაღები შესაფერისი უნდა იყოს ყოველდღიური წყნარი თამაშებისთვის, ისტორიული ბაღების მახლობლად ცალკეული ადგილები უნდა გამოიყოს აქტიური და ცოცხალი თამაშებისა და სპორტისთვის ისე, რომ ამ თვალსაზრისით მოსახლეობის მოთხოვნილებებიც დაკმაყოფილდეს ბაღებისა და ლანდშაფტების კონსერვაციის მიმართ დაპირისპირების გარეშე.

მუხლი 21. მოვლის და კონსერვაციის სამუშაოები, რომელთა განხორციელების ვადები წელიწადის დროებით არის განსაზღვრული და ძირითადი პროცედურები, რომლებიც ემსახურება ბაღების ავთენტურობის აღდგენას, ყოველთვის პრიორიტეტული უნდა იყოს, ვიდრე მისი საზოგადოებრივი გამოყენება. ვიზიტორთა მიღებისთვის ისტორიული ბაღების მომზადებისას უნდა განისაზღვროს რეგულაციები, რომლებიც უზრუნველყოფს ადგილის სულის შენარჩუნებას.

მუხლი 22. თუ ბაღი შემოღობილია, მისი კედლები არ უნდა მოიხსნას წინასწარი კვლევის გარეშე და იმის გათვალისწინებით, თუ რა გავლენა შეიძლება მოახდინოს ამან ბადის ატმოსფეროსა და მის დაცვაზე.

სამართლებრივი და ადმინისტრაციული დაცვა

მუხლი 23. მართვაზე პასუხისმგებელი უწყების ამოცანაა კვალიფიციური ექსპერტების რჩევებზე დაყრდნობით სათანადო სამართლებრივი და ადმინისტრაციული ზომების გამოყენება ისტორიული ბაღების იდენტიფიკაციის, აღწერისა და დაცვის საქმეში. მსგავსი ბაღების დაცვა წარმოდგენილი უნდა იყოს მიწათსარგებლობის გეგმებში და ამგვარმა უზრუნველყოფამ სათანადო ასახვა უნდა პოვოს რეგიონული და ადგილობრივი დაგეგმარების დოკუმენტებში. ასევე პასუხისმგებელი უწყებების ამოცანაა, კვალიფიციური ექსპერტების რჩევების გათვალისწინებით, განსაზღვროს ისტორიული ბადის მოვლა-პატრონობის, კონსერვაციისა და რესტავრაციისათვის, აუცილებლობის შემთხვევაში კი რეკონსტრუქციისთვის საჭირო ფინანსები.

მუხლი 24. ისტორიული ბაღი წარსულის მემკვიდრეობის ერთ-ერთი გამოხატულებაა, რომლის გადარჩენა, მისი ბუნებიდან გამომდინარე, ითხოვს დახელოვნებული ექსპერტების მხრიდან ინტენსიურ, მუდმივ ზრუნვას. სასურველია ამგვარი პირების – ისტორიკოსების, არქიტექტორების, ლანდშაფტის არქიტექტორების, მეზღუდებისა თუ ბოტანიკოსების – შესაფერისი წვრთნა. ყურადღება უნდა მიექცეს იმ მცენარეთა სახეობების რეგულარულ გამრავლებას, რომლებიც აუცილებელია ბადის მოვლა-პატრონობის ან რესტავრაციისათვის.

მუხლი 25. ისტორიული ბაღებისადმი ინტერესი უნდა იყოს სტიმულირებული ყველა სახის აქტივობით, რომელიც შეესაბამება და ხაზს უსვამს მისი, როგორც წარსული მემკვიდრეობის ჭეშმარიტ ღირებულებას და უზრუნველყოფს გაუმჯობესებულ ცოდნას

და მისდამი პატივისცემას. ასეთი ღონისძიებებია: სამეცნიერო კვლევების ხელშეწყობა, ინფორმაციის საერთაშორისო დონეზე ურთიერთგაცვლა; პუბლიკაციები, მათ შორის ფართო საზოგადოებისთვის განკუთვნილი; შესაფერისი კონტროლით ხალხისათვის მისაწვდომობის წახალისება და მედიის, როგორც ინფორმაციის მიწოდების საშუალების გამოყენება ბუნებისა და ისტორიული მემკვიდრეობის პატივისცემის საჭიროების საქმეში. ყველაზე გამორჩეული ისტორიული ბაღი შეიძლება წარდგენილ იქნას მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაში შესატანად.

Nota Bene

ზემოაღნიშნული რეკომენდაციები გამოსაყენებელია მსოფლიოს ნებისმიერი ბაღისათვის. წარმოდგენილ ქარტიას შესაძლებელია დაემატოს ზოგიერთი პუნქტი ბაღების სპეციფიკური ტიპების შესახებ, რომელიც დაერთდება ზემოთ ჩამოთვლილ პუნქტებს მოკლე აღწერილობის სახით.

დამტკიცებულია ICOMOS-ის მიერ 1982 წელს.

თარგმანი გამოქვეყნებულია: <https://ancientgeorgia.wordpress.com/>

ქარტია ისტორიული ქალაქებისა და ურბანულ არეალთა კონსერვაციისთვის (ვაშინგტონის ქარტია, 1987 წ.)

დამტკიცებულია ICOMOS-ის გენერალურ ასამბლეაზე ვაშინგტონში, 1987 წ.

Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (Washington Charter 1987)

პრეამბულა და განსაზღვრებები

ყველა ურბანული დასახლება, მიუხედავად იმისა, დროთა განმავლობაში ნელ-ნელა ჩამოყალიბდა თუ გამოიზნულად შეიქმნა, გამოხატავს საზოგადოების მრავალფეროვნებას მთელი ისტორიის მანძილზე.

ქარტია ეხება ისტორიულ ურბანულ არეალებს, დიდ თუ პატარა დასახლებებს, დედაქალაქებს, ქალაქებს, ისტორიულ ცენტრებს თუ უბნებს, მათ ბუნებრივ თუ ადამიანის ხელთქმნილ გარემოსთან ერთად. ეს არეალები, გარდა ისტორიული ინფორმაციისა, მოიცავენ ტრადიციულ ურბანულ კულტურათა ღირებულებებს.

მრავალ ასეთ არეალს ურბანული განვითარების ზემოქმედებით დღეს საფრთხე ემუქრება, ფიზიკურად გადაგვარებული, დაზიანებული ან სულაც დანგრეულია, რაც ინდუსტრიალიზაციას მოსდევს შედეგად ყველა საზოგადოებაში.

ამ დრამატული სიტუაციის პირისპირ, რასაც ძალიან ხშირად შეუქცევად კულტურულ, სოციალურ და ეკონომიკურ დანაკარგებთან მიყვავართ, ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო საბჭო (ICOMOS) თვლის, რომ საჭიროა შეიქმნას საერთაშორისო ქარტია ისტორიული ქალაქებისა და განაშენიანებისთვის, რომელიც შეავსებს ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების კონსერვაციისა და რესტავრაციის საერთაშორისო ქარტიას, რომელსაც ჩვეულებრივ „ვენეციის ქარტიად“ მოვიხსენიებთ. ეს ახალი ტექსტი განსაზღვრავს ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების კონსერვაციისთვის აუცილებელ პრინციპებს, მიზნებს და მეთოდებს. იგი ასევე მოწოდებულია, ამ არეალებში ხელი შეუწყოს კერძო და საზოგადოებრივი ცხოვრების ჰარმონიულ ურთიერთობას და იმ კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშების შენარჩუნებას, რომლებიც, რაოდენ მოკრძალებულიც უნდა იყვნენ თავისი მასშტაბით, კაცობრიობის მემკვიდრეობის ნაწილს წარმოადგენენ.

ისე, როგორც ეს აღნიშნულია UNESCO-ს დოკუმენტში - „რეკომენდაციები ისტორიული არეალების დაცვასა და მათ თანამედროვე როლთან დაკავშირებით“ (ვარშავა-ნაირობი, 1976 წ.) და ასევე, სხვა მრავალ საერთაშორისო დოკუმენტშია გაცხადებული, „ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების კონსერვაცია“ ნიშნავს იმ ღონისძიებებს, რომელიც აუცილებელია ასეთი ქალაქებისა და არეალების დაცვის, კონსერვაციისა და რესტავრაციისთვის, ასევე, მათი განვითარებისა და თანამედროვე ცხოვრებასთან ჰარმონიული ადაპტაციისთვის.

პრინციპები და მიზნები

1. მაქსიმალური ეფექტურობის მისაღწევად ისტორიული ქალაქებისა და სხვა ურბანული არეალების კონსერვაცია ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ურთიერთშეთანხმებული პოლიტიკის, აგრეთვე ურბანული და რეგიონული დაგეგმვის

განუყოფელი ნაწილი უნდა იყოს დაგეგმვის ნებისმიერ დონეზე.

2. ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების შესანარჩუნებელი ნიშან-თვისებებია ისტორიული ხასიათი და ყველა ის მასალა და არამატერიალური ელემენტი, რომელიც ამ ხასიათს გამოხატავს, კერძოდ:
 - ურბანული ქსოვილის სტრუქტურა, რომელსაც განსაზღვრავს ქუჩების ქსელი და მიწის ნაკვეთები;
 - შენობების, გამწვანებული სივრცეებისა და ღია სივრცეების ურთიერთმიმართება;
 - შენობების გარეგნული იერსახე, ინტერიერი და ექსტერიერი, რომელიც განისაზღვრება მასშტაბით, ზომით, სტილით, სამშენებლო მეთოდით, მასალით, ფერითა და დეკორით;
 - ქალაქისა ან ურბანული არეალის მიმართება როგორც ბუნებრივ, ასევე ადამიანის ხელთქმნილ გარემოსთან;
 - სხვადასხვა ფუნქცია, რომელიც ქალაქმა ან ურბანულმა არეალმა შეიძინა დროთა განმავლობაში.

ნებისმიერი საფრთხე, რომელიც ამ ნიშან-თვისებებს ემუქრება, ისტორიული ქალაქის ან ურბანული არეალის ავთენტურობის შემლახავია.

3. კონსერვაციის პროგრამის წარმატებულად განხორციელებისთვის აუცილებელია და წახალისებული უნდა იქნას მოსახლეობის მონაწილეობა ამ პროცესში. ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების კონსერვაცია უპირველესად მის მოსახლეობას ეხება.
4. ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების კონსერვაცია მოითხოვს სიფრთხილეს, სისტემურ მიდგომას და დისციპლინას. თავიდან უნდა იქნას აცილებული სიხისტე, რამდენადაც ყოველი ინდივიდუალური შემთხვევა სპეციფიკურ პრობლემას წარმოადგენს.

მეთოდები და საშუალებები

5. ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების კონსერვაციის დაგეგმვას წინ უნდა უსწრებდეს მრავალდისციპლინარული კვლევა. კონსერვაციის გეგმები უნდა მოიცავდეს ყველა შესაბამის ფაქტორს, როგორიცაა: არქეოლოგია, ისტორია, არქიტექტურა, ტექნიკა, სოციოლოგია და ეკონომიკა.

კონსერვაციის გეგმის ძირითადი ამოცანები ნათლად უნდა იყოს განსაზღვრული, ისევე, როგორც ამ ამოცანების შესასრულებლად საჭირო საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული და ფინანსური საშუალებები.

კონსერვაციის გეგმა მიზნად უნდა ისახავდეს, უზრუნველყოს ჰარმონიული ურთიერთობა ისტორიულ ურბანულ არეალებსა და ქალაქს შორის და ეს ურთიერთობა უნდა განიხილებოდეს როგორც ერთი მთლიანი.

კონსერვაციის გეგმა უნდა განსაზღვრავდეს, თუ რომელი შენობებია შესანარჩუნებელი, რომელი შენობებია დაცული გარკვეულ პირობებში და უკიდურესი გამოწვავის შემთხვევაში რომელ შენობებს შეიძლება შეველიოთ. ნებისმიერი ჩარევის წინ უნდა მოხდეს არსებული მდგომარეობის დეტალური დოკუმენტირება. კონსერვაციის გეგმას მხარს უნდა უჭერდეს ისტორიული არეალის მოსახლეობა.

6. კონსერვაციის გეგმის მიღებამდე ნებისმიერი აუცილებელი კონსერვაციული მოქმედება უნდა ჩატარდეს წინამდებარე და „ვენეციის ქარტიის“ პრინციპების მიხედვით.
7. უწყვეტი მოვლა-პატრონობა გადამწყვეტია ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების ეფექტური კონსერვაციისთვის.
8. ყოველი ახალი ფუნქცია და აქტივობა თავსებადი უნდა იყოს ისტორიული ქალაქისა და ურბანული არეალის ხასიათთან. ამ არეალების თანამედროვე ცხოვრებასთან ადაპტაცია მოითხოვს საზოგადოებრივი სერვისების ფრთხილ დანერგვას თუ განვითარებას.

9. საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება კონსერვაციის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა უნდა იყოს.
10. მაშინ, როცა აუცილებელია ახალი შენობის აგება ან არსებულის ადაპტაცია, ანგარიში უნდა გაეწიოს არსებულ სივრცით გეგმარებას, განსაკუთრებით მასშტაბისა და ნაკვეთების ზომის გათვალისწინებით. გარემოსთან ჰარმონიულად შერწყმული თანამედროვე ელემენტების შემოტანა არ უნდა აიკრძალოს, რადგან მათ შეუძლიათ არეალის გამდიდრება.
11. ისტორიული ქალაქის ან ურბანული არეალის ისტორიის ცოდნა უნდა გაფართოვდეს არქეოლოგიური კვლევისა და არქეოლოგიური აღმოჩენების შესაბამისი დაცვით.
12. ტრანსპორტის მოძრაობა ისტორიულ ქალაქსა თუ ისტორიულ არეალში უნდა გაკონტროლდეს, ხოლო სადგომები ისე უნდა დაგეგმარდეს, რომ მათ ზიანი არ მიაყენონ ისტორიულ ქსოვილს ან მის გარემოცვას.
13. როდესაც ურბანული თუ რეგიონული დაგეგმვა ითვალისწინებს მთავარი სატრანსპორტო მაგისტრალების მოწყობას, ისინი არ უნდა იჭრებოდეს ისტორიულ ქალაქსა თუ ურბანულ არეალებში, თუმცა უნდა გააუმჯობესოს მათთან მისასვლელი გზები.
14. ისტორიული ქალაქები და ურბანული არეალები დაცული უნდა იყოს სტიქიური უბედურებებისგან და ისეთი ზიანისგან, როგორიცაა ჰაერის დაბინძურება და ვიბრაციები, რათა დავიცვათ კულტურული მემკვიდრეობა, მოსახლეობის უსაფრთხოება და კეთილდღეობა. კატასტროფის ხასიათის მიუხედავად, რომელიც გავლენას ახდენს ისტორიულ ქალაქსა თუ ურბანულ არეალებზე, პრევენციული და აღდგენითი ღონისძიებები უნდა მიესადაგებოდეს კონკრეტული ობიექტების სპეციფიკურ ხასიათს.
15. საზოგადოების მონაწილეობის წასახალისებლად უნდა შეიქმნას ზოგადი საინფორმაციო პროგრამა ყველა მაცხოვრებლისთვის, სკოლის მოსწავლეების ჩათვლით.
16. კონსერვაციასთან დაკავშირებული ყველა სპეციალისტისთვის უნდა არსებობდეს სპეციალიზებული საწვრთნელი პროგრამა.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვის ქარტია (1990 წ.)

მომზადებულია არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ (ICAHM) და დამტკიცებულია გენერალური ასამბლეის მე-9 სესიის ფარგლებში ლოზანაში 1990 წელს.

Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage (1990)

შესავალი

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ საზოგადოების წარმომადგენლობისა და განვითარების ცოდნასა და აღქმას ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს კაცობრიობის კულტურული და სოციალური ფესვების იდენტიფიცირებისთვის.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობა წარსულში კაცობრიობის მოღვაწეობის შესახებ ცოდნის ძირითადი წყაროა. შესაბამისად, მის დაცვასა და სწორ მართვას ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს, რათა არქეოლოგებსა და დარგში მოღვაწე მკვლევრებს მიეცეთ საშუალება, შეისწავლონ და მოახდინონ არქეოლოგიური მემკვიდრეობის ინტერპრეტაცია თანამედროვეობის სახელით და მომავალი თაობების სასარგებლოდ.

აღნიშნული მემკვიდრეობის დაცვა მხოლოდ არქეოლოგიური ტექნიკის გამოყენების საფუძველზე შეუძლებელია. ის მოითხოვს უფრო ფართო პროფესიონალურ და მეცნიერულ ცოდნასა და უნარებს. არქეოლოგიური მემკვიდრეობის ზოგიერთი ელემენტი წარმოადგენს არქიტექტურული ნაგებობის კომპონენტს და ასეთ შემთხვევაში, აუცილებელია მათი დაცვა მოხდეს 1964 წლის ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების კონსერვაციისა და რესტავრაციის ვენეციის ქარტიის კრიტერიუმების შესაბამისად. არქეოლოგიური მემკვიდრეობის სხვა ელემენტები მოიცავს მკვიდრი (Indigenous) მოსახლეობის ცოცხალი ტრადიციების ნაწილს და შესაბამისად, ასეთი ადგილებისა და ძეგლების დაცვისა და შენარჩუნებისათვის აუცილებელია ადგილობრივი კულტურული ჯგუფების ჩართვა.

ამ და სხვა მიზეზების გამო არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვა უნდა ხდებოდეს სხვადასხვა დისციპლინის პროფესიონალების ერთობლივი, ეფექტური მუშაობის საფუძველზე. აუცილებელია სამთავრობო ინსტიტუციების, მკვლევრების, კერძო თუ საჯარო საწარმოებისა და ფართო საზოგადოების თანამშრომლობაც. შესაბამისად, ქარტია აცალიბებს პრინციპებს არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის სხვადასხვა ასპექტთან დაკავშირებით. ის მოიცავს საჯარო ხელისუფლებისა და კანონმდებლების პასუხისმგებლობებს, ისეთი პროფესიული საქმიანობის შესრულებასთან დაკავშირებულ პრინციპებს, როგორცაა: ინვენტარიზაცია, წინასწარი კვლევა, არქეოლოგიური გათხრების წარმოება, დოკუმენტაციის შედგენა, კვლევა, მოვლა-პატრონობა, კონსერვაცია, დაცვა, რეკონსტრუქცია, ინფორმირება, პრეზენტაცია, საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, მემკვიდრეობის გამოყენება და იმ პროფესიონალების კვალიფიკაცია, რომლებიც ჩართული არიან არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვაში.

წინამდებარე ქარტია შთაგონებულია ვენეციის ქარტით, როგორც წარმატებული სახელმძღვანელო პრინციპები და იდეების წყარო ხელისუფლების, მკვლევრებისა და პროფესიონალების პოლიტიკის შემუშავებისა და საქმიანობისთვის.

ქარტიამ აუცილებელია ასახოს გლობალურად სარწმუნო საბაზისო და სახელმძღვანელო პრინციპები, რის გამოც მას არ შეუძლია გაითვალისწინოს რეგიონების ან ქვეყნების სპეციფიკური

პრობლემები და შესაძლებლობები. შესაბამისად, ქარტია რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე უნდა შეივსოს დამატებითი პრინციპებითა და სახელმძღვანელოებით.

განმარტება და შესავალი

მუხლი 1.

„არქეოლოგიური მემკვიდრეობა“ არის მატერიალური მემკვიდრეობის ნაწილი, რომელზეც პირველად ინფორმაციას არქეოლოგიური მეთოდების საშუალებით ვიღებთ. ის აერთიანებს ადამიანის არსებობის ყველა ნიშანს. მისი შემადგენელი ნაწილებია ადამიანის საქმიანობის ყველა გამოვლინებასთან დაკავშირებული ადგილები, მიტოვებული ნაგებობები და ყველა სახის ნაშთი (მიწისქვეშა და წყალქვეშა ადგილების ჩათვლით) მასთან ასოცირებულ მოძრავ კულტურულ მასალასთან ერთად.

ინტეგრირებული დაცვის პოლიტიკა

მუხლი 2.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობა მყიფე და განუახლებელი კულტურული რესურსია. შესაბამისად, მიწის გამოყენების კონტროლი და განვითარება ისე უნდა მოხდეს, რომ მინიმუმამდე შემცირდეს არქეოლოგიური მემკვიდრეობის განადგურების შანსები.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის პოლიტიკა უნდა წარმოადგენდეს მიწის გამოყენებასთან, განვითარებასა და დაგეგმვასთან დაკავშირებული პოლიტიკის, ისევე, როგორც კულტურული, გარემოსდაცვითი და საგანმანათლებლო პოლიტიკის, განუყოფელ კომპონენტს. იმისათვის, რომ არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის პოლიტიკა შეესაბამებოდეს თანამედროვეობას, აუცილებელია, ის მუდმივად წარმოადგენდეს განხილვის საგანს. ასეთი პოლიტიკის ნაწილი უნდა იყოს არქეოლოგიური ნაკრძალის შექმნა.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვა ინტეგრირებული უნდა იყოს დაგეგმვის პოლიტიკაში საერთაშორისო, ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე.

ფართო საზოგადოების აქტიური მონაწილეობა არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის პოლიტიკის ნაწილი უნდა იყოს. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ შემთხვევაში, როცა მკვიდრი (Indigenous) მოსახლეობის მემკვიდრეობასთან გვაქვს საქმე. საზოგადოების მონაწილეობა უნდა ეფუძნებოდეს გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო ცოდნასთან ხელმისაწვდომობას. შესაბამისად, საზოგადოების ინფორმირება არქეოლოგიური მემკვიდრეობის ინტეგრირებული დაცვის მნიშვნელოვანი ელემენტია.

კანონმდებლობა და ეკონომიკა

მუხლი 3.

არქეოლოგიური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა უნდა განხილვებოდეს, როგორც მთელი კაცობრიობის მორალური ვალდებულება; ის კოლექტიური საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობაცაა. აღნიშნული ვალდებულება აღიარებული უნდა იყოს შესაბამისი კანონმდებლობით და მემკვიდრეობის ეფექტურად მართვისთვის საჭირო ხელშემწყობი პროგრამებისთვის სათანადო დაფინანსების უზრუნველყოფით.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობა ყველა საზოგადოებისთვის საერთოა და, შესაბამისად, თითოეული ქვეყნის მოვალეობა უნდა იყოს, რომ მის დასაცავად უზრუნველყოს შესაბამისი ფინანსური რესურსების ხელმისაწვდომობა.

კანონმდებლობამ უნდა დაიცვას არქეოლოგიური მემკვიდრეობა თითოეული ქვეყნისა და რეგიონის საჭიროებების, ისტორიისა და ტრადიციების შესაბამისად; უზრუნველყოს მისი ადგილზე დაცვა და კვლევა.

კანონმდებლობა უნდა ეფუძნებოდეს არქეოლოგიური მემკვიდრეობის, როგორც მთელი კაცობრიობისა და ადამიანთა ჯგუფების მემკვიდრეობის კონცეფციას და არ უნდა შემოიფარგლებოდეს რომელიმე ინდივიდით ან ერით.

კანონმდებლობამ უნდა აკრძალოს არქეოლოგიური ღირსშესანიშნავი ადგილის, ძეგლის ან მისი შემოგარენის განადგურება, დეგრადაცია ან ცვლილება შესაბამისი არქეოლოგიური ორგანოს თანხმობის გარეშე.

კანონმდებლობა პრინციპულად უნდა ითხოვდეს სრული არქეოლოგიური კვლევის ჩატარებას და დოკუმენტაციის შედგენას იმ შემთხვევებში, როცა არქეოლოგიური მემკვიდრეობის განადგურების ნებართვა გაცემულია.

კანონმდებლობა უნდა მოითხოვდეს და უზრუნველყოფდეს არქეოლოგიური მემკვიდრეობის სათანადო მოვლა-პატრონობას, მართვასა და კონსერვაციას. შესაბამისი სამართლებრივი სანქციები უნდა იყოს დადგენილი არქეოლოგიური მემკვიდრეობის კანონმდებლობის დარღვევასთან დაკავშირებით.

იმ შემთხვევაში, თუ კანონმდებლობით დაცულია არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მხოლოდ ის ელემენტები, რომლებიც შეტანილია ოფიციალურ რეესტრში, უნდა მოხდეს დაუცველი ან ახლად აღმოჩენილი ადგილებისა და ძეგლების დროებითი დაცვის უზრუნველყოფა მანამ, სანამ არქეოლოგიური შეფასების ჩატარება არ იქნება შესაძლებელი.

განვითარების პროექტები არქეოლოგიური მემკვიდრეობისთვის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფიზიკურ საფრთხეს წარმოადგენს. დეველოპერები ვალდებული არიან, უზრუნველყონ, რომ არქეოლოგიურ მემკვიდრეობაზე ზემოქმედების კვლევა ჩატარდეს მანამ, სანამ განვითარების გეგმები განხორციელდება. შესაბამისად, ზემოქმედების კვლევისთვის სათანადო ფინანსური რესურსების არსებობა პროექტის ფარგლებში უნდა იყოს გაწერილი და განსაზღვრული კანონმდებლობით. ასევე კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს განვითარების გეგმების ისე დამუშავებას, რომ მინიმუმამდე შემცირდეს მათი ზემოქმედება არქეოლოგიურ მემკვიდრეობაზე.

წინასწარი კვლევა

მუხლი 4.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვას საფუძვლად უნდა ედოს შეძლებისდაგვარად ამომწურავი ცოდნა მისი რაობისა და მახასიათებლების შესახებ. შესაბამისად, არქეოლოგიური რესურსების ზოგადი წინასწარი კვლევა არსებითი სამუშაო ინსტრუმენტია არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის სტრატეგიების განვითარებისთვის. აქედან გამომდინარე, არქეოლოგიური წინასწარი კვლევის ჩატარება სავალდებულო უნდა იყოს არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვის პროცესში.

ამასთანავე, ინვენტარიზაცია ქმნის საბაზისო მონაცემთა ბაზებს მეცნიერული შესწავლისა და კვლევისთვის. შესაბამისად, ინვენტარიზაციის კომპილაცია უნდა განიხილებოდეს, როგორც განგრძობითი, დინამიკური პროცესი. თავის მხრივ, ინვენტარიზაციის მასალები უნდა შეიცავდეს

სხვადასხვა დონის მნიშვნელოვნებისა და სანდოობის შესახებ ინფორმაციას, რადგან ზედაპირულმა ცოდნამაც კი შესაძლებელია მოახდინოს დაცვითი ღონისძიებების ინიცირება.

კვლევა

მუხლი 5.

არქეოლოგიური ცოდნა ძირითადად ეფუძნება არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მეცნიერულ კვლევას. მსგავსი კვლევა მოიცავს მეთოდების ფართო სპექტრს - დაწყებული არადესტრუქციული მეთოდით, როგორცაა საკვლევი ნიმუშის აღება, დამთავრებული სრულმასშტაბიანი არქეოლოგიური გათხრებით.

უმთავრესია, რომ არქეოლოგიურ მემკვიდრეობაზე ინფორმაციის შეგროვებისას არ უნდა განადგურდეს იმაზე მეტი არქეოლოგიური მასალა, ვიდრე საჭიროა კვლევის, დაცვითი ან სამეცნიერო ამოცანებისთვის. სრულმასშტაბიანი არქეოლოგიური გათხრების ნაცვლად, შემდგომადგვარად უნდა წახალისდეს არადესტრუქციული მეთოდები, აერო თუ მიწის წინასწარი კვლევა და საკვლევი ნიმუშების აღება.

რამდენადაც გათხრები ყოველთვის გულისხმობს არქეოლოგიური ფენის შერჩევით აღნუსხვასა და დაცვას სხვა ინფორმაციის დაკარგვის ან ძეგლის შესაძლო სრული განადგურების ხარჯზე, გათხრების ჩატარების აუცილებლობა მხოლოდ სიღრმისეული განხილვის შემდეგ უნდა გადაწყდეს.

გათხრები უნდა ჩატარდეს ისეთ ღირსშესანიშნავ ადგილებსა და ძეგლებზე, რომელთაც საფრთხე ემუქრებათ განვითარების, მიწის გამოყენების ცვლილების, ძარცვის ან ბუნებრივი პირობების გაუარესების გამო.

გამონაკლისის სახით შეიძლება განხორციელდეს უსაფრთხო ადგილების არქეოლოგიური გათხრა, რათა ნათელი მოეფინოს კვლევით პრობლემებს ან მოხდეს უფრო ეფექტური ინტერპრეტაცია საზოგადოებისთვის წარდგენის მიზნით. მსგავს შემთხვევებში, არქეოლოგიურ გათხრებს წინ უნდა უსწრებდეს ღირსშესანიშნავი ადგილების მნიშვნელოვნების სიღრმისეული მეცნიერული შეფასება. გათხრები უნდა იყოს ნაწილობრივი და ტოვებდეს ხელშეუხებელ მასალას სამომავლო კვლევებისთვის.

დადგენილი სტანდარტის შესაბამისი ანგარიში ხელმისაწვდომი უნდა იყოს სამეცნიერო საზოგადოებისთვის და არქეოლოგიური გათხრების დასრულებიდან გონივრულ ვადაში უნდა გახდეს ინვენტარიზაციის ნაწილი.

გათხრები უნდა ჩატარდეს 1956 წლის იუნესკოს არქეოლოგიური გათხრების საერთაშორისო პრინციპების შესახებ რეკომენდაციების და სხვა საერთაშორისო და ეროვნული პროფესიონალური სტანდარტების შესაბამისად.

მოვლა-პატრონობა და კონსერვაცია

მუხლი 6.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის მთავარი მიზანი უნდა იყოს ძეგლებისა და ღირსშესანიშნაობათა დაცვა ადგილზე, სათანადო ხანგრძლივი კონსერვაციისა და შესაბამისი ინფორმაციის, კოლექციებისა და ა. შ. ზედამხედველობის ჩათვლით. მემკვიდრეობის ელემენტების ნებისმიერი სახის გადაადგილება წარმოადგენს მისი თავდაპირველ კონტექსტში დაცვის პრინციპის დარღვევას. აღნიშნული პრინციპი ყურადღებას ამახვილებს სათანადო მოვლა-პატრონობის, კონსერვაციისა და მართვის საჭიროებაზე. ის ასევე ხაზს უსვამს პრინციპს, რომ

არქეოლოგიური გათხრები არ უნდა ჩატარდეს არქეოლოგიური ობიექტის გამოსავლენად ან არ შეიძლება გათხრების შემდეგ გამოვლენილი არქეოლოგიური ფენების მიტოვება, თუ მისი სათანადო მოვლა-პატრონობისა და მართვის უზრუნველყოფა არ არის გარანტირებული.

აუცილებელია ადგილობრივი საზოგადოების წვლილისა და მონაწილეობის აქტიური ხელშეწყობა, როგორც არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მოვლა-პატრონობის წახალისების ერთ-ერთი საშუალება. ეს პრინციპი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მაშინ, როდესაც საქმე გვაქვს მკვიდრ (Indigenous) მოსახლეობასთან ან ადგილობრივ კულტურულ ჯგუფებთან. ზოგ შემთხვევაში შეიძლება უმჯობესიც იყოს, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და ძეგლების დაცვისა და მართვის პასუხისმგებლობა მივანდოთ მკვიდრ (Indigenous) მოსახლეობას.

არსებული რესურსების შეზღუდვებიდან გამომდინარე, აქტიური მოვლა-პატრონობა უნდა წარმართოს შერჩევითობის საფუძველზე. შესაბამისად, რესურსები ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და ძეგლების მრავალფეროვნების ცალკეულ ნიმუშებზე უნდა გადანაწილდეს, მათი მნიშვნელობისა და წარმომადგენლობითობის სამეცნიერო დასაბუთების საფუძველზე, და არ უნდა შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ სახელგანთქმული და ვიზუალურად მიმზიდველი მონუმენტებით.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მოვლა-პატრონობისა და კონსერვაციისას აუცილებელია 1956 წლის იუნესკოს რეკომენდაციების შესაბამისი პრინციპების გამოყენება.

პრეზენტაცია, ინფორმაცია, რეკონსტრუქცია

მუხლი 7.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის ფართო საზოგადოებისთვის წარდგენა არის თანამედროვე საზოგადოების საწყისებისა და განვითარების შესახებ შემეცნების ამაღლების ხელშეწყობის ფუნდამენტური მეთოდი. ამავდროულად, ეს ყველაზე მნიშვნელოვანი საშუალებაა არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის საჭიროების გაგებისთვის.

არქეოლოგიური ძეგლის საზოგადოებისთვის წარდგენა და მისი ინფორმირება უნდა მოხდეს ძეგლის შესახებ არსებული ცოდნის პოპულარულ ენაზე ინტერპრეტაციით. შესაბამისად, აუცილებელია მისი ხშირი განახლება. ის ასევე უნდა ითვალისწინებდეს წარსულის აღქმასთან დაკავშირებულ მრავალსახოვან მიდგომებს.

რეკონსტრუქცია ასრულებს ორ მნიშვნელოვან ფუნქციას, ესენია: ექსპერიმენტული კვლევა და ინტერპრეტაცია. თუმცა ისინი უნდა ჩატარდეს დიდი სიფრთხილით, რათა არ დაზიანდეს ნებისმიერი გადარჩენილი არქეოლოგიური მონაცემი. ავთენტურობის მიღწევისთვის აუცილებელია ყველა წყაროდან მოპოვებული ინფორმაციის გათვალისწინება. სადაც ეს შესაძლებელია და საჭიროა, რეკონსტრუქცია არ უნდა განხორციელდეს უშუალოდ არქეოლოგიურ მასალაზე და შესაძლებელი უნდა იყოს მათი იდენტიფიკაცია, ისინი ძველისაგან უნდა განირჩეოდნენ.

პროფესიული კვალიფიკაცია

მუხლი 8.

სხვადასხვა დისციპლინაში მაღალ აკადემიურ სტანდარტებს არსებითი მნიშვნელობა აქვთ არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის სფეროში. თითოეული ქვეყნის საგანმანათლებლო პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზანი უნდა იყოს ექსპერტიზის შესაბამის სფეროებში კვალიფიციური პროფესიონალების ადეკვატური რაოდენობის წვრთნა. ზოგიერთ გამორჩეულად სპეციალიზებულ სფეროში ექსპერტიზის განვითარება მოითხოვს საერთაშორისო

თანამშრომლობას. აუცილებელია პროფესიონალური წვრთნის სტანდარტებისა და პროფესიონალური ქცევის წესების ჩამოყალიბება და განხორციელება.

აკადემიური არქეოლოგიური წვრთნის ამოცანა უნდა ითვალისწინებდეს ცვლილებებს კონსერვაციის პოლიტიკაში არქეოლოგიური გათხრებიდან დაწყებული ადგილზე დაცვით დამთავრებული. ის ასევე უნდა ითვალისწინებდეს, რომ არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვისა და გაგებისთვის მკვიდრი (Indigenous) მოსახლეობის ისტორიის კვლევა ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც გამორჩეული ღირებულების მქონე ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების შესწავლა.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვა არის უწყვეტი, დინამიკური განვითარების პროცესი. შესაბამისად, სფეროში მომუშავე პროფესიონალებისთვის კვალიფიკაციის ასამაღლებლად აუცილებელია მათთვის სათანადო დროის უზრუნველყოფა. აუცილებელია, შემუშავდეს ბაკალავრის მომდევნო საფეხურებზე არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვასა და მართვაზე აქცენტირებული საწვრთნელი პროგრამები.

საერთაშორისო თანამშრომლობა

მუხლი 9.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობა მთელი კაცობრიობისთვის საერთოა. შესაბამისად, მისი მართვის სტანდარტების განვითარებისა და შენარჩუნებისთვის ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს საერთაშორისო თანამშრომლობას.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის სფეროში მომუშავე პროფესიონალებს შორის ინფორმაციისა და გამოცდილების გაცვლისთვის არსებობს საერთაშორისო მექანიზმების შექმნის გადაუდებელი საჭიროება. ამისთვის კი აუცილებელია კონფერენციების, სემინარების, სამუშაო შეხვედრებისა და ა. შ. მოწყობა როგორც გლობალურ, ისე რეგიონულ დონეებზე და ბაკალავრის მომდევნო სწავლის საფეხურებისთვის რეგიონული ცენტრების შექმნა. ICOMOS-მა მისი სპეციალიზებული ჯგუფების მეშვეობით, ხელი უნდა შეუწყოს აღნიშნულ საკითხს, როგორც საშუალო, ისე გრძელვადიანი დაგეგმვის პროცესში.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის სტანდარტების ამაღლების საშუალებას ასევე უნდა წარმოადგენდეს პროფესიონალთა ჯგუფის საერთაშორისო გაცვლა.

არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მართვის სფეროში ტექნიკური დახმარების პროგრამები ICOMOS-ის ეგიდით უნდა შეიქმნას.

ნარას დოკუმენტი ავთენტურობის შესახებ (1994 წ.)

The Nara Document on Authenticity (1994)

პრეამბულა

1. ჩვენ, ნარაში შეკრებილ ექსპერტებს, გვსურს, პატივისცემა გამოვხატოთ იაპონიის სახელმწიფოს მიმართ, რომელმაც გამოიჩინა კეთილშობილური შემართება და ინტელექტუალური სითამამე, ჩაატარა რა ისეთი დროული ფორუმი, რომელმაც თავის მხრივ, შესაძლებლობა მოგვცა, გადაგვესინჯა აზროვნების ტრადიციული მიმართულებები კონსერვაციის სფეროში და გვემსჯელა, როგორ გავაფართოოთ ჰორიზონტი და კონსერვაციის პრაქტიკაში დავწეროთ უფრო მეტი პატივისცემა კულტურისა და მემკვიდრეობის მრავალფეროვნების მიმართ.
2. ჩვენ ასევე გვსურს, ხაზი გავუსვათ დისკუსიის ჩარჩოს მნიშვნელობას, რომელიც განაპირობა მსოფლიო მემკვიდრეობის კომიტეტის სურვილმა - მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხისათვის წარდგენილი კულტურული ობიექტების გამორჩეული, ზოგადსაკაცობრიო ღირებულების შეფასებისას ავთენტურობის ტესტი გამოყენებულ იქნას იმგვარად, რომ სრულად ითვალისწინებდეს ყველა საზოგადოების სოციალურ და კულტურულ ღირებულებებს.
3. ნარას ავთენტურობის დოკუმენტი განმსჭვალულია 1964 წლის ვენეციის ქარტიის სულისკვეთებით, ეფუძნება მას და განაგრძობს მის პრინციპებს თანამედროვე მსოფლიოში კულტურული მემკვიდრეობის მზარდი მნიშვნელობისა და დაინტერესების შესაბამისად.
4. მსოფლიოში, რომელიც სწრაფად მზარდი გლობალიზაციისა და ჰომოგენიზაციის ძალების ზემოქმედებას განიცდის და სადაც კულტურული თვითმყოფადობის ბიება ხშირად გამოიხატება აგრესიული ნაციონალიზმითა და უმცირესობების კულტურების შევიწროებით, კონსერვაციის პრაქტიკაში ავთენტურობაზე მსჯელობის არსია, ნათელი მოჰყვინოს კაცობრიობის კოლექტიურ მეხსიერებას.

კულტურული მრავალფეროვნება და მემკვიდრეობის მრავალფეროვნება

1. ჩვენს სამყაროში კულტურისა და მემკვიდრეობის მრავალფეროვნება წარმოადგენს მთელი კაცობრიობის სულიერი და ინტელექტუალური სიმდიდრის შეუცვლელ წყაროს. კულტურისა და მემკვიდრეობის მრავალფეროვნების დაცვასა და განვითარებას მსოფლიოში, როგორც ადამიანის განვითარების არსებით ასპექტს, აქტიურად უნდა დავუჭიროთ მხარი.
2. კულტურული მემკვიდრეობის მრავალფეროვნება არსებობს დროსა და სივრცეში და მოითხოვს პატივისცემას სხვა კულტურებისა და მათი შეხედულებათა სისტემის ყველა ასპექტის მიმართ. იმ შემთხვევებში, როცა კულტურული ღირებულებები ეწინააღმდეგება ერთმანეთს, კულტურული მრავალფეროვნების პატივისცემის პრინციპი მოითხოვს თითოეული მხარის კულტურული ღირებულების ლეგიტიმურობის აღიარებას.
3. ყველა კულტურა და საზოგადოება ეფუძნება მატერიალური და არამატერიალური ფასეულობების გამოხატვის ინდივიდუალურ ფორმებსა და საშუალებებს, რაც მთლიანობაში შეადგენს მათ მემკვიდრეობას და სათანადო პატივისცემას მოითხოვს.

4. აუცილებელია UNESCO-ს ფუნდამენტური პრინციპის ხაზგასმა, რომელიც გულისხმობს, რომ კულტურული მემკვიდრეობა არ ეკუთვნის მხოლოდ ერთ საზოგადოებას, ის ყველას კუთვნილება და კულტურულ მემკვიდრეობაზე და მის მართვაზე პასუხისმგებლობა, უპირველეს ყოვლისა, იმ საზოგადოების ვალია, რომელმაც შექმნა, შემდგომ კი მათი, ვინც ზრუნავენ ამ მემკვიდრეობაზე. ამას გარდა, კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციისათვის შექმნილ საერთაშორისო ქარტიებთან და კონვენციებთან შეერთება ავალდებულებს საზოგადოებას, გაითვალისწინოს მათში ასახული პრინციპები და პასუხისმგებლობები. თითოეული საზოგადოებისათვის სასურველია, ჰარმონიულად მოხდეს საკუთარი მოთხოვნების სხვა კულტურული ჯგუფების მოთხოვნებთან თანხვედრა, თუმცა ამ ბალანსის მიღწევისას არ უნდა იქნას უგულებელყოფილი ფუნდამენტური კულტურული ღირებულებები.

ღირებულებები და ავთენტურობა

1. კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაცია მისი ყველა ფორმითა და ისტორიული პერიოდით დაკავშირებულია მემკვიდრეობის ღირებულებებთან. ამ ღირებულებების გაგების უნარი და შესაძლებლობა ნაწილობრივ დამოკიდებულია ინფორმაციის წყაროს სანდოობისა და უტყუარობის ხარისხზე. ინფორმაციის აღნიშნული წყაროების ცოდნა და გაგება-გააზრება კულტურული მემკვიდრეობის თავდაპირველ და შემდგომ შემატებული მახასიათებლებთან მიმართებით, ასევე მათი მნიშვნელობა და არსი წარმოადგენს ავთენტურობის ყოველი ასპექტის შეფასების აუცილებელ საფუძველს.
2. ამ სახით მოაზრებული ავთენტურობა, რაც დადასტურებულია ვენეციის ქარტიაშიც, არის ღირებულებების ძირითადი შეფასების ფაქტორი. ავთენტურობის გაგებას ძირითადი როლი აქვს კულტურული მემკვიდრეობის ყველა სამეცნიერო კვლევაში, კონსერვაციისა და რესტავრაციის დაგეგმვაში ისევე, როგორც მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციისათვის გამოყენებულ პროცედურებსა და კულტურული მემკვიდრეობის სხვა სახის ნუსხებში.
3. კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულებების შესახებ ყველანაირი მსჯელობა, ისევე, როგორც ინფორმაციის შესაბამისი წყაროების სანდოობა, შესაძლებელია განსხვავდებოდეს როგორც სხვადასხვა კულტურაში, ასევე ერთი კულტურის ფარგლებშიც კი. ამგვარად, შეუძლებელია, ღირებულებებისა და ავთენტურობის შესახებ მსჯელობა დაეფუძნოს წინასწარ არსებულ კრიტერიუმებს. პირიქით, ყველა კულტურის მიმართ სათანადო პატივისცემა მოითხოვს, რომ კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშები განხილულ იქნას იმ კულტურული კონტექსტის გათვალისწინებით, რომელსაც იგი მიეკუთვნება.
4. ამიტომაც უადრესად მნიშვნელოვანი და სასწრაფოა, რომ ყოველი კულტურის ფარგლებში განსაზღვრულ იქნას მისი მემკვიდრეობის ღირებულებების სპეციფიკური ბუნება და შესაბამისი საინფორმაციო წყაროების სანდოობა და უტყუარობა.
5. კულტურული მემკვიდრეობის ბუნების, მისი კულტურული კონტექსტისა და დროთა განმავლობაში მისი განვითარების მიხედვით, ავთენტურობის შეფასება შესაძლებელია დაკავშირებულ იქნას მრავალ საინფორმაციო წყაროსთან. აღნიშნული წყაროების ასპექტები შესაძლებელია მოიცავდეს ფორმასა და ჩანაფიქრს, მასალასა და ნივთიერებას, გამოყენებასა და ფუნქციას, ტრადიციებსა და ტექნიკას, მდებარეობასა და გარემოცვას, სულისკვეთებასა და შეგრძნებას, ისევე, როგორც სხვა შინაგან თუ გარეგან ფაქტორებს. ამ წყაროების გამოყენება საშუალებას იძლევა, შემუშავდეს მოცემული კულტურული მემკვიდრეობის სპეციფიკური მხატვრული, ისტორიული, სოციალური და სამეცნიერო განზომილებები.

განმარტებები

კონსერვაცია: ყველა სახის ქმედება, რომელიც მიზნად ისახავს კულტურული მემკვიდრეობის, მისი ისტორიისა და საზრისის შესწავლას, მის მატერიალურ დაცვასა და, საჭიროების შემთხვევაში, რესტავრაციასა და განვითარებას.

ინფორმაციის წყარო: ყველა მონუმენტური, წერილობითი, ზეპირსიტყვიერი და სახვითი წყაროები, რომლებიც იძლევა კულტურული მემკვიდრეობის ბუნების, თავისებურების, საზრისის და ისტორიის შესწავლის საშუალებას.

შენიშვნა: აღნიშნული ტექსტი მიღებულ იქნა ნარას კონფერენციის დასასრულს, შემდგომი რედაქციული შესწორებებით ინგლისური და ფრანგული ვერსიების შესათანხმებლად.

ძეგლების, შენობათა ჯგუფებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების აღრიცხვის პრინციპები (1996 წ.)

რეტიფიცირებულია ICOMOS-ის მე-11 გენერალურ ასამბლეაზე სოფიაში 1996 წლის ოქტომბერში

Principles for the Recording of Monuments, Groups of buildings and Sites (1996)

ვინაიდან კულტურული მემკვიდრეობა წარმოადგენს კაცობრიობის მიღწევების განსაკუთრებულ გამოხატულებას;

ვინაიდან კულტურული მემკვიდრეობა მუდმივად დგას რისკის წინაშე;

ვინაიდან კულტურული მემკვიდრეობის აღრიცხვა წარმოადგენს მისი ღირებულებების მნიშვნელობის წარმოჩენის, გაგების, განმარტებისა და აღიარების ძირითად საშუალებას;

ვინაიდან კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციასა და მოვლა-პატრონობაზე პასუხისმგებლობა ეკისრებათ არა მხოლოდ მესაკუთრეებს, არამედ კონსერვაციის სპეციალისტებსა და პროფესიონალებს, მენეჯერებს, ხელისუფლების ყველა დონეზე მოქმედ პოლიტიკოსებს, მმართველებსა და მთლიანად საზოგადოებას;

ვინაიდან ვენეციის ქარტიის მე-16 მუხლი პასუხისმგებელ ორგანიზაციებსა და პირებს ავალდებულებს კულტურული მემკვიდრეობის აღრიცხვას,

წარმოდგენილი დოკუმენტი მიზნად ისახავს აღრიცხვის ძირითადი მიზეზების, მასზე პასუხისმგებლობის, დაგეგმვის ღონისძიებების, მოცულობის, მართვისა და პასუხისმგებლობის განაწილების შესახებ მოსაზრებების წარმოდგენას.

დოკუმენტში გამოყენებული სიტყვების განმარტება:

კულტურული მემკვიდრეობა მოიცავს ძეგლებს, ისტორიულ-კულტურული ღირებულების მქონე შენობათა ჯგუფებსა და ღირსშესანიშნავ ადგილებს, რომლებიც ქმნიან ისტორიულ გარემოს ან განაშენიანებას;

აღრიცხვა ნიშნავს მოცემულ დროს ძეგლების, შენობათა ჯგუფებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების ფიზიკური კონფიგურაციის, მდგომარეობისა და გამოყენების შესახებ ინფორმაციის შეგროვებას და იგი კონსერვაციის პროცესის არსებითი ნაწილია.

ძეგლების, შენობების ჯგუფებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების **სააღრიცხვო დოკუმენტები** შეიძლება მოიცავდეს როგორც მატერიალურ, ისე არამატერიალურ მტკიცებულებებს და იყოს ნაწილი იმ დოკუმენტაციისა, რომელიც მემკვიდრეობისა და მასთან დაკავშირებული ღირებულებების უკეთ გაგების შესაძლებლობას იძლევა.

აღრიცხვის მიზეზები

1. კულტურული მემკვიდრეობის აღრიცხვა აუცილებელია:
 - ა) კულტურული მემკვიდრეობის, მისი ღირებულებებისა და ევოლუციის შესახებ ცოდნის მისაღებად;

- ბ) აღრიცხვის შედეგად მიღებული ინფორმაციის გავრცელებით მოსახლეობაში მემკვიდრეობის დაცვისადმი ინტერესის გასაღვივებლად და დაცვაში მონაწილეობის პოპულარიზაციისთვის;
 - გ) სამშენებლო სამუშაოებისა და კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტებზე ნებისმიერი სახის ცვლილების ინფორმირებული მართვისა და კონტროლის უზრუნველსაყოფად;
 - დ) მემკვიდრეობის ობიექტის იმგვარი მოვლა-პატრონობისა და კონსერვაციის უზრუნველსაყოფად, რომელიც ითვალისწინებს მის ფიზიკური მახასიათებლებს, მასალების ტიპს, სამშენებლო და ისტორიულ-კულტურულ მნიშვნელობას;
2. აღრიცხვა საკმარისად დეტალური უნდა იყოს და:
- ა) შეიცავდეს მემკვიდრეობის ობიექტის იდენტიფიცირების, გაგების, ინტერპრეტირებისა და წარდგენის პროცესისთვის და საზოგადოების ჩართულობის ხელშესაწყობად საჭირო ინფორმაციას;
 - ბ) შეიცავდეს ყველა იმ ძეგლის, შენობათა ჯგუფისა და ღირსშესანიშნავი ადგილის შესახებ მუდმივ სააღრიცხვო მონაცემებს, რომელთა დანგრევა ან სახეცვლა არის დაგეგმილი ან რომლებსაც ბუნებრივი მოვლენებით თუ ადამიანის საქმიანობით გამოწვეული რისკი ემუქრება;
 - გ) შეიცავდეს ინფორმაციას, რომელიც ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე მოქმედ ადმინისტრატორებს და დამპროექტებლებს გეგმარებისა და განვითარების მგრძნობიარე პოლიტიკის შემუშავებასა და გადაწყვეტილებების მიღებაში დაეხმარება;
 - დ) შეიცავდეს ინფორმაციას, რომლის საფუძველზე შესაძლებელი იქნება შესაფერისი და მდგრადი ფუნქციის იდენტიფიცირება, ასევე კვლევის, მართვისა და მოვლა-პატრონობის პროგრამებისა და სამშენებლო სამუშაოების ეფექტურად დაგეგმვა.
3. კულტურული მემკვიდრეობის აღრიცხვა პრიორიტეტად უნდა იქცეს და აუცილებლად უნდა განხორციელდეს, განსაკუთრებით:
- ა) ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე მიმდინარე ინვენტარიზაციის დროს;
 - ბ) კვლევისა და კონსერვაციის სამუშაოს ფარგლებში;
 - გ) შეკეთების, გადაკეთების ან სხვა სახის ჩარევამდე, ჩარევის პროცესში, მის შემდეგ და იმ შემთხვევაში, თუ ამგვარი სამუშაოების მსვლელობისას გამოვლინდება ობიექტის ისტორიულობის დამადასტურებელი მტკიცებულებები;
 - დ) როდესაც განიხილება ობიექტის სრული ან ნაწილობრივი დემონტაჟი, დაშლა, დაცლა ან გადატანა, ან როდესაც მემკვიდრეობის ობიექტი ადამიანისა თუ ბუნების ძალით გამოწვეული დაზიანების რისკის წინაშე დგას;
 - ე) კულტურული მემკვიდრეობის შემთხვევითი ან გაუთვალისწინებელი დაზიანებისას ან მის შემდეგ;
 - ვ) ობიექტის ფუნქციის ან მის მართვასა და კონტროლზე პასუხისმგებლობის შეცვლისას.

აღრიცხვაზე პასუხისმგებლობა

1. ეროვნულ დონეზე მემკვიდრეობის კონსერვაციის ვალდებულება მემკვიდრეობის აღრიცხვის პროცესზე თანაბარი ვალდებულების აღებას მოითხოვს.
2. აღრიცხვისა და ინტერპრეტაციის პროცესის კომპლექსურობა სათანადო უნარებისა და ცოდნის მქონე პირების მონაწილეობას მოითხოვს. ამ მიზნით შეიძლება საჭირო იყოს სასწავლო პროგრამების განხორციელება.
3. აღრიცხვის პროცესში შესაძლებელია შესაბამისი უნარების მქონე ადამიანების, კერძოდ, მემკვიდრეობის ობიექტების აღრიცხვის სპეციალისტების, ამზომველების, კონსერვაციის სპეციალისტების, არქიტექტორების, ინჟინრების, მკვლევრების, არქიტექტურის ისტორიკოსების, მიწისზედა და მიწისქვეშა არქეოლოგიის მკვლევრებისა და სხვა მომიჯნავე სპეციალისტების ერთობლივი მონაწილეობა.
4. კულტურული მემკვიდრეობის ყველა მენეჯერი პასუხისმგებელია აღრიცხვის სათანადოდ ჩატარებასა და სააღრიცხვო დოკუმენტების ხარისხსა და განახლებაზე.

აღრიცხვის დაგეგმვა

1. ახალი სააღრიცხვო დოკუმენტების მომზადებამდე, საჭიროა ინფორმაციის არსებული წყაროების მოძიება და მათი სისწორის შემოწმება.
 - ა) სააღრიცხვო დოკუმენტები, რომლებიც ამ ტიპის ინფორმაციას შეიცავს, მოძიებული უნდა იყოს კვლევებში, ნახაზებში, ფოტოებში, გამოქვეყნებულ და გამოუქვეყნებელ ანგარიშებსა და აღწერებში, შენობის, შენობათა ჯგუფთან ან ღირსშესანიშნავი ადგილის ისტორიასთან დაკავშირებულ დოკუმენტებში. საჭიროა როგორც შედარებით ახალი, ისე ძველი მონაცემების მოძიება;
 - ბ) სააღრიცხვო დოკუმენტები მოძიებულ უნდა იქნას ეროვნულ და ადგილობრივ საჯარო არქივებში, პროფესიულ, დაწესებულებათა და კერძო არქივებში, საინვენტარიზაციო მასალებსა და კოლექციებში, ბიბლიოთეკებსა და მუზეუმებში;
 - გ) სააღრიცხვო დოკუმენტების მოძიება შესაძლებელია იმ პირებთან და ორგანიზაციებთან, რომლებიც შენობას, შენობათა ჯგუფს და ა.შ. ფლობდნენ, იკავებდნენ, აღრიცხავდნენ, ასევე მონაწილეობდნენ მის მშენებლობასა და კონსერვაციაში, იკვლევდნენ ან ფლობდნენ ინფორმაციას მის შესახებ.
2. ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით, სააღრიცხვო სამუშაოს მოცულობის, დონისა და მეთოდების შესარჩევად აუცილებელია, რომ
 - ა) სააღრიცხვო მეთოდები და შემუშავებული დოკუმენტაცია შეესაბამებოდეს მემკვიდრეობის კონკრეტული ნიმუშის მახასიათებლებს, აღრიცხვის მიზნებს, კულტურულ კონტექსტსა და ხელმისაწვდომ ფინანსურ და სხვა რესურსებს. ამგვარი რესურსების სიმწირის გათვალისწინებით შეიძლება საჭირო გახდეს აღრიცხვის პროცესის ეტაპობრივად წარმართვა. ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია შემდეგი მეთოდების გამოყენება: წერილობითი აღწერა და ანალიზი, ფოტოები (საჰაერო და სახმელეთო), ორთოფოტოგრაფია, ფოტოგრამმეტრია, გეოფიზიკური კვლევა, რუკების, ანაზომების, ნახაზებისა და ჩანახატების მომზადება, ასლების დამზადება ან სხვა ტრადიციული და თანამედროვე ტექნოლოგიები;
 - ბ) აღრიცხვის მეთოდები, შეძლებისდაგვარად, უნდა მოიცავდეს არაინტრუზიულ ტექნიკას და არ უნდა იწვევდეს აღსარიცხავი ობიექტის დაზიანებას;
 - გ) სათანადოდ უნდა დასაბუთდეს სააღრიცხვო სამუშაოს მოცულობა და აღრიცხვის მეთოდი;
 - დ) საბოლოო სააღრიცხვო დოკუმენტის შესადგენად გამოყენებული მასალა სათანადოდ უნდა ინახებოდეს არქივში.

სააღრიცხვო დოკუმენტის შემადგენლობა

1. სააღრიცხვო დოკუმენტის იდენტიფიცირება შესაძლებელი უნდა იყოს
 - ა) შენობის ან შენობათა ჯგუფის სახელით;
 - ბ) ინდივიდუალური სარეგისტრაციო ნომრით;
 - გ) სააღრიცხვო დოკუმენტის შედგენის თარიღით;
 - დ) აღრიცხვის განმახორციელებელი ორგანიზაციის დასახელებით;
 - ე) შენობასთან დაკავშირებულ სხვა სააღრიცხვო დოკუმენტებსა და ანგარიშებზე, ფოტო, გრაფიკულ, ტექსტობრივ ან ბიბლიოგრაფიულ დოკუმენტებზე, არქეოლოგიურ და გარემოსდაცვით სააღრიცხვო დოკუმენტებზე მითითებებით.
2. მოცემული უნდა იყოს ძეგლის, შენობათა ჯგუფის ან ღირსშესანიშნავი ადგილის ზუსტი მდებარეობა და ტერიტორია, რომელიც მას უკავია. ამისთვის შესაძლებელია აღწერის, რუკების, გეგმებისა და საჰაერო გადაღებებით მიღებული ფოტოგამოსახულებების გამოყენება. სოფლის ტერიტორიაზე არსებული ობიექტების შემთხვევაში, დასაშვებია ნაკლები საშუალების გამოყენება, კერძოდ, რუკაზე სხვა ცნობილი ობიექტების წერტილების მითითება და ტრიანგულაცია. ურბანულ არეალებში მისამართი ან ქუჩაზე

- მითითებაც შეიძლება იყოს საკმარისი.
3. ახლად შედგენილ სააღრიცხვო დოკუმენტებში მითითებული უნდა იყოს იმ ინფორმაციის წყარო, რომელიც უშუალოდ ძეგლის, შენობათა ჯგუფისა და ღირსშესანიშნავი ადგილიდან არ არის მიღებული.
 4. სააღრიცხვო დოკუმენტებში უნდა აისახოს შემდეგი ინფორმაცია:
 - ა) შენობის, ძეგლისა და ღირსშესანიშნავი ადგილის ტიპი, ფორმა და ზომები;
 - ბ) საჭიროების შემთხვევაში, ძეგლის ინტერიერისა და ექსტერიერის მახასიათებლები;
 - გ) მემკვიდრეობის ობიექტის ან მისი ნაწილების ტიპი, ხარისხი, მხატვრული და სამეცნიერო მნიშვნელობა, ასევე,
 - მასალების, შემადგენელი ნაწილებისა და სამშენებლო სტრუქტურების, მორთულობის, ორნამენტისა და წარწერების;
 - ტექნიკური მოწყობილობის, გარნიტურისა და მანქანა-დანადგარების;
 - დამხმარე ნაგებობების, ბაღების, ლანდშაფტისა და ადგილის კულტურული, ტოპოგრაფიული და ბუნებრივი მახასიათებლების მხატვრული და სამეცნიერო მნიშვნელობა.
 - დ) მშენებლობისა და მოვლა-პატრონობის ტრადიციული და თანამედროვე ტექნოლოგიები;
 - ე) დათარიღებისთვის, ავტორობის, საკუთრების, თავდაპირველი პროექტის, მოცულობის, ფუნქციისა და მორთულობის დასადგენად საჭირო მტკიცებულება;
 - ვ) მისი შემდგომი გამოყენების, მასთან დაკავშირებული მოვლენების, სტრუქტურული გადაკეთებისა და მორთულობის ცვლილების, ადამიანისა და ბუნების ძალების ზეგავლენის დასადგენად საჭირო მტკიცებულება;
 - ზ) მართვის, მოვლა-პატრონობისა და შეკეთების ისტორია;
 - თ) სამშენებლო მასალის ან ადგილიდან აღებული ნიმუშები;
 - ი) მემკვიდრეობის ძეგლის მოცემული დროისთვის არსებული მდგომარეობის შეფასება;
 - კ) მემკვიდრეობის ძეგლისა და გარემოს შორის ვიზუალური და ფუნქციური მიმართების შეფასება;
 - ლ) ადამიანისა და ბუნების ძალებით, ასევე გარემოს დაბინძურებითა და მიმდებარედ არსებული მიწის ნაკვეთების გამოყენებით გამოწვეული კონფლიქტებისა და რისკების შეფასება.
 5. აღრიცხვის სხვადასხვა მიზეზის (ნაწილი 1.2) განხილვისას განსხვავებული მოცულობის ინფორმაციის მოძიება იქნება საჭირო. ზემოთ მოცემულია ზოგადი, თუმცა საყურადღებო ინფორმაცია ადგილობრივი დაგეგმვის და მშენებლობის კონტროლისა და მართვის შესახებ. უფრო დაწვრილებითი ინფორმაცია იქნება საჭირო ადგილის ან შენობის მესაკუთრის, მმართველის ან მოსარგებლის მიერ საკონსერვაციო სამუშაოს ჩატარების, მოვლა-პატრონობის ან გამოყენების შემთხვევაში.

სააღრიცხვო დოკუმენტების მართვა, გავრცელება და გაზიარება

1. დოკუმენტების ორიგინალები უსაფრთხოდ უნდა ინახებოდეს არქივში. არქივში არსებული პირობები უნდა უზრუნველყოფდეს აღიარებული საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად მათ დაცვას, ხანგრძლივად შენახვასა და დაზიანების თავიდან აცილებას.
2. დოკუმენტების ასლები ცალკე უნდა ინახებოდეს.
3. დოკუმენტების ასლები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ხელისუფლების წარმომადგენლებისთვის, დაინტერესებული სპეციალისტებისა და საზოგადოებისთვის საჭიროების შემთხვევაში კვლევის ჩასატარებლად, მშენებლობის გასაკონტროლებლად და სხვა ადმინისტრაციული და სამართლებრივი პროცესების წარმართვისთვის.
4. განახლებული სააღრიცხვო დოკუმენტები შეძლებისდაგვარად ადვილად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ობიექტის ადგილზე, მემკვიდრეობის კვლევის, მართვის, მოვლა-პატრონობის ხელშეწყობის მიზნით და ადგილზე სამაშველო სამუშაოს შესრულების საჭიროების

შემთხვევისთვის.

5. სააღრიცხვო დოკუმენტებს სტანდარტული ფორმატი უნდა ჰქონდეს. ისინი უნდა იყოს ინდექსირებული, რათა შეუფერხებლად მოხერხდეს ინფორმაციის გაცვლა და მოძიება ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე.
6. აღრიცხული ინფორმაციის ეფექტურად შეგროვება, მართვა და გავრცელება მოითხოვს თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიის ცოდნასა და შესაბამის გამოყენებას, რამდენადაც ეს შესაძლებელია.
7. სააღრიცხვო დოკუმენტების ადგილმდებარეობა უნდა იყოს საჯარო.
8. საჭიროების შემთხვევაში უნდა გავრცელდეს და გამოქვეყნდეს ანგარიში ნებისმიერი ობიექტის აღრიცხვის ძირითადი შედეგების შესახებ.

ქარტია წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვის შესახებ (1996 წ.)

რეტიფიცირებულია ICOMOS-ის მე -11 გენერალური ასამბლეის მიერ ბულგარეთში, სოფიაში, 1996 წლის ოქტომბერი

Charter on the Protection and Management of Underwater Cultural Heritage (1996)

შესავალი

ქარტიის მიზანია, ხელი შეუწყოს შიდა¹ და სანაპირო წყლებში, ნაკლებად ღრმა ზღვებსა და ღრმა ოკეანეებში არსებული წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვასა და მართვას. ქარტიის ყურადღების საგანია წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის სპეციფიკური მახასიათებლები და გარემოებები; თავად ქარტია უნდა იქნას გაგებული, როგორც ICOMOS-ის არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვის ქარტიის (1990) დანამატი. 1990 წლის ქარტია „არქეოლოგიურ მემკვიდრეობას“ განსაზღვრავს, როგორც მატერიალური მემკვიდრეობის ნაწილს, რომელზეც პირველად ინფორმაციას არქეოლოგიური მეთოდების საშუალებით ვიღებთ. არქეოლოგიური მემკვიდრეობა მოიცავს ადამიანის არსებობის ყველაზე ნაკვალევს და იმ ადგილებს, რომლებიც ადასტურებენ ადამიანის საქმიანობას, მიტოვებულ სტრუქტურებს და ყველა სახის ნაშთს მათთან დაკავშირებულ ყველა მოძრავ კულტურულ მასალასთან ერთად. ქარტიის მიზნებიდან გამომდინარე, წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობა გაგებულია როგორც წყალქვეშა გარემოსთან დაკავშირებული არქეოლოგიური მემკვიდრეობა, რომელიც ამჟამად არის ან ამოღებულია აღნიშნული გარემოდან. იგი მოიცავს წყალქვეშა არქეოლოგიურ ობიექტებსა და ნაგებობებს, წყლით დაფარულ და ჩადირულ ობიექტებს, მათ არქეოლოგიურ და ბუნებრივ კონტექსტს.

თავისი ხასიათით წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობა საერთაშორისო რესურსია. მისი დიდი ნაწილი მდებარეობს საერთაშორისო გარემოში და არის საერთაშორისო ვაჭრობისა და კომუნიკაციის შედეგი. სწორედ ასეთ გარემოში, საერთაშორისო ვაჭრობისა და კომუნიკაციის პროცესების დროს, გასვლის ან დანიშნულების პუნქტიდან შორს ჩადირული გემები თავისი ტვირთითა და აღჭურვილობით წარმოადგენს წყალქვეშა არქეოლოგიის დიდ ნაწილს.

არქეოლოგია მჭიდროდ უკავშირდება გარემოს დაცვას; რესურსების მართვის ენაზე წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობა არის ამოწურვადი და არ ხდება მისი განახლება. თუ წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობა ხელს შეუწყობს მომავალში გარემოს დაფასებას, მაშინ დღეს უნდა ავიღოთ საკუთარ თავზე ინდივიდუალური და კოლექტიური პასუხისმგებლობა წყალქვეშა მემკვიდრეობის გადარჩენაზე.

არქეოლოგია არის საზოგადოებრივი საქმიანობა; ყველას აქვს უფლება საკუთარი ცხოვრების გაანალიზებისთვის მიმართოს წარსულს, ხოლო წარსულის შესახებ ცოდნის შემცირების ყველა მცდელობა არის პირადი ავტონომიის დარღვევა. წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობა ხელს უწყობს იდენტობის ჩამოყალიბებას და შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს ადამიანებისთვის საზოგადოებრივი ერთობის შეგრძნებისთვის. გონივრული მართვის შემთხვევაში, წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობას შეუძლია პოზიტიური როლი ითამაშოს რეკრეაციისა და ტურიზმის განვითარებაში.

¹ ქვეყნის შიდა ნაწილში, ქვეყნის სიღრმეში განლაგებული; საზღვარს ან ზღვას მოცილებული

არქეოლოგია საზრდოობს კვლევებით, ის ქმნის დამატებით ცოდნას ადამიანური კულტურის მრავალფეროვნების შესახებ საუკუნეების განმავლობაში და გვაწვდის წარსული ცხოვრების შესახებ ახალ და რთულ იდეებს. ასეთი ცოდნა და იდეები ხელს უწყობს ცხოვრების გააზრებას დღეს და ამრიგად, მომავალი გამოწვევების წინასწარ განჭვრეტას.

ბევრ საზღვაო საქმიანობას, რაც თავისთავად სასარგებლო და სასურველია, შეიძლება სავალალო გავლენა ჰქონდეს წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობაზე, თუ მათი ზეგავლენა წინასწარ არ არის გაანალიზებული.

წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობას შეიძლება საფრთხე შეუქმნას სამშენებლო სამუშაოებმა, რომლებიც ანაცვლებს ნაპირს და ზღვის ფსკერს ან ცვლის დინების, ნალექებისა და დამაბინძურებლების ნაკადს. წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობისთვის შეიძლება საფრთხის შემცველი იყოს ცოცხალი და არაცოცხალი რესურსების გაუფრთხილებელი გამოყენება. ამასთან, ხელმისაწვდომობის არასათანადო ფორმებსა და „სუვენირების“ ამოღების მზარდ გავლენას შეიძლება საზიანო ეფექტი ჰქონდეს.

ამ საფრთხეებიდან ბევრის უვნებელყოფა ან არსებითად შემცირება შესაძლებელია არქეოლოგებთან ადრეულ ეტაპზე კონსულტაციისა და რისკების შემამსუბუქებელი პროექტების განხორციელების საშუალებით. ქართია მიზნად ისახავს, ხელი შეუწყოს არქეოლოგიური განსწავლულობის მაღალი სტანდარტის შემოღებას, რათა წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის ამგვარი საფრთხეების უვნებელყოფა სწრაფად და ეფექტურად განხორციელდეს.

წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობას ასევე ემუქრება სრულიად მიუღებელი საქმიანობები, რომელთა მიზანია, ცოტამ ისარგებლოს ბევრის ხარჯზე. წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის კომერციული ექსპლუატაცია ვაჭრობისა ან სპეკულაციებისთვის ძირეულად შეუთავსებელია მემკვიდრეობის დაცვასა და მართვასთან. ამ ქარტიის მიზანია, ნათლად იყოს გარკვეული ყველა წყალქვეშა არქეოლოგიური კვლევის მიზანი, მეთოდოლოგია და მოსალოდნელი შედეგები და თითოეული პროექტის განზრახვა ყველასთვის გამჭვირვალე იყოს.

მუხლი 1. ძირითადი პრინციპები

წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებისას უპირველეს ყოვლისა უნდა განიხილებოდეს მისი ადგილზე (IN SITU) შენარჩუნება.

ხელი უნდა შეეწყოს საზოგადოების დაშვებას წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობასთან.

უპირატესობა უნდა მიენიჭოს არადესტრუქციულ ტექნიკებს, არაინტრუზიული დაკვირვებით კვლევას და საკვლევი ნიმუშების აღებას, არ არის რეკომენდებული გათხრები.

გამოკვლევამ არ უნდა მოახდინოს იმაზე მეტი გავლენა წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობაზე, ვიდრე საჭიროა რისკების შემამსუბუქებელი პროექტების განხორციელებისთვის ან კვლევითი მიზნების მისაღწევად.

კვლევისას თავიდან უნდა იქნეს აცილებული ადამიანის ნაშთებისა და თაყვანისცემის ადგილების ზედმეტად შეხება.

კვლევას თან უნდა ახლდეს სათანადო დოკუმენტაცია.

მუხლი 2. პროექტი

გამოკვლევამდე უნდა მომზადდეს პროექტი, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება:

- რისკების შემამსუბუქებელი ან კვლევითი მიზნები;
- გამოსაყენებელი მეთოდოლოგია და ტექნიკები;
- მოსალოდნელი დაფინანსება;
- პროექტის მიმდინარეობის გრაფიკი;
- მკვლევრების ჯგუფის შემადგენლობა, კვალიფიკაცია, პასუხისმგებლობა და გამოცდილება;
- მასალების კონსერვაცია;
- ღირსშესანიშნავი ადგილის მართვა და მოვლა-პატრონობა;
- მუზეუმებთან და სხვა დაწესებულებებთან თანამშრომლობის შეთანხმება;
- დოკუმენტაცია;
- ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება;
- ანგარიშის მომზადება;
- არქივების, მათ შორის კვლევისას ამოღებული წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობისთვის ადგილის მიჩენა;
- გავრცელება, საზოგადოების მონაწილეობის ჩათვლით.

პროექტი უნდა გადაიხედოს და საჭიროების შემთხვევაში ჩასწორდეს.

კვლევა უნდა განხორციელდეს პროექტის შესაბამისად. პროექტი ხელმისაწვდომი უნდა იყოს არქეოლოგიურ მემკვიდრეობაზე მომუშავე საზოგადოებისთვის.

მუხლი 3. დაფინანსება

სათანადო სახსრების მოძიება უნდა მოხდეს კვლევის დაწყებამდე, რათა შესრულდეს პროექტით გათვალისწინებული ყველა ეტაპი, მათ შორის კონსერვაცია, ანგარიშის მომზადება და გავრცელება. პროექტი უნდა შეიცავდეს რეზერვს გაუთვალისწინებელი ხარჯებისთვის, რომელიც უზრუნველყოფს წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციას და შესაბამისი დოკუმენტაციის მომზადებას მოსალოდნელი დაფინანსების დროებითი შეწყვეტის შემთხვევაში.

პროექტის დაფინანსება არ უნდა ითვალისწინებდეს წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის გაყიდვას ან რაიმე ისეთი სტრატეგიის გამოყენებას, რაც გამოიწვევს წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის ან/და მასთან დაკავშირებული დოკუმენტაციის განადგურებას ალდგენის შესაძლებლობის გარეშე.

მუხლი 4. გეგმა-გრაფიკი

თავიდანვე უნდა იყოს უზრუნველყოფილი კვლევისთვის სათანადო დრო, რათა დასრულდეს პროექტით გათვალისწინებული ყველა ეტაპი, მათ შორის კონსერვაცია, ანგარიშის მომზადება და გავრცელება. საპროექტო წინადადება უნდა შეიცავდეს გაუთვალისწინებელ გარემოებათა გეგმასაც, რომელიც საშუალებას მისცემს პროექტის გუნდს, მოახდინოს წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაცია და შესაბამისი დოკუმენტაციის მომზადება ნებისმიერი დაუგეგმავი შეფერხების შემთხვევაში.

მუხლი 5. კვლევის მიზნები, მეთოდოლოგია და ტექნიკა

საპროექტო წინადადებაში განსაზღვრული უნდა იყოს კვლევის მიზნები და გამოყენებული მეთოდოლოგიისა და ტექნიკის დეტალები. მეთოდოლოგია უნდა შეესატყვისებოდეს კვლევის მიზნებს, გამოყენებული ტექნიკა კი უნდა იყოს შეძლებისდაგვარად არაინვაზიური.

სამუშაოების შემდგომი არტეფაქტების ანალიზი და დოკუმენტაცია ყველა კვლევის განუყოფელი ნაწილია; საპროექტო წინადადებაში გათვალისწინებული უნდა იყოს შესაბამისი საშუალებები ამ ანალიზის განსახორციელებლად.

მუხლი 6. კვალიფიკაცია, პასუხისმგებლობა და გამოცდილება

კვლევითი პროექტით გათვალისწინებული ფუნქციების შესასრულებლად პროექტის ჯგუფის ყველა წევრი უნდა იყოს სათანადო კვალიფიკაციითა და გამოცდილებით აღჭურვილი, ისინი სრულად უნდა ფლობდნენ ინფორმაციას და ესმოდეო, რა სახის სამუშაოს შესრულება მოუწევთ.

წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის ყველა ინტერუბიული კვლევა უნდა განხორციელდეს მხოლოდ და მხოლოდ შესაბამისი კვალიფიკაციითა და გამოცდილებით აღჭურვილი წყალქვეშა არქეოლოგის მითითებითა და მეთვალყურეობით.

მუხლი 7. წინასწარი კვლევა

წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის ყველა ინტერუბიულ კვლევას წინ უნდა უძღოდეს ღირსშესანიშნავი ადგილის, მისი მოწყვლადობის, მნიშვნელობისა და პოტენციალის შეფასება.

ადგილის შეფასება უნდა მოიცავდეს არსებული ისტორიული და არქეოლოგიური მტკიცებულებების კვლევებს, ღირსშესანიშნავი ადგილის არქეოლოგიურ და გარემო მახასიათებლებს და ჩარევის შედეგებს საკვლევი არეალის გრძელვადიანი სტაბილურობის თვალსაზრისით.

მუხლი 8. დოკუმენტაცია

ყველა კვლევა საფუძვლიანად, არქეოლოგიური დოკუმენტაციის თანამედროვე პროფესიული სტანდარტების შესაბამისად უნდა იყოს დოკუმენტირებული.

დოკუმენტაციამ უნდა უზრუნველყოს ღირსშესანიშნავი ადგილის ყოვლისმომცველი აღნუსხვა, რომელშიც უნდა შედიოდეს კვლევის პროცესში გადაადგილებული ან ამოღებული წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის წარმომავლობა, საველე ჩანაწერები, გეგმები და ნახაზები, ფოტომასალა და სხვ.

მუხლი 9. კონსერვაცია

კონსერვაციის პროგრამა უნდა ითვალისწინებდეს არქეოლოგიური ნაშთების დამუშავებას როგორც გამოკვლევისა და გადატანის დროს, ისე გრძელვადიან პერსპექტივაში.

მასალის კონსერვაცია უნდა განხორციელდეს თანამედროვე პროფესიული სტანდარტების შესაბამისად.

მუხლი 10. ღირსშესანიშნავი ადგილის მართვა და მოვლა-პატრონობა

უნდა მომზადდეს ღირსშესანიშნავი ადგილის მართვის პროგრამა, რომელშიც დეტალურად იქნება გაწერილი ადგილზე (in situ) წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვისთვის საჭირო ღონისძიებები სავსე სამუშაოების მიმდინარეობის და მათი დასრულების შემდეგ. პროგრამა უნდა შეიცავდეს საჯარო ინფორმაციას, გონივრულ საშუალებებს ღირსშესანიშნავი ადგილის სტაბილიზაციისთვის, მონიტორინგს და ხელყოფისგან დაცვას. ხელი უნდა შეეწყოს საზოგადოების ხელმისაწვდომობას ადგილზე (in situ) წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობაზე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც საზოგადოების დაშვება შეუთავსებელია მემკვიდრეობის დაცვასა და მართვასთან.

მუხლი 11. ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება

კვლევითი ჯგუფის და სხვა ჩართული პირების ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება უმთავრესია. კვლევითი ჯგუფის ყველა პირი უნდა მუშაობდეს უსაფრთხოების პოლიტიკის შესაბამისად, რომელიც აკმაყოფილებს შესაბამის ნორმატიულ და პროფესიულ მოთხოვნებს და გაწერილია პროექტში.

მუხლი 12. ანგარიშების წარმოება

უნდა მომზადდეს საპროექტო წინადადების გეგმა-გრაფიკით გათვალისწინებული შუალედური ანგარიშები. ისინი უნდა განთავსდეს შესაბამის არქივებში და ხელმისაწვდომი უნდა იყოს საზოგადოებისთვის.

ანგარიშები უნდა შეიცავდეს:

- ამოცანებს;
- ანგარიშს გამოყენებული მეთოდოლოგიისა და ტექნიკის შესახებ;
- ანგარიშს მიღწეული შედეგების შესახებ;
- რეკომენდაციებს როგორც ღირსშესანიშნავი ადგილის სამომავლო კვლევის და მართვის შესახებ, ისე კვლევითი პროექტის მსვლელობისას ამოღებული წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის განკარგვის შესახებ.

მუხლი 13. განკარგვა

პროექტის არქივი, რომელიც მოიცავს კვლევის დროს ამოღებულ წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობას და ყველა შესაბამისი დოკუმენტაციის ასლს, უნდა განთავსდეს იმ დაწესებულებაში, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს საზოგადოების წვდომა და არქივის მუდმივი განკარგვა. არქივის განთავსების პროცედურები უნდა შეთანხმდეს კვლევის დაწყებამდე, შესაბამისი პროცედურები გაწერილი უნდა იყოს საპროექტო წინადადებაში. არქივი უნდა მომზადდეს თანამედროვე პროფესიული სტანდარტების შესაბამისად.

უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პროექტის არქივის სამეცნიერო მთლიანობა; არქივის სხვადასხვა ინსტიტუტში განთავსებამ ხელი არ უნდა შეუშალოს არქივის ხელახალ გაერთიანებას შემდგომი კვლევის მიზნით. არ უნდა მოხდეს წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობით, როგორც კომერციული ღირებულების მქონე საგნით ვაჭრობა.

მუხლი 14. გავრცელება

უნდა მოხდეს გამოკვლევის შედეგების შესახებ საზოგადოების ინფორმირება და წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვნების პოპულარიზაცია და წარდგენა სხვადასხვა მედიის საშუალებით. მსგავს წარდგენებზე დაშვებისთვის არ უნდა დაწესდეს მაღალი საფასური, რაც შეზღუდავს ფართო აუდიტორიის დასწრებას.

უნდა წახალისდეს როგორც ადგილობრივ თემებთან და ჯგუფებთან, ისე წყალქვეშა კულტურულ მემკვიდრეობასთან სპეციფიკურად ასოცირებულ თემებთან და ჯგუფებთან თანამშრომლობა. სასურველია, რომ ასეთი თემები და ჯგუფები ეთანხმებოდნენ კვლევების მიმდინარეობას და დადებითად იყვნენ განწყობილნი მის მიმართ.

კვლევითი ჯგუფი შეეცდება თემებისა და დაინტერესებული ჯგუფების ჩართვას გამოკვლევის პროცესში, იმდენად, რამდენადაც ასეთი მონაწილეობა თავსებადია მემკვიდრეობის დაცვასა და მართვასთან. სადაც მიზანშეწონილი იქნება, კვლევითმა ჯგუფმა საზოგადოებისთვის სწავლებისა და წვრთნის გზით უნდა უზრუნველყოს არქეოლოგიური უნარების განვითარების ხელშეწყობა.

მუზეუმებთან და სხვა დაწესებულებებთან თანამშრომლობა უნდა წახალისდეს. პარტნიორი ინსტიტუციების მიერ ვიზიტების, კვლევისა და ანგარიშების მომზადება-ორგანიზება უნდა განხორციელდეს კვლევის დაწყებამდე.

საბოლოო შედეგები, კვლევის სირთულის გათვალისწინებით, ხელმისაწვდომი და საჯარო სივრცეში განთავსებული უნდა იყოს მაქსიმალურად სწრაფად.

მუხლი 15. საერთაშორისო თანამშრომლობა

წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვისთვის აუცილებელია საერთაშორისო თანამშრომლობა და მის ხელშეწყობას კვლევების მაღალი სტანდარტებით განხორციელების საქმეში დიდი როლი ეკისრება. საერთაშორისო თანამშრომლობის წახალისება მიზნად უნდა ისახავდეს იმ არქეოლოგებისა თუ სხვა პროფესიონალების ეფექტური მონაწილეობის უზრუნველყოფას, რომლებიც სპეციალიზებულნი არიან წყალქვეშა კულტურული მემკვიდრეობის კვლევაში. საუკეთესო პრაქტიკის გავრცელების მიზნით განხილული უნდა იქნას პროფესიონალობა გაცვლითი პროგრამები.

ქარტია ხალხური არქიტექტურული მემკვიდრეობის შესახებ (1999 წ.)

რეტიფიცირებულია ICOMOS-ის მე-12 გენერალურ ასამბლეაზე, მექსიკაში, 1999 წლის ოქტომბერში

Charter on the Built Vernacular Heritage (1999)

შესავალი

ხალხური არქიტექტურა ყოველი ერისთვის განსაკუთრებული სიყვარულისა და სიამაყის საგანია და აღიარებულია, როგორც საზოგადოების მახასიათებელი და მიმზიდველი ქმნილება. ის ერთი შეხედვით არაფორმალურია, მაგრამ ამავდროულად ძალიან თანმიმდევრული. ის გამოყენებითიც არის, ამავდროულად საინტერესოც და ლამაზიც. ის თანამედროვე ცხოვრების ინტერესის საგანია და ამასთან ერთად საზოგადოების ისტორიის მემკვიდრეც. ის ადამიანის ნახელავია, თუმცა, ასევე, ჟამთაშორის ქმნილებაა. კაცობრიობისთვის სამარცხვინო იქნებოდა, სათანადოდ რომ არ იქნას დაცული ეს ტრადიციული ჰარმონია, რომელიც მისი არსებობის ქვაკუთხედს წარმოადგენს.

ხალხური არქიტექტურული მემკვიდრეობა მნიშვნელოვანია; ის საზოგადოების კულტურის მთავარი გამოხატულებაა; საკუთარ ტერიტორიებთან ურთიერთობის გამოვლინებასთან ერთად ის მსოფლიო კულტურული მრავალფეროვნების გამომხატველიცაა.

ხალხური ხუროთმოძღვრება არის ის ტრადიციული და ბუნებრივი გზა, რომლითაც თემები ქმნიან საკუთარ საცხოვრისს. ეს განგრძობითი პროცესია და მოიცავს აუცილებელ ცვლილებებსა და მუდმივ ადაპტაციას გარემოსა და სოციალურ პრობლემებზე საპასუხოდ. ამ ტრადიციის შენარჩუნებას ეკონომიკური, კულტურული და არქიტექტურული ჰომოგენიზაციის შედეგად მთელი მსოფლიოს მასშტაბით ემუქრება საფრთხე. როგორ გავუმკლავდეთ ამას, სწორედ ის საკვანძო პრობლემაა, რომელზეც უნდა მუშაობდნენ როგორც საზოგადოება, ისე მთავრობები, არქიტექტორები, დაგეგმარებისა და კონსერვაციის სპეციალისტები და მულტიდისციპლინური ჯგუფები.

კულტურის ჰომოგენიზაციისა და გლობალური სოციალურ-ეკონომიკური ტრანსფორმაციის შედეგად, ხალხური ნაგებობები უკიდურესად მოწყვლადია და მთელ მსოფლიოში დგანან ისეთი სერიოზული პრობლემების წინაშე, როგორიცაა: მოძველება, მდგრადობისა და მთლიანობის შენარჩუნება და სხვ.

შესაბამისად, აუცილებელია, ვენეციის ქარტიაზე დამატებით შემუშავდეს ჩვენი ხალხური არქიტექტურული მემკვიდრეობის მოვლისა და დაცვის პრინციპები.

ზოგადი საკითხები

1. ხალხური არქიტექტურის ნიმუშებს ახასიათებს:
 - ა) თემისთვის საზიარო მშენებლობის ხერხი;
 - ბ) გარემოს შესაბამისი ადგილად ამოსაცნობი ადგილობრივი ან რეგიონული ხასიათი;
 - გ) სტილის, ფორმისა და იერსახის თანმიმდევრულობა ან ტრადიციულად ჩამოყალიბებული შენობის ტიპების გამოყენება;
 - დ) დიზაინისა და მშენებლობის ტრადიციული ცოდნა, რომელიც არაფორმალური გზით გადაეცემა;
 - ე) ფუნქციურ, სოციალურ და გარემოს შეზღუდვებზე ეფექტური პასუხი;
 - ვ) ტრადიციული მშენებლობის სისტემებისა და ოსტატობის ეფექტური გამოყენება.

2. ხალხური ხუროთმოძღვრების დაფასება და წარმატებული დაცვა დამოკიდებულია თემის მონაწილეობასა და მხარდაჭერაზე, მის უწყვეტ გამოყენებასა და მოვლა-პატრონობაზე;
3. მთავრობებმა და პასუხისმგებელმა უწყებებმა უნდა აღიარონ ყველა თემის უფლება, შეინარჩუნოს საკუთარი ცოცხალი ტრადიციები, დაიცვან ისინი ყველა არსებული საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული და ფინანსური საშუალებებით და გადასცენ შემდგომ თაობებს.

კონსერვაციის პრინციპები

1. ტრადიციული ხალხური ხუროთმოძღვრების კონსერვაცია უნდა მოხდეს მრავალდისციპლინური ექსპერტიზის საფუძველზე, იმის აღიარებით, რომ გარდაუვალია ცვლილება და განვითარება და საჭიროა თემის მიერ ჩამოყალიბებული კულტურული იდენტობის პატივისცემა;
2. ხალხურ ნაგებობებზე, მათ ჯგუფებსა და მთლიან დასახლებებზე თანამედროვე სამუშაოების შესრულებისას გათვალისწინებული უნდა იქნას მათი კულტურული ღირებულებები და ტრადიციული ხასიათი;
3. ხალხური არქიტექტურა იშვიათად არის წარმოდგენილი ერთეული შენობების სახით, ამიტომაც მათი კონსერვაციის საუკეთესო გზაა წარმომადგენლობითი ხასიათის მქონე ნაგებობების ჯგუფებისა და დასახლებების მოვლა-პატრონობა და შენარჩუნება ყოველ რეგიონში;
4. ხალხური ხუროთმოძღვრება კულტურული ლანდშაფტის განუყოფელი ნაწილია და შესაბამისად, კონსერვაციის მიდგომების ჩამოყალიბებისას ეს ურთიერთმიმართება გასათვალისწინებელია;
5. ხალხური არა მხოლოდ შენობების, სტრუქტურებისა და სივრცეების ფიზიკურ ფორმასა თუ ქსოვილს მოიცავს, არამედ მათი გამოყენებისა და გააზრების გზებს და იმ ტრადიციებსა და არამატერიალურ ასოციაციებს, რაც მასთანაა დაკავშირებული.

სახელმძღვანელო პრინციპები პრაქტიკაში

1. კვლევა და დოკუმენტაცია

ხალხური არქიტექტურის ნაგებობაზე შესრულებული ნებისმიერი ფიზიკური სამუშაო უნდა იყოს ფრთხილი და წინ უნდა უძღოდეს ფორმისა და სტრუქტურის სრული ანალიზი. შესაბამისი დოკუმენტი ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს საჯარო არქივში.

2. მდებარეობა, ლანდშაფტი და შენობათა ჯგუფები

ტრადიციული ხუროთმოძღვრების ნაგებობებზე ჩარევის განხორციელებისას გასათვალისწინებელია და შესანარჩუნებელი ადგილმდებარეობის მთლიანობა და ურთიერთმიმართება მის, როგორც ფიზიკურ და კულტურულ ლანდშაფტთან, ასევე ცალკეულ ნაგებობებს შორის.

3. მშენებლობის ტრადიციული სისტემები

ხალხური მშენებლობის ტრადიციული სისტემებისა და ხელობის უნარების უწყვეტობა უმნიშვნელოვანესია ხალხური გამომხატველობისთვის, ისევე, როგორც ამ შენობების აღდგენისა და რესტავრაციისთვის. საჭიროა ასეთი უნარების შენარჩუნება, დოკუმენტირება და პრაქტიკული სწავლებისა და წვრთნის გზით ხელოსანთა და მშენებელთა ახალი თაობებისთვის გადაცემა.

4. მასალების და ნაწილების შეცვლა

ისეთი ცვლილებების განხორციელებისთვის, რომლებიც უპასუხებენ თანამედროვე მოთხოვნებს, უნდა მოხდეს ისეთი მასალების შემოტანა, რომელიც მთელს შენობას შეუნარჩუნებს გამომსახველობის, იერსახის, ფაქტურისა და ფორმის, თანმიმდევრულობას, ისევე როგორც სამშენებლო მასალის თანმიმდევრულობას.

5. ადაპტაცია

ხალხური ნაგებობების ადაპტაცია და ხელახალი გამოყენება უნდა მოხდეს ისე, რომ პატივი ვცეთ მის მთლიანობას, ფორმასა და ხასიათს და ამავდროულად თავსებადი გავხადოთ ცხოვრების მისაღებ სტანდარტთან. იქ, სადაც არ მომხდარა წყვეტა ტრადიციული ფორმების გამოყენებისა, თემში არსებული ეთიკის კოდექსი ჩარევის ინსტრუმენტად გამოდგება.

6. ცვლილებები და რესტავრაცია

დროთა განმავლობაში მომხდარ ცვლილებებს ანგარიში უნდა გავუწიოთ და უნდა შევისწავლოთ, როგორც ხალხური არქიტექტურის მნიშვნელოვანი ასპექტები. შენობის ყველა ნაწილის ერთ კონკრეტულ პერიოდთან თანხვედრა, როგორც წესი, არ არის ხალხურ არქიტექტურაზე მუშაობის მთავარი მიზანი.

7. წვრთნა

ხალხური გამომხატველობის კულტურული ღირებულებების კონსერვაციისთვის მთავრობებმა, პასუხისმგებელმა უწყებებმა, ჯგუფებმა თუ ორგანიზაციებმა ყურადღება უნდა გაამახვილონ ისეთ ღონისძიებებზე, როგორიცაა:

- ა) ხალხური არქიტექტურის კონსერვაციის პრინციპებზე საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნა, რომლებიც განკუთვნილია კონსერვაციის სპეციალისტებისათვის;
- ბ) საწვრთნელი პროგრამების შემუშავება, რომელიც დაეხმარება ადგილობრივებს ტრადიციული სამშენებლო სისტემების, მასალებისა და ხელოსნური უნარების შენარჩუნებაში;
- გ) საინფორმაციო პროგრამების შემუშავება, რომლებიც მიზნად ისახავენ ხალხური არქიტექტურის შესახებ საზოგადოებისთვის, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდა თაობისთვის ინფორმაციის მიწოდების ხარისხის გაზრდას;
- ე) ტრადიციული არქიტექტურის რეგიონული ქსელების შექმნა ექსპერტიზისა და გამოცდილების გაცვლის მიზნით.

CIAB:

- მადრიდი, 1996 წლის 30 იანვარი,
- იერუსალიმი, 1996 წლის 28 მარტი,
- მიკელი, 1998 წლის 26 თებერვალი,
- სანტო დომინგო, 1998 წლის 26 აგვისტო,
- ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო საბჭო ICOMOS, სტოკჰოლმი, 1998 წლის 10 სექტემბერი.

ICOMOS-ის პრინციპები კედლის მხატვრობის შენარჩუნების და კონსერვაცია-რესტავრაციის შესახებ (2003 წ.)

რატიფიცირებულია ICOMOS-ის მე-14 გენერალურ ასამბლეაზე, ვიქტორია ფოლსი, ზიმბაბვე, 2003 წელი

ICOMOS Principles for the Preservation and Conservation-restoration of Wall Paintings (2003)

შესავალი და განმარტება

კედლის მხატვრობა კაცობრიობის ისტორიის სხვადასხვა ეტაპზე ადამიანის შემოქმედებითობის კულტურულ გამოხატულებას წარმოადგენს და უძველესი დროის გამოქვაბულების ხელოვნებიდან დღემდე კედლის მხატვრობის სახით არსებობს. მისი დაზიანება, შემთხვევითი თუ გამიზნული განადგურება მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვან ნაწილს აზარალებს. კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაცია-რესტავრაციის ძირითადი პრინციპები ჩამოყალიბებულია ვენეციის ქარტიაში (The Venice Charter; 1964). ეს პრინციპები კიდევ უფრო გაფართოვდა ამსტერდამის დეკლარაციით (The Amsterdam Declaration; 1975), რომლის საშუალებითაც დამკვიდრდა ინტეგრირებული კონსერვაციის ცნება, და ნარას დოკუმენტით ავთენტურობის შესახებ (The Nara Document on Authenticity; 1994), რომელიც კულტურულ მრავალფეროვნებას ეხება. ითვალისწინებს რა ამ და სხვა შესაბამის დამატებით დოკუმენტებს, როგორიცაა მუზეუმების საერთაშორისო საბჭოს-კონსერვაციის კომიტეტის ეთიკის კოდექსი (ICOM-CC Code of Ethics; 1984), პავიას დოკუმენტი (Document of Pavia; 1997) და კონსერვატორ-რესტავრატორების ორგანიზაციების ევროპული კონფედერაციის სამოქმედო პრინციპები (E.C.C.O. Professional Guidelines; 1997), წარმოდგენილი დოკუმენტის მიზანია კედლის მხატვრობის დაცვის, შენარჩუნებისა და კონსერვაცია-რესტავრაციის პრინციპების შემდგომი დაკონკრეტება. შესაბამისად, იგი უნივერსალურად გამოყენებად პრინციპებსა და პრაქტიკას ასახავს და არ ითვალისწინებს რეგიონებისა და ქვეყნებისთვის დამახასიათებელ სპეციფიკურ პრობლემებს, რომელთა შევსება, საჭიროების მიხედვით, რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე დამატებითი რეკომენდაციების შემუშავების გზით არის შესაძლებელი.

კედლის მხატვრობის მდიდარი მემკვიდრეობა ეფუძნება სხვადასხვა სახის კულტურული თვითგამოხატვის ფორმებს, ესთეტიკურ მიღწევებს და უძველესი დროიდან დღემდე გამოყენებული მასალებისა და ტექნიკების მრავალფეროვნებას. ქვემოთ მოცემული მუხლები შეეხება მხატვრობის ნიმუშებს, რომელიც შესრულებულია არაორგანულ საფუძველზე, როგორიცაა შეღესილობა/ბათქაში, აგური, თიხა და ქვა. მათი შექმნისას გამოყენებულია არაორგანული საფუძველი, კერძოდ, ბათქაში, აგური, თიხა, ქვა და არ მოიცავს მხატვრობას, რომელიც შესრულებულია ისეთ ორგანულ საფუძველზე, როგორიც არის ხე, ქაღალდი ან ტილო. ისტორიულ შენობებში გამოყენებული კომპოზიტიური მასალები განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს, თუმცა ეს საკითხი ამ დოკუმენტის ფარგლებში არ განიხილება. არქიტექტურული ზედაპირები და მათი დამასრულებელი ფენები, რომლებსაც ისტორიული, ესთეტიკური და ტექნიკური ღირებულება აქვთ, ისტორიული ძეგლების თანაბრად მნიშვნელოვან კომპონენტებად უნდა განვიხილოთ.

კედლის მხატვრობა ძეგლების განუყოფელი ნაწილია და ადგილზე (in-situ) შენარჩუნებას საჭიროებს. კედლის მხატვრობაზე მოქმედი ბევრი პრობლემა დაკავშირებულია ნაგებობის ან სტრუქტურის მძიმე მდგომარეობასთან, არასათანადო გამოყენებასთან, მოუვლელობასთან, ხშირ შეკეთებებთან და სახეცვლასთან. გამოუსწორებელი ზიანი შეიძლება მოჰყვეს ასევე ხშირ რესტავრაციას, საჭიროების გარეშე ზედაპირის გახსნას და შეუსაბამო მეთოდებისა და მასალების გამოყენებას. სტანდარტების უზულებელყოფით, შეუსაბამო მუშაობის პრაქტიკა და არასათანადო პროფესიული კვალიფიკაცია

სავალალო შედეგების მომტანია. ამიტომ არის აუცილებელი კედლის მხატვრობის კონსერვაცია-რესტავრაციის სწორი პრინციპების შემცველი სათანადო დოკუმენტის არსებობა.

მუხლი 1: დაცვის პოლიტიკა

ნებისმიერი კულტურისა და რელიგიის კედლის მხატვრობის დაცვისთვის საჭირო მიდგომა გულისხმობს იმ ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების აღნუსხვასა და ინვენტარიზაციას, რომლებიც შეიცავს კედლის მხატვრობას, ისეთ შემთხვევებშიც კი, თუ მოცემული დროისთვის შეუძლებელია მისი დანახვა. კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის კანონებითა და რეგულაციებით უნდა იკრძალებოდეს კედლის მხატვრობის, ასევე მისი გარემოს განადგურება, მდგომარეობის გაუარესება ან სახეცვლა. კანონმდებლობით უზრუნველყოფილი უნდა იყოს კედლის მხატვრობის არა მხოლოდ დაცვა, არამედ კვლევის, პროფესიული მოვლისა და მონიტორინგისთვის სათანადო რესურსების მოძიება და საზოგადოების მიერ მისი მატერიალური და არამატერიალური ღირებულების დაფასება.

ჩარევის აუცილებლობის შემთხვევაში, სამუშაოს შესახებ სრული ინფორმაცია უნდა მიეწოდოს ხელისუფლების შესაბამის უწყებას, რომელიც ასევე გასცემს თანხმობას სამუშაოს ჩატარებაზე. რეგულაციების ნებისმიერი დარღვევა სამართლებრივი სანქციებით უნდა ისჯებოდეს. სამართლებრივი დებულებები ასევე უნდა ითვალისწინებდეს ახალ აღმოჩენებს და დაცვის ფორმალური მექანიზმების ამოქმედებამდე მათ შენარჩუნებაზე ზრუნვას. რეგიონული, ურბანული ან არქიტექტურული განვითარების პროექტები, როგორცაა, გზებისა და კაშხლების მშენებლობა, შენობების ფუნქციური გადაკეთება და სხვ., რომლებიც ზემოქმედებს კედლის მხატვრობაზე, არ უნდა განხორციელდეს ზემოქმედების წინასწარი შეფასებისა და დაცვის შესაბამისი ზომების უზრუნველყოფის გარეშე.

ხელისუფლების სხვადასხვა უწყებასთან თანამშრომლობით უნდა მოხდეს რელიგიური მხატვრობის საკულტო ფუნქციის გათვალისწინება და პატივისცემა ისე, რომ ამავედროულად საფრთხე არ შეექმნას მათ ავთენტურობას.

მუხლი 2: კვლევა

ყველა საკონსერვაციო პროექტი სათანადო სამეცნიერო შესწავლით უნდა დაიწყოს. ამგვარი კვლევების მიზანია ნაგებობისა და მისი ღია შრეების მაქსიმალური შესწავლა მათ ისტორიულ, ესთეტიკურ და ტექნიკურ მახასიათებლებთან ერთად. კვლევა უნდა ითვალისწინებდეს მხატვრობის მატერიალურ და არამატერიალურ ღირებულებას, მათ შორის ისტორიული გადაკეთებებს, დანამატებს და რესტავრაციებს, რაც საჭიროებს ინტერდისციპლინურ მიდგომას.

კვლევის ეს მეთოდები შეძლებისდაგვარად არადესტრუქციული უნდა იყოს. საგანგებო ყურადღება უნდა მიექცეს კედლის მხატვრობის ნიმუშებს, რომლებიც კირის თეთრით, საღებავის ფენებით, ნალესობით თუ სხვა ფენით შეიძლება იყოს დაფარული. ნებისმიერი საკონსერვაციო პროგრამის წინაპირობაა დაზიანების მექანიზმების სამეცნიერო კვლევა, მაკრო და მიკრო მასშტაბით მასალების ანალიზი და მდგომარეობის დიაგნოსტიკა.

მუხლი 3: დოკუმენტირება

ვენეციის ქარტიის თანახმად, კედლის მხატვრობის კონსერვაცია-რესტავრაციის შემთხვევაში უნდა არსებობდეს სრული და ზედმიწევნითი სიზუსტით შედგენილი დოკუმენტაციის პროგრამა ანალიტიკური და კრიტიკული ანგარიშის სახით, რომელიც უნდა შეიცავდეს ნახაზებს, ასლებს, ფოტოებს, გრაფიკულ დოკუმენტაციას (თემატური რუკები) და სხვა საილუსტრაციო მასალას. აუცილებელია მხატვრობის მდგომარეობის, მისი შექმნის ტექნიკური და ფორმალური მახასიათებლების და ისტორიული მონაცემების აღრიცხვა. ასევე საჭიროა კონსერვაცია-რესტავრაციის თითოეული ეტაპის, მასალებისა და მეთოდოლოგიის დოკუმენტირება. მომზადებული ანგარიში საჯარო დაწესებულების არქივში უნდა იქნას დაცული და ხელმისაწვდომი იყოს დაინტერესებული საზოგადოებისთვის. დოკუმენტაციის ასლები ასევე

უნდა ინახებოდეს ადგილზე ან ძეგლზე პასუხისმგებელ პირებთან. ამასთანავე, რეკომენდებულია ნაშრომის შედეგების გამოქვეყნება. დოკუმენტაციაში კვლევის, დიაგნოსტიკისა და ჩარევის მიზნით უნდა გამოიყოს განსაზღვრული მონაკვეთები. წერილობითი და გრაფიკული დოკუმენტაციის წარმოების ტრადიციულ მეთოდებთან ერთად ციფრული მეთოდების გამოყენებაც შესაძლებელია. თუმცა ნებისმიერი მეთოდის შემთხვევაში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს ჩანაწერების გამძლეობასა და მათ სამომავლო ხელმისაწვდომობაზე.

მუხლი 4: პრევენციული კონსერვაცია, მოვლა-პატრონობა და მართვა

პრევენციული კონსერვაციის მიზანია დაზიანების შესამცირებლად ხელსაყრელი პირობების შექმნა და აუცილებლობის გარეშე კედლის მხატვრობის საკონსერვაციო ჩარევაზე უარის თქმა, რაც ხელს შეუწყობს მისი სიცოცხლის გახანგრძლივებას. პრევენციული კონსერვაციის ორი უმთავრესი კომპონენტია სათანადო მონიტორინგი და გარემოს კონტროლი. შეუსაბამო კლიმატურმა პირობებმა და ტენმა შეიძლება გამოიწვიოს კედლის მხატვრობის დაზიანება და მასზე ბიოლოგიური აგენტების ზემოქმედება. მონიტორინგის გზით შესაძლებელია მხატვრობის ან მისი საფუძვლის სტრუქტურის დაზიანების საწყისი პროცესების აღმოჩენა, რაც შესაძლებელს გახდის შემდგომი დაზიანების პრევენციას. დეფორმაციისა და სტრუქტურული რღვევის პროცესის აღმოჩენა, რომელმაც საყრდენი სტრუქტურის ჩამოშლა შეიძლება გამოიწვიოს, ადრეულ ეტაპზევე არის შესაძლებელი. შენობა-ნაგებობის რეგულარული მოვლა-პატრონობა კედლის მხატვრობის დაცვის საუკეთესო გარანტიაა.

კედლის მხატვრობის შემცველი ძეგლების არასათანადო ან უკონტროლო გამოყენებამ შეიძლება მათი დაზიანება გამოიწვიოს. ამის გამო შეიძლება საჭირო გახდეს მნახველთა დაშვების შეზღუდვა და, გარკვეულ შემთხვევებში, ძეგლის დროებითი დახურვა ვიზიტორთათვის. თუმცა უმჯობესია საზოგადოებას მიეცეს კედლის მხატვრობის, როგორც საერთო კულტურული მემკვიდრეობის, აღქმისა და შეფასების შესაძლებლობა. შესაბამისად, ძეგლის მართვის პროცესში უნდა არსებობდეს ძეგლზე დაშვებისა და მისი გამოყენების გეგმები, რომლებიც მაქსიმალურად გაითვალისწინებს ძეგლის ავთენტური მატერიალური და არამატერიალური ღირებულებების შენარჩუნებას.

სხვადასხვა სოციალური, იდეოლოგიური და ეკონომიკური მიზეზის გამო, კედლის მხატვრობის მრავალი ნიმუში, რომელთა დიდი ნაწილი იზოლირებულ ადგილებში მდებარეობს, ვანდალიზმისა და ქურდობის მსხვერპლი ხდება. ამგვარი ძეგლების დასაცავად ხელისუფლების შესაბამისმა ორგანოებმა სპეციალური პრევენციული ზომები უნდა გაატარონ.

მუხლი 5: კონსერვაცია-რესტავრაცია

კედლის მხატვრობის ნიმუშების უმეტესობა შენობა-ნაგებობის განუყოფელი ნაწილია. შესაბამისად, მათი კონსერვაცია არქიტექტურული ობიექტის ქსოვილის და მისი გარემოს კონტექსტში უნდა განიხილებოდეს. ძეგლზე ნებისმიერი ჩარევისას გასათვალისწინებელია კედლის მხატვრობის სპეციფიკური მახასიათებლები და მათი დაცვის პირობები. ყველა სახის ჩარევა, კერძოდ, გამაგრება, გაწმენდა და რეინტეგრაცია, მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი, რათა საფრთხე არ შეუქმნას მასალებისა და გამოსახულების ავთენტურობას. შესაძლებლობის მიხედვით, უნდა შენარჩუნდეს, სასურველია ადგილზე (in situ), სტრატეგიული ფენების ნიმუშები, რომლებიც მხატვრობის ისტორიას ადასტურებს.

ბუნებრივი დაბერება დროის კვალზე მოუთითებს და დაფასებას მოითხოვს. შეუქცევადი ქიმიური და ფიზიკური ტრანსფორმაციის შედეგები უნდა შენარჩუნდეს, თუ მათი მოცილება საზიანოა. წინა პერიოდის სარესტავრაციო ჩარევები, დამატებები და გადახატვები კედლის მხატვრობის ისტორიის ნაწილია. ისინი წარსულში არსებულ ინტერპრეტაციას ასახავს და კრიტიკულად უნდა შეფასდეს.

ყველა მეთოდი და მასალა, რომელიც კედლის მხატვრობის კონსერვაციასა და რესტავრაციაში გამოიყენება, მომავალში შესაძლო ჩარევების განხორციელების საშუალებას არ უნდა გამორიცხავდეს. ახალი მასალებისა და მეთოდების გამოყენება მხოლოდ ლაბორატორიული და

საველე გამოცდებით მიღებული ყოვლისმომცველი სამეცნიერო მონაცემებისა და დადებითი შედეგების საფუძველზე არის შესაძლებელი. თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ კედლის მხატვრობაზე ახალი მასალებისა და მეთოდების გრძელვადიანი ეფექტები უცნობია და შეიძლება, საზიანოც იყოს. ამიტომ წასახალისებელია ტრადიციული მასალების გამოყენება, თუ ისინი თავსებადია მხატვრობის კომპონენტებთან და ნაგებობასთან.

რესტავრაციის მიზანია კედლის მხატვრობის ფორმისა და შინაარსის უფრო ნათლად წარმოჩენა, რომლის დროსაც აუცილებელია მისი თავდაპირველი გამოსახულების და ისტორიის პატივისცემა. ესთეტიკური რეინტეგრაცია ხელს უწყობს ხილული ზიანის მინიმუმამდე შემცირებას და მხოლოდ არაორიგინალ მასალას უნდა შეეხოს. ტონირება და რეკონსტრუქცია ისე უნდა ჩატარდეს, რომ მიღებული შედეგი ორიგინალისგან გაირჩეოდეს. ყველა დანამატის ადვილად მოცილება შესაძლებელი უნდა იყოს. გადახატვა თავიდან უნდა იყოს აცილებული.

კედლის მხატვრობის გამოვლენამდე მნიშვნელოვანია ისტორიული მოცემულობის გათვალისწინება და იმის განსაზღვრა, თუ რა შეიძლება დაიკარგოს. ამგვარი სამუშაო მხოლოდ კედლის მხატვრობის მდგომარეობის, მასშტაბისა და ღირებულების წინასწარი კვლევის შემდეგ უნდა შესრულდეს და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს დაზიანების გარეშეა შესაძლებელი. ახლად გამოვლენილი მხატვრობის ნიმუშები არასათანადო პირობებში არ უნდა აღმოჩნდეს.

ზოგიერთ შემთხვევაში, დეკორაციული ფუნქციის კედლის მხატვრობის ან შედებილი არქიტექტურული ზედაპირების რეკონსტრუქცია შეიძლება კონსერვაცია-რესტავრაციის პროგრამაში იყოს ჩართული. ჩარევა ითვალისწინებს ავთენტური ფრაგმენტების კონსერვაციას და საჭიროების მიხედვით, მათ სრულად ან ნაწილობრივ დაფარვას დამცავი ფენებით. კარგად დოკუმენტირებული და პროფესიონალურად, ტრადიციული მასალებისა და მეთოდების გამოყენებით ჩატარებული რეკონსტრუქცია ფასადებისა და ინტერიერების ისტორიული იერსახის წარმოჩენის საშუალებას იძლევა.

კონსერვაცია-რესტავრაციის პროექტები ყველა ეტაპზე კომპეტენტურად უნდა წარიმართოს და შეთანხმდეს ხელისუფლების შესაბამის უწყებებთან. სასურველია, რომ უფლებამოსილმა უწყებებმა და ინსტიტუციებმა, რომელთაც კომერციული დაინტერესება არ გააჩნიათ, პროექტის დამოუკიდებელი ზედამხედველობა განახორციელონ. მართვაზე პასუხისმგებელი პირები უნდა დასახელდნენ, სამუშაო კი შესაბამისი ცოდნისა და უნარ-ჩვევების მქონე პროფესიონალებმა უნდა შესრულონ.

მუხლი 6: საგანგებო ღონისძიებები

გადაუდებელ შემთხვევებში, კედლის მხატვრობის დასაცავად დაუყოვნებლივი საგანგებო ღონისძიებების გატარებაა აუცილებელი. მასალები და მეთოდები ისე უნდა შეირჩეს, რომ მომავალში შესაძლებელი იყოს ჩარევის განხორციელება. მათ შეძლებისდაგვარად სწრაფად უნდა მოჰყვეს შესაბამის ორგანოებთან შეთანხმებული სათანადო საკონსერვაციო ღონისძიებები.

მხატვრობის მოხსნა და გადატანა სახიფათო, რადიკალური და შეუქცევადი ღონისძიებაა, რომელიც ძლიერ აზიანებს კედლის მხატვრობის ფიზიკურ შემადგენლობას, მასალის სტრუქტურასა და ესთეტიკურ მახასიათებლებს. ეს ღონისძიებები, შესაბამისად, მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებშია გამართლებული, როდესაც ადგილზე (in-situ) დამუშავების ყველა სხვა ვარიანტის განხორციელება პრაქტიკულად შეუძლებელია. ასეთ სიტუაციებში, მხატვრობის მოხსნისა და გადატანის გადაწყვეტილება პროფესიონალთა ჯგუფმა უნდა მიიღოს და არა კონსერვაციაზე მომუშავე სპეციალისტმა ინდივიდუალურად. მოხსნილი მხატვრობის ნიმუშები შეძლებისდაგვარად საწყის ადგილზე უნდა დაბრუნდეს.

მოხსნილი კედლის მხატვრობის ნიმუშების დაცვისა და მოვლა-პატრონობის, ასევე მათი მოპარვისა და დანაწევრების პრევენციის მიზნით სპეციალური ღონისძიებები უნდა გატარდეს.

არსებული მოხატულობის არახელსაყრელ გარემოში მოხვედრის შედეგად მისი დაზიანების ან განადგურების თავიდან აცილების მიზნით დამცავი ფენით დაფარვა უნდა მოხდეს კედლის მხატვრობასთან თავსებადი მასალების გამოყენებით და იმგვარად, რომ მომავალში შესაძლებელი იყოს დამცავი ფენის მოხსნა.

მუხლი 7: კვლევა და საჯარო ინფორმაცია

კედლის მხატვრობის კონსერვაცია-რესტავრაციის დარგში კვლევითი პროექტების შემუშავება მდგრადი დაცვის პოლიტიკის არსებითი წინაპირობაა. უნდა წახალისდეს იმ სახის კვლევები, რომლებშიც დასმული საკითხების შესწავლაც გააფართოებს ცოდნას დეგრადაციის პროცესების შესახებ, ასევე თავდაპირველ მხატვრობაში გამოყენებული მეთოდების, ადრინდელი რესტავრაციისას გამოყენებული მასალებისა და მეთოდების შესახებ. ეს კვლევები ასევე ეხება მეცნიერებისა და ხელოვნების სხვა დარგებსაც. შესასწავლად თუ ნიმუშის ასაღებად ქსოვილის მნიშვნელოვანი ნაწილის დაზიანება მინიმუმამდე უნდა შემცირდეს.

ცოდნის გავრცელება კვლევის მნიშვნელოვანი კომპონენტია, რომელიც აუცილებელია როგორც პროფესიულ, ისე პოპულარულ დონეზე. საზოგადოების ინფორმირება მნიშვნელოვნად ამაღლებს კედლის მხატვრობის დაცვის შესახებ ცნობიერებას იმ შემთხვევაშიც კი, თუ საკონსერვაციო-სარესტავრაციო სამუშაო დროებით დისკომფორტს იწვევს.

მუხლი 8: პროფესიული კვალიფიკაცია და ტრენინგი

კედლის მხატვრობის კონსერვაცია-რესტავრაცია მემკვიდრეობის დაცვის სფეროს დარგობრივი დისციპლინაა. იმის გათვალისწინებით, რომ ამ სამუშაოს შესრულება სპეციფიკურ ცოდნას, უნარებს, გამოცდილებასა და პასუხისმგებლობას მოითხოვს, ამ პროფილის მემკვიდრეობის კონსერვატორ-რესტავრატორებს პროფესიული განათლება უნდა ჰქონდეთ მიღებული, როგორც ეს რეკომენდებულია მუზეუმების საერთაშორისო საბჭოს (ICOM) კონსერვაციის კომიტეტის (1984) ეთიკის კოდექსითა და კონსერვატორ-რესტავრატორების ორგანიზაციების ევროპული კონფედერაციის და კონსერვაცია-რესტავრაციის დარგში განათლების ევროპული ქსელის (ENCORE) მიერ.

მუხლი 9: განახლების ტრადიციები

მსოფლიოს არაერთ რეგიონში მხატვრებისა და ოსტატების ავთენტური სამხატვრო ტრადიციები გრძელდება ძველი დროის დეკორატიული და იკონოგრაფიული პროგრამების გამეორებით, რომლის დროსაც ტრადიციული მასალა და მეთოდები გამოიყენება. ამგვარი ტრადიციები, რომლებიც რელიგიურ-კულტურულ საჭიროებებსაც უპასუხებს და წარსულის პრინციპებსაც შეესაბამება, უნდა შენარჩუნდეს. მიუხედავად იმისა, რომ ამ განსაკუთრებული ცოდნის შენარჩუნება აუცილებელია, ეს არ ნიშნავს, რომ კედლის მხატვრობის საკონსერვაციო-სარესტავრაციო სამუშაოები ოსტატების ან არტისტების მიერ უნდა ხორციელდებოდეს.

მუხლი 10: საერთაშორისო თანამშრომლობა

ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე არსებობს შეთანხმება, რომ საერთო მემკვიდრეობაზე ერთობლივი ზრუნვაა საჭირო. შესაბამისად, ყველა დონეზე მნიშვნელოვანია ცოდნის გაცვლისა და ინფორმაციის გავრცელების წახალისება. კედლის მხატვრობის კონსერვატორ-რესტავრატორებს საერთაშორისო თანამშრომლობის სურვილი უნდა ამოძრავებდეთ; ურთიერთობა უნდა ჰქონდეთ თავიანთ კოლეგებთან საზღვარგარეთ და შესაბამის ინსტიტუციებთან და სპეციალისტებთან მთელი მსოფლიოს მასშტაბით.

წინამდებარე დოკუმენტი, წარმოდგენილი სახით, შემუშავდა კოპენჰაგენში, 2002 წლის 28 ოქტომბრიდან 1 ნოემბრამდე. მასში რედაქციული ცვლილებები და დამატებები შეიტანეს თესალონიკში, 2003 წლის 8-9 მაისს. მომხსენებელი: იზაბელ ბრეიერი.

ICOMOS-ის ქარტია - არქიტექტურული მემკვიდრეობის ანალიზის, კონსერვაციისა და სტრუქტურული რესტავრაციის პრინციპები (2003 წ.)

რეტიფიცირებულია ICOMOS-ის მე-14 გენერალური ასამბლეის მიერ ვიქტორია ფოლზში, ზიმბაბვე, 2003 წ.

ICOMOS Charter - Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage (2003)

პრინციპები

დოკუმენტის მიზანი

არქიტექტურული მემკვიდრეობის ნაგებობებს თავიანთი ბუნებითა და ისტორიით (მასალა და კომპლექსური სტრუქტურა) დიაგნოსტიკისა და რესტავრაციის საკითხში გარკვეული გამოწვევები ახლავს, რაც ზღუდავს თანამედროვე კანონმდებლობისა და მშენებლობის სტანდარტების გამოყენებას. რეკომენდაციების არსებობა სასურველი და აუცილებელია, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ანალიზის რაციონალური მოდელები ისევე, როგორც კულტურული კონტექსტის შესაბამისი შეკეთების მეთოდები.

ეს რეკომენდაციები გათვალისწინებულია ყველასთვის, ვინც კონსერვაციისა და რესტავრაციის პრობლემებით არის დაკავებული, თუმცა ვერ შეცვლის კულტურული და სამეცნიერო ტექსტებიდან მიღებულ კონკრეტულ ცოდნას.

მთლიან დოკუმენტში წარმოდგენილი რეკომენდაციები ორ ნაწილად იყოფა, ესენია: „პრინციპები“, რომელშიც კონსერვაციის მთავარი კონცეფციებია წარმოდგენილი და „სახელმძღვანელო დებულებები“, სადაც განხილულია ის წესები და მეთოდოლოგია, რომლებსაც დამპროექტებელი უნდა მიჰყვეს. ICOMOS-ის მიერ დამტკიცებული/რეტიფიცირებული დოკუმენტის სტატუსით მხოლოდ „პრინციპები“ სარგებლობს.

სახელმძღვანელო დებულებები ხელმისაწვდომია ინგლისურად ცალკე დოკუმენტში.

პრინციპები

1. ზოგადი კრიტერიუმები

- 1.1. არქიტექტურული მემკვიდრეობის კონსერვაცია, გამაგრება და რესტავრაცია მრავალდისციპლინარულ მიდგომას მოითხოვს.
- 1.2. არქიტექტურული მემკვიდრეობის ღირებულება და ავთენტურობა ფიქსირებულ კრიტერიუმებს ვერ დაეყრდნობა, ვინაიდან ყველა კულტურის სათანადო პატივისცემას მოითხოვს, ამიტომ ფიზიკური მემკვიდრეობაც იმ კულტურული კონტექსტის ფარგლებში უნდა იქნას განხილული, რომელსაც ის ეკუთვნის.
- 1.3. არქიტექტურული მემკვიდრეობის ღირებულება მხოლოდ მის გარეგნულ იერსახეში არ არის, ის ყველა კომპონენტის მთლიანობაშია, როგორც თავისი დროის დამახასიათებელი მშენებლობის ტექნიკის უნიკალური პროდუქტისა. კერძოდ, შიდა სტრუქტურის მოშლა მხოლოდ ფასადების შენარჩუნების პირობებში კონსერვაციის

კრიტერიუმებში ვერ ჯდება.

- 1.4. როდესაც ხდება დანიშნულების, ან ფუნქციის ცვლილების შეთავაზება, ზედმიწევნით უნდა იქნას გათვალისწინებული კონსერვაციის ყველა მოთხოვნა და უსაფრთხოების პირობები.
- 1.5. არქიტექტურული მემკვიდრეობის კონტექსტში სტრუქტურის რესტავრაცია თვითმიზანი კი არ არის, არამედ მიზნის მიღწევის საშუალება უფროა, რომელსაც თავად შენობის მთლიანობა წარმოადგენს.
- 1.6. მემკვიდრეობის ნაგებობების თავისებურება მათი კომპლექსური ისტორიით მოითხოვს კვლევებისა და წინადადებების ორგანიზებას ზუსტად გათვლილი ნაბიჯების მიხედვით, რომლებიც მედიცინაში გამოყენებული ნაბიჯების მსგავსია - ანამნეზი, დიაგნოზი, თერაპია და კონტროლი შეესაბამება მნიშვნელოვანი მონაცემებისა და ინფორმაციის მოძიებას, ზიანისა და დაშლის მიზეზების გამოკვლას, სამკურნალო ღონისძიებების არჩევას და ჩარევების ეფექტიანობის კონტროლს, ხელმისაწვდომი ფინანსების რაციონალური გამოყენებით ხარჯ-ეფექტიანობისა და არქიტექტურულ მემკვიდრეობაზე მინიმალური გავლენის მიღწევის უზრუნველყოფას. ჩვეულებრივ, აუცილებელია, რომ კვლევისას განმეორებით პროცესში ხელახლა ხდებოდეს ამ ნაბიჯების გადადგმა.
- 1.7. არცერთი ქმედება არ უნდა განხორციელდეს არქიტექტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებით შესაძლებელი სარგებლისა და შესაძლო ზიანის შეუფასებლად, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა სტრუქტურების გარდაუვალი ჩამოშლის თავიდან ასაცილებლად დგება გადაუდებელი დაცვის ღონისძიებების აუცილებლობა (მაგ., სეისმური დაზიანებების შემდეგ); თუმცა ეს გადაუდებელი ზომები შეძლებისდაგვარად არ უნდა იწვევდეს ქსოვილის შეუქცევად მოდიფიკაციას.

2. კვლევები და დიაგნოზი

- 2.1. ჩვეულებრივ, მრავალდისციპლინარული ჯგუფი, რომელიც პრობლემის ტიპისა და მასშტაბის შესაბამისად იკრიბება, ერთად უნდა მუშაობდეს კვლევის პირველივე ნაბიჯებიდან - როგორიცაა ობიექტის თავდაპირველი შესწავლა, წინასწარი კვლევა და კვლევის პროგრამის მომზადება.
- 2.2. მონაცემებისა და ინფორმაციის დამუშავება თავდაპირველად მიახლოებით უნდა მოხდეს, რათა მოქმედებათა უფრო ყოვლისმომცველი გეგმა შედგეს, რომელიც სტრუქტურის რეალური პრობლემების პროპორციული იქნება.
- 2.3. კონსერვაციის პრაქტიკა სტრუქტურისა და მასალის მახასიათებლების სრულ გაგებას მოითხოვს. ინფორმაცია სტრუქტურის თავდაპირველი და უფრო ადრეული მდგომარეობის შესახებ, შენების პროცესში გამოყენებული მეთოდებისა და ბოლოს, გადაკეთებებისა და მათი შედეგების შესახებ არსებითად მნიშვნელოვანია.
- 2.4. არქეოლოგიურ ობიექტებზე შესაძლოა შეიქმნას სპეციფიკური პრობლემები, ვინაიდან გათხრების დროს აუცილებელია აღმოჩენილი სტრუქტურების სტაბილიზება, მაშინ, როდესაც ცოდნა ობიექტის შესახებ ჯერ კიდევ არასრულია. სტრუქტურული რეაქციები „ახლად აღმოჩენილ“ შენობაზე შესაძლოა, სრულიად განსხვავდებოდეს მიწის ზემოთ არსებულ შენობაზე რეაქციებისგან. გათხრისას გადაუდებელი სტრუქტურული სტაბილიზაციისთვის მიღებული გადაწყვეტილებები არ უნდა არღვევდეს შენობის მთლიან კონცეპტუალურ ფორმას და დანიშნულებას.
- 2.5. დიაგნოზი ემყარება ისტორიულ, ხარისხობრივ და რაოდენობრივ მიდგომებს; ხარისხობრივი მიდგომა სტრუქტურულ ზიანსა და მასალის დაშლაზე პირდაპირ დაკვირვებასთან ერთად ასევე ეფუძნება ისტორიულ და არქეოლოგიურ კვლევებს, ხოლო რაოდენობრივი მიდგომა, ძირითადად - მასალისა და სტრუქტურის გამოცდებს, მონიტორინგსა და სტრუქტურულ ანალიზს.
- 2.6. სტრუქტურული ჩარევის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებამდე აუცილებლად უნდა დადგინდეს ჯერ დაზიანებისა და დაშლის მიზეზები და შემდეგ მოხდეს სტრუქტურის უსაფრთხოების დონის შეფასება.
- 2.7. დიაგნოზის ბოლო საფეხურმა, უსაფრთხოების შეფასებამ, როდესაც ჩარევის ზომების

- საჭიროება განისაზღვრება, უნდა შეაჯეროს ხარისხობრივი და რაოდენობრივი ანალიზები, კერძოდ: პირდაპირ დაკვირვება, ისტორიული კვლევა, სტრუქტურული ანალიზი და შესაბამის შემთხვევაში ექსპერიმენტები და გამოცდები.
- 2.8. უსაფრთხოების ისეთივე დონეების გამოყენება, როგორც ახალი შენობის დაპროექტებისას ხდება, მემკვიდრეობის შემთხვევაში ხშირად მოითხოვს გადაჭარბებული და ზოგჯერ შეუძლებელი ზომების მიღებას. ასეთ შემთხვევებში, სპეციფიკური ანალიზითა და სათანადო განხილვებით უნდა დავასაბუთოთ უსაფრთხოების მიმართ განსხვავებული მიდგომების მართებულება.
- 2.9. მიღებულ ინფორმაციასთან, დიაგნოზთან, მათ შორის უსაფრთხოების შეფასებასთან და ჩარევის გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებული ყველა ასპექტი აღწერილ უნდა იქნას „განმარტებით ბარათში“.
3. დაზიანების აღმოფხვრის ზომები და კონტროლი.
- 3.1. თერაპიამ უნდა აღმოფხვრას მიზეზები და არა სიმპტომები.
- 3.2. პრევენციული მოვლა-პატრონობა საუკეთესო თერაპიაა.
- 3.3. უსაფრთხოების შეფასება და სტრუქტურის მნიშვნელობის გაგება კონსერვაციისა და გამაგრების ღონისძიებების საფუძველი უნდა გახდეს.
- 3.4. არცერთი ქმედება არ უნდა განხორციელდეს მათი გარდაუვალი აუცილებლობის მტკიცებულების გარეშე.
- 3.5. თითოეული ჩარევა უსაფრთხოებისთვის დასახული ამოცანების პროპორციული უნდა იყოს. ამით ჩარევა მინიმუმამდე შემცირდება, რათა უსაფრთხოება და გამძლეობა უზრუნველყოფილ იქნას მემკვიდრეობის ღირებულებისათვის მინიმალური ზიანის მიყენებით.
- 3.6. ჩარევის პროექტი უნდა ემყარებოდეს ზემოქმედების იმ ტიპების მკაფიო გაგებას, რომლებიც ზიანისა და დაშლის მიზეზი გახდნენ, ასევე ზემოქმედების იმ ტიპების შესახებ ცოდნას, რომელთა გათვალისწინება ჩარევის შემდეგ, სტრუქტურის ანალიზისას ხდება, ვინაიდან პროექტი მათზე იქნება დამოკიდებული.
- 3.7. არჩევანი ტრადიციულ და ინოვაციურ მეთოდებს შორის კონკრეტული შემთხვევის საფუძველზე უნდა შეფასდეს და უპირატესობა ყველაზე ნაკლებად ინვაზიურ და მემკვიდრეობის ღირებულებასთან ყველაზე თავსებადს უნდა მიენიჭოს, გათვალისწინებულ უნდა იქნას რა უსაფრთხოებისა და გამძლეობის მოთხოვნები.
- 3.8. ზოგჯერ უსაფრთხოების რეალური დონისა და ჩარევის პოტენციური სარგებლის შეფასების სირთულეებმა შესაძლოა, „დაკვირვების მეთოდის“ მიღებისკენ გვიბიძგოს, ანუ ინკრემენტული მიდგომისკენ, როდესაც ჩარევის მინიმალური დონით ვიწყებთ, შემდეგ კი შეიძლება რიგი დამატებითი ან მაკორექტირებელი ზომები მივიღოთ.
- 3.9. შეძლებისდაგვარად, ნებისმიერი მიღებული ზომა „შექცევადი“ უნდა იყოს, რათა ახალი ცოდნის მიღების შემდეგ შესაძლებელი იყოს მათი გაუქმება და უფრო მართებული ზომებით ჩანაცვლება. ისეთ შემთხვევაში, როცა ჩარევები მთლად შექცევადი ხასიათის არ არის, არ უნდა შეიზღუდოს შემდგომი ჩარევების შესაძლებლობა.
- 3.10. რესტავრაციის სამუშაოების დროს გამოყენებული მასალის მახასიათებლები (კერძოდ, ახალი მასალები) და მათი თავსებადობა არსებულ მასალებთან სრულად უნდა იქნას დადგენილი. ეს უნდა ითვალისწინებდეს გრძელვადიან ზემოქმედებას, რათა თავიდან იქნას აცილებული არასასურველი გვერდითი მოვლენები.
- 3.11. სტრუქტურისა და მისი გარემოს, როგორც თავდაპირველი, ისე განვითარების ეტაპებზე შემენილი განმასხვავებელი თვისებები, არ უნდა განდგურდეს.
- 3.12. თითოეული ჩარევა შეძლებისდაგვარად უნდა ითვალისწინებდეს სტრუქტურის თავდაპირველ ან განვითარების ეტაპების დროის კონცეფციას, ტექნიკასა და ისტორიულ ღირებულებას. ჩარევამ ამ ინფორმაციის კვალი იმ მდგომარეობაში უნდა დატოვოს, რომ მომავალში მათი ცნობა შესაძლებელი იყოს.
- 3.13. ჩარევა უნდა იყოს კომპლექსური გეგმის შედეგი, რომელიც სათანადო მნიშვნელობას ანიჭებს არქიტექტურის, სტრუქტურის, მონტაჟისა და ფუნქციონალურ

- შესაძლებლობათა განსხვავებულ ასპექტებს.
- 3.14. შეძლებისდაგვარად თავიდან უნდა იქნას აცილებული რაიმე სახის ისტორიული მასალის ან განმასხვავებელი არქიტექტურული მახასიათებლების მოშორება თუ გადაკეთება.
 - 3.15. დაზიანებული სტრუქტურები კი არ უნდა ჩანაცვლდეს, არამედ შეძლებისდაგვარად უნდა შეკეთდეს.
 - 3.16. არასრულყოფილი და გადაკეთებული ელემენტები უნდა შენარჩუნდეს იმ შემთხვევაში, თუკი ისინი უკვე სტრუქტურის ისტორიის ნაწილად იქცნენ და ამით უსაფრთხოების მოთხოვნები არ ირღვევა.
 - 3.17. დაშლა და ხელახლა აწყობა მხოლოდ ერთ-ერთ შესაძლებელ ვარიანტად უნდა განიხილებოდეს, რომლის საჭიროებასაც თავად მასალისა და სტრუქტურის ბუნება გვიკარნახებს, როდესაც სხვა საშუალებებით კონსერვაციის განხორციელება შეუძლებელი ან საზიანოა.
 - 3.18. გადაუდებელი ჩარევის დროს გამოყენებული დროებითი დაცვის სისტემები თავიანთ მიზნობრიობას და ფუნქციას უნდა პასუხებდეს მემკვიდრეობის ღირებულების ხელყოფის გარეშე.
 - 3.19. ჩარევის ნებისმიერ წინადადებას შეძლებისდაგვარად თან უნდა ახლდეს სამუშაოების კონტროლის პროგრამა.
 - 3.20. არ უნდა იქნას დაშვებული ისეთი ზომების გატარება, რომელთა კონტროლი აღსრულების დროს შეუძლებელია.
 - 3.21. შედეგების ეფექტიანობის მისაღწევად შემოწმება და მონიტორინგი საჭიროა როგორც ჩარევის დროს, ისე ჩარევის შემდეგაც.
 - 3.22. უნდა მოხდეს შემოწმებისა და მონიტორინგის ყველა ღონისძიების, როგორც სტრუქტურის ისტორიის ნაწილის, დოკუმენტირება და შენახვა.

რეკომენდაციები არქიტექტურული მემკვიდრეობის ანალიზის, კონსერვაციის და სტრუქტურული რესტავრაციისათვის (2003 წ.)

Recommendations for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage

სახელმძღვანელო დებულებები

1. ზოგადი კრიტერიუმები
2. მონაცემთა მოპოვება: ინფორმაცია და შესწავლა
 - 2.1. ზოგადად
 - 2.2. ისტორიული, სტრუქტურული და არქიტექტურული კვლევები
 - 2.3. სტრუქტურის წინასწარი შესწავლა
 - 2.4. საველე კვლევა და ლაბორატორიული გამოცდები
 - 2.5. მონიტორინგი
3. სტრუქტურის ქცევა
 - 3.1. ზოგადი ასპექტები
 - 3.2. სტრუქტურული სქემა და დაზიანება
 - 3.3. მასალის მახასიათებლები და დაზიანების პროცესები
 - 3.4. ზემოქმედებები სტრუქტურასა და მასალებზე
4. დიაგნოზი და უსაფრთხოების შეფასება
 - 4.1. ზოგადი ასპექტები
 - 4.2. მიზეზების დადგენა (დიაგნოზი)
 - 4.3. უსაფრთხოების შეფასება
 - 4.3.1. უსაფრთხოების შეფასების პრობლემა
 - 4.3.2. ისტორიული ანალიზი
 - 4.3.3. ხარისხობრივი ანალიზი
 - 4.3.4. ანალიტიკური მიდგომა
 - 4.3.5. ექსპერიმენტული მიდგომა
 - 4.4. გადაწყვეტილებები და განმარტებითი ბარათი
5. სტრუქტურული დაზიანება, მასალების დაზიანება და შეკეთება-აღდგენითი ღონისძიებები
 - 5.1. ზოგადი ასპექტები
 - 5.2. ქვის ან აგურის წყობის ნაგებობები
 - 5.3. ხის მასალა
 - 5.4. რკინა და ფოლადი
 - 5.5. რკინაბეტონი

დანართი 1. – კომიტეტის წევრები

დანართი 2. – ტერმინთა განმარტება

სახელმძღვანელო დებულებები

1. ზოგადი კრიტერიუმები

მეცნიერებისა და კულტურის სფეროში არსებული ცოდნისა და გამოცდილების შეგერება არქიტექტურული მემკვიდრეობის შესწავლის განუყოფელი ნაწილია. სახელმძღვანელო დებულებები მხოლოდ ამ კონტექსტში თუ დაეხმარება ნაგებობების უკეთესი კონსერვაციის, გამაგრებისა და რესტავრაციის საქმეს. ყველა შესწავლის, კვლევისა თუ ჩარევის მიზანი შენობის, როგორც ერთი მთლიანობის, კულტურული და ისტორიული ღირებულების დაცვაა, სამშენებლო ტექნოლოგია კი – ამ შედეგის მიღწევისათვის აუცილებელი სამეცნიერო მხარდაჭერა.

არქიტექტურული მემკვიდრეობის კონსერვაცია, ჩვეულებრივ, მრავალდისციპლინარულ მიდგომას მოითხოვს, სხვადასხვა სფეროს პროფესიონალისა და ორგანიზაციის ჩართულობით. წინამდებარე სახელმძღვანელო აღნიშნული სამუშაოს ხელშეწყობისთვის და მასში ჩართულ მხარეებს შორის თანამშრომლობის გასამარტივებლად მომზადდა.

სტრუქტურის კონსერვაციის ნებისმიერი დაგეგმვა ხარისხობრივ მონაცემებთან ერთად, რომლებიც ეყრდნობა პირდაპირ დაკვირვებას მასალების დაშლასა და სტრუქტურის დაზიანებაზე, ისტორიულ დაკვირვებებს და ა.შ., მოითხოვს კონკრეტულ გამოცდებსა და მათემატიკურ მოდელებზე დამყარებულ რაოდენობრივ მონაცემებს, რომელთაც თანამედროვე საინჟინრო საქმეში იყენებენ. მიდგომათა ეს კომბინაცია წესებისა და რეგლამენტების დადგენას მეტად ართულებს. მიუხედავად იმისა, რომ მკაფიო სახელმძღვანელოების ნაკლებობამ შესაძლოა ადვილად გამოიწვიოს გაურკვევლობა და თვითნებური გადაწყვეტილებები, თანამედროვე სტრუქტურების დიზაინისათვის მომზადებული რეგლამენტები ხშირად არასათანადოდ გამოიყენება ისტორიული ნაგებობების შემთხვევაში. მაგალითად, სეისმური და გეოტექნიკური რეგლამენტების შესრულებამ შესაძლოა ხისტი და ხშირად უსარგებლო ზომების მიღებამდე მიგვიყვანოს, რომლებიც არ ითვალისწინებენ სტრუქტურის ფაქტობრივ ქცევას.

კვლევისა და ისტორიული შენობის უსაფრთხოების შეფასებაში სუბიექტურმა ასპექტებმა, სავარაუდო მონაცემებში ბუნდოვანებამ და მოვლენის ზუსტი შეფასების სირთულემ შესაძლოა, საეჭვო დასკვნებამდე მიგვიყვანოს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ყველა ამ ასპექტის, კონკრეტულად კი, კვლევის განვითარების საქმეში გამოჩენილი ყურადღების და შედეგების სანდოობის ნათლად ჩვენება განმარტებით ბარათში. აღნიშნული ბარათი სტრუქტურის უსაფრთხოების ფრთხილ და კრიტიკულ ანალიზს მოითხოვს, რათა დასაბუთებულ იქნას ნებისმიერი სახის ჩარევის ღონისძიება; და ეს ბარათი ხელს შეუწყობს სტრუქტურის უსაფრთხოებისა და მისაღები გადაწყვეტილებების შესახებ საბოლოო დასკვნის გამოტანას.

შენობის შეფასება ხშირად პოლისტიკურ მიდგომას მოითხოვს, რომლის დროსაც მხოლოდ ინდივიდუალური ელემენტების შეფასების ნაცვლად, შენობა ერთ მთლიანობად განიხილება.

2. მონაცემების მოპოვება: ინფორმაცია და შესწავლა

2.1. ზოგადად

სტრუქტურის შესწავლა მოითხოვს დისციპლინათშორის მიდგომას, რომელიც სცდება მხოლოდ ტექნიკურ საკითხებს, ვინაიდან ისტორიულმა კვლევამ შესაძლოა, გამოავლინოს სტრუქტურულ ქცევასთან დაკავშირებული ფენომენი/მოვლენა, ამავე დროს ისტორიული ხასიათის შეკითხვებს შეიძლება გაეცეს პასუხი სტრუქტურული ქცევის გათვალისწინებით. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ მკვლევართა ჯგუფი დაკომპლექტებული იყოს შენობის მახასიათებლების შესაბამისი ცოდნის მქონე სპეციალისტებით და მათ ხელმძღვანელობდეს სათანადო გამოცდილების მქონე პირი.

სტრუქტურის ცოდნაში იგულისხმება სტრუქტურის კონცეფციის, მშენებლობის მეთოდების, დაშლისა და დაზიანების პროცესების, განხორციელებული ცვლილებებისა

და ბოლოს, მისი დღევანდელი მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის არსებობა. ამ ცოდნის მიღება, ჩვეულებრივ, შემდეგი ნაბიჯებით მიიღწევა:

- შენობის ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობის განმარტება, აღწერა და გააზრება;
 - თავდაპირველი სამშენებლო მასალებისა და მშენებლობის ხერხების აღწერა;
 - ისტორიული კვლევა, რომელიც შენობის არსებობის მთელ პერიოდს მოიცავს, მათ შორის ფორმის ცვლილებებსა და ნებისმიერ წინა სტრუქტურულ ჩარევას;
 - სტრუქტურის აღწერა მისი დღევანდელი მდგომარეობით, მათ შორის დაზიანების, დაშლისა და შესაძლო მზარდი ზემოქმედების დადგენა სათანადო ტიპის გამოცდების გამოყენებით;
 - ყველა არსებული ზემოქმედების, სტრუქტურული ქცევისა და მასალის ტიპების აღწერა;
- ეს კვლევები უნდა ეფუძნებოდეს ორივე, როგორც ადგილის, ასევე შენობის „წინასწარ შესწავლას“.

იმის გამო, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ნაბიჯების განხორციელება დეტალიზების სხვადასხვა დონეზეა შესაძლებელი, მნიშვნელოვანია შედგეს სამუშაოთა ხარჯთაღრიცხვა და ეფექტური გეგმა, რომელიც იქნება სტრუქტურის კომპლექსურობის პროპორციული და გაითვალისწინებს და გამოიყენებს კვლევების შედეგად მიღებულ ცოდნას. ზოგ შემთხვევაში, მიზანშეწონილია ამ კვლევების რამდენიმე ფაზად ჩატარება, დავიწყებთ რა ყველაზე მარტივით.

2.2. ისტორიული, სტრუქტურული და არქიტექტურული კვლევები

ისტორიული კვლევის მიზანი შენობის კონცეფციის და მისი მნიშვნელობის, მის ასაგებად გამოყენებული ხერხებისა და უნარების, ასევე სტრუქტურასა და მის გარემოში შემდგომი ცვლილებების, აგრეთვე ნებისმიერი მოვლენის გააზრებაა, რასაც შესაძლოა, დაზიანება გამოეწვიოს. უნდა მოხდეს ამ მიზნით გამოყენებული დოკუმენტების მითითება.

წყაროები მშენებლობის ისტორიის აღდგენის მხრივ სანდოობის კუთხით უნდა შეფასდეს. შენობის სტრუქტურულ ისტორიაზე სანდო ინფორმაციის მისაღებად აუცილებელია მათი ფრთხილი ინტერპრეტაცია.

ისტორიული მასალის ინტერპრეტაციისას გაკეთებული ვარაუდები ნათლად უნდა ჩამოყალიბდეს. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ნებისმიერ დაზიანებას, ნგრევას, რეკონსტრუქციებს, დამატებებს, ცვლილებებს, სარესტავრაციო სამუშაოებს, სტრუქტურულ მოდიფიკაციებსა და შენობის დანიშნულების ცვლილებას, რამაც დღევანდელი მდგომარეობა განაპირობა.

აუცილებელია გვახსოვდეს, რომ დოკუმენტები, რომლებიც შეიძლება ამ მიზნით გამოვიყენოთ, როგორც წესი, სამშენებლო პროექტის სახით არ მზადდებოდა და შესაბამისად, შესაძლოა, შეიცავდეს არასწორ ტექნიკურ ინფორმაციას, არ იყოს სრული ან საკვანძო ფაქტები და სტრუქტურულად მნიშვნელოვანი მოვლენები არასწორად იყოს ინტერპრეტირებული.

2.3. სტრუქტურის წინასწარ შესწავლა

სტრუქტურის პირდაპირი დათვალიერება კვლევის აუცილებელი ფაზაა, რომელსაც სტრუქტურის შესახებ თავდაპირველი წარმოდგენის შესაქმნელად და შემდგომი კვლევისათვის სათანადო მიმართულების მისაცემად კვალიფიციური გუნდი ატარებს.

მთავარი ამოცანები მოიცავს:

- დაშლისა და დაზიანების დადგენას,
- იმის დადგენას, მოხდა თუ არა მოვლენის სტაბილიზება,

- იმის დადგენას, არსებობს თუ არა მყისიერი რისკები და შესაბამისად, გასატარებელი გადაუდებელი ზომების განსაზღვრას,
- შენობაზე რაიმე სახის მიმდინარე გარემოსმიერი ზეგავლენის დადგენას.

სტრუქტურის დეფექტების შესწავლა ხილული დაზიანების ნახაზებზე დატანიტ (ე. წ. „მეფინგი“), აღნიშვნით იწყება. ამ პროცესის მიმდინარეობისას მიღებული შედეგების ინტერპრეტაცია საფუძვლად უნდა დაედოს შემდგომ კვლევა-ძიებას და გზამკვლევად იქცეს შესაბამისი ექსპერტისათვის, რომელმაც ამ ეტაპზევე უნდა შეიქმნას წარმოდგენა ნაგებობის სავარაუდო სტრუქტურული ქცევის შესახებ, რათა მოხდეს სტრუქტურის კრიტიკული ასპექტების უფრო დეტალურად შესწავლა. წინასწარი კვლევის ნახაზებში უნდა მოხდეს სხვადასხვა სახის მასალის მითითება, ნახაზები უნდა ასახავდეს ნებისმიერ ხარვეზს და აღნიშნავდეს სტრუქტურულ არაერთგვაროვნებას და დაზიანებას, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს ბზარწარმოქმნის სურათზე და დამანგრეველ მოვლენაზე.

გეომეტრიული უსწორმასწორობები შესაძლოა ადრინდელი დეფორმაციების შედეგი იყოს, შესაძლოა მიუთითებდეს მშენებლობის სხვადასხვა ფაზასა თუ ცვლილებაზე ნაგებობის ქსოვილში.

მნიშვნელოვანია გაირკვეს, თუ რამდენად დამაზიანებელია გარემო შენობისთვის, ვინაიდან ეს ფაქტორი შესაძლოა უფრო გაუარესდა უხარისხო თავდაპირველი პროექტის ან/და ხელობის გამო (მაგ., დრენაჟის არარსებობა, კონდენსაცია, აღმავალი ნესტი), შეუსაბამო მასალების გამოყენებით ან/და შემდგომი უყაირათო მოვლა-პატრონობით.

დაზიანების მიზეზები შესაძლოა გვიჩვენოს იმ ადგილების დათვალიერებამ, სადაც დაზიანება მაღალი კუმშვის (მსხვრევის ზონები) ან მაღალი დაჭიმულობის (დაზნარვის ან ელემენტების რღვევის ზონები) შედეგად არის კონცენტრირებული, მიზეზებს ასევე თვალსაჩინოს გახდის ბზარების მიმართულების დათვალიერება, ნიადაგის პირობების გამოკვლევასთან ერთად. ამას შეიძლება დაემატოს კონკრეტული გამოცდებით მიღებული ინფორმაცია.

2.4. საველე კვლევა და ლაბორატორიული გამოცდა

გამოცდების განრიგი უნდა ეყრდნობოდეს წინასწარ ნათლად ჩამოყალიბებულ წარმოდგენას იმის შესახებ, თუ რომელ მოვლენაში გარკვევა არის ყველაზე მნიშვნელოვანი. გამოცდები, ჩვეულებრივ, მიზნად ისახავს მასალის მექანიკური (გამძლეობა, დეფორმირება და ა. შ.), ფიზიკური (ფორიანობა) და ქიმიური (შემადგენლობა და ა. შ.) მახასიათებლების დადგენას, სტრუქტურის ძაბვასა თუ დეფორმაციებს, სტრუქტურის ნებისმიერ რღვევას.

როგორც წესი, გამოცდების განრიგი ფაზებად უნდა დაიყოს, სადაც დაწყებითი ფაზა ძირითადი მონაცემების მოპოვება იქნება, რომელსაც უფრო დეტალური შემოწმების ფაზა მოყვება თავდაპირველი მონაცემების შეფასებაზე დაყრდნობით ჩატარებული გამოცდების მეშვეობით.

არადესტრუქციულ გამოცდებს უპირატესობა უნდა მიენიჭოს იმ გამოცდებთან შედარებით, რომლებიც სტრუქტურის რაიმე ცვლილებას მოითხოვს; თუკი ეს არ არის საკმარისი, აუცილებელია შეფასდეს სტრუქტურის გახსნისგან მოსალოდნელი სარგებელი იმ თვალსაზრისით, რომ სტრუქტურულმა ჩარევამ არ გამოიწვიოს კულტურულად მნიშვნელოვანი მასალის (ხარჯ-სარგებლიანობის ანალიზი) დაკარგვა.

გამოცდები ყოველთვის კვალიფიციური პირების მიერ უნდა ჩატარდეს, რომელთაც მათი სანდოობის სწორად შეფასების უნარი შესწევთ და შესაბამისად, გამოცდების შედეგებიც ძალზედ გულდასმით უნდა შეფასდეს. თუ შესაძლებელია, უნდა მოხდეს სხვადასხვა მეთოდების გამოყენება და შედეგების შედარება. ასევე შესაძლოა, საჭირო გახდეს სტრუქტურიდან აღებული შერჩეული ნიმუშების შესწავლა.

2.5. მონიტორინგი

შეიძლება, აუცილებელი იყოს სტრუქტურაზე დაკვირვება დროის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, არა მხოლოდ მაშინ, როცა ეჭვია პროგრესირებად პროცესებზე, არამედ სტრუქტურის განახლების ეტაპობრივი პროცედურის დროსაც. ამ უკანასკნელის დროს შენობის ქცევის მონიტორინგი ყოველ ეტაპზე მიმდინარეობს (დაკვირვების მეთოდი), ხოლო მიღებული მონაცემები ყველა შემდგომი ქმედების საფუძველს წარმოადგენს.

მონიტორინგის სისტემა, ჩვეულებრივ, მიზნად ისახავს დეფორმაციების, ბზარების, ტემპერატურების და სხვა ცვლილებების დაფიქსირებას. დინამიური მონიტორინგი გამოიყენება აჩქარებების აღსაწერად, იგულისხმება აჩქარებები სეისმურ ადგილებში.

მონიტორინგმა ასევე შეიძლება განგაშის სიგნალის როლი ითამაშოს.

ბზარების მონიტორინგისათვის ყველაზე მარტივი და იაფი მეთოდი მათზე განივად ე. წ. ყალაური (საკონტროლო ფირის) განთავსებაა. ზოგიერთი შემთხვევა მოითხოვს კომპიუტერიზებული მონიტორინგის სისტემების გამოყენებას, რათა მოხდეს მონაცემების ჩაწერა რეალურ დროში.

ზოგადად, მონიტორინგის სისტემის გამოყენება უნდა დაექვემდებაროს ხარჯ-სარგებლიანობის ანალიზს, რათა მხოლოდ ის მონაცემები შეგროვდეს, რომლებიც პროგრესირებადი პროცესების გამოსავლენად არის საჭირო.

3. სტრუქტურული ქცევა

3.1. ზოგადი ასპექტები

ნებისმიერი სტრუქტურის ქცევაზე გავლენას სამი ძირითადი ფაქტორი ახდენს: სტრუქტურის ფორმა და გადაბმები, სამშენებლო მასალები და ზემოქმედი ძალები. აჩქარებები და დეფორმაციები (დამატებითი გარე ძალები); ქვემოთ ეს ფაქტორები დეტალურად განიხილება.

3.2. სტრუქტურული სქემა და დაზიანება

სტრუქტურული ქცევა დამოკიდებულია მასალების მახასიათებლებზე, სტრუქტურის ზომებზე, სხვადასხვა ელემენტის გადაბმებზე, გრუნტის პირობებზე და ა. შ.

ნაგებობის რეალური ქცევა, როგორც წესი, მეტად კომპლექსურია იმისათვის, რომ მისი სრულად მოდელირება შევძლოთ, ამიტომ უნდა წარმოვადგინოთ გამარტივებული „სტრუქტურული სქემით“, მაგ., შენობის იდეალიზებით, რაც სიზუსტის საჭირო ხარისხით აჩვენებს, თუ როგორ უძლებს ის სხვადასხვა ზემოქმედებას. სტრუქტურული სქემა გვიჩვენებს, თუ როგორ გარდაქმნის ნაგებობა მასზე მოქმედ ძალებს ძაბვებში და უზრუნველყოფს სტაბილურობას.

შენობა შესაძლოა, წარმოდგენილი იყოს სქემებით, რომელთაც განსხვავებული სირთულისა და რეალობასთან მიახლოების სხვადასხვა ხარისხი გააჩნიათ. თავდაპირველი კონსტრუქციული სქემა შესაძლებელია შეცვლილიყო დაზიანების (ბზარები და ა. შ.), გამაგრების ან შენობის სხვა მოდიფიკაციების შედეგად. სტრუქტურულ ანალიზში გამოყენებული სქემა, ჩვეულებრივ, კომპრომისული ვარიანტია რეალობასთან ახლოს მდგომ, თუმცა გამოსათვლელად მეტად რთულ ვარიანტსა და გამოსათვლელად მარტივ, თუმცა შენობის რეალობისგან მეტად შორს მდგომ ვარიანტს შორის.

გამოყენებული სქემა უნდა ითვალისწინებდეს ნებისმიერ ცვლილებას და სტრუქტურის დასუსტებას, როგორიცაა: ბზარები, დაშორება, რღვევა, გადახრა და ა. შ., რომელმაც შესაძლოა, მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინოს სტრუქტურულ ქცევაზე. ეს

ცვლილებები შესაძლოა გამოწვეულ იქნას როგორც ბუნებრივი მოვლენებით, ისევე ადამიანის ჩარევის შედეგად. ეს უკანასკნელი მოიცავს ღიობების, ნიშების მოწყობას, თაღების, ფილების, კედლების მოშლას და ა. შ., რამაც შესაძლოა წარმოქმნას დაუბალანსებელი ძალები; გამოიწვიოს შენობის სიმაღლის ზრდა, რასაც წონის გაზრდა მოყვება; მიწის სამუშაოებს, ტრანშეების მოწყობას, ახლომდებარე შენობებს და ა. შ. ნიადაგის მზიდუნარიანობის შემცირება შეუძლია.

3.3. მასალათა მახასიათებლები და დაზიანების პროცესები

მასალათა მახასიათებლები (კერძოდ, სიმტკიცე), რაც ყველა გათვლის საბაზისო პარამეტრია, შესაძლოა შემცირდეს ქიმიური, ფიზიკური ან ბიოლოგიური ზემოქმედებით გამოწვეული დაზიანების შედეგად. დაზიანების სიჩქარე დამოკიდებულია მასალის თვისებებზე (მაგ., ფორიანობა) და დაცვის ხარისხზე (სახურავის გადმოშვებები და ა. შ.), ისევე, როგორც მოვლა-პატრონობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ დაზიანება შეიძლება ზედაპირზე გამოვლინდეს და ამგვარად, მყისიერად შესამჩნევი იყოს ზედაპირული შემოწმებისას (ზედაპირული გამომარჩევა, გაზრდილი ფორიანობა და ა. შ.), არსებობს ასევე დაზიანების პროცესები, რომელთა აღმოჩენა მხოლოდ უფრო დახვეწილი გამოცდებით არის შესაძლებელი (ტერმიტების შესევა ხის მასალაში და ა. შ.).

3.4. ზემოქმედებები სტრუქტურასა და მასალებზე

ზემოქმედება განისაზღვრება, როგორც ნებისმიერი ფაქტორი (ძალები, დეფორმაციები და ა. შ.), რომელიც წარმოქმნის ძაბვებს და დეფორმაციებს სტრუქტურაში, აგრეთვე ნებისმიერი მოვლენა (ქიმიური, ბიოლოგიური და ა. შ.), რომელიც მოქმედებს მასალებზე, ჩვეულებრივ, ამცირებს რა მათ სიმტკიცეს. თავდაპირველი ზემოქმედებები, რომლებიც მშენებლობის დასაწყისიდან და შენობის დასრულების შემდეგ მოქმედებენ (მაგ., მუდმივი სტატიკური დატვირთვა), შესაძლოა, შენობის სიცოცხლის განმავლობაში შეიცვალოს და ხშირად სწორედ ეს ცვლილებები იწვევს დაზიანებასა და დაშლას.

ზემოქმედებებს ერთმანეთისგან ძალზედ განსხვავებული ბუნება აქვთ და განსხვავებულ გავლენას ახდენენ როგორც სტრუქტურაზე, ასევე მასალებზე.

ხშირად სტრუქტურაზე გავლენას ერთზე მეტი ზემოქმედება (ან ცვლილება თავდაპირველ ზემოქმედებაში) ახდენს და შესაკეთებლად საჭირო ღონისძიებების შერჩევამდე აუცილებელია მათი ზუსტად დადგენა.

ზემოქმედებები შესაძლოა დაიყოს მექანიკურ ზემოქმედებებად, რომლებიც სტრუქტურაზე ახდენენ გავლენას და ქიმიურ და ბიოლოგიურ ზემოქმედებებად, რომლებიც გავლენას ახდენენ მასალებზე. მექანიკური ზემოქმედებები ან სტატიკურია ან დინამიკური, სტატიკური შეიძლება იყოს პირდაპირი ან ირიბი (იხილეთ ცხრილი 1).

ცხრილი 1 – სტრუქტურასა და მასალებზე ზემოქმედების სხვადასხვა ტიპის კლასიფიკაცია

1 - მექანიკური ზემოქმედებები – ზემოქმედება სტრუქტურაზე	i) სტატიკური ზემოქმედება	ა) პირდაპირი ზემოქმედებები (მაგ., დამატებითი დატვირთვები)
		ბ) ირიბი ზემოქმედებები (მაგ., დამატებითი დეფორმაციები)
	ii) დინამიკური ზემოქმედება (დამატებითი აჩქარებები)	
2 i) ფიზიკური		
ii) ქიმიური და		
iii) ბიოლოგიური ზემოქმედებები – რომლებიც მასალებზე ზემოქმედებენ		

- 1) **მექანიკური ზემოქმედებები** სტრუქტურაზე ძაბვებს წარმოშობს, მასალაში კი დეფორმაციებს, რამაც შესაძლოა ხილვადი დაზარება, ჩამონგრევა და დაძვრა გამოიწვიოს. ეს პროცესი შეიძლება იყოს როგორც სტატიკური, ასევე დინამიკური.

i) სტატიკური ზემოქმედება შესაძლოა ორი სახის იყოს:

ა) **პირდაპირი ზემოქმედება** ანუ დამატებითი დატვირთვა, როგორცაა: მუდმივი დატვირთვა (შენობის წონა და ა. შ.) და დროებითი დატვირთვა (ავტო, ადამიანები და ა. შ.). ცვლილებები და ძირითადად დატვირთვების ზრდა იწვევს ძაბვების ზრდას, რაც შესაბამისად სტრუქტურის დაზიანების მიზეზს წარმოადგენს. ზოგიერთ შემთხვევაში, დატვირთვის შემცირება შეიძლება გახდეს სტრუქტურის დაზიანების მიზეზი.

ბ) **ირიბი ზემოქმედება** შედგება სტრუქტურის კონტურზე წარმოშობილი დეფორმაციებისგან, მაგალითად: ნიადაგის ჯდენა ან თავად მასალის სხეულში წარმოშობილი დეფორმაცია, როგორცაა თერმული მოძრაობა, ხის მასალის დეფორმაცია, სამშენებლო დუღაბის შეკუმშვა და ა. შ. ეს მოქმედებები, რომლებიც შესაძლოა იცვლებოდეს მუდმივად ან ციკლურად, ძალებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში წარმოშობს, თუკი ადგილი არ აქვს დეფორმაციების განვითარებას. ირიბი ზემოქმედებებიდან მნიშვნელოვით გამორჩეული და ხშირად ყველაზე საშიში ნიადაგის ჯდენაა (რომელიც გრუნტის წყლების დონის ცვლილების, გათხრების და სხვათა შედეგად წარმოიშობა), რასაც შეუძლია გამოიწვიოს მსხვილი ბზარები, გადახრა და ა. შ.

მთელი რიგი ირიბი ზემოქმედება თავისი ბუნებით ციკლურია, მათ შორის ტემპერატურის ცვლილებები და ზოგჯერ გრუნტის დაძვრა, რაც წყლის დონის სეზონური ცვლილებებით არის გამოწვეული. მათი ზემოქმედებაც, ჩვეულებრივ, ციკლურია, თუმცა მაინც არსებობს პროგრესირებადი დეფორმაციის ან დაშლის განვითარების შესაძლებლობა, ვინაიდან თითოეული ციკლი სტრუქტურის შიგნით წარმოშობს გარკვეული სახის მცირე, თუმცა მუდმივ ცვლილებას. სხვაობა გარე ზედაპირების და მასის შიგნით ტემპერატურებს შორის შესაძლოა მასალაში იწვევდეს განსხვავებულ დეფორმაციას და შესაბამისად, ძაბვებს და მიკრობზარებს, რაც კიდევ უფრო აჩქარებს დაშლას. ირიბი ზემოქმედებები ასევე შესაძლოა წარმოიქმნას სტატიკურად განუსაზღვრელი (ჰიპერსტატიკური) სტრუქტურის ელემენტების სიხისტის პროგრესირებადი შემცირებით (დასუსტება, დაშლის პროცესები და ა. შ.), რის შედეგადაც ხდება ძაბვების გადანაწილება.

- ii) **დინამიკური ზემოქმედებები** წარმოიქმნება, როდესაც სტრუქტურას აჩქარებები გადაეცემა მიწისძვრების, ქარის, ქარიშხლების, ვიბრირებადი დანადგარების და სხვათა გამო.

დინამიკურ ზემოქმედებათაგან ყველაზე მნიშვნელოვანი, ჩვეულებრივ, მიწისძვრითაა გამოწვეული. წარმოქმნილი ძალების ინტენსივობა უკავშირდება როგორც აჩქარების სიმძლავრეს, ასევე შენობის ბუნებრივ სიხშირეს და ენერგიის გაბნევის (dissipate) უნარს. მიწისძვრის ეფექტი ასევე უკავშირდება წინა მიწისძვრების ისტორიას, რომელსაც შესაძლოა გამოეწვია სტრუქტურის პროგრესირებადი დასუსტება.

- 2) **ფიზიკური, ქიმიური და ბიოლოგიური ზემოქმედებები** ზემოთ აღწერილთაგან სრულიად განსხვავებული ბუნებისაა და მასალებზე ახდენს ზემოქმედებას, ცვლის მათ ბუნებას, რაც ხშირად განსხვავებული სახის დაზიანებას იწვევს, კერძოდ, გავლენას ახდენს მასალების სიმტკიცეზე.

ფიზიკური თვისებები დროთა განმავლობაში შეიძლება შეიცვალოს მასალისთვის დამახასიათებელი ბუნებრივი პროცესების გამო, როგორცაა კირის დუღაბის ნელი გამაგრება ან ნელი შიდა დაშლა.

ამ ზემოქმედებებზე შესაძლოა გავლენას ახდენდეს და პროცესს აჩქარებდეს წყლის არსებობა (წვიმა, ტენიანობა, გრუნტის წყალი, დატენიანებისა და გამოშრობის ციკლები, ორგანული ნივთიერების ზრდის და ა. შ.), ტემპერატურის ცვლილებები (გაფართოება და შეკუმშვა, გაყინვა და ა. შ.) და მიკროკლიმატური პირობები (დაბინძურება, ზედაპირზე დანალექი, ქარის სიჩქარის ცვლილებები მიმდებარე ნაგებობების გამო და ა. შ.). ხანძარი შეიძლება ტემპერატურის ექსტრემალურ ცვლილებად ჩაითვალოს.

ძალზედ გავრცელებული ზემოქმედებაა ლითონების ჟანგვა. ეს შესაძლოა ზედაპირზეც ჩანდეს ან ჟანგვას შეიძლება განიცდიდეს ლითონის არმატურა, რომელიც გასამაგრებლად სხვა მასალაშია მოქცეული და შესაბამისად, შესამჩნევი მხოლოდ მეორადი მოვლენების გამო გახდეს, როგორცაა გარე მასალის რღვევა და ახლეჩვა. მასალის თანდაყოლილი თვისებების გამო ქიმიური ცვლილებები შესაძლოა სპონტანურად მოხდეს ან განვითარდეს გარე ფაქტორების შედეგად, როგორცაა დამაბინძურებლების დალექვა ან წყლისა და სხვა ნივთიერებების მიგრაცია მასალაში.

ხეებში ბიოლოგიური აგენტებისგან გამოწვეული პროცესები ხშირად რთულად შესამოწმებელ ადგილებში ვითარდება.

4. დიაგნოზი და უსაფრთხოების შეფასება

4.1. ზოგადი ასპექტები

სტრუქტურის დიაგნოზი და უსაფრთხოების შეფასება ორი თანმიმდევრული და ურთიერთდაკავშირებული ფაზაა, რომელთა საფუძველზეც განისაზღვრება ჩარევის ღონისძიებების რეალური საჭიროება და მასშტაბი. თუკი ეს ფაზები არასწორად ჩატარდა, მისგან გამომდინარე გადაწყვეტილებებს შემთხვევითი ხასიათი ექნება: არასწორმა შეფასებამ შესაძლოა გამოიწვიოს კონსერვატიული მიდგომა, აქედან გამომდინარე, უხეში საკონსერვაციო ჩარევა ანდა მოგვცეს უსაფრთხოების არაადეკვატური ხარისხი.

შენობის უსაფრთხოების შეფასება უნდა ეყრდნობოდეს როგორც ხარისხობრივ (დოკუმენტირება, დაკვირვება და ა. შ.), ასევე რაოდენობრივ (ექსპერიმენტალური, მათემატიკური და ა. შ.) მეთოდებს, რომლებიც ითვალისწინებენ სტრუქტურის ქვევაზე ნებისმიერი მოვლენის ზემოქმედების შედეგს.

უსაფრთხოების ნებისმიერ შეფასებაზე სერიოზულ გავლენას ახდენს პრობლემათა ორი ტიპი:

- კვლევაში გამოყენებულ მონაცემებთან (ზემოქმედებები, წინააღმდეგობა, დეფორმაციები და ა. შ.), კანონებთან, მოდელებთან, ვარაუდებთან და ა. შ. დაკავშირებული გაურკვევლობა;
- რეალური მოვლენის ზუსტად წარმოდგენის სირთულე.
- შესაბამისად, მიზანშეწონილია სხვადასხვა მიდგომის მოსინჯვა, რათა თითოეულმა მათგანმა საკუთარი წვლილი შეიტანოს, რაც ერთობლიობაში მოგვცემს შესაძლებლობას, ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემების საფუძველზე მიღებულ იქნას საუკეთესო გადაწყვეტილება.

უსაფრთხოების შეფასებისას, აუცილებელია გარკვეული ინდიკატორების, თუნდაც მხოლოდ ხარისხობრივი, გამოყენება გამოთქმული ვარაუდების სანდოობის, შედეგების და იმის შესაფასებლად, თუ სიფრთხილის რა ხარისხია გათვალისწინებული შემოთავაზებულ ღონისძიებებში.

თანამედროვე სამართლებრივი კოდექსები და პროფესიული ნორმები ემყარება კონსერვატიულ მიდგომას, რომელიც უსაფრთხოების ნორმების გამოყენებას ითხოვს სხვადასხვა გაუთვალისწინებელი ფაქტორის გამო. ეს მისაღება ახალი ნაგებობებისთვის, სადაც უსაფრთხოების გაზრდა სამშენებლო ელემენტის ზომისა და ხარჯის უმნიშვნელო მომატებითაა შესაძლებელი. თუმცა ამგვარი მიდგომა მიუღებელია ისტორიული ნაგებობების შემთხვევაში, სადაც სიმტკიცის გაზრდის მოთხოვნებმა შესაძლოა ქალაქის ისტორიული ქსოვილის დაკარგვა ან სტრუქტურის თავდაპირველი ჩანაფიქრის ცვლილება გამოიწვიოს. ისტორიული სტრუქტურებისათვის უფრო მოქნილი და ფართო მიდგომა საჭიროა, რათა ნაკლოვანებების აღმოფხვრის ღონისძიებები უფრო მკაფიოდ ესადაგებოდეს სტრუქტურის რეალურ ქცევას და შენარჩუნებულ იქნას მინიმალური ჩარევის პრინციპი.

სტრუქტურის უსაფრთხოების შესახებ ვერდიქტი სამი დიაგნოსტიკური პროცედურის შედეგად მიღებული შედეგების შეფასებას ეყრდნობა, რომელიც ქვემოთ არის განხილული. უნდა გვახსოვდეს, რომ ხარისხობრივი კვლევა ისეთივე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს, როგორც რაოდენობრივი.

ასევე აღსანიშნავია, რომ ახალი შენობებისთვის დადგენილი უსაფრთხოების ფაქტორები მხედველობაში იღებს მშენებლობის გაურკვევლობებს. არსებულ შენობებში ამ გაურკვევლობების შემცირება შეიძლება, რადგან შესაძლებელია სტრუქტურის რეალურ ქცევაზე დაკვირვება და კონტროლი. თუ უფრო სანდო მონაცემების მიღებას შევძლებთ, უსაფრთხოების შემცირებული თეორიული ფაქტორები არ არის აუცილებელი შეესაბამებოდეს რეალურად შემცირებულ უსაფრთხოებას. თუმცა არის შემთხვევები, როდესაც პირიქით ხდება და ისტორიული სტრუქტურის შესახებ მონაცემების მიღება უფრო რთულია (ეს საკითხი უფრო დეტალურად არის განხილული ქვემოთ პუნქტებში 4.3 და 4.3.4)

4.2. მიზეზის დადგენა (დიაგნოზი)

დიაგნოზი გულისხმობს დაზიანებისა და დაშლის მიზეზის დადგენას მიღებული მონაცემების საფუძველზე. ეს კი მომდევნო სამ ქვეთავშია მოცემული:

- ისტორიული ანალიზი (იხილეთ 4.3.2.)
- ხარისხობრივი ანალიზი (4.3.3)
- რაოდენობრივი ანალიზი, რომელიც მოიცავს როგორც მათემატიკურ მოდელირებას (იხილეთ 4.3.4), ასევე გამოცდას (4.3.5).

დიაგნოზი ხშირად რთული ფაზაა, ვინაიდან, როგორც წესი, ხელმისაწვდომი მონაცემები შედეგს ეხება, მაშინ, როდესაც დასადგენია მიზეზი, ან როგორც ხშირ შემთხვევაში, მიზეზები. ამიტომაც დიაგნოზის დასმისას ინტუიცია და გამოცდილება მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. სწორი დიაგნოზი შეუცვლელია უსაფრთხოების სათანადო შეფასებისთვის და ჩარევის მისაღები ღონისძიებების შესახებ რაციონალური გადაწყვეტილებისათვის.

4.3. უსაფრთხოების შეფასება

4.3.1. უსაფრთხოების შეფასების პრობლემა

უსაფრთხოების შეფასება დიაგნოსტიკური ფაზის დასრულებისკენ გადადგმული შემდგომი ნაბიჯია. მაშინ, როდესაც დიაგნოზის ამოცანა დაზიანებისა და დაშლის მიზეზის დადგენაა, უსაფრთხოების შეფასებამ სტრუქტურისა და მასალების არსებული მდგომარეობის ანალიზის მეშვეობით უნდა დაადგინოს, მისაღებია თუ არა უსაფრთხოების მოცემული დონე. შესაბამისად, უსაფრთხოების შეფასება რესტავრაციის პროექტის აუცილებელი ნაწილია, რადგან ზუსტად აქ ხდება გადაწყვეტილებების მიღება ნაკლოვანებების აღმოფხვრის ღონისძიებების საჭიროებისა და მათი მასშტაბის შესახებ.

თუმცა უსაფრთხოების შეფასება რთული ამოცანაა, რადგან ახალი მშენებლობის სტრუქტურული ანალიზისათვის გამოყენებული მეთოდები ისტორიული სტრუქტურებისათვის შესაძლოა სულაც არ იყოს არც ზუსტი და არც სანდო და ამ მეთოდებმა შესაძლებელია არასათანადო გადაწყვეტილებებამდე მიგვიყვანოს. ეს კი გამოწვეულია ისეთი ფაქტორებით, როგორიცაა: ძველი შენობის ან ძეგლის კომპლექსურობის სრულად გაცნობიერების სირთულე, გაურკვევლობა მასალის მახასიათებლებთან დაკავშირებით, მანამდე მომხდარი მოვლენების (მაგალითად, ნიადაგის ჯდენა) გავლენის არცოდნა და წარსულში ჩატარებული ცვლილებებისა და შეკეთებების შესახებ არასრულყოფილი ცოდნა. შესაბამისად, მხოლოდ მათემატიკურ მოდელებზე დაფუძნებულ რაოდენობრივ მიდგომას ვერ დავყვართ. ისევე, როგორც დიაგნოზის შემთხვევაში, გამოყენებული უნდა იქნას ისტორიული კვლევებიდან და სტრუქტურაზე დაკვირვებიდან გამომდინარე ხარისხობრივი მიდგომებიც. ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება მეოთხე მიდგომაც გამოვიყენოთ კონკრეტულ გამოცდებზე დაყრდნობით.

ყველა ქვემოთ განხილული მიდგომა უსაფრთხოების შეფასებისათვის შესაძლოა ინფორმაციული იყოს, მაგრამ „საუკეთესო შეფასებამდე“ მხოლოდ თითოეული მათგანისგან მიღებული ინფორმაციის შეჯერებული ანალიზი მიგვიყვანს. შეფასების ჩამოყალიბებისას გათვალისწინებული უნდა იქნას როგორც რაოდენობრივი, ასევე ხარისხობრივი ასპექტები, რომლებიც მონაცემთა სანდოობისა და გაკეთებული ვარაუდების საფუძველზე შეჯერდა. ეს ყოველივე უნდა გამოიკვეთოს განმარტებით ბარათში, რაც ზემოთ უკვე განვიხილეთ.

შესაბამისად, ნათლად უნდა განისაზღვროს, რომ ისტორიული შენობის უსაფრთხოების შეფასებაზე პასუხისმგებელ არქიტექტორს ან ინჟინერს სამართლებრივად არ უნდა მოეთხოვებოდეს, რომ საკუთარი გადაწყვეტილება მხოლოდ გათვლების შედეგების საფუძველზე მიიღოს, ვინაიდან, როგორც უკვე აღინიშნა, ეს შედეგები, შესაძლოა, იყოს არასანდო და შეუსაბამო.

მსგავსი პროცედურებია საჭირო, რათა შეფასდეს უსაფრთხოების დონე ამა თუ იმ სახის ჩარევის (იხილეთ პუნქტი 5) პროექტის შემუშავებისას, შეფასდეს ამ ჩარევის მართებულობა და დავრწმუნდეთ, რომ მისი დამტკიცება შეესაბამება საჭიროებას (არც არასაკმარისია და არც გადაჭარბებული).

4.3.2. ისტორიული ანალიზი

წარსულში მომხდარი მოვლენების შესახებ ცოდნა სტრუქტურის მომავალი ქცევის პროგნოზირებაში გვხმარება და შესაძლოა, არსებული მდგომარეობის ხარისხის/დონის მაჩვენებელი ინდიკატორიც იყოს. ისტორია ყველაზე სრულყოფილი, ნატურალური სიდიდის ექსპერიმენტული ლაბორატორიაა. ის გვიჩვენებს, თუ როგორ ურთიერთქმედებდა სტრუქტურის, სამშენებლო მასალების, ბმების, შეერთებების, დამატებებისა და ადამიანის მიერ განხორციელებული ცვლილებების ტიპები სხვადასხვა ზემოქმედებასთან, როგორიცაა: ზედმეტი დატვირთვა, მიწისძვრები, მეწყრები, ტემპერატურის ცვლილებები, ატმოსფერული დაბინძურება და ა. შ., რამაც, სავარაუდოდ, შეცვალა სტრუქტურის თავდაპირველი ქცევა იმით, რომ წარმოშვა ბზარები, ნახეთქები, მსხვრევა, გადახრა, დაშლა, ჩამონგრევა და ა. შ. სტრუქტურული ამოცანა მდგომარეობს ზედმეტი ინფორმაციის გაცხრილვასა და მონაცემების სწორ ინტერპრეტაციაში, რომელიც რელევანტურია სტრუქტურის სტატიკური და დინამიკური ქცევის აღწერისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ წარსულში დაფიქსირებული დამაკმაყოფილებელი ქცევა მნიშვნელოვანი ფაქტორია მომავალში შენობის მედეგობის პროგნოზირებისთვის, ის ყოველთვის სანდო დასაყრდენი ვერ იქნება. ეს მოსაზრება განსაკუთრებით მართებულია იმ შემთხვევებში, როდესაც სტრუქტურა მზიდუნარიანობის ზღვარზე მუშაობს და ადგილი აქვს გამყიფებას (მაგ., ძლიერი კუმშვა სვეტებში), როდესაც

სტრუქტურაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები ხდება ან ადგილი აქვს განმეორებით ზემოქმედებებს (მაგ., მიწისძვრები), რაც სტრუქტურას პროგრესულად ასუსტებს.

4.3.3. ხარისხობრივი ანალიზი

ეს მიდგომა ეყრდნობა სტრუქტურის არსებული მდგომარეობის და ისეთი მსგავსი სტრუქტურების შედარებას, რომელთა ქცევაც უკვე შესწავლილია. სხვადასხვა სტრუქტურის ქცევების ანალიზისა და მათი შედარებისგან მიღებული გამოცდილება ზრდის ექსტრაპოლაციის შესაძლებლობას და გვაძლევს უსაფრთხოების შეფასების საფუძველს.

ეს მიდგომა (რომელიც ფილოსოფიური ტერმინოლოგიით ცნობილია, როგორც ინდუქციური პროცედურა) არც თუ მთლად სანდოა, რადგან ის პირად შეფასებებს უფრო ეყრდნობა, ვიდრე მკაცრად განსაზღვრულ მეცნიერულ პროცედურებს. მიუხედავად ამისა, ის შესაძლოა ყველაზე რაციონალური მიდგომა იყოს იქ, სადაც პრობლემებს იმგვარი გაურკვევლობები ახლავს, რომ ყველა სხვა მიდგომის სერუპულოზურობა და სანდოობა მხოლოდ მოჩვენებითია.

საკვლევი სტრუქტურის ქცევის პროგნოზირება შესაძლებელია სხვადასხვა ზემოქმედებით (მიწისძვრები, ნიადაგის დაწევა და ა. შ.) გამოწვეული დაზიანებისა და ნგრევის ფაზებში განსხვავებული სტრუქტურული ტიპების ქცევაზე დაკვირვების, ასევე მათი სიმყარისა და გამძლეობის შესახებ გამოცდილების შედეგად მიღებული ცოდნის ექსტრაპოლირებით. შეფასების სანდოობა დამოკიდებულია შესწავლილი სტრუქტურების რაოდენობაზე და შესაბამისად, ამ პროცესში მონაწილე პირების გამოცდილებასა და უნარებზე. შეფასების სანდოობის ასამაღლებლად პროგრესირებად მოვლენაზე დაკვირვებისას საჭიროა კვლევისა და მონიტორინგის სათანადო პროგრამის გამოყენება.

4.3.4. ანალიტიკური მიდგომა

ეს მიდგომა იყენებს გარკვეულ ჰიპოთეზებზე (დრეკადობის თეორია, პლასტიკურობის თეორია, კარკასული მოდელები და ა. შ.) დაფუძნებულ თანამედროვე სტრუქტურული ანალიზის მეთოდებს და დასკვნები მათემატიკურ გათვლებზე დაყრდნობით კეთდება. ფილოსოფიური თვალსაზრისით, ეს დედუქციური პროცედურაა. თუმცა რიგმა ბუნდოვანებამ, რომელთაც შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ მასალის მახასიათებლების წარმოდგენაზე, და სტრუქტურული ქცევის არასრულმა წარმოდგენამ, დაშვებულ გამარტივებებთან ერთად, შესაძლოა ყოველთვის არ მოგვცეს სანდო შედეგი და ძალზედ განსხვავებული იყოს რეალური მდგომარეობისგან. პრობლემის არსი მნიშვნელოვანი მოდელების დადგენაშია, რომლებიც ადეკვატურად ასახავენ როგორც სტრუქტურას, ასევე მასთან დაკავშირებულ მოვლენას მთელი მათი კომპლექსურობით, რაც შესაძლებელს ხდის ჩვენს ხელთ არსებული თეორიების გამოყენებას.

მათემატიკური მოდელები გავრცელებული ინსტრუმენტებია, რომლებსაც სტრუქტურულ ანალიზში იყენებენ. თავდაპირველი სტრუქტურის აღმწერი მოდელები, თუკი ისინი სათანადოდაა განსაზღვრული, საშუალებას იძლევა, შედარდეს სხვადასხვა ტიპის ზემოქმედებებით გამოწვეული თეორიულად დასაშვები დაზიანება რეალურად გამოკვლეულ დაზიანებასთან, უზრუნველყოფს რა სასარგებლო ინსტრუმენტს ამგვარი დაზიანების მიზეზების დადგენისათვის. როგორც დაზიანებული, ასევე გამაგრებული სტრუქტურის მათემატიკური მოდელები ხელს უწყობს არსებული უსაფრთხოების დონისა და შემოთავაზებული ჩარევების სარგებლის შეფასებას.

სტრუქტურული ანალიზი შეუცვლელი ინსტრუმენტია. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც კალკულაციისა და ანალიზის შედეგების სიზუსტე მიუღწეველია, მათ შეუძლიათ აჩვენონ ძაბვათა დინება და სავარაუდო კრიტიკული მონაკვეთები.

მაგრამ მხოლოდ მათემატიკური მოდელები, როგორც წესი, ვერ უზრუნველყოფენ უსაფრთხოების სანდო შეფასებას. საკვანძო საკითხების დანახვა და მათემატიკური მეთოდების გამოყენების ფარგლების ზუსტად დადგენა ექსპერტის მიერ მეცნიერული ცოდნის გამოყენებაზე დამოკიდებული. ნებისმიერი მათემატიკური მოდელი უნდა ითვალისწინებდეს მე-3 განყოფილებაში აღწერილ სამ ასპექტს: სტრუქტურულ სქემას, მასალის მახასიათებლებს და ზემოქმედებებს, რომელთაც ექვემდებარება სტრუქტურა.

4.3.5. ექსპერიმენტული მიდგომა

სპეციფიკური გამოცდები (სართულის სატესტო დატვირთვა, კოჭი და ა. შ.) უზრუნველყოფენ უსაფრთხოების კოეფიციენტის პირდაპირ გაზომვას, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ისინი მხოლოდ ცალკეულ ელემენტებს და არა მთლიანად შენობას ესადაგება.

4.4. გადაწყვეტილებები და განმარტებითი ბარათი

სტრუქტურის უსაფრთხოების შესახებ დასკვნა ზემოთ აღწერილ სამ (ან ოთხ) ძირითად მიდგომას ეყრდნობა (მეოთხე მიდგომა შეზღუდულად გამოიყენება). როდესაც ანალიზი უსაფრთხოების არაადეკვატურ დონეებს გვიჩვენებს, უნდა შემოწმდეს, ხომ არ მოხდა არასაკმარისად ზუსტი მონაცემების ან ზედმეტად კონსერვატიული (გადამეტებული) ნორმების გამოყენება. ამან შესაძლოა მიგვიყვანოს დასკვნამდე, რომ დიაგნოზის დასამდე მეტი კვლევა საჭირო.

ვინაიდან ხარისხობრივ დასკვნას შეუძლია ისეთივე მნიშვნელოვანი როლის შესრულება, როგორც რაოდენობრივ მონაცემებს, უსაფრთხოების შეფასება და ჩარევის შესახებ შემდგომი გადაწყვეტილებები უნდა გაიწეროს განმარტებით ბარათში (ზემოთ ნახსენები), რომელშიც ნათლად იქნება აღწერილი ყველა მოსაზრება, რომელთაც საბოლოო შეფასებამდე და გადაწყვეტილებებამდე მიგვიყვანეს. ეს უკანასკნელი უნდა ითვალისწინებდეს იმ სიზუსტის და ასევე სიფრთხილის ხარისხს, რაც საფუძვლად დაედო თითოეულ გადაწყვეტილებას და უნდა დაეყრდნოს ლოგიკურად თანმიმდევრულ მსჯელობას.

განმარტებით ბარათში გათვალისწინებულ უნდა იქნას დროის ფაქტორი, ვინაიდან ისეთი გადაწყვეტილებები, როგორიცაა მყისიერი ზომების მიღება, ანდა არსებულ მდგომარეობაში დატოვება, არჩევანის ორი უკიდურესობაა. ხშირად აღნიშნულის ალტერნატივაა არსებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით სტრუქტურის გამაგრება, ან კვლევის გაფართოება უფრო სანდო და სრული მონაცემების მისაღწევად, რათა შემცირდეს ნებისმიერი ჩარევის საჭიროება. თუმცა უსაფრთხოების ალბათობითი ბუნების გათვალისწინებით, აუცილებელია გადაწყვეტილებების აღსრულებისათვის განისაზღვროს ბოლო ვადა, რადგან დაზიანების ან ჩამონგრევის ალბათობა აღმოფხვრის ღონისძიებების გაჭიანურებასთან ერთად იზრდება.

ფაქტორები, რომლებიც საბოლოო ვადის დაწესებას უდევს საფუძვლად, ძირითადად დამოკიდებულია სამი ტიპის მოვლენაზე:

- უწყვეტი პროცესები (მაგ., დაშლის პროცესები, ნიადაგის ნელი დაწევა და ა. შ.), რომლებიც საბოლოოდ უსაფრთხოების დონის დაწევას იწვევენ მისაღებზე ქვემოთ, ამიტომ აუცილებელია, ზომები ამ შედეგის დადგომამდე მივიღოთ;
- ციკლური ბუნების მოვლენები (ტემპერატურის ცვლილებები, ტენიანობა და ა. შ.), რაც დეგრადაციას იწვევს;
- უეცრად წარმოქმნილი მოვლენა (როგორიცაა მიწისძვრები, ქარიშხლები და ა. შ.). მათი წარმოშობის ალბათობა დროთა განმავლობაში გარკვეულ დონეზე იზრდება, ისე რომ უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ხარისხი, შესაძლოა, თეორიულად დაუკავშირდეს სტრუქტურის უნარს, გაუძლოს დროს (მაგ., ცნობილია, რომ იმისათვის, რომ შენობა მიწისძვრებისგან ხუთი საუკუნის

განმავლობაში იყოს დაცული, აუცილებელია ზემოქმედებების უფრო მაღალ დონეზე გათვალისწინება, ვიდრე იმავე შენობის ერთი საუკუნის განმავლობაში დასაცავად იქნებოდა გათვალისწინებული).

5. სტრუქტურული დაზიანება, მასალის დაშლა და შეკეთება -აღდგენითი ღონისძიებები

5.1. ზოგადი ასპექტები

წინამდებარე ნაწილში განხილულია გადაწყვეტილების მიღების პროცედურები, როგორც სტრუქტურის კვლევის, ასევე შეკეთება-აღდგენითი ღონისძიებების შერჩევისას. მომდევნო პუნქტებში მოყვანილია ძირითადი სტრუქტურული მასალების ყველაზე გავრცელებული დაზიანებების და მათი შეკეთების მეთოდების მაგალითები, თუმცა არ გვაქვს იმის პრეტენზია, რომ ეს ჩამონათვალი ისევე ამომწურავია, როგორც სხვაგან გამოქვეყნებული ტექნიკური გადაწყვეტილებების მიმოხილვები.

სტრუქტურული დაზიანება წარმოიქმნება მაშინ, როდესაც მნიშვნელოვან ზონებში ერთი ან მეტი ზემოქმედების (იხილეთ 3.4) შედეგად წარმოქმნილი ძაბვები მასალის სიმტკიცეს აჭარბებს, რაც თავად ზემოქმედებების გაზრდის ან სიმტკიცის შემცირების გამო ხდება. არსებითი ცვლილებები სტრუქტურაში, მათ შორის ნაწილობრივი დანგრევა, ასევე შეიძლება გახდეს დაზიანების წყარო.

დაზიანების გამოვლინება კავშირშია ზემოქმედების ტიპთან და სამშენებლო მასალასთან. მყოფე მასალები მცირე დეფორმაციისას ჩამოინგრევა, ხოლო დრეკადი მასალები ჩამონგრევამდე საგრძნობ დეფორმაციას ავლენს.

დაზიანების გარეგნული ნიშნები და კერძოდ, ბზარები, უეჭველად სტრუქტურის ჩამონგრევის რისკის მაჩვენებელი არ არის, ვინაიდან ბზარებს შეუძლიათ ძაბვების მოხსნა, რომელიც წონასწორობისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი არ არის (მაგალითად, ნიადაგის ჯდენით გამოწვეული გარკვეული ტიპის ბზარები) და შეუძლიათ სტრუქტურულ სისტემაში ცვლილებებით, ძაბვების სასიკეთო გადანაწილების საშუალება შექმნან.

დაზიანება ასევე შეიძლება წარმოიშვას არასტრუქტურულ ელემენტებში, მაგ., საპირე წყობასა ან შიდა ტიხრებში, ამ ელემენტებში განვითარებული ძაბვების შედეგად სტრუქტურის შიგნით დეფორმაციების ან ზომების ცვლილებების გამო.

მასალის დაშლა ქიმიური, ფიზიკური და ბიოლოგიური ზემოქმედებების შედეგად ხდება და შესაძლოა დაჩქარდეს, როდესაც ეს ძალები არასასურველ ცვლილებას განიცდიან (მაგალითად, დაბინძურება და ა.შ.). მთავარი შედეგი ზედაპირების დაზიანება, მასალის დანაკარგი და მექანიკური თვალსაზრისით, სიმტკიცის შემცირებაა. შესაბამისად, მასალის მახასიათებლების სტაბილიზაცია, ისტორიული შენობის კონსერვაციისთვის მნიშვნელოვანი ამოცანაა; მოვლა-პატრონობის პროგრამა აუცილებელი ღონისძიებაა, რადგან მიუხედავად იმისა, რომ ცვლილების პრევენცია ან მისი მასშტაბის შემცირება შესაძლებელია, ხშირად რთული ან სულაც შეუძლებელია მასალის დაკარგული თვისებების აღდგენა.

5.2. ქვის წყობის შენობები

ამ დოკუმენტში ტერმინი ქვის წყობა გულისხმობს ქვის, აგურისა და მიწატკეპნილი კონსტრუქციას (მაგ., ალიზი, მიწატკეპნილი, თიხატკეპნილი და ა.შ.). ქვის ან აგურის სტრუქტურები, ზოგადად, აგებულია ისეთი მასალისგან, რომელსაც გაჭიმვისას ძალიან დაბალი სიმტკიცის ზღვარი აქვს და ადვილად იბზარება შიგნიდან ან ელემენტების დაშორება ადვილად ხდება. მიუხედავად ამისა, ეს ნიშნები უეჭველ საფრთხეზე არ მიუთითებს, ვინაიდან ქვის ან აგურის სტრუქტურები, ძირითადად, კუმშვის პირობებში სამუშაოდ არის გათვლილი.

ქვის წყობის პირველადი ანალიზი კომპოზიტური მასალის შემადგენლობის მახასიათებლების დადგენას მოითხოვს: ქვები (კირქვა, ქვიშა-ქვა და ა.შ.) ან აგურები, (გამომწვარი, ან მზეზე გამომშრალი და ა.შ.) და სამშენებლო დულაბის ტიპი (ცემენტი, კირი და ა.შ.). ასევე აუცილებელია იმის ცოდნა თუ როგორ ეკვრის ერთმანეთს ელემენტები (მშრალი ნაკერები, დულაბიანი ნაკერები და ა.შ.) და პრინციპი, რომლითაც ისინი გეომეტრიულად უკავშირდებიან ერთმანეთს. კედლის შემადგენლობის დასადგენად სხვადასხვა სახის გამოცდების ჩატარება შეიძლება (ენდოსკოპური გამოცდის და ა.შ.).

ქვის ნაგებობები, ჩვეულებრივ, იყენებს იატაკების ან სახურავების მასტაბილიზირებელ მოქმედებას ჰორიზონტალური დატვირთვების გასანაწილებლად და ამგვარად, უზრუნველყოფენ მათ საბოლოო სტაბილურობას. მნიშვნელოვანია გამოკვლეულ იქნას ამგვარი სტრუქტურების განლაგება და მათი მუშა კავშირები ქვის და აგურის წყობასთან. ასევე, აუცილებელია მშენებლობის თანმიმდევრობის გაცნობიერება, ვინაიდან სხვადასხვა პერიოდების ქვის წყობის განსხვავებულ მახასიათებლებს შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ სტრუქტურის საერთო ქცევაზე.

დაზიანების ან ჩამოშლის მთავარი მიზეზი ვერტიკალური დატვირთვებია, რასაც შედეგად ჩამონგრევა, გრძივი ღუნვა (დეფორმაცია), მყიფე რღვევა და ა.შ. მოაქვს. ეს შემთხვევები განსაკუთრებით სახიფათოა, ვინაიდან ისინი, ჩვეულებრივ, მცირე დეფორმაციებითა და ძლივს შესამჩნევი ნიშნებით მიმდინარეობს. ჰორიზონტალური ძალები და მათი მოქმედების შედეგები რელევანტურია სეისმურ ადგილებში, მაღალ შენობებში და იქ სადაც არსებობს თაღების და კამარების განმჯენი ძალვა.

განსაკუთრებულად ყურადღება უნდა მიექცეს სხვადასხვა მასალისგან აშენებულ დიდ კედლებს. ამგვარ კედლებში შედის ღრუტანიანი კედლები, ღორღით ამოყორილი ქვისა ან აგურის კედლები და დაბალხარისხიანი გულის მქონე მოჭიქული აგურის კედლები. გულის ამგვარ მასალას არა მხოლოდ ნაკლები მზიდი უნარი აქვს, არამედ ასევე შეუძლია წარმოქმნას ძალვა აგურის ზედაპირებზე. ამ ტიპის აგურის წყობაში გარე შრეები შესაძლოა მოშორდეს გულს და აუცილებელია იმის დადგენა გარე შრე და გული ერთად მოქმედებენ თუ ცალ-ცალკე. ეს უკანასკნელი მდგომარეობა განსაკუთრებით სახიფათოა, ვინაიდან გარე შრე შესაძლოა, არასტაბილური გახდეს.

მასალის ზღვრულ სიმტკიცესთან მიახლოებულ მკუმშავ ძაბვებს შეუძლია გამოიწვიოს ვერტიკალური ბზარები, როგორც დაზიანების პირველი ნიშანი, რასაც დიდ გვერდით დეფორმაციებამდე, ახლეჩვამდე და ა.შ. მივყავართ. ამ შედეგების ხილვადობა დამოკიდებულია მასალის მახასიათებლებზე და კერძოდ, მის სიმყიფეზე. ეს შედეგები შეიძლება ძალზედ ნელა განვითარდეს (ათწლეულების განმავლობაშიც კი) ან სწრაფად, მაგრამ სიმტკიცის ზღვართან მიახლოებული ძაბვები წარმოადგენენ ჩამოშლის მაღალ რისკს დატვირთვის უცვლელად შენარჩუნების შემთხვევაშიც კი.

ძაბვათა განაწილების ანალიზი სასარგებლოა დაზიანების მიზეზების დადგენისათვის. დაზიანების მიზეზში გასარკვევად (დიაგნოზისთვის), უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ძაბვის დონეებისა და განაწილების განსაზღვრა, თუნდაც მიახლოებით, ვინაიდან ეს დონეები ჩვეულებრივ ძალზედ დაბალია, ასე რომ გარკვეული ცდომილება უსაფრთხოების კოეფიციენტზე მნიშვნელოვან გავლენას ვერ ახდენს. ბზარის ფორმის დეტალურმა ვიზუალურმა შემოწმებამ, შესაძლოა, სტრუქტურის შიგნით დატვირთვის მოქმედების ტრაექტორიებზე მიგვანიშნოს.

როდესაც მნიშვნელოვან უბნებში ძაბვები საბოლოო სიმტკიცის ზღვართანაა მიახლოებული, აუცილებელია ან უფრო ზუსტი სტრუქტურული ანალიზი ან ქვის წყობაზე სპეციფიკური გამოცდების ჩატარება (გამოცდა ბრტყელი დომკრატის გამოყენებით, ულტრაბერითი გამოცდები და ა.შ.) სიმტკიცის უფრო ზუსტად შესაფასებლად.

სიბრტყითმა ჰორიზონტალურმა დატვირთვებმა შესაძლოა გამოიწვიონ დიაგონალური ბზარები ან დაცურება. სიბრტყიდან გარეთ მიმართულ ან არაცენტრულ დატვირთვებს შეუძლიათ გამოიწვიონ მრავალშრიანი კედლის აშრევა ან მთლიანი კედლის შემოტრიალება მის საფუძველზე. ამ უკანასკნელი შემთხვევისას, სანამ კედელი მოტრიალდება, მის ძირში შეიძლება გაჩნდეს ჰორიზონტალური ბზარები

კედლის გასამაგრებლად გამოიყენება სხვადასხვა ჩარევა:

- ქვის ან აგურის წყობის ნაკერების ამოგოზვა, კედლის სტრუქტურის გამყარება-კონსოლიდაცია თხელი დულაბით,
- ვერტიკალური გრძივი ან განივი გამაგრება,
- დაშლილი მასალის მოშორება და შეცვლა,
- დაშლა და ხელახლა აშენება, ნაწილობრივ ან სრულად.

შესაფერისი თხევადი სამშენებლო დულაბის შერჩევა (კირი, ცემენტი, ფისი, სპეციალური პროდუქტები და ა.შ.), რომელიც დაბზარვისა და დაშლის პრობლემების აღმოფხვრის მიზნით ქვის ან აგურის წყობის ინექტირებისთვის გამოყარება, დამოკიდებულია მასალათა მახასიათებლებზე. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს თავდაპირველ და ახალ მასალებს შორის თავსებადობას. მარილების შემცველი ცემენტის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ქვის ან აგურის წყობის და კერძოდ, მისი ზედაპირის დაზიანების რისკი არ არსებობს. კედლებში სადაც თაბაშირის შემცველი დულაბია გამოყენებული თაბაშირსა და ცემენტის მინერალებს შორის რეაქცია მარილების გამოყოფას იწვევს, რაც ადრე თუ გვიან დაზიანებას წარმოშობს. შესაძლოა არსებობდეს ხსნადი მარილების გამოტუტვის პრობლემა სამშენებლო დულაბიდან, რის შედეგადაც ხდება მისი გამოკრისტალება აგურის ზედაპირზე (განსაკუთრებით სარისკოა ისტორიული ბათქაშების ან ფრესკების არსებობის შემთხვევაში)

თავად მასალის გამყარების ალტერნატივად, სათანადო მასალისგან გაკეთებული სარტყელის გამოყენება შეიძლება ქვის ან აგურის წყობის მზიდუნარიანობის გასაუმჯობესებლად.

არსებობს გარკვეული პროდუქტები ისეთი ზედაპირების გამყარებისთვის, რომელთაც არ გააჩნიათ დამცავი ნალესობა. თუმცა, ეს პროდუქტები იშვიათადაა სრულად ეფექტური და განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს შესაძლო გვერდით მოვლენებს.

ქვის ან აგურის წყობისათვის ტიპურია თაღები და კამარები. მათი სიმრუდის წყალობით ძალვა ქუსლებზე (საყრდენებზე) ნაწილდება მღუნავი მომენტის შესამცირებლად ან აღმოსაფხვრელად, რაც შესაძლებელს ხდის გაჭიმვისადმი დაბალი წინააღობის მასალების გამოყენებას. მათ ზიდვის შესანიშნავი უნარი აქვთ, თუმცა ქუსლების დამტვრეა მღუნავ მომენტებს და გამჭიმავ ძაბვებს აღძრავს, რასაც ნაკერების გახსნა და შესაძლო ჩამოშლა მოჰყვება.

თხელი ბზარების ჩამოყალიბება საკმაოდ ნორმალურია ზოგიერთი კამაროვანი სტრუქტურისათვის.

სტრუქტურული დასკდომა შესაძლოა უკავშირდებოდეს სამუშაოების უხარისხობას, (ელემენტების ცუდ შეკავშირებას, მასალის დაბალ ხარისხს და ა.შ.), დატვირთვის განაწილებისთვის შეუსაბამო გეომეტრიას ან იმ კომპონენტების არაადეკვატურ სიმტკიცესა და სიხისტეს, რომელთაც ძალვას უნდა გაუძლონ (ჯაჭვები, მხრები).

როდესაც სამშენებლო მასალას ძალზედ დაბალი სიმტკიცე აქვს (როგორც დიდი რაოდენობის დულაბის გამოყენებით არარეგულარული ქვებით აშენებულ

სტრუქტურებში) შესაძლებელია მოხდეს კამარის ზოგი ნაწილის დაშორება იმ ადგილებში, სადაც უფრო დაბალი კუმშვა ან უფრო მეტი დაჭიმულობის ძაბვაა, რამაც შესაძლოა თანდათანობითი ჩამოშლა გამოიწვიოს.

დატვირთვის განაწილებასა და სტრუქტურის გეომეტრიას შორის კავშირი ზედმიწევნით უნდა იქნას გათვალისწინებული, როდესაც თაღებიდან ან ქვის კამაროვანი სტრუქტურებიდან დატვირთვის (განსაკუთრებით მძიმე მუდმივი დატვირთვა) მოკლება ან დამატება ხდება.

შეკეთება-აღდგენის ძირითადი ღონისძიებები ზემოთ მოყვანილ პუნქტებს ემყარება, ე.ი. ახალი ანკერული ლარტყების დამატება (ჩვეულებრივ კამარებში ქუსლის დონეზე ან გუმბათებში პარალელური წრეების გასწვრივ) კონტროლს აკლავს; დატვირთვის განაწილების კორექცია (ზოგ შემთხვევაში დატვირთვის დამატებით);

მაღლივი შენობები, როგორცაა კოშკები, სამრეკლოები, მინარეთები და მსგავსი, მაღალი მკუმშავი ძაბვებით ხასიათდება და ბოძებისა და სვეტების მსგავს პრობლემებს განიცდის. გარდა ამისა, ეს სტრუქტურები კიდევ უფრო სუსტდება არასრულყოფილი ბმებით კედლებს შორის, ისეთი გადაკეთებებით, როგორცაა ღიობების გახსნა ანდა დახურვა და ა.შ.

დიაფრაგმებს, ჰორიზონტალურ საკოჭებს და ჯაჭვებს შეუძლიათ გააუმჯობესონ გრავიტაციული დატვირთვისადმი წინააღმდეგობის გაწევის უნარი.

5.3. ხის მასალა

ხე გამოიყენება როგორც მზიდ, ასევე კარკასულ სტრუქტურებში, ხის და ქვის ან აგურის კომპოზიტურ სტრუქტურებში და ქვის ან აგურის მზიდი სტრუქტურების მთავარი ელემენტების ფორმირებისათვის.

ხის კონსტრუქციულ მახასიათებლებზე გავლენას ახდენს მისი სახეობა, ზრდის თავისებურებები და ლპობა. თავპირველად საჭიროა სახეობების დადგენა, რომლებიც სხვადასხვანაირად არიან მოწყვლადი ბიოლოგიური ზემოქმედებისადმი, და ინდივიდუალური ელემენტების სიმტკიცის შეფასება, რაც კოჭრების ზომასა და განაწილებასთან და ზრდის სხვა მახასიათებლებთანაა კავშირში. ბოჭკოს პარალელური გრძივი ბზარები, რომლებიც შრობისას შეკუმშვითაა გამოწვეული, არ არის სახიფათო, თუ მცირე ზომისაა.

გამძლეობაზე, შესაძლოა, გავლენა მოახდინოს ხის მოჭრა-მოპოვების, დაყოვნების და გადამუშავების მეთოდებმა, რომლებიც შესაძლოა სხვადასხვა დროს ერთმანეთისგან განსხვავებული იყოს.

სოკოვანი ინფექცია და მწერების თავდასხმა დაზიანების ძირითადი წყაროა. ისინი კავშირშია ტენის მაღალ შემცველობასა და ტემპერატურასთან. შეტევისადმი მოწყვლადობის დასადგენად უნდა გაიზომოს საექსპლოატაციო ტენიანობა. შენობების არაჯეროვანი მოვლა-პატრონობა ან შიდა პირობების რადიკალური ცვლილებები ხის ლპობის ყველაზე გავრცელებული მიზეზებია.

ქვის ან აგურის წყობასთან კონტაქტი ხშირად ტენის წყაროა. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ხის ნაგებობას ქვის ან აგურის წყობის საძირკველი აქვს, ანდა იქ სადაც ხე ქვის ან აგურის წყობის გასამყარებლად გამოიყენება.

იმის გამო, რომ ლპობა და მწერების შემოტევა შესაძლოა ზედაპირზე შესამჩნევი არ იყოს, ხის შიგთავსის შესამოწმებლად ხელმისაწვდომია ისეთი მეთოდები, როგორცაა მიკრო-გაბურღვა.

ქიმიურ პროდუქტებს შეუძლიათ დაიცვან ხე ბიოლოგიური შეტევისგან. მაგალითად, შესაძლოა საჭირო გახდეს იატაკებში ან სახურავებში ქვის ან აგურის წყობის კედლებში ჩასმული კოჭების ბოლოების დაცვა.

იქ, სადაც გამამყარებელი მასალები ან შემკვრელებია გამოყენებული, მათი თავსებადობა ხის სტრუქტურასთან უნდა გადამოწმდეს. მაგალითად, ფოლადის მომჭერები ექვემდებარება კოროზიას ზოგიერთ სახეობასთან კონტაქტისას და ამიტომ უჟანგავი ფოლადი უნდა იქნას გამოყენებული. ჩარევებმა არ უნდა შეზღუდოს ხის მასალიდან ტენის აორთქლება.

დაზიანების რისკის გამო, ხის სტრუქტურების დაშლა და აწყობა დელიკატური პროცედურაა. ასევე არსებობს ხესთან დაკავშირებული ისტორიული მნიშვნელობის მქონე მასალების დაკარგვის რისკი. თუმცა, იმის გამო, რომ ხის მასალის ბევრი სტრუქტურა თავდაპირველად ქარხნული წესით წინასწარ იყო დამზადებული, ზოგ გარემოებებში ნაწილობრივმა ან სრულად დაშლამ, შესაძლოა, ხელი შეუწყოს ეფექტურ შეკეთებას.

ხე ხშირად გამოიყენება კარკასული და წამწე სტრუქტურების შესაქმნელად, სადაც მთავარი პრობლემები კვანძური შეერთებების რღვევას უკავშირდება. შეკეთებისას ჩვეულებრივ კვანძების გაძლიერება და დიაგონალური ელემენტების დამატება ხდება, თუ აუცილებელია მდგრადობის გაზრდა გვერდითი ძალის საპირისპიროდ.

5.4. რკინა და ფოლადი

აუცილებელია განვასხვავოთ თუჯის, ნაჭედი რკინისა და ფოლადის სტრუქტურები. პირველი არა მარტო სუსტია დაჭიმულობის დროს, არამედ შესაძლოა ახასიათებდეს თანდაყოლილი ძაბვები, რაც ჩამოსხმის პროცესისას ყალიბდება. თუჯი მყიფე მასალაა და თუჯი ჭიმვით ძაბვებს დაექვემდებარა, შესაძლოა მოულოდნელად გატყდეს. ცალკეული ელემენტების სიმტკიცეზე შესაძლოა უარყოფითი გავლენა მოახდინოს დაბალმა სამსხმელო კვალიფიკაციამ.

რკინა და ფოლადი შენადნობებია და მათი მგრძნობელობა კოროზიისადმი დამოკიდებულია მათ შემადგენლობაზე. კოროზიას ყოველთვის თან ახლავს მასალის მოცულობის ზრდა, რამაც შესაძლოა დაკავშირებულ მასალებში ძაბვების ზრდა გამოიწვიოს; მაგალითად, ქვის ან ცემენტის გახეთქვა ჩამაგრებული რკინის კავების ან ანკერების კოროზიის შედეგად.

ფოლადის სტრუქტურის ყველაზე მოწყვლადი უბნები მათი შეერთებებია, სადაც ძაბვები ზოგადად, ყველაზე მაღალია, განსაკუთრებით სამაგრი დეტალებისათვის განკუთვნილ ნახვრეტებთან. ხიდები ან სხვა სტრუქტურები, რომლებიც განმეორებად დატვირთვას განიცდიან შესაძლოა დადლილობით რღვევას დაექვემდებაროს.

შესაბამისად, მოქლონურ და ჭანჭიკურ შეერთებებში ძალზედ მნიშვნელოვანია ხვრელებიდან გამომავალი ბზარების შემოწმება. გატეხვის ანალიზი საშუალებას იძლევა შეფასდეს სტრუქტურის დარჩენილი სიცოცხლის ხანგრძლივობა.

რკინისა და ფოლადის კოროზიისგან დაცვა, უპირველეს ყოვლისა, მოითხოვს ზედაპირებიდან ჭანჭის მოცილებას (ქვიშაჭავლური დამუშავებით და ა.შ.) და შემდეგ ზედაპირის შეღებვას სათანადო პროდუქტით. მძიმედ დაზიანებული და დეფორმირებული რკინისა და ფოლადის სტრუქტურები, ჩვეულებრივ, ვეღარ შეკეთდება. დასუსტებული სტრუქტურების გამაგრება ხშირად მიღწევადია ახალი ელემენტების დამატებით, რომელთა შედუღებისას განსაკუთრებული სიფრთხილე გვმართებს.

5.5. რკინაბეტონი

რკინაბეტონი და წინასწარ დაძაბული ბეტონი მრავალი თანამედროვე შენობის ძირითადი მასალაა, რომლებიც დღეს ისტორიული მნიშვნელობის მატარებელ ნაგებობებადაა აღიარებული. თუმცა, მათი აშენებისას ამ მასალების თვისებების შესახებ ცოდნა ჯერ კიდევ არ იყო სრულად ჩამოყალიბებული, ასე რომ მათ, შესაძლოა, გამძლეობის კუთხით განსაკუთრებული პრობლემები შეექმნათ (ცემენტის არასათანადო ნარეგები, არმატურის არაადეკვატური საფარი და ა.შ.).

ყველაზე გავრცელებული პრობლემები მოიცავს ცემენტის კარბონიზაციას (რომელიც მაგრდება, და ამავე დროს, უფრო მყიდდება), რაც ამცირებს მის მიერ ფოლადის დაცვის უნარს. რკინაბეტონი, რომელიც ქლორიდების გავლენას განიცდის (ზღვასთან სიახლოვის, ან გზებზე მარილის მოყრის შედეგად) განსაკუთრებით მგრძნობიარეა ლითონის კოროზიის მიმართ.

ლითონის კოროზია ბეტონის დახეთქვას იწვევს. ამგვარად დაზიანებული რკინაბეტონის ელემენტის კონსოლიდაცია, ჩვეულებრივ, მოითხოვს დაზიანებული ბეტონის მოცილებას (წყლის ჭავლი და ა.შ.), ლითონის გაწმენდას, ახალი არმატურის დამატებას და ზედაპირის აღდგენას, ხშირად სპეციალური ტიპის ბეტონის გამოყენებით.

ტერმინთა განმარტება

ზემოქმედება ა.ს. - ნებისმიერი ფაქტორი (ძალები, დეფორმაციები და ა.შ.), რომელიც პირდაპირ ან ირიბად წარმოქმნის ძაბვებს ან/და დეფორმაციებს შენობის სტრუქტურაში და ნებისმიერი მოვლენა (ქიმიური, ბიოლოგიური და ა.შ.), რომელიც მოქმედებს მასალებზე, რომლისგანაც შედგება შენობის სტრუქტურა. ზემოქმედებათა განსხვავებული კატეგორიები და მათი განმარტებები მოცემულია სახელმძღვანელო დებულებებში.

ალიზი ა.ს. - ალიზი არის თიხისგან დამზადებული და უბრალოდ მზეზე გამომშრალი აგური. გამძლეობის გასაუმჯობესებლად და შეხმობის შესამცირებლად, შესაძლოა, გამოყენებულ იქნას ზოგიერთი ორგანული მასალა, როგორიცაა ჩალა ან ცხოველთა ექსკრემენტები.

ანამნეზი ა.ს. - შენობის ისტორიის ანგარიში, მათ შორის წარსული ტრავმების, ჩარევების, მოდიფიკაციების და ა.შ. უშუალოდ დათვალიერებამდე ამ ინფორმაციის მისაღებად გაწეული კვლევა. ეს არის დიაგნოზამდე გადასადგმელი პირველი ნაბიჯი. იხილეთ, კონტროლი, დაზიანება და თერაპია.

არქიტექტურული მემკვიდრეობა ა.ს. - ისტორიული ღირებულების მატარებელი შენობები და შენობათა კომპლექსი (ქალაქები და ა.შ.). იხილეთ, შენობა.

აგური ა.ს. - აგური წარმოადგენს, ჩვეულებრივ, თიხისგან დამზადებულ აგურის წყობის ერთეულს, რომელიც შეიძლება გამოიწვას ან უბრალოდ მზეზე იქნას გამომშრობილი.

აგურის წყობა ა.ს. - სამშენებლო დულაბით შეკავშირებული აგურების რიგების მონაცვლეობით შექმნილი კომპოზიციური სტრუქტურა ან მასალა.

შენობა ა.ს. - აშენებული რამ. წინამდებარე „რეკომენდაციების“ კონტექსტში გამოყენებისას, ტერმინი მოიცავს ეკლესიებს, ტაძრებს, ხიდებს, კაშხლებს და ყველა სამშენებლო ნაგებობებს. ასევე, მოიხსენიება, როგორც არქიტექტურული მემკვიდრეობა.

კონტროლი ა.ს. - შედარების სტანდარტი ექსპერიმენტის შედეგების შესამოწმებლად. ჩატარებული თერაპიის ეფექტიანობის გადამოწმება და რეგულირება გამოცდების, მონიტორინგისა და კვლევის მეშვეობით. იხილეთ, ანამნეზი, დიაგნოზი და თერაპია.

კონსერვაცია ა.ს. - ღონისძიებები რომლებიც შენობას არსებულ სახეს უნარჩუნებს, იმ შემთხვევაშიც კი როდესაც ადგილი აქვს შეზღუდულ ჩარევებს უსაფრთხოების დონის გასაუმჯობესებლად.

ხარჯ-სარგებლიანობის ანალიზი - ხარჯი და სარგებელი არა მხოლოდ ფულადი, არამედ უფრო ზოგადი გაგებით. ხარჯი ასევე შეიძლება გაიზომოს თერაპიის ინვაზიურობის შედეგად ქსოვილის პოტენციური დანაკარგით, სარგებელი კი შეიძლება თერაპიიდან მიღებული სარგებელი იყოს, ისევე, როგორც ცოდნა, რომელიც მომავალში გამოგვადგება. ეს ტერმინი არ უნდა იქნას გაგებული, როგორც „ღირებულების შემცირების პროგრამა.“

დაზიანება ა.ს. - მექანიკური მოქმედების შედეგად, ან/და სიმტკიცის შემცირებით გამოწვეული სტრუქტურის ქვევის ცვლილება და გაუარესება.

კონსტრუქციული სისტემის ჩამოშლის გამო მექანიკური ზიდვის უნარის შემცირება. იხილეთ, ნგრევა და სტრუქტურა.

დაშლა ა.ს. - მასალის მახასიათებლების ცვლილება და გაუარესება ქიმიური ან ბიოლოგიური ზემოქმედების შედეგად. ქიმიური გაუარესება უკავშირდება იმ მასალის დაშლას, რომლისგანაც შედგება კონსტრუქციული სისტემა. ხარისხის დაკარგვა, განლევა, დამპალი ქსოვილი. იხილეთ, დაზიანება.

დიაგნოზი ა.ს. - დაზიანებისა და დაშლის მიზეზის და ბუნების დადგენის და განსაზღვრის აქტი ან პროცესი, დაკვირვების, კვლევის (მათ შორის, მათემატიკური მოდელებით) და ისტორიული ანალიზის მეშვეობით და ამგვარი საქმიანობიდან მიღებული თვალსაზრისი. იხილეთ, ანამნეზი, კონტროლი და თერაპია.

დათვალიერება ა.ს. - კვლევის ვიზუალური ნაწილი, რომელშიც არ შედის მასალის გამოცდა, სტრუქტურული ანალიზი, სტრუქტურული შემოწმება და სხვა უფრო დახვეწილი კვლევის მეთოდები. იხილეთ, კვლევა, მასალის გამოცდა, სტრუქტურული ანალიზი და სტრუქტურული გამოცდა.

განმარტებითი ბარათი - ანგარიში, რომელიც კონკრეტულად განსაზღვრავს უსაფრთხოების შეფასების ისეთ სუბიექტურ ასპექტებს, როგორიცაა გაურკვევლობები ნავარაუდევ მონაცემებში და მოვლენის ზუსტი შეფასების სირთულეები, რამაც შესაძლოა არასარწმუნო სანდოობის დასკვნამდე მიგვიყვანოს.

ქსოვილი ა.ს. - სტრუქტურული და მატერიალური ელემენტები, რომლებიც შეადგენენ შენობას (კარკასები, კედლები, იატაკები, სახურავები და ა.შ.)

გამომწვარი აგური - გამომწვარი აგური არის კერამიკული მასალა, რომელიც ნედლი მასალის (თიხა) მომზადების, დაყალიბების (ან გამოწნევის) და სათანადო ტემპერატურაზე შემდგომი გამოშრობისა და გამოწვის შედეგად მიიღება.

გეომეტრიული კვლევა - საინჟინრო გათვლების რუკები. აზომვითი ნახაზები (გეგმები, ფასადები, ვერტიკალური პროექციები, ჭრილები და ა.შ.), სადაც შენობის გეომეტრია აისახება.

მემკვიდრეობის ღირებულება - შენობის ან ობიექტისათვის მიწერილი არქიტექტურული, კულტურული ან/და ისტორიული ღირებულება. მემკვიდრეობის ღირებულებას შესაძლოა ჰქონდეს განსხვავებული განმარტებები და მნიშვნელობა კულტურების მიხედვით.

ისტორიული მიდგომა - ისტორიულ კვლევასა და წარსულ გამოცდილებაზე დაფუძნებული შეფასება. იხილეთ, ხარისხობრივი მიდგომა და რაოდენობრივი მიდგომა.

ჰოლისტიკური ზ.ს. - მთლიანობაზე და მისი ნაწილების ურთიერთდამოკიდებულების მნიშვნელობაზე აქცენტირებული

ჩარევა ა.ს. - შენობაზე ფიზიკური ზემოქმედება დიაგნოსტიკების ან მისი თერაპიის დროს.

შესწავლა ა.ს. - შენობის სისტემური და დეტალური შეფასება, რომელიც შეიძლება მოიცავდეს დათვალიერებას, მასალის გამოცდას, სტრუქტურულ ანალიზს და სტრუქტურულ გამოცდას. იხილეთ, დიაგნოზი, შემოწმება, მასალის გამოცდა, სტრუქტურული ანალიზი და სტრუქტურული გამოცდა.

მოვლა-პატრონობა - ნაგებობის კონსერვაციის მიზნით განხორციელებული საქმიანობები.

მასალის გამოცდა - მასალების ლაბორატორიული ან სავლე გამოცდა (ფიზიკური, ქიმიური, ფორიანობა, დაჩქარებული ატმოსფერული ზემოქმედება და ა.შ.)

სამშენებლო დულაბი - დულაბი წარმოადგენს ერთი ან მეტი შემკვრელის, შემავსებლისა და წყლის ნაზავს. ზოგჯერ მასში გარკვეული პროპორციით შედის დანამატები, რათა ხსნარს ჰქონდეს სათანადო კონსისტენცია და ექვემდებარებოდეს დამუშავებას ნედელ მდგომარეობაში და გამაგრების შემთხვევაში კი ჰქონდეს შესაბამისი ფიზიკურ-მექანიკური თვისებები.

მრავალშრიანი ქვის ან აგურის წყობა - განსხვავებული შემადგენლობის შრეებისგან შემდგარი ქვის ან აგურის წყობა (ყველაზე გავრცელებულია სამშრიანი წყობა, რომელიც ორი გარე პირისა და შიდა ღორღის გულისგან შედგება.)

ბუნებრივი ქვები - ბუნებრივი ქვები გეოლოგიური პროცესების შედეგად ჩამოყალიბდა. ისინი მინერალების კომბინაციისგან შედგებიან.

ბუნებრივი ქვები, მათი წარმოშობის მიხედვით, შეიძლება დაჯგუფდეს მაგმურ, მეტამორფულ და ნალექ ქვებად (ქვიშა-ქვა, კირქვა და ა.შ.). ბუნებრივი ქვები ერთმანეთისგან წარმოშობის მიხედვით განსხვავდებიან, თუკი მათი შემადგენლობა ადამიანის მიერ არ იქნა შეცვლილი.

დაკვირვების მეთოდი - ეტაპობრივი მიდგომა ჩარევის ან გამაგრების მიზნით, მინიმალური დონის ჩარევით დაწყებული, მთელი რიგი გამოსასწორებელი ზომების შესაძლო შემდგომი გამოყენებით.

რაოდენობრივი მიდგომა - ისეთ ანალიტიკურ და სამეცნიერო მეთოდებზე დამყარებული შეფასება, როგორიცაა გამოცდა, გათვლა და მათემატიკური მოდელირება. იხილეთ, ისტორიული მიდგომა და ხარისხობრივი მიდგომა.

რეაბილიტაცია - შენობისათვის ახალი გამოყენების ან ფუნქციის მინიჭების პროცესი, მისი იმ სეგმენტების გადაკეთების გარეშე, რომლებიც შენობის ისტორიული ღირებულებისათვის მნიშვნელოვანია.

ამოგოზვა - წყობის დაზიანებული ნაკერის შეკეთების ან აღდგენის შედეგი. შესაძლოა იყოს არსებული ნაკერის მსგავსი, ან სხვა მასალისგან შექმნილი (მაგ., ცემენტი ან პოლიმერი).

რესტავრაცია - შენობის იმ ფორმის აღდგენის პროცესი, რომელიც მას დროის კონკრეტულ მონაკვეთში ჰქონდა, დამატებული დეტალების მოშორებით ან დაკარგული გვიანი დეტალების შეცვლის გზით.

უსაფრთხოების შეფასება (გათვლა) - სტრუქტურის უსაფრთხოების ზღვარის შეფასება მძიმე დაზიანებასთან, ნაწილობრივ ან სრულ ჩამოშლასთან მიმართებაში. იხილეთ, ისტორიული მიდგომა, ხარისხობრივი მიდგომა, რაოდენობრივი მიდგომა. უსაფრთხოების ანტონიმია რისკი.

გამაგრება - სტრუქტურის ზიდვის უნარის გაზრდისკენ მიმართული ჩარევები.

სტრუქტურული ანალიზი - გათვლები, გამოანგარიშებები, კომპიუტერული ანალიზი მათემატიკური მოდელების გამოყენებით.

სტრუქტურული სქემა - სტრუქტურის მიახლოებითი წარმოდგენა (ან მოდელი), რომელიც მისგან განსხვავდება, მაგრამ ახლოა რეალობასთან.

სტრუქტურული შემოწმება - სტრუქტურების ლაბორატორიული ან საველე გამოცდა (ერთობლიობისა და კომპონენტების შემოწმება, იატაკის დასაშვები ამტანიანობა, ვიბრაციული მაგნიტა და ა.შ.).

სტრუქტურული ტიპოლოგია - სტრუქტურათა ტიპები, რომელთა ინტერპრეტირება მათივე კონსტრუქციის ქცევის და ზიდვის უნარის მიხედვით ხდება.

სტრუქტურა ა.ს. – შენობის ნაწილი, რომელიც ზიდვის უნარს უზრუნველყოფს, ზოგჯერ ემთხვევა თავად შენობას.

„ყალბი“ - ბზარის მოძრაობის მანიშნებელი მოწყობილობა, რომელიც ქვის ან აგურის წყობაში ბზარის გასწვრივ არის დამაგრებული

თერაპია - დიაგნოზის საპასუხოდ დაზიანების აღმოფხვრის საშუალებების (არმატურით გაძლიერება, გამაგრება, შეცვლა და ა.შ.) შერჩევა. იხილეთ, ანამნეზი, კონტროლი და დიაგნოზ

ქსი'ანის დეკლარაცია მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების გარემოცვის კონსერვაციის შესახებ (2005 წ.)

მიღებულია ქსი'ანში (ჩინეთი) ICOMOS-ის მე-15 გენერალური ასამბლეის მიერ 2005 წლის 21 ოქტომბერს

Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas

პრეამბულა

შევიკრიბეთ რა ქსი'ანის უძველეს ქალაქში (ჩინეთი) 2005 წლის 17-21 ოქტომბერს, ICOMOS ჩინეთის მიწვევით, ICOMOS -ის მე-15 გენერალურ ასამბლეასა და ICOMOS-ის 40-წლიან საზეიმო იუბილესთან დაკავშირებით, მისი იმ ხანგრძლივი ძალისხმევის აღსანიშნავად, რომელიც მიმართულია, უზრუნველყოს მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის, როგორც კაცობრიობის მდგრადი განვითარების ნაწილის, დაცვა და კონსერვაცია;

ვისარგებლეთ რა გენერალური ასამბლეის საერთაშორისო სიმპოზიუმზე – „ძეგლები და ღირსშესანიშნავი ადგილები მათ გარემოცვაში – კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაცია ცვალებად ურბანულ და ლანდშაფტურ გარემოში“ – წარმოდგენილი მრავალფეროვანი მაგალითითა და მოსაზრებით, გავეცანით რა ჩინეთისა და მსოფლიოს სხვადასხვა უწყების, ინსტიტუციისა თუ სპეციალისტის მდიდარ გამოცდილებას დაჩქარებული ცვლილებებისა და განვითარების კონტექსტში მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების - ისტორიული ქალაქები, ლანდშაფტები, ზღვის პანორამები, კულტურული მარშრუტები და არქეოლოგიური ძეგლები - ადეკვატურ მოვლასა და მართვაში;

მივიღეთ რა ცნობად ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების გარემოცვის კონსერვაციისადმი საერთაშორისო და პროფესიული ინტერესი, რომელიც გამოხატულია ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების კონსერვაციისა და რესტავრაციის საერთაშორისო ქარტიაში – ვენეციის ქარტია (1964) – და ეროვნული და საერთაშორისო კომიტეტების მეშვეობით შთაგონებულ მრავალ სხვა დოკუმენტში, ისევე, როგორც ნარას დოკუმენტში ავთენტურობის შესახებ (1994), საერთაშორისო თავყრილობათა დასკვნებსა და რეკომენდაციებში, როგორიცაა ჰოი ანის დეკლარაცია აზიაში ისტორიული უბნების კონსერვაციის შესახებ (2003), დეკლარაცია ზამის კულტურული მემკვიდრეობის აღდგენის შესახებ (2004), სეულის დეკლარაცია აზიის ისტორიულ ქალაქებსა და არეალებში ტურიზმის შესახებ (2005);

გავითვალისწინეთ რა გარემოცვის კონცეფცია UNESCO-ს კონვენციებსა და რეკომენდაციებში – რეკომენდაცია ლანდშაფტთა და ღირსშესანიშნავი ადგილების მშენიერებისა და ხასიათის დაცვის თაობაზე (1962), რეკომენდაცია საზოგადოებრივი და კერძო საქმიანობის გამო საფრთხეში მყოფი კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშთა შენარჩუნების თაობაზე (1968), რეკომენდაციები ისტორიულ არეალთა დაცვისა და თანამედროვე როლის თაობაზე (1976), არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია (2003), განსაკუთრებით მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენცია (1972) და მისი სახელმძღვანელო პრინციპები. აქ გარემოცვა დასახელებულია როგორც ავთენტურობის ატრიბუტი, რომელსაც ესაჭიროება დაცვა ბუფერული ზონების შექმნით, ამას კი მივყავართ ICOMOS-ის, UNESCO-სა და სხვა პარტნიორებს შორის საერთაშორისო და ინტერდისციპლინარული თანამშრომლობისკენ, ისევე, როგორც ისეთი

საკითხების განხილვისკენ, როგორცაა ავთენტურობა ან ისტორიული ურბანული ლანდშაფტების კონსერვაცია, როგორც ვენის მემორანდუმშია (2005) აღნიშნული;

ხაზს ვუსვამთ რა აუცილებლობას, მოხდეს ადეკვატური რეაგირება სწრაფ ტრანსფორმაციაზე, რომელიც გამოწვეულია ცხოვრების სტილის ცვლილებებით, სოფლის მეურნეობით, განვითარებით, ტურიზმით ან ფართომასშტაბიანი ბუნებრივი თუ ადამიანის მიერ გამოწვეული კატასტროფებით, ადეკვატურად იქნას აღიარებული მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნაობებისა და არეალების საკუთარ გარემოცვაში არსებობის მნიშვნელობა, მისი დაცვა და ხელშეწყობა, რაც იქნება გზა იმ საფრთხის შემცირებისა, რომელსაც ტრანსფორმაციის ეს პროცესები უქმნის კულტურული მემკვიდრეობის ავთენტურობის, მნიშვნელობის, ღირებულებების, მთლიანობისა და მრავალფეროვნების მთელ სიმდიდრეს;

ICOMOS-ის მე-15 გენერალური ასამბლეის მონაწილეებმა მივიღეთ შემდეგი დეკლარაცია პრინციპებისა და რეკომენდაციებისა, რომელიც მიმართულია სამთავრობათშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციებისადმი, ეროვნული და ადგილობრივი უწყებებისადმი, ყველა ინსტიტუციისა და სპეციალისტისადმი, ვისაც ხელეწიფება საკანონმდებლო ინიციატივებით, პოლიტიკით, დაგეგმვითა და მართვით საკუთარი წვლილი შეიტანოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების საკუთარ გარემოცვაში არსებობის უკეთ დაცვასა და კონსერვაციის საქმეში.

მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების მნიშვნელოვნებისთვის გარემოცვის როლის აღიარება

- 1 მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების გარემოცვა განისაზღვრება როგორც მათი უშუალო და გაფართოებული გარემო, რომელიც წარმოადგენს მათი მნიშვნელოვნებისა და გამოკვეთილი ხასიათის ნაწილს ან განაპირობებს მას.

ფიზიკური და ვიზუალური ასპექტების გარდა გარემოცვა მოიცავს ურთიერთდამოკიდებულებას ბუნებრივ გარემოსთან, წარსულისა თუ აწმყოს სოციალურ ან სულიერ ცხოვრებასთან, ადათ-წესებთან, ტრადიციულ ცოდნასთან, გამოყენებასა და მოღვაწეობასთან, ასევე არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ასპექტების სხვა ფორმებთან, რომელმაც შექმნეს და ახლაც აყალიბებენ სივრცეს, ისევე, როგორც თანამედროვე და დინამიკურ კულტურულ, სოციალურ და ეკონომიკურ კონტექსტს.

- 2 სხვადასხვა მასშტაბის მემკვიდრეობის ნაგებობანი, ღირსშესანიშნავი ადგილები და არეალები, ცალკეული შენობებისა ან დაგეგმარებული სივრცეების, ისტორიული ქალაქების ან ურბანული ლანდშაფტების, ლანდშაფტების, ზღვის პანორამების, კულტურული მარშრუტებისა და არქეოლოგიური ძეგლების ჩათვლით, მნიშვნელოვნებასა და გამოკვეთილ ხასიათს იძენს გააზრებული სოციალური და სულიერი, ისტორიული, მხატვრული, ესთეტიკური, ბუნებრივი, სამეცნიერო ან სხვა კულტურული ღირებულებებისგან. ასევე მნიშვნელოვნებისა და გამორჩეული ხასიათის შეძენის საფუძველია განსაკუთრებული ურთიერთდამოკიდებულება ფიზიკურ, ვიზუალურ, სულიერ და სხვა კულტურულ კონტექსტსა და გარემოცვასთან.

ეს ურთიერთდამოკიდებულება შეიძლება იყოს შედეგი გაცნობიერებული და დაგეგმილი შემოქმედებითი აქტისა, სულიერი რწმენისა, ისტორიული მოვლენებისა, გამოყენებისა ან დროთა განმავლობაში, კულტურული ტრადიციების გზით, კუმულაციური და ორგანული პროცესისა.

მრავალფეროვან კონტექსტში გარემოცვის გააზრება, დოკუმენტირება და ინტერპრეტირება

- 3 გარემოცვის გააზრება, დოკუმენტირება და ინტერპრეტირება არსებითია ნებისმიერი ნაგებობის, ღირსშესანიშნავი ადგილის თუ არეალის მემკვიდრეობითი მნიშვნელოვნების

განსაზღვრისა და დაფასებისათვის.

გარემოცვის განსაზღვრება მოითხოვს მემკვიდრეობის ობიექტთან დაკავშირებული გარემოცვის ისტორიის, ევოლუციისა და ხასიათის გაგებას. ის ითვალისწინებს მრავალრიცხოვან ფაქტორთა გააზრების პროცესს, რათა უკეთ ჩავწვდეთ თვით კულტურულ მემკვიდრეობასა და გარემოცვაში მისი ჩამოყალიბების ხასიათს.

4 გარემოცვის ინკლუზიურად აღქმა მოითხოვს მრავალდისციპლინარულ მიდგომას და ინფორმაციის მრავალფეროვანი წყაროების გამოყენებას.

წყაროები მოიცავს ოფიციალურ დოკუმენტაციას და არქივებს, მხატვრულ და სამეცნიერო აღწერებს, ზეპირსიტყვიერ გადმოცემებსა და ტრადიციულ მეხსიერებას, ადგილობრივ და ასოცირებულ თემთა ღირებულებებს, ისევე, როგორც ხედებისა და პერსპექტივების ანალიზს.

კულტურული ტრადიციები, რიტუალები, სულიერი ცხოვრების გამოცდილება და კონცეფციები, ისევე, როგორც ისტორია, ტოპოგრაფია, ბუნებრივი გარემოს ღირებულებები, გამოყენება და სხვა ფაქტორები, ქმნის გარემოცვის მატერიალური და არამატერიალური ღირებულებებისა და განზომილების სრულ დიაპაზონს. გარემოცვის განსაზღვრებაში ზუსტად უნდა იყოს გადმოცემული მის ხასიათი თუ ღირებულებები და მიმართება მემკვიდრეობის რესურსებთან.

გარემოცვის კონსერვაციისა და მართვის დაგეგმვის ინსტრუმენტებისა და ქმედებების განვითარება

5 გარემოცვის მდგრადი მართვისათვის ეფექტური დაგეგმვისა და საკანონმდებლო ინსტრუმენტების გამოყენება, პოლიტიკისა და სტრატეგიის გატარება და ქმედებების განხორციელება მოითხოვს მოქმედების თანმიმდევრულობასა და უწყვეტობას, აგრეთვე იმ ადგილობრივი ან კულტურული კონტექსტების ასახვას, რომელშიც ქმედებები ხორციელდება.

გარემოცვის მართვის ინსტრუმენტები მოიცავს სპეციფიკურ საკანონმდებლო ღონისძიებებს, პროფესიულ წვრთნას, მრავალსომხმცველი კონსერვაციისა და მართვის გეგმების ან სისტემების შემუშავებას და მემკვიდრეობის ზემოქმედების შეფასების ადეკვატური მეთოდების გამოყენებას.

6 მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნაობებისა და არეალების დაცვის, კონსერვაციისა და მართვის კანონმდებლობა, რეგლამენტი და სახელმძღვანელო პრინციპები უნდა უზრუნველყოფდეს მათ გარშემო დაცვის ან ბუფერული ზონის შექმნას, რომელიც ასახავს და ინარჩუნებს ძეგლების გარემოცვის მნიშვნელოვნებასა და გამორჩეულ ხასიათს.

7 დაგეგმარების ინსტრუმენტები უნდა უზრუნველყოფდეს გარემოცვაზე სწრაფი ცვლილებების ზემოქმედების ეფექტურ კონტროლს.

მნიშვნელოვანი სილუეტები, ხედვის წერტილები და ადეკვატური მანძილი მემკვიდრეობის ნაგებობებს, ღირსშესანიშნაობებსა და არეალებს და ნებისმიერ ახალ საზოგადოებრივ თუ კერძო წარმონაქმნს შორის ის საკვანძო ასპექტებია, რომელთა მოხმობით აღკვეთილ უნდა იქნას მნიშვნელოვან გარემოცვაში შეუსაბამო ვიზუალური და სივრცითი ჩარევა ან მიწის არასწორი გამოყენება.

8 მემკვიდრეობაზე ზემოქმედების შეფასება უცილობლად უნდა იქნას მოთხოვნილი ნებისმიერი ახალი ჩარევის შემთხვევაში, რომელიც გავლენას ახდენს მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნაობებისა და არეალების მნიშვნელოვნებასა და მათ გარემოცვაზე.

მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილების და არეალების გარემოცვაში ახალი ჩარევისას გათვალისწინებულ უნდა იქნას გარემოცვის მნიშვნელოვნებისა და გამორჩეული ხასიათის პოზიტიური ინტერპრეტაცია.

გარემოცვაზე ზემოქმედების მომხდენი ცვლილების მონიტორინგი და მართვა

- 9 ცვლილების მასშტაბი და უშუალო და კუმულაციური ზემოქმედება, ისევე, როგორც მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების გარემოცვის ტრანსფორმაცია, მიმდინარე პროცესია, რომელიც მოითხოვს მონიტორინგსა და მართვას.

ურბანული და სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების, ცხოვრების წესის, ეკონომიკის ან ბუნებრივი გარემოს სწრაფ ტრანსფორმაციას შეუძლია საფუძვლიანი ან შეუქცევადი ზეგავლენა მოახდინოს იმ ავთენტურ წვლილზე, რომელიც გარემოცვას მიუძღვის მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების მნიშვნელოვნებაში.

- 10 მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების გარემოცვის ცვლილების მართვა აუცილებელია კულტურული მნიშვნელობისა და გამორჩეული ხასიათის შესანარჩუნებლად.

არ არის აუცილებელი, რომ მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არეალების გარემოცვის ცვლილების მართვა კრძალავდეს ცვლილებას.

- 11 მონიტორინგმა უნდა განსაზღვროს ისეთი მიდგომები და ქმედებები, რაც უზრუნველყოფს დაზიანების, მნიშვნელობის დაკარგვის ან გაუბრალოების გამოვლენას, აღკვეთას ან გამოსწორებას და შესთავაზოს გზები კონსერვაციის, მენეჯმენტისა და ინტერპრეტაციის გასაუმჯობესებლად.

უნდა შემუშავდეს ხარისხობრივი და რაოდენობრივი ინდიკატორები, რათა განისაზღვროს გარემოცვის წვლილი მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნაობების და არეალების მნიშვნელობაში.

მონიტორინგის ინდიკატორები უნდა მოიცავდეს ისეთ ფიზიკურ ასპექტებს, როგორიცაა ხედების, სილუეტების ან ღია სივრცეების დამახინჯება, ჰაერის დაბინძურება, ბგერითი დაბინძურება, ასევე ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განზომილებანი.

გარემოცვის კონსერვაციისა და მართვის საქმეში თანამშრომლობისა და ფართო საზოგადოების გათვითცნობიერებისათვის ადგილობრივ, ინტერდისციპლინარულ და საერთაშორისო საზოგადოებასთან მუშაობა

- 12 ადგილობრივ და ასოცირებულ თემებთან თანამშრომლობა და მჭიდრო კავშირი არსებითია, როგორც გარემოცვის კონსერვაციისა და მართვის მდგრადი სტრატეგიის შემუშავების ნაწილი.

გარემოცვის კონსერვაციისა და მართვის პრაქტიკაში ინტერდისციპლინარული მიდგომა სტანდარტად უნდა ვაქციოთ. ინტერდისციპლინარული თანამშრომლობისთვის შესაბამისი დარგებია: არქიტექტურა, ურბანული და რეგიონული დაგეგმარება, ლანდშაფტის დაგეგმარება, საინჟინრო საქმე, ანთროპოლოგია, ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოლოგია, კურატორობა და საარქივო საქმე.

ასევე უნდა წახალისდეს თანამშრომლობა ინსტიტუციებსა და სპეციალისტებს შორის ბუნებრივი მემკვიდრეობის სფეროში, როგორც მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნაობებისა და არეალების და მათი გარემოცვის იდენტიფიკაციის, დაცვის, პრეზერვაციისა და ინტერპრეტაციის განუყოფელი ნაწილი.

- 13 უნდა წახალისდეს პროფესიული წვრთნა, ინტერპრეტაცია, თემის განათლება და საზოგადოების გათვითცნობიერება, რათა ხელი შევუწყოთ ინტერდისციპლინარულ თანამშრომლობასა და ცოდნის გაცვლას, ისევე კონსერვაციული მიზნების პროპაგანდას, დაცვის ინსტრუმენტების მართვის გეგმების და სხვა ღონისძიებების ეფექტურობის გაუმჯობესებას.

მემკვიდრეობის ცალკეულ ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არელების კონსერვაციის გზით მიღებული გამოცდილება, ცოდნა და ინსტრუმენტები უნდა გაფართოვდეს და გავრცელდეს მათი გარემოს მართვაზე.

ეკონომიკური რესურსები უნდა მიემართოს მემკვიდრეობის ნაგებობების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და არელების გარემოცვის კონსერვაციისა და მართვის კვლევაზე, შეფასებასა და სტრატეგიულ დაგეგმვაზე.

გარემოცვის მნიშვნელობის გაცნობიერება თავის მრავალფეროვან განზომილებებში საერთო პასუხისმგებლობაა იმ პროფესიონალების, ინსტიტუციების, ასოცირებული და ადგილობრივი თემებისა, რომლებმაც გადაწყვეტილებების მიღების დროს უნდა გაითვალისწინონ გარემოცვის მატერიალური და არამატერიალური განზომილებანი.

კვებეკის დეკლარაცია ადგილის სულის შენარჩუნების შესახებ (2008 წ.)

მიღებულია კვებეკში, კანადაში, 2008 წლის 4 ოქტომბერს

Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place

პრეამბულა

კანადის ისტორიულ ქალაქ კვებეკში (კანადა) ICOMOS კანადის მოწვევით გამართულ შეხვედრაზე, 2008 წლის 29 სექტემბრიდან 4 ოქტომბრამდე, ICOMOS-ის მე-16 გენერალური ასამბლეისა და კვებეკის 400 წლის იუბილესთან დაკავშირებული დღესასწაულების ფარგლებში, მონაწილეებმა მიიღეს პრინციპებისა და რეკომენდაციების დეკლარაცია ადგილის სულის შენარჩუნების შესახებ მატერიალური და არამატერიალური მემკვიდრეობის დაცვის მეშვეობით. აღნიშნული მიიჩნევა მთელ მსოფლიოში მდგრადი და სოციალური განვითარების უზრუნველყოფის ინოვაციურ და ეფექტურ მეთოდად.

ეს დეკლარაცია წარმოადგენს გასული 5 წლის განმავლობაში ICOMOS-ის მიერ განხორციელებული რიგი ზომებისა და ქმედებების ნაწილს, რომელიც მიმართული იყო ადგილის სულის - ცხოვრების წესი, სოციალური და სულიერი ბუნება - დაცვისა და განვითარებისკენ. 2003 წელს ICOMOS-ის სამეცნიერო სიმპოზიუმმა ICOMOS-ის მე-14 გენერალურ ასამბლეაზე ყურადღება გაამახვილა ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების სოციალური არამატერიალური ღირებულებების შენარჩუნების თემაზე. მომდევნო კიმბერლის დეკლარაციაში ICOMOS-მა გაითვალისწინა არამატერიალური ღირებულებები (მოგონებები, რწმენები, ტრადიციული ცოდნა, ადგილთან მიჯაჭვულობა) და ადგილობრივი საზოგადოებები, როგორც აღნიშნული ღირებულებების მეურვეები ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების მართვასა და შენარჩუნებაში 1972 წლის მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციის მიხედვით. ICOMOS-ის 2005 წლის ქსიანის დეკლარაცია ყურადღებას ამახვილებს კონტექსტის კონსერვაციაზე, რომელიც განისაზღვრება და გულისხმობს როგორც ფიზიკურ, ვიზუალურ და ბუნებრივ ასპექტებს, ასევე სოციალურ და სულიერ პრაქტიკებს, ადათ-წესებს, ტრადიციულ ცოდნას და სხვა არამატერიალურ ფორმებსა და გამოხატულებებს მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების დაცვასა და მხარდაჭერის სფეროში. აღნიშნული დეკლარაცია კონტექსტის უკეთ გასაგებად, სამართავად და კონსერვაციისთვის მოუწოდებს მრავალდისციპლინალური მიდგომისა და ინფორმაციის მრავალფეროვანი წყაროების გამოყენებისკენ. 2008 წელს ICOMOS ამერიკის მიერ შექმნილი ფოზ დო იგუაჯუს დეკლარაცია აკონკრეტებს, რომ მემკვიდრეობის მატერიალური და არამატერიალური კომპონენტები არსებითია იმ საზოგადოებების იდენტობის შენარჩუნებისთვის, რომლებმაც შექმნეს და გადასცეს კულტურული და ისტორიული მნიშვნელობის მქონე სივრცეები. ICOMOS-ის ახალი ქარტიები კულტურულ მარშრუტებზე, ინტერპრეტაციასა და პრეზენტაციაზე, რომელიც ჩამოყალიბდა ხანგრძლივი კონსულტაციების შემდეგ და რატიფიკაციისთვის წარდგენილი იყო ICOMOS-ის მე-16 გენერალურ ასამბლეაზე, ასევე აღიარებს მემკვიდრეობის არამატერიალური განზომილებების მნიშვნელობას და ადგილის სულიერ ღირებულებას. მატერიალური და არამატერიალური მემკვიდრეობის განუყოფელი ბუნებიდან და იმ მნიშვნელობებიდან, ღირებულებებიდან და კონტექსტიდან გამომდინარე, რომელსაც არამატერიალური მემკვიდრეობა ანიჭებს ობიექტებსა და ადგილებს, ICOMOS ამაჟამად განიხილავს ახალი ქარტიის მიღებას, რომელიც მიემდგვნება სპეციალურად ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების არამატერიალურ მემკვიდრეობას. გამომდინარე აქედან, ჩვენ ხელს ვუწყოთ დისკუსიებსა და დებატებს ახალი კონცეპტუალური ლექსიკის ჩამოსაყალიბებლად, რომელიც გაითვალისწინებს ადგილის სულის ონტოლოგიურ ცვლილებებს.

მე-16 გენერალურმა ასამბლეამ და უფრო კონკრეტულად, ახალგაზრდების ფორუმმა, აბორიგენულმა ფორუმმა და სამეცნიერო სიმპოზიუმმა შექმნა მატერიალურ და არამატერიალურ მემკვიდრეობას შორის ურთიერთობისა და ადგილის სულის შინაგანი სოციალური და კულტურული მექანიზმების უფრო სიღრმისეულად შესწავლის შესაძლებლობა. ადგილის სული განსაზღვრულია, როგორც მატერიალური (შენობები, ღირსშესანიშნავი ადგილები, ლანდშაფტები, მარშრუტები, საგნები) და არამატერიალური ელემენტები (მოგონებები, მონათხრობები, წერილობითი დოკუმენტები, რიტუალები, ფესტივალები, ტრადიციული ცოდნა, ღირებულებები, ტექსტურები, ფერები, სურნელები და ა. შ.), რომლებიც, როგორც ფიზიკური და სულიერი ელემენტები, ადგილს ანიჭებენ მნიშვნელობას, ღირებულებას, ემოციასა და მისტიკას. იმის ნაცვლად, რომ გაგვემიჯნა სული ადგილისგან, არამატერიალური მატერიალურისგან და ისინი ერთმანეთის საპირისპიროდ განგვცხილა, გამოკვლევები მივმართეთ იმისკენ, თუ როგორ ურთიერთქმედებს ეს ორი და როგორ ავსებს ერთმანეთს. ადგილის სული იქმნება ყველას - სხვადასხვა სოციალური აქტორის, არქიტექტორებისა და მმართველების, მისი მომხმარებლების - მიერ, ვინც პარალელურად, აქტიურად მონაწილეობს მისთვის მნიშვნელობისა და აზრის მინიჭების საქმეში. ადგილის სული, აღიარებული როგორც ფარდობითი კონცეფცია, მრავალგანზომილებიანი და დინამიკური ხასიათისაა, რომელსაც შეუძლია მოიცვას სხვადასხვა ჯგუფის კუთვნილი, დროში ცვალებადი მრავალი საზრისი და თვითმყოფადობა. ასეთი უფრო დინამიკური მიდგომა, უკეთესადაა მორგებული დღევანდელ გლობალიზებულ მსოფლიოს, რომელიც ხასიათდება მოსახლეობის ტრანსნაციონალური მოძრაობით, ემიგრაციით, გაზრდილი კულტურათშორისი კონტაქტებით, პლურალისტური საზოგადოებებითა და ადგილის მიმართ მრავალმხრივი მიჯაჭვულობით.

ცნება „ადგილის სული“ გვთავაზობს ძეგლების, ღირსშესანიშნავი ადგილებისა და კულტურული ლანდშაფტების როგორც ცოცხალი (შესაბამისად ცვლადი), ამავდროულად მისი მუდმივი მახასიათებლების უფრო სიღრმისეულ გაგებას. ის გვამღებს კულტურული მემკვიდრეობის უფრო მდიდარ, მეტად დინამიკურ და ინკლუზიურ ხედვას. ადგილის სული პრაქტიკულად მსოფლიოს ყველა კულტურაში არსებობს სხვადასხვა ფორმით და შექმნილია ადამიანების მიერ მათი სოციალური საჭიროებების საპასუხოდ. საცხოვრისთან ასოცირებული საზოგადოება, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ტრადიციულ საზოგადოებასთან გვაქვს საქმე, მჭიდროდ უნდა იყოს გაერთიანებული მისი მეხსიერების, სიცოცხლისუნარიანობის, უწყვეტობისა და სულიერების დაცვისთვის.

შესაბამისად, ICOMOS-ის მე-16 გენერალური ასამბლეის მონაწილეებმა წინამდებარე პრინციპებისა და რეკომენდაციების დეკლარაცია მიმართეს მთავრობათაშორისი და არასამთავრობო ორგანიზაციებისკენ, ეროვნული და ადგილობრივი უწყებებისკენ და ისეთი ინსტიტუციებისა და სპეციალისტებისკენ, რომლებსაც შეუძლიათ კანონმდებლობის, პოლიტიკების, დაგეგმვის პროცესებისა და მართვის საშუალებით ხელი შეუწყონ ადგილის სულის უკეთესად დაცვასა და პოპულარიზაციას.

ადგილის სულის ხელახალი გააზრება

1. ვაღიარებთ რა, რომ ადგილის სული შედგება მატერიალური (ღირსშესანიშნავი ადგილები, შენობები, ლანდშაფტები, მარშრუტები, ობიექტები) და არამატერიალური ელემენტებისგან (მოგონებები, მონათხრობები, წერილობითი დოკუმენტები, ფესტივალები, სადღესასწაულო ცერემონიები, რიტუალები, ტრადიციული ცოდნა, ღირებულებები, ტექსტურები, ფერები, სურნელები და ა. შ.), რომლებსაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ადგილის შექმნაში და მისთვის სულის მინიჭებაში, ვაცხადებთ, რომ არამატერიალური ელემენტები მემკვიდრეობას აძლევს უფრო მდიდარ და დასრულებულ მნიშვნელობას და შესაბამისად, არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა უნდა იყოს გათვალისწინებული ყველა კანონმდებლობაში, რომელიც ეხება კულტურულ მემკვიდრეობას და ასევე ძეგლების, ღირსშესანიშნავი ადგილების, ლანდშაფტების, მარშრუტებისა და კოლექციების ყველა კონსერვაციისა და რესტავრაციის პროექტში.

2. გამომდინარე იქიდან, რომ ადგილის სულის ცნება არის ძალიან კომპლექსური და მრავალფეროვანი, ჩვენ მოვითხოვთ, რომ მთავრობებმა და სხვა დაინტერესებულმა მხარეებმა უზრუნველყონ მრავალდისციპლინური კვლევის ჯგუფებისა და ტრადიციული პრაქტიკოსების ექსპერტიზა ადგილის სულის უკეთესად გაგებისთვის, შენარჩუნებისა და გადაცემისთვის.
3. გამომდინარე იქიდან, რომ ადგილის სული მუდმივად რეკონსტრუქციული პროცესია, რომელიც პასუხობს საზოგადოებების მოთხოვნებსა და საჭიროებებს ცვალებადობასა და განგრძობითობაზე, ვაღიარებთ, რომ ის შეიძლება სხვადასხვა სახით არსებობდეს სხვადასხვა დროსა და კულტურაში ამ საზოგადოებების მეხსიერებაში შემორჩენილი ტრადიციების შესაბამისად და რომ ადგილს შეიძლება გააჩნდეს რამდენიმე სული და საერთო იყოს სხვადასხვა ჯგუფებისთვის.

ადგილის სულის საფრთხეების დადგენა

4. გამომდინარე იქიდან, რომ კლიმატურმა ცვლილებამ, მასობრივმა ტურიზმმა, შეიარაღებულმა კონფლიქტებმა და ურბანულმა განვითარებამ მიგვიყვანა საზოგადოებების ტრანსფორმაციასა და დეზინტეგრაციასთან, პრევენციული ზომებისა და მდგრადი გადაწყვეტილებების შესამუშავებლად ჩვენ გვჭირდება ამ საფრთხეების უკეთესად გაგება. ჩვენი რეკომენდაციაა, რომ სამთავრობო და არასამთავრობო სააგენტოებმა და ადგილობრივმა თუ ეროვნულმა მემკვიდრეობის ორგანიზაციებმა შექმნან გრძელვადიანი სტრატეგიული გეგმები ადგილის სულისა და მისი გარემოს დეგრადაციის პრევენციისთვის. აუცილებელია, რომ მცხოვრებლებსა და ადგილობრივ უწყებებსაც მიეწოდოთ ინფორმაცია ადგილის სულის დაცვასთან დაკავშირებით, რათა ისინი უკეთ იყვნენ მომზადებული ცვალებადი მსოფლიოს საფრთხეებთან გასამკლავებლად.
5. მაშინ, როდესაც ადგილი საზიაროა სხვადასხვა ჯგუფებისთვის, რომლებმაც წვლილი შეიტანეს ამ ადგილის სულის განსხვავებულ ინტერპრეტაციაში, იზრდება კონკურენციისა და კონფლიქტის რისკი. ჩვენ ვხვდებით, რომ ასეთი ღირსშესანიშნავი ადგილები მოითხოვენ განსაკუთრებულ მართვის გეგმებსა და სტრატეგიებს, რომლებიც მორგებულია თანამედროვე მრავალკულტურული საზოგადოებების პლურალისტურ კონტექსტზე. ვინაიდან უმცირესობათა ჯგუფების, იქნება ეს ადგილობრივი თუ ახლად შემოსული თემი, ადგილის სული განსაკუთრებული საფრთხის ქვეშაა, ჩვენი რეკომენდაციაა, რომ შესაბამისი პოლიტიკა და ღონისძიებანი შემუშავდეს, პირველ ყოვლისა, აღნიშნული ჯგუფების გათვალისწინებით.

ადგილის სულის დაცვა

6. გამომდინარე იქიდან, რომ მსოფლიოს ქვეყნების უმეტესობაში დღესდღეობით ადგილის სული, განსაკუთრებით კი მისი არამატერიალური კომპონენტები, არ არიან გათვალისწინებული ფორმალურ საგანმანათლებლო პროგრამებში და არ არიან სამართლებრივად დაცული, ჩვენი რეკომენდაციაა, მოეწყოს ფორუმები და კონსულტაციები სხვადასხვა კვალიფიკაციის მქონე ექსპერტებისა და ადგილობრივი საზოგადოებების შესაბამისი წარმომადგენლების მონაწილეობით. ასევე შეიქმნას საწვრთნელი პროგრამები და სამართლებრივი პოლიტიკა ადგილის სულის უკეთესად დასაცავად და მხარდასაჭერად.
7. იმის გათვალისწინებით, რომ თანამედროვე ციფრული ტექნოლოგიების (ციფრული მონაცემთა ბაზები, ვებგვერდები) გამოყენება შესაძლებელია გონივრულად და საკმაოდ რენტაბელურად, მულტიმედიური ინვენტარიზაციის განვითარებისთვის, რომელიც გააერთიანებს მემკვიდრეობის მატერიალურ და არამატერიალურ ელემენტებს, რეკომენდებულია მათი ფართო გამოყენება მემკვიდრეობის ადგილებისა და სულის უკეთესად შესანარჩუნებლად, გასავრცელებლად და წასახალისებლად. აღნიშნული

ტექნოლოგიები ხელს უწყობენ ადგილის სულის დოკუმენტაციის მრავალფეროვნებას და მუდმივ განახლებას.

ადგილის სულის გადაცემა

8. იმის აღიარებით, რომ ადგილის სულის გადაცემა უმთავრესად ადამიანების მიერ ხდება და რომ გადაცემა მისი კონსერვაციის მნიშვნელოვანი ნაწილია, ჩვენ ვაცხადებთ, რომ ადგილის სულის ყველაზე ეფექტურად დაცვა, გამოყენება და გაძლიერება ხდება ინტერაქტიური კომუნიკაციითა და კონკრეტული საზოგადოებების ჩართულობით. კომუნიკაცია არის საუკეთესო საშუალება ადგილის სულის ცოცხლად შესანარჩუნებლად.
9. გამომდინარე იქიდან, რომ, როგორც წესი, ადგილობრივ საზოგადოებებს შეუძლიათ ადგილის სულის ყველაზე კარგად გაგება, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ საქმე ეხება ტრადიციულ კულტურულ ჯგუფებს, ჩვენ გვჯერა, რომ მათ ყველაზე უკეთ შეუძლიათ მისი დაცვა და, შესაბამისად, მჭიდროდ უნდა იყვნენ ჩართული ადგილის სულის შენარჩუნებისა და გადაცემის ყველა პროცესში. არაფორმალური (ნარატივები, რიტუალები, წარმოდგენები, ტრადიციული გამოცდილება და პრაქტიკები და ა. შ.) და ფორმალური (საგანმანათლებლო პროგრამები, ციფრული მონაცემთა ბაზები, ვებგვერდები, პედაგოგიური ინსტრუმენტები, მულტიმედია პრეზენტაციები და ა. შ.) გადაცემის საშუალებები წახალისებული უნდა იყოს, რადგან ისინი არა მხოლოდ ადგილის სულის დაცვას უზრუნველყოფენ, არამედ ხელს უწყობენ, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, საზოგადოების მდგრად და სოციალურ განვითარებას.
10. ვაღიარებთ რა, რომ თაობათაშორისი და ტრანსკულტურული გადაცემა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ადგილის სულის მდგრად გავრცელებასა და მის შენარჩუნებაში, ჩვენი რეკომენდაციაა ახალგაზრდა თაობებისა და ღირსშესანიშნავ ადგილთან ასოცირებული სხვადასხვა კულტურული ჯგუფის გათვალისწინება და ჩართვა პოლიტიკის შექმნისა და ადგილის სულის მართვის პროცესებში.

ICOMOS-ის ქარტია კულტურული მარშრუტების შესახებ (2008 წ.)

მომზადებულია ICOMOS-ის კულტურული მარშრუტების
საერთაშორისო სამეცნიერო საბჭოს (CIIC) მიერ

რეტიფიცირებულია ICOMOS-ის მე-16 გენერალურ ასამბლეაზე,
კვებეკი (კანადა), 2008 წლის 4 ოქტომბერს.

The ICOMOS Charter on Cultural Routes

პრეამბულა

კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციის მეცნიერებების განვითარების შედეგად, კულტურული მარშრუტების ახალი კონცეფცია გვიჩვენებს კულტურული მემკვიდრეობის ხედვასთან დაკავშირებული იდეების ევოლუციას, ასევე მის გარემოცვასთან და ტერიტორიულ მასშტაბთან დაკავშირებული ღირებულებების მზარდ მნიშვნელობას და ამჟღავნებს მემკვიდრეობის მაკროსტრუქტურას სხვადასხვა დონეზე. ეს კონცეფცია გვთავაზობს კონსერვაციის ახალი ეთიკის მოდელს, რომელიც ამ ღირებულებებს განიხილავს ეროვნულ საზღვრებს მიღმა არსებულ საერთო მემკვიდრეობად, რომელიც საერთო ძალისხმევას საჭიროებს. თითოეული ინდივიდუალური ელემენტის დამახასიათებელი ღირებულების პატივისცემით კულტურული მარშრუტი აღიარებს და ხაზს უსვამს ყველა მისი ელემენტის ღირებულებას, როგორც ერთი მთლიანის შემადგენელი ნაწილისა. ის ასევე ხელს უწყობს კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულებების, როგორც მდგრადი სოციალური და ეკონომიკური განვითარების რესურსის, თანამედროვე საზოგადოებრივი გაგების ილუსტრირებას.

კულტურული მემკვიდრეობის ეს უფრო ფართო ხედვა საჭიროებს მის მიმართ მოპყრობის ახლებურ მიდგომებს ბევრად უფრო ფართო კონტექსტში, რათა აღწეროს და დაიცვას ის მნიშვნელოვანი ურთიერთმიმართებები, რომლებიც მის ბუნებრივ, კულტურულ და ისტორიულ გარემოცვასთან ასოცირდება. ასეთ ფართო ჭრილში კულტურული მარშრუტი ინოვაციური, კომპლექსური და მრავალგანზომილებიანია. ის გვთავაზობს კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციის თეორიისა და პრაქტიკისადმი ხარისხობრივად ახალ მიდგომას.

კულტურული მარშრუტები წარმოადგენს ადამიანური კულტურათაშორისი კავშირების ინტერაქციულ, დინამიკურ და განვითარებად პროცესებს, რომლებიც ასახავს სხვადასხვა ხალხის მიერ კულტურულ მემკვიდრეობაში შეტანილი წვლილის მდიდარ მრავალფეროვნებას.

მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიულად კულტურული მარშრუტები იქმნებოდა როგორც მშვიდობიანი, ასევე მტრული ურთიერთობების შედეგად, ისინი წარმოადგენენ ზიარ განზომილებებს, რომლებიც სცდებიან თავდაპირველ ფუნქციებს, გვთავაზობენ რა განსაკუთრებულ გარემოს მშვიდობის კულტურისათვის, რომელიც, თავის მხრივ, ეფუძნება ზიარი ისტორიის კავშირებს ისევე, როგორც, მონაწილე თემების მახასიათებელი კულტურული მრავალფეროვნების პატივისცემას, ტოლერანტობას და დაფასებას.

კულტურული მარშრუტების, როგორც ახალი იდეისა თუ კატეგორიის აღქმა არ ეწინააღმდეგება და არ ფარავს კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშების სხვა კატეგორიებსა და ტიპებს - ძეგლებს, ქალაქებს, კულტურულ ლანდშაფტებს, ინდუსტრიულ მემკვიდრეობას და ა. შ. - რომლებმაც შესაძლოა იარსებონ მოცემული კულტურული მარშრუტის ორბიტის ფარგლებში. ის უბრალოდ აქცევს მათ ერთიან სისტემაში და აფართოებს მათ მნიშვნელოვნებას. ეს ინტეგრირებული,

ინტერდისციპლინარული და საზიარო ჩარჩო თავისი ინოვაციური სამეცნიერო პერსპექტივის მეშვეობით ახალ კავშირებს აყალიბებს მათ შორის და უზრუნველყოფს ისტორიის მრავალმხრივ, უფრო მეტად დახვეწილ და ზუსტ ხედვას. ეს მიდგომა სტიმულირებას უწევს არა მხოლოდ მსოფლიოს ხალხებს შორის ურთიერთგაგებასა და კომუნიკაციას, არამედ ასევე აძლიერებს თანამშრომლობას კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებისათვის.

„კულტურული მარშრუტების“ იდეით შემოტანილი სიახლე ავლენს მემკვიდრეობის შინაარსს ადამიანთა მოხილვით და გაცვლა-გამოცვლის სპეციფიკურ ფენომენში, რაც იმ მარშრუტების მეშვეობით განვითარდა, რომლებმაც ხელი შეუწევს მათ გადაადგილებას და რომლებიც გამოიყენებოდა, ან მიზანმიმართულად ემსახურებოდა კონკრეტულ და განსაკუთრებულ დანიშნულებას. კულტურული მარშრუტი შეიძლება იყოს გზა, რომელიც სპეციალურად ამ დანიშნულებით შეიქმნა, ან მარშრუტი, რომელიც ნაწილობრივ ან მთლიანად იყენებს მანამდე არსებული სხვადასხვა დანიშნულების გზებს. მაგრამ საკომუნიკაციო ან სატრანსპორტო მახასიათებლის მიღმა მისი, როგორც კულტურული მარშრუტის არსებობა და მნიშვნელობა შესაძლოა განიმარტოს მხოლოდ ისტორიულად, დიდი ხნის განმავლობაში, მისი ამგვარი სპეციფიკური დანიშნულებით გამოყენების შემთხვევაში და იმით, რომ განსაკუთრებული დინამიკის შედეგად შეიქმნა მასთან ასოცირებული მემკვიდრეობის ღირებულებები და კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშები, რომლებიც ასახავს სხვადასხვა კულტურული ჯგუფის ურთიერთგავლენებს.

შესაბამისად, კულტურული მარშრუტები არა უბრალოდ საკომუნიკაციო და სატრანსპორტო გზებია, რომლებიც შესაძლოა მოიცავდნენ კულტურულ ობიექტებს და აკავშირებდნენ სხვადასხვა ხალხს, არამედ ისინი განსაკუთრებულ ისტორიული ფენომენს წარმოადგენენ, რომლებიც არ შეიძლება შეიქმნას ვინმეს წარმოსახვისა და სურვილის შესაბამისად, უბრალოდ ერთმანეთთან დაკავშირებული, საერთო მახასიათებლების მქონე კულტურული ფასეულობების ობიექტთა ჯგუფისგან.

კულტურული მარშრუტები ზოგ შემთხვევაში შექმნილია, როგორც იმ ადამიანთა ნებით წინასწარ დაგეგმილი პროექტები, რომლებსაც გააჩნდათ საკმარისი ძალაუფლება, მიეღწიათ კონკრეტული მიზნებისთვის (მაგალითად ინკების და რომის იმპერიის მარშრუტები). სხვა შემთხვევებში ისინი გრძელი, ევოლუციური პროცესის შედეგია, რომელშიც ერთმანეთს ემთხვევა სხვადასხვა ადამიანური ფაქტორის კოლექტიური ზემოქმედება და მიმართულია საერთო დანიშნულებისკენ (სანტიაგოსკენ მიმავალი გზა, აფრიკული სავაჭრო საქარავნო გზა, ან აბრეშუმის გზა). ორივე შემთხვევაში, ისინი კონკრეტული მიზნის მისაღწევად ადამიანის ნებით დაწყებული პროცესებია.

კულტურული მარშრუტების არსთან და შინაარსთან პირდაპირ ასოცირებული ურთიერთ-კავშირებისა და დამახასიათებელი ფასეულობების (მაგ.: ძეგლები, არქეოლოგიური ნაშთები, ისტორიული ქალაქები, ხალხური არქიტექტურა, არამატერიალური, ინდუსტრიული და ტექნოლოგიური მემკვიდრეობა, საჯარო ინფრასტრუქტურა (public works), კულტურული და ბუნებრივი ლანდშაფტები, სატრანსპორტო საშუალებები და სპეციფიკური ცოდნისა და ტექნიკური უნარების გამოყენების სხვა მაგალითები) კულტურული სიმდიდრიდან და მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე, მათი შესწავლა და მართვა საჭიროებს მრავალდისციპლინარულ მიდგომას, რომელიც ასახავს და აძლიერებს სამეცნიერო ჰიპოთეზას და ხელს უწყობს ისტორიული, კულტურული, ტექნიკური და სახელოვნებო ცოდნის ზრდას.

ქარტიის მიზნები

- სხვა, მანამდე განსაზღვრული და შესწავლილი კულტურული მემკვიდრეობის ფასეულობების კატეგორიებთან მიმართებით კულტურული მარშრუტების კატეგორიის კვლევის ძირითადი პრინციპების და მეთოდების დადგენა.
- კულტურული მარშრუტების შეფასების, დაცვის, შენარჩუნების, მართვისა და კონსერვაციის შესახებ ცოდნის განვითარების ძირითადი მექანიზმების განსაზღვრა.
- კულტურული მარშრუტების, როგორც მდგრადი სოციალური და ეკონომიკური

განვითარების რესურსის, სწორი გამოყენებისთვის საჭირო ძირითადი სახელმძღვანელოს, პრინციპებისა და კრიტერიუმების განსაზღვრა მათი ავთენტურობისა და მთლიანობის, სათანადო დაცვისა და ისტორიული მნიშვნელობის პატივისცემით.

- კულტურულ მარშრუტებთან დაკავშირებული კვლევითი, საკონსერვაციო და განვითარების პროექტებისთვის, ასევე სხვა მსგავსი ძალისხმევის დაფინანსებისთვის არსებითი ეროვნული და საერთაშორისო თანამშრომლობის საფუძვლების შექმნა.

განმარტება

ნებისმიერი საკომუნიკაციო მარშრუტი, იქნება ეს სახმელეთო, წყლის თუ სხვა ტიპის, რომელიც ფიზიკურად გამოკვეთილია და ასევე ახასიათებს საკუთარი განსაკუთრებული დინამიკა და ისტორიული დანიშნულება, ემსახუროს სპეციფიკურ და კარგად განსაზღვრულ მიზანს, რომელიც, თავის მხრივ, შემდეგ პირობებს უნდა აკმაყოფილებდეს:

- ა) იგი ხალხების ინტერაქტიური მოძრაობიდან უნდა იყოს წარმოშობილი და ირეკლავდეს ამ პროცესს; ასახავდეს ხალხებს, ქვეყნებს, რეგიონებს ან კონტინენტებს შორის საქონლის, იდეების, ცოდნისა და ღირებულებების მრავალგანზომილებიან, უწყვეტ გაცვლა-გამოცვლას დროის ხანგრძლივ მონაკვეთებში.
- ბ) მას ხელი უნდა შეეწყოს კულტურების ურთიერთგანაცოფიერებისათვის დროსა და სივრცეში, რაც მათ მატერიალურ და არამატერიალურ მემკვიდრეობაში უნდა ასახულიყო.
- გ) ის უნდა იყოს ინტეგრირებული დინამიკურ სისტემაში, ისტორიულ ურთიერთობებსა და კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშებში, რომლებიც მის არსებობასთან ასოცირდებიან.

კულტურული მარშრუტების განმსაზღვრელი ელემენტები: კონტექსტი, შინაარსი, კულტურათაშორისი მნიშვნელოვნება მთლიანობაში, დინამიკური ხასიათი და გარემოცვა.

1. **კონტექსტი:** კულტურული მარშრუტები გვხვდება ბუნებრივ ან/და კულტურულ კონტექსტებში, რომლებზეც მათ, როგორც ინტერაქტიური პროცესის ნაწილებს, გავლენა აქვთ, ახასიათებენ და ამდიდრებენ ახალი განზომილებებით.
2. **შინაარსი:** კულტურულ მარშრუტს აუცილებლად თან უნდა ახლდეს მატერიალური ელემენტები, რომლებიც მოწმობენ მის კულტურულ მნიშვნელობას და ფიზიკურად ასაბუთებენ მის არსებობას. ნებისმიერი არამატერიალური ელემენტი ემსახურება ერთი მთლიანობის სხვადასხვა ელემენტისათვის აზრისა და მნიშვნელობის მიცემას.

2.1. კულტურული მარშრუტის არსებობის განმსაზღვრელი შეუცვლელი ფიზიკური ელემენტია თავად საკომუნიკაციო მარშრუტი, როგორც ინსტრუმენტი, რომელიც ემსახურება სპეციფიკური მიზნების მისაღწევად ადამიანის საქმიანობით წარმოქმნილ ან დაგეგმილ პროექტს.

2.2. სხვა ძირითადი შემადგენელი ელემენტებია მისი, როგორც ისტორიული მარშრუტის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული მატერიალური მემკვიდრეობის რესურსები (შეჩერების ადგილები, საბაჟოები, საწყობები, მოსასვენებელი, დასაბინავებელი ადგილები, საავადმყოფოები, ბაზრები, პორტები, თავდაცვითი სიმაგრეები, ხიდები, საკომუნიკაციო და სატრანსპორტო საშუალებები, ინდუსტრიული, მომპოვებელი თუ სხვა დაწესებულებები, ასევე ისინი, რომლებიც დაკავშირებულია წარმოებასა და ვაჭრობასთან, ირეკლავენ რა ტექნიკურ, სამეცნიერო და სოციალურ გამოყენებებსა და მიღწევებს სხვადასხვა ეპოქაში; ურბანული ცენტრები, კულტურული ლანდშაფტები, წმინდა ადგილები, სალოცავები და სხვ.) და ასევე არამატერიალური მემკვიდრეობის ელემენტები, რომლებიც მოწმობენ მასთან დაკავშირებულ ხალხებს შორის გაცვლა-გამოცვლასა და დიალოგს.

3. **კულტურათაშორისი მნიშვნელობა, როგორც მთლიანობა:** კულტურული მარშრუტის იდეა გულისხმობს მის მთლიან ღირებულებას, რომელიც უფრო დიდია, ვიდრე უბრალოდ მისი შემადგენელი ნაწილების ჯამი და ეს ანიჭებს მარშრუტს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას.

3.1. კულტურული მარშრუტი წარმოადგენს მისი ზეგავლენის შედეგად განაყოფიერებული კულტურებით გამდიდრებულ კულტურულ ფასეულობას, რომელიც აჭარბებს მათ საერთო ღირებულებით, სთავაზობს რა საზიარო მახასიათებლებისა და ღირებულებითი სისტემების მნიშვნელოვან რაოდენობას.

3.2. მისი ერთიანი იდენტობის ფარგლებში, მარშრუტის შემადგენელი ნაწილების ღირებულებას განაპირობებს მათი საერთო, საზიარო, მრავალმხრივი მნიშვნელოვნება.

3.3. მისი ფართო მასშტაბი ხალხთა, ქვეყნების, რეგიონებისა და კონტინენტების კულტურული დაკავშირების შესაძლებლობას იძლევა.

3.4. მასშტაბის ეს ხარისხი მნიშვნელოვანია როგორც მასში შემავალი ტერიტორიის, ასევე შემადგენელი მემკვიდრეობის სხვადასხვა ელემენტის კომპლექსური მართვის თვალსაზრისითაც. ამავდროულად, მასში ნაგულისხმევი კულტურული მრავალფეროვნება კულტურული ჰომოგენიზაციის ალტერნატივას წარმოადგენს.

4. **დინამიკური ხასიათი:** გარდა იმისა, რომ კულტურული მარშრუტები კულტურული მემკვიდრეობის ელემენტებთან ერთად მისი ისტორიული გზის ფიზიკურ დასაბუთებას წარმოადგენენ, ისინი გამტარის დინამიკურ ფაქტორსაც მოიცავენ, რომელშიც ორმხრივი კულტურული ზეგავლენების ნაკადი გაედინებოდა.

4.1. კულტურული მარშრუტის დინამიკა არ ემორჩილება ბუნების კანონებს ან შემთხვევითობის ფენომენს, არამედ უშუალოდ ადამიანურ პროცესებსა და ინტერესებს და შესაბამისად, გასაგები ხდება როგორც მხოლოდ კულტურული ფენომენი.

4.2. კულტურის ეს სასიცოცხლო დინება გამოხატულია არა მხოლოდ მატერიალური და ხელშესახები ასპექტებით, არამედ ასევე ტრადიციებითა და სულით, რომლებიც კულტურული მარშრუტების არამატერიალურ მემკვიდრეობას ქმნიან.

4.3. კულტურული მარშრუტის აღქმა ხალხებს შორის კულტურული კომუნიკაციის დინამიკური ელემენტების რიგად, შესაძლებელს ხდის, მისი კულტურული მემკვიდრეობის ფასეულობები შეფასდეს მათ ნამდვილ, სივრცით და ისტორიულ განზომილებაში, რაც, თავის მხრივ, მარშრუტის, როგორც მთლიანობის კონსერვაციისადმი კომპლექსური და მდგრადი მიდგომის საშუალებას იძლევა.

5. **გარემოცვა:** კულტურული მარშრუტი მჭიდროდაა დაკავშირებული თავის გარემოცვასთან და მისი განუყოფელი ნაწილია.

5.1. გეოგრაფიულმა გარემომ ხელი შეუწყო კულტურული მარშრუტის ჩამოყალიბებას ან გეზის განსაზღვრით ან დროის განმავლობაში მის განვითარებაზე ზეგავლენით.

5.2. ტერიტორიული გარემოცვა, ბუნებრივი თუ კულტურული (ურბანული თუ სასოფლო-სამეურნეო), კულტურული მარშრუტის ჩარჩოს წარმოადგენს, ანიჭებს მას სპეციფიკურ ატმოსფეროს, რომელიც ხასიათდება როგორც ფიზიკური, ასევე არამატერიალური ელემენტებითა და ღირებულებებით და ფუნდამენტურია მარშრუტის აღქმის, კონსერვაციისა და მისით სარგებლობისთვის.

5.3. კულტურული მარშრუტი კავშირსა და ურთიერთმიმართებას ამყარებს გეოგრაფიასა და ძალიან მრავალფეროვანი კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშებს შორის და ამით ერთ მთლიანობას ქმნის. კულტურული მარშრუტები და მათი გარემოცვა დაკავშირებულია მათ

განსხვავებულ, ბუნებრივ თუ კულტურულ ლანდშაფტებთან, რომლებიც მხოლოდ და მხოლოდ მათი ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტია და თავიანთი გამორჩეული მახასიათებლები და იდენტობა გააჩნიათ იმ არეალებისა და რეგიონების მიხედვით, რომლებსაც მარშრუტები კვეთენ. განსხვავებული ლანდშაფტები ხელს უწყობენ მარშრუტის, როგორც მთლიანობის, განსხვავებული მონაკვეთების დახასიათებას, ამდიდრებენ რა მას მრავალფეროვნებით.

5.4. ზოგიერთ მონაკვეთში განსაკუთრებით სათუთია ბუნებასთან მიმართება, სხვებში - ურბანულ ან სასოფლო-სამეურნეო გარემოსთან ურთიერთკავშირი, ხოლო იმ არეალებში, სადაც ძეგლები სხვა ნაგებობებისგან იზოლირებულია (მაგ.: სამლოცველოები, მონასტრები, შადრევნები, ხიდები, სამანები, ა. შ.), მათი ლანდშაფტურ გარემოცვასთან მიმართება, რაც აყალიბებს კულტურული მარშრუტის აღნიშნული მონაკვეთის ხასიათს.

5.5. კულტურული მარშრუტების დაცვა და კონსერვაცია საჭიროებს მათი შემოგარენის ისტორიული, ბუნებრივი და კულტურული მახასიათებლების სიღრმისეულ ცოდნას. ნებისმიერი საჭირო ჩარევა ამ კონტექსტს უნდა მოერგოს და პატივი სცეს მის განმსაზღვრელ თავისებურებებს ტრადიციული ლანდშაფტის დაცვით და მისი აღქმის ხელშეწყობით, იქნება ის ბუნებრივი, კულტურული თუ შერეული ლანდშაფტი.

5.6. აუცილებელია კულტურული მარშრუტის გარემოცვის გამოყოფა კარგად განსაზღვრული და რეგულირებული ბუფერული ზონის საზღვრების ცხადად დადგენით, რამაც უნდა უზრუნველყოს მასში შემავალი მატერიალური და არამატერიალური კულტურული ღირებულებების სრული მთლიანობითა და ავთენტურობით შენარჩუნება. ასეთი დაცვა უნდა ითვალისწინებდეს კულტურული მარშრუტის შემადგენელ განსხვავებული ლანდშაფტების ღირებულებებს, რომლებიც ხელს უწყობენ მარშრუტის დამახასიათებელი ატმოსფეროს შექმნას.

სპეციფიკური ინდიკატორები

კულტურული მარშრუტის კატეგორიის ძირითად განმასხვავებლად შემდეგი ინდიკატორები უნდა იქნას გათვალისწინებული: მარშრუტის სტრუქტურა და მისი ფიზიკური საფუძველი, ისევე როგორც მისი სპეციფიკური დანიშნულებით გამოყენების შესახებ არსებული ისტორიული მონაცემები; კულტურული მარშრუტის სპეციფიკურ ფუნქციასა და გამოყენებასთან ასოცირებული ნებისმიერი ფიზიკური ობიექტი; მარშრუტის გასწვრივ (ან მოცემულ წერტილებში) კომუნიკაციის ელემენტებისა და საზიარო საწყისების მქონე კულტურული მანიფესტაციების არსებობა, როგორებიცაა: პრაქტიკები, ტრადიციები, წეს-ჩვეულებები, ასევე რელიგიური, რიტუალური, ლინგვისტური, საფესტივალო, კულინარიული თუ სხვა მსგავსი პრაქტიკების საზიარო გამოყენება; ურთიერთგავლენა მუსიკაში, ლიტერატურაში, არქიტექტურაში, სახვით ხელოვნებაში, ხელოსნობაში, სამეცნიერო წინსვლაში, ტექნიკურ და ტექნოლოგიურ უნარებში და სხვა მატერიალურ და არამატერიალურ კულტურულ ფასეულობებში, რომელთა სრულად გაგება კულტურული მარშრუტის ისტორიული ფუნქციიდან გამომდინარეობს.

კულტურული მარშრუტების ტიპები

კულტურული მარშრუტების კლასიფიკაცია შემდეგნაირადაა შესაძლებელი:

- მათი ტერიტორიული ფარგლების მიხედვით: ლოკალური, ეროვნული, რეგიონული, კონტინენტური ან ინტერკონტინენტური.
- მათი კულტურული ფარგლების მიხედვით: მოცემული კულტურული რეგიონის შიგნით ან ისეთ გეოგრაფიულ არეალზე განვრცობისას, რომლებიც კულტურული ღირებულებების ევოლუციის პროცესში ურთიერთზეგავლენას განიცდიდნენ ან განიცდიან.
- მათი მიზნის ან დანიშნულების მიხედვით: სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური ან

კულტურული. მრავალგანზომილებიან კონტექსტში ეს მახასიათებლები შესაძლოა გაზიარებული იყოს.

- მათი არსებობის ხანგრძლივობის მიხედვით დროის გარკვეულ პერიოდში: მარშრუტები, რომლებიც აღარ გამოიყენებიან და ისინი, რომლებიც სოცოეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურული მიმოცვლის ზეგავლენით განაგრძობენ განვითარებას.
- მათი სტრუქტურული კონფიგურაციის მიხედვით: სწორხაზოვანი, წრიული, ჯვარედინი, სხივური ანდა ქსელური.
- მათი ბუნებრივი გარემოს მიხედვით: სახმელეთო, წყლის, შერეული ან სხვა ფიზიკური გარემოცვა.

იდენტიფიკაცია, მთლიანობა და ავთენტურობა

წინასწარი ინდიკატორები

- იდენტიფიკაციისა და შეფასების მიზნით, დასაწყისისთვის, შემდეგი ასპექტები უნდა იქნას მიჩნეული კულტურული მარშრუტის არსებობის პირველად, არასაბოლოო დასაბუთებად:
- გამოხატული დინამიკური სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურული პროცესები, რომლებმაც ურთიერთდაკავშირებული არეალების სხვადასხვა კულტურულ ჯგუფს შორის გაცვლა-გამოცვლა წარმოშვეს;
- გარჩევადი მახასიათებლები, რომლებიც ისტორიულად დაკავშირებული, სხვადასხვა გეოგრაფიული და კულტურული არეალისთვის საზიაროა;
- სხვადასხვა კულტურის ხალხებს ან ეთნიკურ ჯგუფებს შორის ჩამოყალიბებული ურთიერთობებისა და მობილობის მტკიცებულებები;
- სხვადასხვა საზოგადოების ტრადიციულ ცხოვრებაში ფესვგადგმული სპეციფიკური კულტურული მახასიათებლები;
- სპეციფიკურ ისტორიულ და კულტურულ არეალში სხვადასხვა საზოგადოების საზიარო ღირებულებების გამომხატველი მემკვიდრეობის ელემენტები და კულტურული პრაქტიკები, მაგალითად: ცერემონიები, ფესტივალები და რელიგიური დღესასწაულები, რომლებიც დაკავშირებულია კულტურული მარშრუტის მნიშვნელოვნებასთან და ფუნქციასთან.

იდენტიფიკაციის პროცესი

კულტურული მარშრუტის იდენტიფიკაციის პროცესში აუცილებლად გათვალისწინებულ უნდა იქნას მისი სპეციფიკური დანიშნულება, ემსახუროს კონკრეტულ და კარგად განსაზღვრულ მიზანს; კულტურული ზეგავლენების შედეგად გენერირებული მისი მემკვიდრეობის მატერიალური და არამატერიალური ღირებულებები; მისი სტრუქტურული კონფიგურაცია; მთლიანობაში მისი გეოგრაფიული და ისტორიული კონტექსტი; მისი ბუნებრივი და კულტურული გარემოცვა (ურბანული თუ სასოფლო-სამეურნეო) და სახასიათო გარემოს ღირებულებები; მიმართება ლანდშაფტთან, მისი არსებობის დრო, სიმბოლური და სულიერი განზომილება, რაც მთლიანობაში უზრუნველყოფს მის იდენტიფიცირებას და მნიშვნელობის გაგებას.

კულტურული მარშრუტის არამატერიალური ფასეულობები ფუნდამენტურ როლს თამაშობს მისი მნიშვნელოვნებისა და მასთან ასოცირებული მემკვიდრეობის ღირებულებების გაგება-აღქმის საქმეში. შესაბამისად, მატერიალური ასპექტები ყოველთვის უნდა შეისწავლებოდეს არამატერიალური ბუნების სხვა ღირებულებებთან კავშირში.

მისი შედარებითი შეფასების მიზნით, ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნას არსებობის დრო და მარშრუტის სხვადასხვა მონაკვეთის მთლიანობასთან მიმართების ისტორიული მნიშვნელობა.

იმ შემთხვევაში, თუ მარშრუტი ცოცხალია, პირველად მიზანთან ასოცირებული, მისი

წარმომქმნელი და განმსაზღვრელი დინამიკური ფუნქციები შენარჩუნებულ უნდა იქნას, მაშინაც კი, თუ დროის განმავლობაში ისტორიულმა პროცესებმა ცვლილება განიცადეს და ახალი ელემენტები დაემატათ. ეს ახალი ელემენტები უნდა შეფასდეს კულტურულ მარშრუტთან მათი ფუნქციური ურთიერთმიმართების ჭრილში და შესაძლოა ისეთ შემთხვევასთანაც გვექნოდეს საქმე, როდესაც ობიექტები, რომლებსაც თავისთავად მემკვიდრეობითი ღირებულება გააჩნიათ, კულტურული მარშრუტის კომპონენტებად ვერ ჩაითვალონ, რადგან მის ნაწილს არ წარმოადგენენ.

ავთენტურობა

თითოეული კულტურული მარშრუტი მკაფიოდ უნდა აკმაყოფილებდეს ავთენტურობის კრიტერიუმს და დამაჯერებლად გამოხატავდეს თავისი ბუნებრივი და კულტურული გარემოს, ასევე მისი განმსაზღვრელი ელემენტებისა და მატერიალური და არამატერიალური სახის განსაკუთრებული მახასიათებლების ღირებულებას, კერძოდ:

- ეს კრიტერიუმები უნდა მიესადაგოს ყოველ საკვლევ სექციას, რათა შეფასდეს მისი მნიშვნელობა მთლიანად მარშრუტის მნიშვნელობასთან მიმართებით ისტორიული განვითარების კონტექსტში და მატერიალური ნაშთების შეფასებით დადგინდეს ფიზიკური ქსოვილის ავთენტურობა.
- ავთენტურობა ასევე უნდა ჩანდეს გასაანალიზებელი და შესაფასებელი კულტურული მარშრუტის თითოეული მონაკვეთის ბუნებრივ და კულტურულ კონტექსტში, ისევე, როგორც მის ისტორიულ დანიშნულებასა და გარემოცვაში შემავალი მემკვიდრეობის სხვა მატერიალურ და არამატერიალურ ელემენტებში.
- მაშინაც კი, თუ განსაზღვრულ მონაკვეთებში კულტურული მარშრუტის არსებობის მატერიალური ნაშთები შემონახული არაა, აღნიშნულ არეალში მისი არსებობა შესაძლებელია ნაჩვენებ იქნას ისტორიოგრაფიის, არამატერიალური ელემენტებისა და ინფორმაციის წყაროების მეშვეობით, რომლებიც ამტკიცებენ მათი, როგორც ამ მარშრუტის განუყოფელი ნაწილების რეალურ მნიშვნელობას და ასაბუთებენ მის ავთენტურობას.
- კულტურული მარშრუტების დაცვის, კონსერვაციისა და მართვის ტრადიციულმა თუ ახლად დანერგილმა ტექნიკებმა და მეთოდებმა პატივი უნდა სცენ ავთენტურობის კრიტერიუმებს.

მთლიანობა

კულტურული მარშრუტის მთლიანობის დადასტურება საჭიროა ეფუძნებოდეს საკმარისად წარმომადგენლობითი მატერიალური და არამატერიალური საბუთების წყებას და ელემენტებს, რომლებიც მოწმობენ მისი, როგორც მთლიანობის გლობალურ მნიშვნელობასა და ღირებულებას, ასევე უზრუნველყოფენ მისი მახასიათებლების ამომწურავ რეპრეზენტაციას და კულტურული მარშრუტის შემქმნელი ისტორიული პროცესის მნიშვნელობის ხაზგასმას.

კულტურული მარშრუტის გამორჩეული ხასიათის ჩამოყალიბებისთვის საჭირო ისტორიული ურთიერთობებისა და დინამიკური ფუნქციების მტკიცებულებები უნდა შენარჩუნდეს. დამატებითი ყურადღება უნდა დაეთმოს მისი ფიზიკური ქსოვილის ან/და მისი მნიშვნელოვანი მახასიათებლების კარგ მდგომარეობაში შენარჩუნებას და საზიანო პროცესების შედეგების გაკონტროლებას, ასევე მარშრუტზე განვითარების, მიტოვების ან მოუვლელობის რაიმე სახის შესაძლო გვერდითი ეფექტების გამოვლენას.

მეთოდოლოგია

კულტურული მარშრუტის კონცეფცია საჭიროებს კვლევის, შეფასების, დაცვის, შენარჩუნების, კონსერვაციის, გამოყენების და მართვის სპეციფიკურ მეთოდოლოგიას. მისი, როგორც მთლიანობის მასშტაბიდან და ღირებულებიდან და ასევე მისი ტერიტორიული ზომებიდან

გამომდინარე, ეს მეთოდოლოგია საჭიროებს კოორდინირებული და ინტეგრირებულად მართული მოქმედებების სისტემის შექმნას.

დასაწყისისთვის აუცილებელია მარშრუტის მთლიანად და მისი შემადგენელი ცალკეული მონაკვეთების იდენტიფიცირება, ასევე მისი შემადგენელი ღირებულებების ინვენტარიზაცია და მათი საკონსერვაციო მდგომარეობის ანალიზი, რაც შესაძლებელს გახდის, შემუშავდეს დაცვის სტრატეგიული გეგმა. ეს გეგმა აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს მარშრუტის შესახებ ცნობიერების ამაღლების და საზოგადოებასა და კერძო სტრუქტურებში მასზე ინტერესის გაზრდის ზომებს. ის ასევე საჭიროებს კოორდინირებული ზომებისა და განსაკუთრებული საკანონმდებლო ინსტრუმენტების ფორმულირებას მარშრუტის ყველა ელემენტის, როგორც მთლიანის ღირებულებისა და მნიშვნელობის განუყოფელი ნაწილების, გამოსაყენებლად და სამართავად.

1. კვლევა

კულტურული მარშრუტების შესწავლამ შესაძლოა სხვადასხვა, ერთმანეთისგან ძლიერ დამორებული გეოგრაფიული არეალი მოიცვას. შესაბამისად, რეკომენდებულია რამდენიმე კვლევითი ჯგუფის შექმნა, რომლებიც საკვლევი მარშრუტის მთავარ სახასიათო წერტილებში განლაგდებიან.

კულტურული მარშრუტის სხვადასხვა მონაკვეთში მემკვიდრეობის ღირებულებების სწორი შეფასებისა და იდენტიფიცირებისთვის კვლევის მეთოდოლოგიის, ისევე როგორც სხვადასხვა პრაქტიკისა და ინდიკატორის გამოყენებისას არასოდეს უნდა დაიკარგოს მარშრუტის, როგორც მთლიანობის აღქმა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მარშრუტის ისტორიული მნიშვნელობისა და არსის რაიმე ასპექტის დაკარგვა.

კულტურული მემკვიდრეობის ამ კატეგორიაზე მომუშავე კვლევითი ჯგუფები მულტიდისციპლინარული და კოოპერატიული ხასიათის უნდა იყვნენ. საერთო სამუშაო კრიტერიუმის საბაზისო პრინციპს უნდა წარმოადგენდეს სამუშაოს დაწყება ნაწილების კვლევით, ოღონდ ისე, რომ არ იქნას დაკარგული პროექტის მთლიანობის აღქმა. მსგავსად ამისა, მონაცემების შესაგროვებლად, წინასწარ სტანდარტიზებული, საერთო მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტები უნდა იქნას გამოყენებული. პროექტის გეგმა უნდა შეიცავდეს კოორდინირების მექანიზმებს, რაც გაამარტივებს მკვლევრებს შორის კომუნიკაციასა და თანამშრომლობას და შესაძლებელს გახდის, გაზიარებულ იქნას ინფორმაცია სამუშაოსა და თითოეული ჯგუფის მიღწევების შესახებ.

მკვლევრებს უნდა ახსოვდეთ, რომ კულტურული მარშრუტის გასწვრივ სხვადასხვა ტიპის კულტურული მემკვიდრეობის ნიმუშების არსებობა თავისთავად არ ნიშნავს, რომ ისინი აუცილებლად მარშრუტის განუყოფელ კომპონენტებს წარმოადგენენ ან მასთან ერთად უნდა იქნან შესწავლილი.

2. დაფინანსება

ვრცელი კულტურული მარშრუტის ღირებულების იდენტიფიცირებისა და გამოვლენის სამუშაოს ხასიათიდან გამომდინარე, მისი დაფინანსების მოპოვება უნდა მოხდეს ეტაპობრივად, რაც ხელს შეუწყობს კვლევითი, ასევე მარშრუტის სხვადასხვა სექტორთან დაკავშირებული დაცვის, გამოყენებისა, და მართვის პროექტების დაბალანსებულ და კოორდინირებულ პროგრესს. რეკომენდებულია, დასაცავი ღირებულებები შეფასდეს ერთობლივად, რათა მოქმედებისა და შესაბამისი სტრატეგიების დანერგვისთვის ჩამოყალიბდეს პრიორიტეტების სკალა. ამისათვის საჭიროა, რომ დაფინანსების მოპოვება მოხდეს ბილატერალური ან მულტილატერალური თანამშრომლობის შეთანხმებების მეშვეობით, ასევე შეიქმნას სპეციალური ორგანოები, რომლებიც მოწოდებულნი არიან მარშრუტის ღირებულების შეფასებისთვის და გამოვლენისთვის. ამის მსგავსად, რეგიონულმა ორგანოებმა, რომელთა იურისდიქცია მთლიანად ან ნაწილობრივ ემთხვევა კულტურული მარშრუტის ისტორიულ გეზს, უნდა განსაზღვრონ ჩართული

სახელმწიფოების დაინტერესებისა და მათთან თანამშრომლობის შესაძლებლობები. ასევე მნიშვნელოვანია, შეძლებისდაგვარად, თანამშრომლობის დამყარება ფილანთროპიულ ინსტიტუტებთან და კერძო დონორებთან.

3. დაცვა-შეფასება-კონსერვაცია

კულტურული მარშრუტების და მათი გარემოცვის გამოვლენა, დაცვა, კონსერვაცია და შეფასება ახალ ინსტრუმენტებს საჭიროებს. მათი მემკვიდრეობის ელემენტების ნაწილობრივი ან სპორადული დაცვის გარანტირება არასაკმარისია. უნდა განხორციელდეს ამ ელემენტების მკაფიო ინვენტარიზაცია, ისევე, როგორც მათი მთლიანობისა და ავთენტურობის შეფასება, რათა იდენტიფიცირებულ იქნას კულტურული მარშრუტის ღირებულებებზე და შესაბამისად, მის მნიშვნელობაზე მოქმედი ზეგავლენები. ასევე მნიშვნელოვანია, სწორად მოხდეს დაზიანების პროცესების ზეგავლენების მართვა და ჩამოყალიბდეს სტრატეგია განვითარებისა და მოუვლელობის გვერდითი ეფექტების აღსაკვეთად. ეს ყველაფერი საჭიროებს კოორდინირებული ლეგალური ზომების სისტემის და ისეთი ინსტრუმენტების შექმნას, რომლებიც უზრუნველყოფენ მარშრუტის დაცვას და მისი ღირებულებისა და მნიშვნელობის ჰოლისტურად წარმოჩენას. კულტურულ მარშრუტებზე ნებისმიერი ისეთი სახის ჩარევამდე, რამაც შესაძლოა გავლენა იქონიოს მის მნიშვნელობაზე, ფუნდამენტურად აუცილებელია მემკვიდრეობის ღირებულებების გაგება-აღქმა.

4. მდგრადი გამოყენება - ტურისტულ აქტივობებთან ურთიერთმიმართება

კულტურული მარშრუტი შესაძლოა გამოყენებულ იქნას სტაბილური განვითარებისთვის მეტად მნიშვნელოვანი სოციალური და ეკონომიკური სარგებლის მომტანი მოქმედებების წასახალისებლად.

ყურადღება უნდა დაეთმოს კულტურული მარშრუტისა და ტურისტული მარშრუტის (კულტურული ინტერესის შემცველისა და კი) კონცეფციების აღრევის თავიდან აცილებას. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ კულტურული მარშრუტი რეალობაა, რომელსაც შეიძლება უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდეს ტერიტორიული შეკავშირებისა და მდგრადი განვითარებისთვის. ამ თვალსაზრისით, კულტურული მარშრუტების შესაბამისი და მდგრადი ტურისტული მიზნით გამოყენების პარალელურად საჭიროა მათ შესახებ ცოდნის ასამაღლებელი ღონისძიებების ჩატარება და რისკის შემცირების შესაბამისი ზომების მიღება. ამ მიზნის მისაღწევად კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და პოპულარიზაცია ჰარმონიულად უნდა აერთიანებდეს დამხმარე ინფრასტრუქტურას (ტურისტული აქტივობებისთვის, მისასვლელ გზებს, საინფორმაციო, საინტერპრეტაციო და საპრეზენტაციო სივრცეებს) იმ აუცილებელი პირობით, რომ ის საფრთხის ქვეშ არ აყენებს კულტურული მარშრუტის ისტორიული ღირებულებების, როგორც ტურისტებისთვის წარსადგენი საკვანძო ელემენტების მნიშვნელობას, ავთენტურობასა და მთლიანობას.

ტურისტული ვიზიტების მართვა უნდა განხორციელდეს რაციონალურ საფუძველზე, გარემოზე ზემოქმედების კვლევების, საზოგადოებრივი გამოყენებისა და ჩართულობის გეგმების მიხედვით, ასევე ტურიზმის ნეგატიური გავლენების შესამცირებლად გამიზნული კონტროლისა და მონიტორინგის პროცედურების დაცვით.

კულტურული მარშრუტის ტურისტული მიზნებით განვითარება ყველა შემთხვევაში გარანტიას უნდა იძლეოდეს, რომ პრიორიტეტი მიენიჭება ადგილობრივი საზოგადოების თანამონაწილეობას და ლოკალურ და რეგიონულ ტურისტულ კომპანიებს. ძალისხმევა არ უნდა დავიშუროთ, რომ თავიდან იქნას აცილებული მარშრუტზე მდებარე უფრო განვითარებული ქვეყნების დიდი საერთაშორისო კომპანიების მიერ მონოპოლიების შექმნის შესაძლებლობა.

გამომდინარე იქიდან, რომ კულტურული მარშრუტი თანამშრომლობისა და ურთიერთგაგების ინსტრუმენტია, რომელიც უზრუნველყოფს მარშრუტის შემქმნელი კულტურებისა და ცივილიზაციების ურთიერთობის ჰოლისტურ წაკითხვას, უნდა გვახსოვდეს, რომ ნებისმიერი

მისი ნაწილის ფარდობითი მნიშვნელობისგან დამოუკიდებლად, ყოველ მათგანში პოზიტიური განვითარების ხელშეწყობა იწვევს მარშრუტის მიმართ გაზრდილ ინტერესს და სხვა ნაწილებისთვისაც მეტი სარგებელი მოაქვს.

5. მართვა

„კულტურული მარშრუტების მნიშვნელობის გაგება/აღქმა“ კულტურული მარშრუტების მართვასთან ასოცირებული ფუნდამენტური პრინციპი ხდება. ეს გულისხმობს, რომ უზრუნველყოფილ იქნას მათ კვლევასთან, შეფასებასთან და საზოგადოებაში მათ შესახებ ცოდნის გავრცელებასთან დაკავშირებული ყველა ღონისძიების კოორდინირებულად და ჰარმონიულად განხორციელება. ეს ასევე საჭიროებს ჯვარედინ კოორდინაციას, რაც უზრუნველყოფს დაცვის, შენარჩუნების, კონსერვაციის, ტერიტორიული ორგანიზების, მდგრადი განვითარების, გამოყენებისა და ტურიზმის პოლიტიკის კომბინირებას. შესაბამისად, უნდა მომზადდეს ერთობლივი პროექტები, რომლებიც უზრუნველყოფს ეროვნულ (პროვინციის, რეგიონის, ლოკალურ დონეზე და ა. შ.) და საერთაშორისო დონეებზე მდგრად განვითარებას, ასევე დაეხმარება მართვის ინსტრუმენტების შექმნას, რომლებიც განკუთვნილი იქნება მარშრუტის დასაცავად ბუნებრივი კატასტროფებისგან და ყველა სახის რისკისგან, რამაც შესაძლოა ზეგავლენა იქონიოს კულტურული მარშრუტის და შესაბამისად მისი მნიშვნელობის მთლიანობასა და ავთენტურობაზე.

6. საზოგადოების თანამონაწილეობა

კულტურული მარშრუტის დაცვა, კონსერვაცია-შენარჩუნება, პოპულარიზაცია და მართვა საჭიროებს საზოგადოებრივი ცნობიერების სტიმულირებას და მარშრუტზე მდებარე ტერიტორიაზე მცხოვრებთა თანამონაწილეობას.

საერთაშორისო თანამშრომლობა

არსებობს კულტურული მარშრუტების მნიშვნელოვანი მაგალითები, რომელთა ისტორიული მარშრუტები სხვადასხვა ქვეყანაზე გადის. ამიტომ საერთაშორისო კულტურული მარშრუტების შემადგენელი ფასეულობების კვლევის, შეფასებისა და შენარჩუნებისთვის აუცილებელია საერთაშორისო თანამშრომლობა.

ისეთ შემთხვევებში, როდესაც კულტურული მარშრუტი განვითარების სხვადასხვა დონეზე მყოფ ქვეყნებს მოიცავს, რეკომენდებულია, რომ უფრო განვითარებულმა ქვეყნებმა უზრუნველყონ ეკონომიკური, ლოგისტიკური და ტექნიკური თანამშრომლობის საშუალებები და ასევე დახმარება ინფორმაციის, გამოცდილების და მკვლევრების გაცვლაში.

სასურველია, რომ UNESCO-მ და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებმა შექმნან თანამშრომლობის (ფინანსური, ტექნიკური და ლოგისტიკური) მექანიზმები, რათა ხელი შეუწყონ ერთზე მეტი ქვეყნის ინტერესებში შემავალი კულტურული მარშრუტების პროექტების განვითარებასა და დანერგვას.

კულტურული მარშრუტები აღქმულ უნდა იქნან როგორც ხალხთა ერთიანობის სიმბოლო. კულტურული მარშრუტების მეშვეობით განვითარებულმა ისტორიულმა კავშირებმა შესაძლოა ხელი შეუწყოს წარსულში განსაზღვრული საერთო ღირებულებებისა და ცოდნის მქონე ხალხებს შორის განახლებულ თანამშრომლობაზე დაფუძნებულ პროექტებს.

ICOMOS-ის კულტურული მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის ქარტია (2008 წ.)

რეტიფიცირებულია ICOMOS-ის მე-16 გენერალურ ასამბლეაზე კვებუკში (კანადა)
2008 წლის 4 ოქტომბერს

მომზადდა კულტურული მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის
ICOMOS-ის საერთაშორისო სამეცნიერო კომიტეტის ეგიდით

მიღებულ იქნა ICOMOS-ის მე-16 გენერალურ ასამბლეაზე, კვებუკში (კანადა)
2008 წლის 4 ოქტომბერს

The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites

პრეამბულა

1965 წელს ICOMOS-ი დაარსდა როგორც მემკვიდრეობის პროფესიონალთა მსოფლიო ორგანიზაცია, რომელიც იღვწის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების კვლევის, დოკუმენტაციისა და დაცვისთვის. მას შემდეგ ის ძალისხმევას არ იშურებს, რომ თავისი საქმიანობით მოახდინოს კონსერვაციის ეთიკის პოპულარიზაცია და უზრუნველყოს საზოგადოების მიერ კაცობრიობის მრავალფეროვანი მატერიალური მემკვიდრეობის ღირსეული დაფასება.

როგორც 1964 წლის ვენეციის ქარტიაშია აღნიშნული, „*არსებითია ძეგლთა დაცვისა და რესტავრაციის ძირითადი პრინციპების შეთანხმება და დამტკიცება საერთაშორისო დონეზე, სადაც ყოველი ქვეყანა პასუხისმგებელი უნდა იყოს ამ პრინციპების განხორციელებაზე საკუთარი კულტურისა და ტრადიციების ფარგლებში*“. ICOMOS-ის თითოეულმა შემდგომმა ქარტიამ გაითავისა ეს მისია და ჩამოაყალიბა პროფესიული სახელმძღვანელო დებულებები კონსერვაციის სფეროში არსებული კონკრეტული გამოწვევებისთვის და მსოფლიოს ყველა რეგიონში ხელი შეუწყო მემკვიდრეობის კონსერვაციის მნიშვნელობის შესახებ ეფექტურ კომუნიკაციას.

ICOMOS-ის ეს ადრეული ქარტიები ხაზს უსვამენ საჯარო კომუნიკაციის მნიშვნელოვან როლს კონსერვაციის ვრცელ პროცესში (პერიოდულად მას მოიხსენიებენ ტერმინებით, როგორიცაა „გავრცელება“, „პოპულარიზაცია“, „პრეზენტაცია“ და „ინტერპრეტაცია“.) აღნიშნული ქარტიები ხაზგასმით აღიარებენ, რომ მემკვიდრეობის კონსერვაციის ყველა ქმედება, მსოფლიოს ყველა კულტურულ ტრადიციაში, თავისი ბუნებით კომუნიკაციას წარმოადგენს.

არჩევანი იმისა, თუ არსებული უკიდვრად მატერიალური მემკვიდრეობისა თუ უძველეს ერთა და ცივილიზაციათა არამატერიალური ღირებულებებიდან რა შევინარჩუნოთ, როგორ შევინარჩუნოთ და როგორ წარვუდგინოთ უკეთ საზოგადოებას, არის სწორედ ძეგლის/ღირსშესანიშნაობის ინტერპრეტაციის მთავარი ელემენტი. ისინი განასახიერებენ ყოველი თაობის ხედვას იმაზე, თუ რა არის მნიშვნელოვანი, ღირსშესანიშნავი და თუ რატომ უნდა გადასცენ მომავალ თაობებს ჩვენამდე მოღწეული ნივთიერი კულტურული მემკვიდრეობა.

საჭიროა, არსებობდეს ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის აღიარებული პროფესიული პრინციპები, მკაფიო და ლოგიკური ახსნა და სტანდარტიზებული ტერმინოლოგია. ბოლო დროს მემკვიდრეობის ძეგლებსა და ღირსშესანიშნაობებზე საინტერპრეტაციო საქმიანობის საგრძნობმა გაძლიერებამ, დახვეწილი საინტერპრეტაციო ტექნოლოგიების შემოღებამ და მათი მარკეტინგისა

და მართვისთვის საჭირო ეკონომიკურმა სტრატეგიებმა გამოიწვია ახალი კომპლექსური საკითხების წამოწევა. გაჩნდა ძირეული კითხვები, რომლებიც პრინციპულია კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციისთვის, ისევე, როგორც კულტურული მემკვიდრეობის საზოგადოებრივი დაფასების მოსაპოვებლად მთელ მსოფლიოში:

- რა არის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის მისაღები და აღიარებული მიზნები?
- რა პრინციპები უნდა დაგვეხმაროს იმის განსაზღვრაში, რომელი ტექნიკური საშუალებები და მეთოდები მისაღები კონკრეტული მემკვიდრეობისა თუ კულტურის კონტექსტში?
- რა ზოგადმა ეთიკურმა და პროფესიულმა პოზიციამ უნდა განსაზღვროს ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია მათი კონკრეტული ფორმისა და ტექნიკის ფართო არჩევანის ფონზე?

ამგვარად, ამ ქარტიის მიზანია, განსაზღვროს ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის ძირითადი პრინციპები, როგორც მემკვიდრეობის კონსერვაციის აუცილებელი კომპონენტები და როგორც კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების გაგების/აღქმის და საზოგადოებრივი დაფასების საშუალება.

განმარტებები

წინამდებარე ქარტიის მიზნებისთვის

ინტერპრეტაცია აღნიშნავს იმ პოტენციური ქმედებების სრულ სპექტრს, რომელთა მიზანია, გაიზარდოს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის/ადგილის საზოგადოებრივი გაგება/აღქმა და დაფასება. ეს აქტივობები შეიძლება იყოს ბეჭდური ან ელექტრონული პუბლიკაციები, საჯარო ლექციები, ინსტალაციები ძეგლზე ან მის მიღმა, საგანმანათლებლო პროგრამები, სათემო ღონისძიებები, კვლევა, წვრთნა და თავად ინტერპრეტაციის პროცესის შეფასება.

პრეზენტაცია სპეციფიკურად წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლზე ინტერპრეტირებული შინაარსის ფრთხილად დაგეგმილ კომუნიკაციას, ძეგლზე საინტერპრეტაციო ინფორმაციის წვდომის უზრუნველყოფასა და საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის მოწყობას. მან შეიძლება გამოიყენოს სხვადასხვა ტექნიკური საშუალება, მათ შორის, საინფორმაციო პანელები, სამუზეუმო ვიტრინები, საფეხმავლო ტურები, ლექციები და ტურები გამყოლით, მულტიმედია აპლიკაციები და ვებგვერდები.

საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურა მოიცავს ფიზიკურ ინსტალაციებს, სპეციალურ ნაგებობებს, ძეგლებთან დაკავშირებულ ან მათ გვერდით არსებულ არეალებს, რომლებიც სპეციფიკურად შეიძლება გამოყენებული იქნას ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის მიზნებისთვის, მათ შორის არსებული და ახალი საინტერპრეტაციო ტექნოლოგიების ჩათვლით.

ღირსშესანიშნაობის ინტერპრეტატორები არიან კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლზე დასაქმებული თანამშრომლები ან მოხალისეები, რომლებიც დროებით ან მუდმივად ახდენენ ძეგლის მნიშვნელოვნებისა და ღირებულებებთან დაკავშირებული ინფორმაციის საჯაროდ მიმოცვლას.

კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნაობა არის ის ადგილი, ბუნებრივი ლანდშაფტი, დასახლებული არეალი, არქიტექტურული კომპლექსი, არქეოლოგიური ძეგლი ან ნაგებობა, რომელიც აღიარებულია როგორც ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობის მქონე ადგილი და დაცულია კანონით.

ამოცანები

აღიარებს რა, რომ ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია არის კულტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციისა და მართვის საერთო პროცესის ნაწილი, წინამდებარე ქარტია იღვწის, დაამკვიდროს 7 უმთავრესი პრინციპი, რომელსაც უნდა დაეყრდნოს ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია, ყოველი კონკრეტული შემთხვევისთვის თავსებადი ფორმისა და საშუალების გამოყენებით.

პრინციპი N 1: წვდომა და გაგება/აღქმა

პრინციპი N 2: ინფორმაციის წყაროები

პრინციპი N 3: გარემოცვისა და კონტექსტის გათვალისწინება

პრინციპი N 4: დაცვა და ავთენტურობა

პრინციპი N 5: მდგრადობის პრინციპებით დაგეგმვა

პრინციპი N 6: ინკლუზიურობა

პრინციპი N 7: კვლევის, წვრთნისა და შეფასების მნიშვნელობა

ამ შვიდი პრინციპიდან გამომდინარე, წინამდებარე ქარტიის ამოცანებია:

1. ხელი შეუწყოს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების გაგებასა/აღქმასა და დაფასებას და აამაღლოს საზოგადოებრივი ცნობიერება და მონაწილეობა მათი დაცვისა და კონსერვაციის საქმეში.
2. გაავრცელოს ინფორმაცია კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების მნიშვნელობაზე აუდიტორიის ფართო სპექტრისთვის, რომელიც უნდა მოხდეს ზედმიწევნით ფრთხილად, მნიშვნელობის დოკუმენტურად აღიარებული ინფორმაციით, რომელიც ეფუძნება მიღებულ სამეცნიერო და კვლევით მეთოდებს, ისევე როგორც ცოცხალ კულტურულ ტრადიციებს.
3. დაიცვას კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების მატერიალური და არამატერიალური ღირებულებები თავიანთ ბუნებრივ და კულტურულ გარემოცვისა და სოციალურ კონტექსტში.
4. პატივი სცეს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ავთენტურობას, მათი ისტორიული ქსოვილის მნიშვნელობისა და კულტურული ღირებულებების შესახებ ინფორმაციის გავრცელებით და დაცვით არასწორი ან მიუღებელი ინტერპრეტაციისგან, ძეგლისთვის ინტერუზიული საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის, ვიზიტორთა ნაკადის ან უარყოფითი ზეგავლენებისგან.
5. წვლილი შეიტანოს კულტურული მემკვიდრეობის მდგრადი კონსერვაციის საქმეში საზოგადოების მიერ მიმდინარე კონსერვაციის პროცესების გაგების, დაფასებისა და მასში ჩართვის, ასევე საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის გრძელვადიანი მოვლა-პატრონობისა და საინტერპრეტაციო მასალების რეგულარულად განახლების გზით.
6. წახალისოს კულტურული მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციის ინკლუზიურობა საინტერპრეტაციო პროგრამების შექმნასა და შესრულებაში ყველა დაინტერესებული მხარისა და ასოცირებული საზოგადოებრივი ჯგუფების/თემების ჩართვით.
7. შეიმუშაოს მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის ტექნიკური და პროფესიული სახელმძღვანელო დებულებები, ტექნოლოგიების, კვლევისა და წვრთნის ჩათვლით. ეს სახელმძღვანელო დებულებები უნდა იყოს მისაღები და მდგრადი მათსავე სოციალურ კონტექსტში.

პრინციპები

პრინციპი N 1: წვდომა და გაგება/აღქმა

ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის პროგრამებმა ხელი უნდა შეუწყოს საზოგადოების მიერ კულტურული მემკვიდრეობის როგორც ფიზიკურ, ისე ინტელექტუალურ წვდომას.

1. ეფექტურმა ინტერპრეტაციამ და პრეზენტაციამ უნდა გაამდიდროს პირადი გამოცდილება, აამაღლოს საზოგადოებრივი პატივისცემა, გაგება/აღქმა და მოახდინოს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების კონსერვაციის მნიშვნელობაზე ინფორმაციის გავრცელება.
2. ინტერპრეტაციამ და პრეზენტაციამ ხელი უნდა შეუწყოს ადამიანებსა და საზოგადოებრივ ჯგუფებს, გააცნობიერონ ძეგლის საკუთარი აღქმა და მასთან გააზრებული კავშირი. მისი მიზანი უნდა იყოს დამატებითი ინტერესის, სწავლის, გამოცდილებისა და კვლევის სტიმულირება.
3. ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის პროგრამებმა უნდა გამოავლინონ და შეაფასონ თავიანთი მომხმარებლები როგორც დემოგრაფიული, ასევე კულტურული მახასიათებლებით. მემკვიდრეობის ძეგლის ღირებულებებისა და მნიშვნელობის მრავალფეროვან აუდიტორიამდე მისატანად ყველაფერი უნდა გაკეთდეს.
4. საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურამ უნდა გაითვალისწინოს ძეგლთან დაკავშირებული თემებისა თუ ვიზიტორების ენობრივი მრავალფეროვნება.
5. საინტერპრეტაციო და საპრეზენტაციო ღონისძიებები ფიზიკურად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ფართო საზოგადოებისათვის მისი მრავალფეროვნების გათვალისწინებით.
6. იმ შემთხვევებში, როცა ძეგლის კონსერვაციის ინტერესებიდან გამომდინარე, კულტურული მგრძნობელობის, ადაპტაციის/ხელახალი გამოყენების ან უსაფრთხოების მიზეზით შეზღუდულია კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლზე ფიზიკური წვდომა, ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია უნდა მოხდეს ძეგლის ტერიტორიის მიღმა.

პრინციპი N 2: ინფორმაციის წყაროები

ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია უნდა დაეფუძნოს აღიარებული სამეცნიერო და კვლევითი მეთოდებით და ცოცხალი კულტურული ტრადიციებიდან მიღებულ ინფორმაციას.

1. ინტერპრეტაციამ უნდა წარმოაჩინოს ძეგლთან დაკავშირებული ინფორმაციის წყაროების მრავალფეროვნება - წერილობითი თუ ზეპირი ინფორმაცია, ნივთიერი მასალა თუ ტრადიციები. ეს წყაროები უნდა იქნას დოკუმენტირებული, დაარქივებული და საჯაროდ ხელმისაწვდომი.
2. ინტერპრეტაცია უნდა დაეფუძნოს ძეგლისა და მისი შემოგარენის სიღრმისეულ, მულტიდისციპლინურ კვლევას. მხედველობაში მისაღება ისიც, რომ მრავალმნიშვნელოვანი ინტერპრეტაციისას აუცილებელია ალტერნატიული ისტორიული ჰიპოთეზების, ადგილობრივი ტრადიციებისა და ისტორიების გათვალისწინება.
3. კულტურული მემკვიდრეობის ისეთ ძეგლებზე, სადაც ტრადიციული ამბების თხრობა, ან ისტორიულ მონაწილეთა მოგონებები წარმოადგენენ მნიშვნელოვან საინფორმაციო წყაროს ძეგლის მნიშვნელობის შესახებ, საინტერპრეტაციო პროგრამებმა უნდა გაითვალისწინონ ეს ზეპირი ისტორიები. ეს შეიძლება მოხდეს ირიბად, საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის მეშვეობით, ან უშუალოდ ძეგლთან ასოცირებული თემის წევრების აქტიური ჩართვით ძეგლის ადგილზე ინტერპრეტაციის საქმეში.
4. მხატვრების, არქიტექტორებისა თუ პროგრამისტების მიერ შესრულებული ვიზუალური რეკონსტრუქციები უნდა ეფუძნებოდეს გარემოს, არქეოლოგიური, არქიტექტურული და ისტორიული მონაცემების, მათ შორის წერილობითი, ზეპირი და იკონოგრაფიული წყაროებისა და ფოტოების დეტალურ და სისტემურ ანალიზს. ის საინფორმაციო

წყაროები, რომელთა საფუძველზეც მოხდება ვიზუალური მოდელირება, მკაფიოდ უნდა იქნას დოკუმენტირებული იმისთვის, რომ ეს მასალა ხელმისაწვდომი გახდეს ამავე წყაროებზე დაფუძნებული ალტერნატიული რეკონსტრუქციების შესაქმნელად, რომელიც თვის მხრივ, საინტერპრეტაციო მასალაში შეიძლება გამოყენებული იქნას შედარების მიზნით.

5. საინტერპრეტაციო და საპრეზენტაციო პროგრამები და ღონისძიებები ასევე უნდა იქნას დოკუმენტირებული და დაარქივებული სამომავლო გამოყენებისა და გაანალიზების მიზნით.

პრინციპი N 3: კონტექსტი და გარემოცვა

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია უნდა უკავშირდებოდეს მათ ფართო სოციალურ, კულტურულ, ისტორიულ და ბუნებრივ კონტექსტსა და გარემოცვას.

1. ინტერპრეტაციისას უნდა მოხდეს ძეგლის მნიშვნელობის კვლევა მის მრავალფეროვან და ფართო ისტორიულ, პოლიტიკურ, სულიერ და მხატვრულ კონტექსტში. ინტერპრეტაციამ უნდა გაითვალისწინოს ძეგლის კულტურული, სოციალური და გარემოსდაცვითი მნიშვნელობისა და ღირებულებების ყველა ასპექტი.
2. კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის საჯარო ინტერპრეტაციამ უნდა განასხვავოს და მიუთითოს მისი განვითარების ყველა ეტაპი დათარიღებით და აჩვენოს მისი ევოლუციის პროცესზე ასახული გავლენები. უნდა აღინიშნოს ყველა პერიოდის წვლილი ძეგლის მნიშვნელობის შექმნაში.
3. ინტერპრეტაციამ ასევე მხედველობაში უნდა მიიღოს ყველა ის ჯგუფი, რომელმაც წვლილი შეიტანა ძეგლის ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობის შექმნაში.
4. ძეგლის ინტერპრეტაციისას გასათვალისწინებელია აგრეთვე ძეგლის ბუნებრივი გარემო, ლანდშაფტი და გეოგრაფიული გარემო, რადგან ყოველივე ეს ძეგლის ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს.
5. ძეგლის ინტერპრეტაციისას გასათვალისწინებელია მასთან დაკავშირებული არამატერიალური ელემენტები, როგორიცაა კულტურული და სულიერი ტრადიციები, ისტორიები, მუსიკა, ცეკვა, თეატრი, ლიტერატურა, სახვითი ხელოვნება, ადგილობრივი წეს-ჩვეულებები და კულინარიული მემკვიდრეობა.
6. საინტერპრეტაციო პროგრამების შედგენისას გასათვალისწინებელია ძეგლების კულტურათმცოდნის მნიშვნელობა, ისევე როგორც მათი სხვადასხვა პერსპექტივა, რომელიც ეფუძნება სამეცნიერო კვლევას, უძველეს წყაროებს და ცოცხალ ტრადიციებს.

პრინციპი N 4 ავთენტურობა

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ინტერპრეტაციამ და პრეზენტაციამ პატივი უნდა სცეს ნარას დოკუმენტით (1994) გათვალისწინებულ ავთენტურობის ძირითად პრინციპებს.

1. ავთენტურობა საგულისხმოა როგორც საზოგადოებასთან, ისე ნივთიერ კულტურასთან დაკავშირებით. მემკვიდრეობის საინტერპრეტაციო პროგრამის შემუშავებისას ყურადღება უნდა მიექცეს ძეგლის ტრადიციულ სოციალურ ფუნქციებსა და კულტურულ პრაქტიკას, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისა და ძეგლთან ასოცირებული თემების ღირსებას.
2. ინტერპრეტაციამ და პრეზენტაციამ ხელი უნდა შეუწყოს მემკვიდრეობის ძეგლის ავთენტურობის კონსერვაციას მის მნიშვნელობაზე ინფორმაციის გადმოცემით ისე, რომ არ იქნეს შეზღუდული მისი კულტურული ღირებულებები და ძეგლის ქსოვილი.
3. საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის ვიზუალური ელემენტები (როგორიცაა საინფორმაციო ჯიხური, დაფა ან საფეხმავლო ბილიკი) ადვილად აღსაქმელი უნდა იყოს, მაგრამ ამავდროულად გათვალისწინებულ უნდა იქნას ძეგლის ხასიათი, გარემო და მისი კულტურული და ბუნებრივი მნიშვნელობა.
4. ძეგლზე განსახორციელებელი საინტერპრეტაციო პროგრამები, როგორიცაა კონცერტები, თეატრალური წარმოდგენები და სხვ., ისე უნდა დაიგეგმოს, რომ დაცულ იქნას ძეგლის

მნიშვნელობა, მისი შემოგარენი და მაქსიმალურად თავიდან იქნას აცილებული ადგილობრივი მოსახლეობის შეწუხება.

პრინციპი N 5: მდგრადობა

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ინტერპრეტაციის გეგმა მგრძნობიარე უნდა იყოს მისი ბუნებრივი და კულტურული გარემოს მიმართ და მიზნად უნდა ისახავდეს მის სოციალურ, ფინანსურ და გარემოსდაცვით მდგრადობას.

1. საინტერპრეტაციო და პრეზენტაციის პროგრამების ჩამოყალიბება და განხორციელება უნდა გახდეს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ზოგადი დაგეგმვის, ბიუჯეტებისა და მართვის პროცესის განუყოფელი ნაწილი.
2. მემკვიდრეობაზე ზემოქმედების შეფასების კვლევებში სიღრმისეულად უნდა შეისწავლონ საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურისა და მსახველთა რაოდენობის პოტენციური (უარყოფითი) ეფექტი ძეგლის კულტურულ ღირებულებაზე, ფიზიკურ მახასიათებლებზე, მთლიანობასა და ბუნებრივ გარემოზე.
3. ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია უნდა უზრუნველყოს კონსერვაციის, განათლებისა და კულტურის მიზნების ფართო სპექტრს. საინტერპრეტაციო პროგრამის წარმატება არ უნდა შეფასდეს მხოლოდ ვიზიტორთა რიცხვისა და შემოსავლის ოდენობის გათვალისწინებით.
4. ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია უნდა იყოს კონსერვაციის პროცესის განუყოფელი ნაწილი. მისი საშუალებით საზოგადოებას მიეწოდება ინფორმაცია ძეგლის კონსერვაციასთან დაკავშირებულ კონკრეტულ პრობლემებზე და განმარტებები მისი ფიზიკური მთლიანობისა და ავთენტურობის შესანარჩუნებლად გაწეული ძალისხმევის შესახებ.
5. ნებისმიერი ტექნიკური თუ ტექნოლოგიური ელემენტი, რომელიც გახდება ძეგლის საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის მუდმივი შემადგენელი, უნდა დაპროექტდეს და აშენდეს ისე, რომ უზრუნველყოს ძეგლის ეფექტური და რეგულარული მოვლა-პატრონობა.
6. საინტერპრეტაციო პროგრამებმა მიზნად უნდა დაისახონ, უზრუნველყონ სამართლიანი და მდგრადი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული სარგებელი ყველა დაინტერესებული მხარისათვის, რაც მიიღწევა მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციაში განათლების, წვრთნის და ინტერპრეტაციის პროგრამებში დასაქმების შესაძლებლობების შექმნით.

პრინციპი N 6: ინკლუზიურობა

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ინტერპრეტაცია და პრეზენტაცია უნდა იყოს მემკვიდრეობის სპეციალისტების, ადგილობრივი და ასოცირებული თემების და სხვა ინტერესთა ჯგუფების გააზრებული თანამშრომლობის შედეგი.

1. საინტერპრეტაციო და საპრეზენტაციო პროგრამების შედგენის პროცესში უნდა გაერთიანდეს მკვლევართა, საზოგადოების წევრების, კონსერვაციის ექსპერტების, სამთავრობო უწყებების, ძეგლის მენეჯერებისა და ინტერპრეტატორების, ტუროპერატორებისა და სხვა პროფესიონალების მრავალდისციპლინური ექსპერტული ცოდნა.
2. ძეგლების საინტერპრეტაციო და საპრეზენტაციო პროგრამების დაგეგმვის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნას ადგილობრივი და ასოცირებული თემების და ქონების მესაკუთრეების ტრადიციული უფლებები, პასუხისმგებლობები და ინტერესები.
3. საინტერპრეტაციო და საპრეზენტაციო პროგრამების განვრცობის ან გადაკეთების გეგმები უნდა იყოს საჯარო, რომ საზოგადოებამ შეძლოს მათზე კომენტარის გაკეთება ან პროცესში ჩართვა. ყველას აქვს უფლება და პასუხისმგებლობა, გამოხატოს საკუთარი მოსაზრება და ხედვები.
4. ვინაიდან ინტერპრეტაციის პროცესი და მისი გამოხატვის ფორმები მედიის სხვადასხვა

საშუალებით (როგორცაა მულტიმედია პრეზენტაციები, ციფრული მედია და ბეჭდური მასალები) მნიშვნელოვნად უკავშირდება ინტელექტუალური საკუთრებისა და ტრადიციული კულტურული უფლებების საკითხს, დაგეგმვის პროცესში უნდა მოხდეს ფოტოების, ტექსტებისა და სხვა საინტერპრეტაციო მასალების სამართლებრივი მფლობელობისა და გამოყენების უფლებების განხილვა, გარკვევა და შეთანხმება.

პრინციპი N 7: კვლევა, წვრთნა და შეფასება

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ინტერპრეტაციის აუცილებელი კომპონენტებია უწყვეტი კვლევა, წვრთნა და შეფასება.

1. კონკრეტული საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის შექმნით არ უნდა დასრულდეს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ინტერპრეტაცია. ძეგლის მნიშვნელობის სიღრმისეულად გაგებისა/აღქმისა და დაფასებისათვის მნიშვნელოვანია უწყვეტი კვლევა და კონსულტაციები. ყველა საინტერპრეტაციო პროგრამის განუყოფელი ნაწილი უნდა იყოს რეგულარული შეფასება.
2. საინტერპრეტაციო პროგრამა და ინფრასტრუქტურა ისე უნდა დაპროექტდეს და აიგოს, რომ ხელი შეუწყოს მისი შინაარსის რეგულარულად შესწორებას და/ან განვრცობას.
3. საჭიროა ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის პროგრამების და ძეგლზე მათი ფიზიკური ზეგავლენის უწყვეტი მონიტორინგი და შეფასება და მათი პერიოდული ცვლილებები როგორც სამეცნიერო და კვლევითი ანალიზის, ისე საზოგადოების აზრის შესწავლის საფუძველზე. შეფასების პროცესში უნდა მონაწილეობდნენ მნახველები, ძეგლთან დაკავშირებული თემების წარმომადგენლები და მემკვიდრეობის სპეციალისტები.
4. ინტერპრეტაციის ყველა პროგრამა უნდა განიხილებოდეს როგორც საგანმანათლებლო რესურსი ყველა ასაკის ადამიანებისთვის. მისი შემუშავებისას უნდა გაითვალისწინონ მათი შესაძლო გამოყენება სკოლის პროგრამაში, არაფორმალური და უწყვეტი განათლების პროგრამებში, კომუნიკაციებისა და საინფორმაციო მედიაში, სპეციალურ ღონისძიებებში და სეზონურ მოხალისეობრივ პროგრამებში.
5. უაღრესად მნიშვნელოვანია მემკვიდრეობის ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის კვალიფიციური პროფესიონალების წვრთნა ისეთ სპეციალიზებულ სფეროებში, როგორცაა შინაარსის შექმნა, მართვა, ტექნოლოგია, გიდობა, განათლება. ამას გარდა, საბაზისო კონსერვაციის აკადემიური პროგრამებიც უნდა შეიცავდეს ინტერპრეტაციისა და პრეზენტაციის კომპონენტებს.
6. ძეგლის მეთვალყურე და ინტერპრეტაციის თანამშრომლებისთვის, ასოცირებული და ადგილობრივი თემებისთვის უშუალოდ ძეგლზე უნდა შეიქმნას საწვრთნელი პროგრამები და კურსები, რაც მიზნად დაისახავს მათთვის დარგში მიმდინარე უახლესი ინოვაციების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას.
7. ინტერპრეტაციის მეთოდებისა და ტექნოლოგიების სტანდარტების განვითარებისა და შენარჩუნებისთვის უმნიშვნელოვანესია საერთაშორისო თანამშრომლობა და გამოცდილების გაზიარება. შესაბამისად, უნდა წახალისდეს საერთაშორისო კონფერენციები, სემინარები და პროფესიონალი კადრების გაცვლა, აგრეთვე ეროვნული და რეგიონული დონის შეხვედრები. ყოველივე ეს უზრუნველყოფს სხვადასხვა რეგიონსა და კულტურაში საინტერპრეტაციო მიდგომებისა და გამოცდილებების მრავალფეროვნების შესახებ ინფორმაციის რეგულარული გაცვლის შესაძლებლობას.

ვალეტას პრინციპები ისტორიული ქალაქების, პატარა ქალაქებისა და ურბანული არეალების დაცვისა და მართვისთვის (2011 წ.)

მიღებულია ICOMOS-ის მეჩვიდმეტე გენერალური ასამბლეის მიერ 2011 წლის 28 ნოემბერს

The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas

პრეამბულა

კაცობრიობა დღეს მრავალი ცვლილების წინაშე დგას. აღნიშნული ცვლილებები შეეხება დასახლებულ ადგილებს, განსაკუთრებით კი ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებს. ბაზრებისა და წარმოების მეთოდების გლობალიზაცია იწვევს მოსახლეობის გადაადგილებას რეგიონებიდან ქალაქებისკენ, რაც განსაკუთრებით ეხება დიდ ქალაქებს. პოლიტიკურ მმართველობასა და ბიზნესის წარმოებაში მიმდინარე ცვლილებები ქალაქებსა და ურბანულ არეალებში საჭიროებს შესაბამის ახალ სტრუქტურებსა და პირობებს, რომლებიც, როგორც იდენტობის გაძლიერების ერთ-ერთი მცდელობა, წინ აღუდგებიან სეგრეგაციისა და სოციალური გაუცხოების პროცესს.

ურბანული კონსერვაციის თანამედროვე საერთაშორისო ჩარჩოს ფარგლებში სულ უფრო მეტად ხდება აღნიშნული ახალი მოთხოვნების გაცნობიერება. ორგანიზაციებს, რომლებიც მუშაობენ მემკვიდრეობის კონსერვაციაზე და მისი ღირებულების გაუმჯობესებაზე, სჭირდებათ თავიანთი უნარების, ინსტრუმენტების, მიდგომებისა და ხშირ შემთხვევებში, თავიანთი როლის განვითარება დაგეგმვის პროცესში.

CIVVIH-მა (ICOMOS-ის საერთაშორისო კომიტეტი ისტორიული ქალაქებისა და სოფლების შესახებ) განაახლა ვაშინგტონის ქარტიის (1987) და ნაირობის რეკომენდაციების (1976) მიდგომები და მოსაზრებები მთელი რიგი შესაბამისი დოკუმენტების გათვალისწინებით. მან თავიდან განსაზღვრა საჭირო ამოცანები, მიდგომები და ინსტრუმენტები, გაითვალისწინა რა ისტორიული ქალაქებისა და ურბანულ არეალების დაცვასა და მართვასთან დაკავშირებული განმარტებებისა და მეთოდოლოგიების მნიშვნელოვანი ევოლუცია.

ცვლილებები ასახავს ისტორიული მემკვიდრეობის საკითხებზე მეტ ცოდნას უფრო რეგიონული მასშტაბით და არ შემოიფარგლება მხოლოდ ლოკალური ურბანული არეალებით; მასში ისეთი საკითხებია გაცნობიერებული, როგორიცაა არამატერიალური ღირებულებები (მათი უწყვეტობა და იდენტობა), ასევე მიწის ტრადიციული გამოყენება, საზოგადოებრივი სივრცის როლი საზოგადოებრივ ურთიერთობებში და სხვა სოციოეკონომიკური ფაქტორები (მაგ., ინტეგრაცია და გარემოს ფაქტორები). ადრინდელთან შედარებით გაცილებით უფრო მნიშვნელოვნად წარმოჩინდება ისეთი საკითხები, როგორიცაა ლანდშაფტის როლი, როგორც საერთო საფუძველი, ან ქალაქის სახის კონცეპტუალიზაცია მისი ტოპოგრაფიისა და სილუეტის ჩათვლით, როგორც ერთი მთლიანობა.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ცვლილება, განსაკუთრებით სწრაფად მზარდ ქალაქებში, ითვალისწინებს ფართომასშტაბიანი განვითარებით გამოწვეულ პრობლემებს, რომლებიც ცვლის ისტორიული ურბანული მორფოლოგიის განმსაზღვრელ ტრადიციული მიწის ნაკვეთის ზომას.

შესაბამისად, ფუნდამენტურად მნიშვნელოვანია, მემკვიდრეობა განვიხილოთ, როგორც ურბანული ეკოსისტემის არსებითი რესურსი. ამ კონცეფციას აუცილებლად უნდა ვცეთ პატივი, რათა მიღწეულ იქნას ისტორიული ქალაქებისა და მათი გარემოცვის ჰარმონიული განვითარება.

მდგრადი განვითარების ცნებამ ისეთი მნიშვნელობა მოიპოვა, რომ არქიტექტურული დაგეგმვისა და ჩარევების ბევრი დირექტივა თუ მითითება ახლა დაფუძნებულია ურბანული ექსპანსიის შეზღუდვისა და ურბანული მემკვიდრეობის შენარჩუნების პოლიტიკაზე.

ამ დოკუმენტის მთავარი ამოცანაა, რომ შემოგვთავაზოს ისეთი პრინციპები და სტრატეგიები, რომლებიც გამოიყენება ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებში ნებისმიერი ჩარევისთვის. აღნიშნული პრინციპები და სტრატეგიები განსაზღვრულია ისტორიული ქალაქებისა და მათი გარემოცვის ღირებულებების დასაცავად, ასევე ჩვენი დროის სოციალურ, კულტურულ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში მათი ინტეგრაციისთვის.

აღნიშნულმა ჩარევებმა უნდა უზრუნველყოს მატერიალური და არამატერიალური მემკვიდრეობის ღირებულებების, ისევე, როგორც მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის მიმართ პატივისცემა.

ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების და მათი გარემოცვის დაცვის წინამდებარე დოკუმენტი დაყოფილია ოთხ ნაწილად:

- 1 - განმარტებები
- 2 - ცვლილების ასპექტები (გამოწვევები)
- 3 - ჩარევის კრიტერიუმები
- 4 - შემოთავაზებები და სტრატეგიები

1 - განმარტებები

ა - ისტორიული ქალაქები და ურბანული არეალები

ისტორიული ქალაქები და ურბანული არეალები შედგება მატერიალური და არამატერიალური ელემენტებისგან. მატერიალური ელემენტები, გარდა ურბანული სტრუქტურისა, მოიცავს არქიტექტურულ ელემენტებს, ლანდშაფტებს ქალაქში და მის ირგვლივ, არქეოლოგიურ ნაშთებს, პანორამებს, ჰორიზონტებს, ხედებს და ღირსშესანიშნავ ადგილებს. არამატერიალური ელემენტები კი მოიცავს აქტივობებს, სიმბოლურ და ისტორიულ ფუნქციებს, კულტურულ პრაქტიკებს, ტრადიციებს, მოგონებებს და კულტურულ წყაროებს, რომლებიც შეიცავს მათი ისტორიული ღირებულების არსს.

ისტორიული ქალაქები და ურბანული არეალები სივრცითი სტრუქტურებია, რომლებიც გამოხატავენ საზოგადოების ევოლუციას და მის კულტურულ იდენტობას. ისინი უფრო ფართო ბუნებრივი ან ადამიანის მიერ შექმნილი, ხელოვნური კონტექსტის არსებით ნაწილს წარმოადგენენ და მათი განხილვა განუყოფლად უნდა მოხდეს.

ისტორიული ქალაქები და ურბანული არეალები მათი წარმომქმნელი წარსულის ცოცხალი სამხილებია.

ისტორიული ან ტრადიციული ტერიტორიები აყალიბებენ ადამიანის ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილს. მათი დაცვა და თანამედროვე საზოგადოებაში ინტეგრაცია ქალაქის დაგეგმვისა და მიწის განვითარების საფუძველია.

ბ - გარემოცვა

გარემოცვა გულისხმობს ბუნებრივ და/ან ადამიანის მიერ შექმნილ კონტექსტს (სადაც მდებარეობს ისტორიული ურბანული მემკვიდრეობა), რომელიც გავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ აღიქვამს არეალს ადამიანი - სტატიკურად თუ დინამიკურად, როგორ განცდას და/ან სიამოვნებას იღებს მისგან, რასთანაც პირდაპირ არის დაკავშირებული სოციალურად, ეკონომიკურად და კულტურულად.

ბ - დაცვა

ისტორიული ქალაქების და ურბანული არეალების დაცვა მოიცავს მათი დაცვის, კონსერვაციის, გაუმჯობესების და მართვის საჭირო პროცედურებს, ისევე, როგორც მათ თანმიმდევრულ განვითარებასა და თანამედროვე ცხოვრებასთან ჰარმონიულ ადაპტაციას.

დ - დაცული ურბანული არეალი

დაცული ურბანული არეალი არის ქალაქის ნებისმიერი ნაწილი, რომელიც წარმოადგენს ქალაქის განვითარების ისტორიულ პერიოდს ან ეტაპს. ის მოიცავს ძეგლებს და ავთენტურ ურბანულ ქსოვილს, სადაც ნაგებობები გამოხატავენ კულტურულ ღირებულებებს, რის გამოც ეს ადგილი დაცულია. დაცვა ასევე შეიძლება ვრცელდებოდეს ქალაქის ისტორიულ განვითარებასა და მის სამოქალაქო, რელიგიური და სოციალური ფუნქციების მახასიათებლებზე.

ე - ბუფერული ზონა

ბუფერული ზონა არის კარგად განსაზღვრული ზონა დაცული ტერიტორიის გარეთ და მისი როლია, რომ დაცული ზონის კულტურული ღირებულებები დაიცვას გარშემო მიმდინარე აქტივობების ზეგავლენისგან. აღნიშნული გავლენა შეიძლება იყოს ფიზიკური, ვიზუალური ან სოციალური.

ვ - მართვის გეგმა

მართვის გეგმა არის დოკუმენტი, რომელიც დეტალურად აზუსტებს ყველა სტრატეგიასა და საშუალებას/ინსტრუმენტს, რომლებიც გამოიყენება მემკვიდრეობის დასაცავად და რომელიც, ამავე დროს, უპასუხებს თანამედროვე ცხოვრების საჭიროებებს. ის შეიცავს საკანონმდებლო, ფინანსურ, ადმინისტრაციულ და კონსერვაციის დოკუმენტებს, ისევე როგორც კონსერვაციისა და მონიტორინგის გეგმებს.

ზ - ადგილის სული

ადგილის სული განსაზღვრულია, როგორც მატერიალური და არამატერიალური, ფიზიკური და სულიერი ელემენტების ერთობლიობა, რომელიც ტერიტორიას ანიჭებს მის სპეციფიკურ იდენტობას, მნიშვნელობას, ემოციასა და მისტიკურ იდუმალებას. სული ქმნის სივრცეს და, ამავდროულად, სივრცე ქმნის და აყალიბებს სულს (კვებეკის დეკლარაცია, 2008).

2 - ცვლილების ასპექტები

ისტორიული ქალაქები და ურბანული არეალები, როგორც ცოცხალი ორგანიზმები, მუდმივად იცვლებიან. ეს ცვლილებები გავლენას ახდენს ქალაქის ყველა (ბუნებრივ, ადამიანურ, მატერიალურ და არამატერიალურ) ელემენტზე.

სათანადოდ მართული ცვლილება შეიძლება იყოს ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების ხარისხის გაუმჯობესების შესაძლებლობა, ეყრდნობოდას რა მათ ისტორიულ მახასიათებლებს.

ა - ცვლილება და ბუნებრივი გარემო

ვაშინგტონის ქარტიამ უკვე გაამახვილა ყურადღება ბუნებრივ გარემოში მომხდარ ცვლილებებთან დაკავშირებულ პრობლემებზე: „ისტორიული ქალაქები (და მათი გარემოცვა) და ურბანული არეალები დაცული უნდა იყოს სტიქიური უბედურებებისგან და ისეთი ზიანისგან, როგორიცაა ჰაერის დაბინძურება და ვიბრაციები, რათა დავიცვათ კულტურული მემკვიდრეობა, მოსახლეობის უსაფრთხოება და კეთილდღეობა“ (ვაშინგტონის ქარტია).

ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებში ცვლილება უნდა განხორციელდეს ბუნებრივი ბალანსის გათვალისწინებით და ბუნებრივი რესურსების განადგურების, ენერგიის გაფლანგვის, ბუნებრივი ციკლის ბალანსის დარღვევის თავიდან აცილებით.

ცვლილებები უნდა ემსახუროდეს ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებში გარემო კონტექსტის გაუმჯობესებას; ჰაერის, წყლისა და ნიადაგის ხარისხის გამოსწორებას; მწვანე სივრცეების გავრცელებასა და მათზე ხელმისაწვდომობის ხელშეწყობას.

ისტორიული ქალაქები და მათი გარემოცვა დაცული უნდა იყოს კლიმატური ცვლილებებისა და გახშირებული სტიქიური უბედურებების გავლენისგან.

კლიმატის ცვლილებას შეიძლება დამანგრეველი შედეგები ჰქონდეს ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალებისთვის, რადგან ურბანული ქსოვილის სიმჭიდვრითან ერთად ბევრი შენობა ძველდება და კლიმატის ცვლილებებისგან გამოწვეულ პრობლემებთან გასამკლავებლად საჭიროებს დიდ ფინანსურ რესურსს.

საბოლოო მიზანს უნდა წარმოადგენდეს, გამოყენებულ იქნას სტრატეგიები, რომლებიც კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული მზარდი გლობალური ცნობიერებიდან გამომდინარეობენ და მოხდეს მათი ისტორიული ქალაქების დაცვის გამოწვევებზე მორგება.

ბ - ცვლილება და არქიტექტურული გარემო

ვაშინგტონის ქარტიაში თანამედროვე არქიტექტურის თემაზე ვკითხულობთ: „გარემოსთან ჰარმონიულად შერწყმული თანამედროვე ელემენტების შემოტანა არ უნდა აიკრძალოს, რადგან მათ შეუძლიათ არეალის გამდიდრება“.

თანამედროვე არქიტექტურული ელემენტების შეტანისას აუცილებელია ღირსშესანიშნავი ადგილის ღირებულებებისა და მისი გარემოცვის პატივისცემა. მას შეუძლია წვლილი შეიტანოს ქალაქის გამდიდრებაში, გამოაცოცხლებს რა ურბანული ცხოვრების უწყვეტობის ღირებულებას.

ურბანულ არეალში შესაბამისი არქიტექტურული ჩარევის საფუძველი სივრცითი, ვიზუალური, არამატერიალური და ფუნქციური თვალსაზრისით უნდა ითვალისწინებდეს მის ისტორიულ ღირებულებებს, მახასიათებლებსა და შრეებს.

ახალი არქიტექტურა უნდა შეესაბამებოდეს ისტორიული ტერიტორიის სივრცით ორგანიზაციას და პატივს სცემდეს მის ტრადიციულ მორფოლოგიას. ამავდროულად, იგი ნათლად უნდა ასახავდეს საკუთარი ეპოქისა და ადგილის არქიტექტურულ ტენდენციებს. სტილისა და გამოხატვის მიუხედავად, ახალმა არქიტექტურამ თავიდან უნდა აიცილოს მკვეთრი ან გადაჭარბებული კონტრასტების ნეგატიური ეფექტები და ურბანული ქსოვილისა და სივრცის განგრძობითობის ფრაგმენტაცია და წყვეტა.

პრიორიტეტული უნდა იყოს კომპოზიციის უწყვეტობა, რაც მკვეთრად არ ზემოქმედებს არსებულ არქიტექტურაზე, მაგრამ ამავდროულად შემოქმედებითად უნდა იყოს გააზრებული ადგილის სული.

არქიტექტორები და ქალაქმგეგმარებლები უნდა წახალისდნენ და ჰქონდეთ საშუალება, შეიძინონ ისტორიული ურბანული კონტექსტის სიღრმისეული ცოდნა.

გ - ფუნქციის და სოციალური გარემოს ცვლილება

ტრადიციული გამოყენებისა და ფუნქციების დაკარგვამ და/ან ჩანაცვლებამ, როგორცაა ადგილობრივი საზოგადოების განსაკუთრებული ცხოვრების წესი, შეიძლება მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლენა მოახდინოს ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებზე. იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული ცვლილებების ხასიათი არ არის გათვალისწინებული, ამან შეიძლება გამოიწვიოს მცხოვრებლების გადაადგილება ან კულტურული პრაქტიკების გაუჩინარება და შემდგომ, ამ მიტოვებული ადგილების იდენტობისა და ხასიათის დაკარგვა.

შედეგად შეიძლება მივიღოთ ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების გარდაქმნა ისეთ ზონებად, რომლებსაც ტურიზმსა და გართობაზე ორიენტირებული ერთადერთი ფუნქცია აქვთ და არ არიან შესაფერისი ყოველდღიური ცხოვრებისთვის.

ისტორიული ქალაქის კონსერვაცია მოითხოვს ძალისხმევას ტრადიციული პრაქტიკების შესანარჩუნებლად და მკვიდრი (indigenous) მოსახლეობის დასაცავად.

ასევე, მნიშვნელოვანია გაკონტროლდეს ჯენტრიფიკაციის პროცესი, რომელიც გამოწვეულია ქირის საფასურის ზრდითა და ქალაქისა თუ სხვა არეალების საცხოვრებლებისა და საზოგადოებრივი სივრცის მდგომარეობის გაუარესებით.

მნიშვნელოვანია იმის აღიარება, რომ ჯენტრიფიკაციის პროცესს შეუძლია საზოგადოებაზე გავლენის მოხდენა და ადგილის ცხოვრებისუნარიანობისა და ყველაზე მეტად მისი ხასიათის დაკარგვა.

თითოეული ადგილის ტრადიციული კულტურული და ეკონომიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ის ადგილის მახასიათებელს წარმოადგენს.

ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებს ემუქრებათ მასობრივი ტურიზმის მოხმარების პროდუქტად ქცევის საფრთხე, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს მათი ავთენტურობისა და მემკვიდრეობის ღირებულების დაკარგვა.

შესაბამისად, ახალი აქტივობები სიფრთხილით უნდა იმართოს, რათა მოხდეს ისეთი მეორეული ნეგატიური ეფექტების თავიდან აცილება, როგორიცაა სატრანსპორტო კონფლიქტი ან მოძრაობის გადატვირთვა.

დ - ცვლილება და არამატერიალური მემკვიდრეობა

არამატერიალური მემკვიდრეობის შენარჩუნება ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც არქიტექტურული გარემოს კონსერვაცია და დაცვა.

არამატერიალური ელემენტები, რომლებსაც წვლილი შეაქვთ ადგილების იდენტობისა და სულის ჩამოყალიბებაში, საჭიროებენ დადგენას და შენარჩუნებას, რამდენადაც ისინი ტერიტორიის ხასიათისა და სულის განსაზღვრაში გვხმარებიან.

3 - ჩარევის კრიტერიუმები

ა - ღირებულებები

ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებში ყველა სახის ჩარევისას აუცილებელია მათი მატერიალური და არამატერიალური კულტურული ღირებულებების პატივისცემა და გათვალისწინება.

ბ - ხარისხი

ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებში ყველა ჩარევა მიზნად უნდა ისახავდეს ადგილობრივი მცხოვრებლების ცხოვრებისა და გარემოს ხარისხის გაუმჯობესებას.

გ - რაოდენობა

ცვლილებების ზრდამ შეიძლება უარყოფითი ეფექტი მოახდინოს ისტორიულ ქალაქსა და მის ღირებულებებზე.

მსხვილი რაოდენობრივი და თვისებრივი ცვლილებები თავიდან უნდა იქნას აცილებული, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ისინი ერთმნიშვნელოვნად ურბანული გარემოსა და მისი კულტურული ღირებულებების გაუმჯობესებას ემსახურება.

ურბანული ზრდის თანმდევი ცვლილებები უნდა გაკონტროლდეს და ფრთხილად იმართოს, რათა მოხდეს ფიზიკური და ვიზუალური გავლენების შემცირება ქალაქის სახესა და არქიტექტურულ ქსოვილზე.

დ - შეთანხმებულობა

ნაირობის რეკომენდაციების მესამე მუხლი „კოჰერენტულობის“ შესახებ:

„ყველა ისტორიული არეალი და მისი შემოგარენი უნდა განიხილებოდეს მთლიანობაში, როგორც კოჰერენტული ერთიანობა, რომლის ბალანსიც და განსაკუთრებული ხასიათიც დამოკიდებულია იმ ნაწილების სინთეზზე, რომლისგანაც ის შედგება და რომელიც თავის მხრივ, შეიცავს ადამიანების ქმედებებს ისევე, როგორც შენობებს, სივრცით ორგანიზაციას და მის შემოგარენს. ყველა ღირებულ ელემენტს ადამიანების ქმედებების ჩათვლით, თუნდაც მოკრძალებულს, დიდი მნიშვნელობა აქვს მთლიანობასთან კავშირში, რისი უგულებელყოფაც არ შეიძლება“.

ისტორიული ქალაქები და ურბანული არეალები, ისევე როგორც მათი გარემოცვა უნდა განიხილებოდეს მთლიანობაში.

მათი ბალანსი და ხასიათი დამოკიდებულია მათ შემადგენელ ნაწილებზე.

და მაინც, ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების დაცვა უნდა იყოს ზოგადად ურბანული სტრუქტურებისა და მისი შემოგარენის გააზრების ინტეგრალური ნაწილი. ეს მოითხოვს თანმიმდევრულ ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პოლიტიკას, რომელიც ისტორიულ ქალაქებს დაგეგმვის ყველა დონეზე ითვალისწინებს, პატივს სცემს რა მათ სოციალურ ქსოვილსა და კულტურულ მრავალფეროვნებას.

ე - ბალანსი და თავსებადობა

აუცილებელი პირობაა, რომ ისტორიული ქალაქების დაცვა დაბალანსებული იყოს ფუნდამენტური სივრცითი, გარემო, სოციალური, კულტურული და ეკონომიკური საკითხების დაცვით. ეს ისეთ ქმედებებს საჭიროებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს ურბანულ სტრუქტურას, შეინარჩუნოს ადგილობრივი მოსახლეობა და მზად იყოს ქალაქის ახალი მცხოვრებლების (ვინც ცხოვრობს ან ვინც საქმიანობს ისტორიულ ქალაქში) მისაღებად და გადატვირთვის გარეშე ხელი შეუწყოს განვითარებას.

ვ - დრო

ცვლილების სიჩქარე ის პარამეტრია, რომელიც უნდა გაკონტროლდეს. ცვლილების გადაჭარბებულმა სიჩქარემ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს ისტორიული ქალაქის ღირებულებების მთლიანობაზე.

ჩარევის მასშტაბი და სიხშირე უნდა წარმოადგენდეს დაგეგმვის დოკუმენტებისა და კვლევების განუყოფელ ნაწილს და იყოს მემკვიდრეობის ამოცანებთან თავსებადი და მიღწევადი. ასევე ის უნდა იყოს გამჭვირვალე და ეფუძნებოდეს მკაფიო რეგულირებად პროცედურებს.

ზ - მეთოდი და სამეცნიერო დისციპლინა

„ისტორიული ქალაქის ან ურბანული არეალის ისტორიის ცოდნა უნდა გაფართოვდეს არქეოლოგიური კვლევისა და არქეოლოგიური აღმოჩენების შესაბამისი დაცვით“ (ვაშინგტონის ქარტია).

ისტორიული ქალაქის ან ურბანული არეალის დაცვა და მართვა უნდა განხორციელდეს წინდახედულობით, სისტემური მიდგომითა და დისციპლინით, მდგრადი განვითარების პრინციპებთან შესაბამისად.

დაცვა და მართვა უნდა ეფუძნებოდეს წინასწარ მრავალდისციპლინარულ კვლევებს, რათა განისაზღვროს ურბანული მემკვიდრეობის შესანარჩუნებელი ელემენტები და ღირებულებები. ღირსშესანიშნავი ადგილისა და მისი გარემოცვის სიღრმისეული ცოდნა უმთავრესია ნებისმიერი ძეგლთა დაცვითი ღონისძიების შესამუშავებლად.

მუდმივ მონიტორინგსა და მოვლა-პატრონობას არსებითი მნიშვნელობა აქვს ისტორიული ქალაქის ან ურბანული არეალის ეფექტურად დაცვისთვის.

შესაბამისი დაგეგმვა მოითხოვს განახლებულ, ზუსტ დოკუმენტაციასა და აღრიცხვას (კონტექსტის ანალიზი, კვლევა სხვადასხვა დონეზე, შემადგენელი ნაწილების და გავლენის განსაზღვრა და ინვენტარიზაცია, ქალაქის ისტორია და მისი ევოლუციის ფაზები, ა. შ.).

პირდაპირი კონსულტაცია და მუდმივი დიალოგი მცხოვრებლებთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან სავალდებულოა, რადგან მათი ისტორიული ქალაქის ან არეალის დაცვა პირველ ყოვლისა მათ ეხებათ.

თ - მმართველობა

კარგი მმართველობა უზრუნველყოფს ფართო ორკესტრირების ორგანიზებას ყველა დაინტერესებულ მხარეს შორის, როგორიცაა: არჩეული ხელმძღვანელობა, მუნიციპალური სერვისები, საზოგადოებრივი ადმინისტრაციები, ექსპერტები, პროფესიონალური ორგანიზაციები, ნებაყოფლობითი ორგანოები, უნივერსიტეტები, მცხოვრებლები, ა. შ. ამას არსებითი მნიშვნელობა აქვს ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების წარმატებული დაცვის, რეაბილიტაციისა და მდგრადი განვითარებისთვის.

მცხოვრებლების ჩართულობა შეიძლება გაადვილდეს ინფორმაციის მიწოდების, ცოდნის ამაღლებისა და წვრთნის საშუალებით. ურბანული მმართველობის ტრადიციულმა სისტემებმა უნდა შეისწავლოს კულტურული და სოციალური მრავალფეროვნების ყველა ასპექტი, რათა შექმნას ახალ რეალობასთან შესაფერისი ახალი დემოკრატიული ინსტიტუტები.

ურბანული დაგეგმვის და ისტორიული დიდი ქალაქების დაცვის პროცედურებმა მოსახლეობისთვის უნდა უზრუნველყონ საკმარისი ინფორმაციისა და დროის არსებობა, რათა მათ მიიღონ სრულიად გაცნობიერებული პასუხები.

დაცვას სჭირდება ხელშეწყობა და ფინანსური სახსრების არსებობა, რათა გამართივდეს კერძო სექტორის წარმომადგენლებთან თანამშრომლობა არქიტექტურული გარემოს კონსერვაციასა და რესტავრაციაში.

ი - მულტიდისციპლინარულობა და თანამშრომლობა

„ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების კონსერვაციის დაგეგმვას წინ უნდა უსწრებდეს მრავალდისციპლინარული კვლევები“ (ვამინგტონის ქარტია).

წინასწარი კვლევებიდან დაწყებული, ისტორიული ქალაქების დაცვა უნდა ეფუძნებოდეს სხვადასხვა დისციპლინის სპეციალისტებს შორის ეფექტურ თანამშრომლობას და უნდა განხორციელდეს მკვლევრების, საზოგადოებრივი სერვისების, კერძო საწარმოებისა და ფართო საზოგადოების თანამშრომლობით.

აღნიშნულმა კვლევებმა უნდა მიგვიყვანოს კონკრეტულ შეთავაზებებთან, რომლებიც შეიძლება გამოიყენონ პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიმღებმა პირებმა, სოციალურმა და ეკონომიკურმა აგენტებმა და მოსახლეობამ.

3 - კულტურული მრავალფეროვნება

ურბანული კონსერვაციის დაგეგმვის კონტექსტში, აუცილებელია ისტორიულ ქალაქებში დროის გარკვეულ პერიოდში მცხოვრები სხვადასხვა თემის კულტურული მრავალფეროვნების პატივისცემა და დაფასება.

არსებითი მნიშვნელობა აქვს მგრძნობიარე და საზიარო ბალანსის შექმნას, რათა შენარჩუნდეს მათი ისტორიული მემკვიდრეობა სრულად თავისი კულტურული მრავალფეროვნებით.

4 - შეთავაზებები/გეგმები და სტრატეგიები

ა - ელემენტები, რომლებიც უნდა შენარჩუნდეს

1 - ავთენტურობა და მთლიანობა იმ ისტორიული ქალაქებისა, რომელთა არსებითი ხასიათი მათი მატერიალური და არამატერიალური ელემენტების ბუნებით და შეთანხმებულობით არის გამოხატული, კერძოდ კი:

- ა - ურბანული ქსელი, რომელიც განისაზღვრება ქუჩათა ბადით, მიწის ნაკვეთებით, მწვანე სივრცეებით და შენობებსა და მწვანე თუ ღია სივრცეებს შორის ურთიერთმიმართებით;
- ბ - შენობების ფორმა და მხატვრული სახე, ინტერიერი და ექსტერიერი, რაც განსაზღვრულია მათი სტრუქტურით, მოცულობით, სტილით, მასშტაბით, მასალით, ფერითა და დეკორით;
- გ - ქალაქისა ან ურბანული არეალის მიმართება როგორც ბუნებრივ, ასევე ადამიანის ხელთქმნილ გარემოსთან (ვაშინგტონის ქარტია);
- დ - ქალაქის ან ურბანული არეალის დროთა განმავლობაში შეძენილი სხვადასხვა ფუნქცია;
- ე - კულტურული ტრადიციები, ტრადიციული ტექნიკები, ადგილის სული და ყველაფერი, რასაც წვლილი შეაქვს ადგილის იდენტობის ჩამოყალიბებაში;

2 - ურთიერთმიმართება ღირსშესანიშნავ ადგილსა და მის მთლიანობას შორის და მის შემადგენელ ნაწილებს შორის, ღირსშესანიშნავი ადგილის კონტექსტსა და მის შემადგენელ ნაწილებს შორის;

3 - სოციალური ქსოვილი, კულტურული მრავალფეროვნება;

4 - არაგანახლებადი რესურსები, მათი გამოყენების მინიმუმამდე დაყვანა და მათი ხელახლა გამოყენებისა და გადამუშავების ხელშეწყობა.

ბ - ახალი ფუნქციები

„ყოველი ახალი ფუნქცია და აქტივობა თავსებადი უნდა იყოს ისტორიული ქალაქისა და ურბანული არეალის ხასიათთან“ (ვაშინგტონის ქარტია).

ახალი აქტივობების შემოტანამ საფრთხის ქვეშ არ უნდა დააყენოს ტრადიციული აქტივობების არსებობა ან ისეთი პროცესები, რაც ხელს უწყობს ადგილობრივი მცხოვრებლების ყოველდღიურ ცხოვრებას. ამან შეიძლება ხელი შეუწყოს ისტორიული კულტურული მრავალფეროვნებისა და პლურალიზმის შენარჩუნებას, რაც კონტექსტის ყველაზე ღირებულ ელემენტებს წარმოადგენს.

ახალი აქტივობის შემოტანამდე აუცილებელია, გათვალისწინებულ იქნეს მომხმარებელთა რაოდენობა, გამოყენების ხანგრძლივობა, არსებულ აქტივობებთან შესაბამისობა და ტრადიციულ ადგილობრივ პრაქტიკებზე გავლენა.

ასეთმა ახალმა ფუნქციებმა უნდა დააკმაყოფილოს მდგრადი განვითარების საჭიროება, როგორც ეს ისტორიული ქალაქის, როგორც უნიკალური და შეუცვლელი ეკოსისტემის, კონცეფციას შეეფერება.

გ - თანამედროვე არქიტექტურა

როდესაც აუცილებელია ახალია შენობების აშენება ან არსებული შენობების ადაპტაცია, თანამედროვე არქიტექტურა უნდა იყოს ისტორიულ ქალაქებში და დანარჩენ ურბანულ გარემოში არსებული სივრცითი გეგმარების შესაბამისი.

თანამედროვე არქიტექტურამ უნდა მიაგნოს თავის გამოხატვის ფორმას; ამავდროულად, პატივი სცეს ღირსშესანიშნავი ადგილის მასშტაბს და ნათელი კავშირი გააჩნდეს არსებულ არქიტექტურასთან და მისი კონტექსტის განვითარების ნიმუშებთან.

„ურბანული კონტექსტის ანალიზი წინ უნდა უსწრებდეს ნებისმიერ ახალ მშენებლობას არა მხოლოდ შენობათა ჯგუფების ზოგადი ხასიათის დადგენით, არამედ მისი დომინანტური მახასიათებლების ანალიზით, როგორიცაა: სიმაღლეების, ფერების, მასალისა და ფორმის ჰარმონია, ფასადებისა და სახურავების აშენების უცვლელი ფორმები, ურთიერთობა შენობების მოცულობასა და სივრცით მოცულობას შორის, ისევე, როგორც მათი საშუალო პროპორციები და მდებარეობა. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მიწის ნაკვეთების ზომას გამომდინარე იქიდან, რომ მათმა ნებისმიერმა რეორგანიზებამ შეიძლება გამოიწვიოს მოცულობის ცვლილება, რაც შესაძლებელია საზიანო იყოს მთლიანობის ჰარმონიისთვის“ (ნაირობის რეკომენდაციები, მუხლი 28).

პერსპექტივები, ხედები, მნიშვნელოვანი წერტილები და ვიზუალური კორიდორები ისტორიული სივრცეების აღქმის ინტეგრალური ნაწილებია. ახალი ჩარევის შემთხვევაში აუცილებელია მათი გათვალისწინება. ნებისმიერ ჩარევამდე უნდა მოხდეს არსებული კონტექსტის ფრთხილი ანალიზი და დოკუმენტირება. ხედვის არეები, როგორც ახალი ნაგებობების, ისე სხვა შემთხვევაში, უნდა განსაზღვროს და შესწავლილ და შენარჩუნებულ იქნას.

ისტორიულ კონტექსტსა თუ ლანდშაფტში ახალი შენობის აგება აუცილებელია შეფასდეს ფორმალური და ფუნქციური კუთხით, განსაკუთრებით კი მაშინ, როცა ის განკუთვნილია ახალი აქტივობებისთვის.

დ - საზოგადოებრივი სივრცე

საზოგადოებრივი სივრცე, ისტორიულ ქალაქებში მოძრაობის არსებითი რესურსის გარდა, წარმოადგენს ადგილს, რომელიც ფიქრის, შემეცნებისა და დროის სასიამოვნოდ გატარების საშუალებას იძლევა. საზოგადოებრივი სივრცის მხატვრული სახე, გეგმარება, ქუჩის მცირე არქიტექტურული ფორმების ჩათვლით და მისი მართვა, უნდა იცავდეს მის ხასიათსა თუ სილამაზეს და ხელს უწყობდეს ამ სივრცის, როგორც სოციალური კომუნიკაციისთვის განკუთვნილი საზოგადოებრივი ადგილის გამოყენებას.

ახალი ჩარევის ან გამოყენების შემთხვევაში, საზოგადოებრივ ღია სივრცეებსა და მჭიდრო განაშენიანებას შორის ბალანსის გაანალიზება და კონტროლი სიფრთხილით უნდა განხორციელდეს.

ე - დამხმარე ობიექტები და მოდიფიკაციები

ურბანულმა დაგეგმარებამ, რომელიც განკუთვნილია ისტორიული ქალაქების დასაცავად, უნდა გაითვალისწინოს დამხმარე ობიექტების საჭიროება მოსახლეობისთვის.

ახალი დამხმარე ობიექტების ინტეგრაცია ისტორიულ შენობებში არის გამოწვევა, რომელიც ადგილობრივმა უწყებებმა არ უნდა უგულვებელყონ.

ვ - მობილობა

ტრანსპორტის მოძრაობა ისტორიულ ქალაქში ან ურბანულ არეალში მკაცრად უნდა კონტროლდებოდეს რეგულაციებით (ვაშინგტონის ქარტია).

„როდესაც ურბანული თუ რეგიონული დაგეგმვა ითვალისწინებს მთავარი სატრანსპორტო მაგისტრალების მოწყობას, ისინი არ უნდა იჭრებოდეს ისტორიული ქალაქსა თუ ურბანულ არეალებში, თუმცა მათთან მისასვლელი გზები უნდა გაუმჯობესდეს“ (ვაშინგტონის ქარტია).

ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების უმეტესობა შეიქმნა ფეხით მოსიარულეთათვის და ტრანსპორტის ნელი სახეობებისთვის. თანდათან ამ ადგილებში მომრავლდა ავტომობილები, რამაც გამოიწვია მათი დეგრადაცია. ამასთანავე, დაიწია ცხოვრების ხარისხმაც.

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა (ავტოსადგომები, მეტროსადგურები, და ა. შ.) უნდა დაიგეგმოს ისე, რომ მათ არ დააზიანონ ისტორიული ქსოვილი და მისი გარემო. ისტორიულმა ქალაქმა ხელი უნდა შეუწყოს მსუბუქი სატრანსპორტო საშუალების შექმნას.

აუცილებელია ფეხით მოსიარულეთა ცირკულაციის ხელშეწყობა. ამის მისაღწევად, მოძრაობა მკვეთრად უნდა შეიზღუდოს და შემცირდეს ავტოსადგომები. ამავდროულად, საჭიროა მდგრადი, არადამაბინძურებელი საზოგადოებრივი სატრანსპორტო სისტემების შემოტანა და „რბილი მობილობის“ (soft mobility) ხელშეწყობა.

აუცილებელია საავტომობილო გზების კარგად შესწავლა და დაგეგმვა, რათა პრიორიტეტი მიენიჭოთ ფეხით მოსიარულეებს. უმჯობესია ავტოსადგომების განლაგება დაცული ზონების გარეთ და, თუკი შესაძლებელია, ბუფერული ზონების გარეთაც.

მიწისქვეშა ინფრასტრუქტურა (როგორცაა მეტრო) უნდა დაიგეგმოს ისე, რომ არ დააზიანოს ისტორიული ან არქეოლოგიური ქსოვილი ან მისი გარემო.

მთავარი გზატკეცილის ქსელი უნდა იყოს დაცული ტერიტორიებისა და ბუფერული ზონებისგან შორს.

ზ - ტურიზმი

ტურიზმმა შეიძლება დადებითი როლი ითამაშოს ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების განვითარებასა და რევიტალიზაციაში. ტურიზმის განვითარება ისტორიულ ქალაქებში უნდა ეფუძნებოდეს ძეგლებისა და ღია სივრცეების გაუმჯობესებას ადგილობრივი საზოგადოების იდენტობის, მათი კულტურისა და ტრადიციული აქტივობების პატივისცემითა და მხარდაჭერით, რეგიონული და გარემოს ხასიათის დაცვით. ტურისტული აქტივობები უნდა განხორციელდეს მცხოვრებლების ყოველდღიური ცხოვრების პატივისცემითა და მასში ჩარევის გარეშე.

ტურისტების დიდი ნაკადი საშიშროებას წარმოადგენს ძეგლებისა და ისტორიული არეალების შენარჩუნებისთვის.

კონსერვაციისა და მართვის გეგმებმა უნდა გაითვალისწინონ ტურიზმის მოსალოდნელი გავლენა და დაარეგულირონ პროცესი მემკვიდრეობისა და ადგილობრივი მოსახლეობის სასარგებლოდ.

თ - რისკები

„კატასტროფის ხასიათის მიუხედავად, რომელიც გავლენას ახდენს ისტორიულ ქალაქსა თუ ურბანულ არეალებზე, პრევენციული და აღდგენითი ღონისძიებები უნდა მისადაგებოდეს კონკრეტული ობიექტების სპეციფიკურ ხასიათს“ (ვაშინგტონის ქარტია).

კონსერვაციის გეგმები გვაძლევენ რისკისადმი მზადყოფნის გაუმჯობესების და გარემოს მართვისა და მდგრადობის პრინციპების ხელშეწყობის შესაძლებლობას.

ი - ენერგიის დაზოგვა

ყველა ჩარევა ისტორიულ ქალაქებსა და ურბანულ არეალებში, გამოხატავდეს რა ისტორიული მემკვიდრეობის თავისებურებებისადმი პატივისცემას, მიზნად უნდა ისახავდეს ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესებას და ჰაერის დამბინძურებლების შემცირებას.

საჭიროა განახლებადი ენერგორესურსების გამოყენების ხელშეწყობა.

ნებისმიერი ახალი მშენებლობა ისტორიულ არეალებში უნდა იყოს ენერგოეფექტური. ურბანული ცხელი კუნძულების თავიდან ასაცილებლად საჭიროა ურბანული მწვანე სივრცეები, მწვანე კორიდორები და სხვა ღონისძიებების გამოყენება.

კ - მონაწილეობა

„კონსერვაციის პროგრამის წარმატებულად განხორციელებისთვის აუცილებელია და წახალისებული უნდა იქნას მოსახლეობის მონაწილეობა ამ პროცესში. ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების კონსერვაცია უპირველესად მის მოსახლეობას ეხება.“ (ვაშინგტონის ქარტია, მუხლი 3).

დაგეგმვა ისტორიულ ურბანულ არეალებში უნდა იყოს პროცესი, რომელშიც მონაწილეობს ყველა დაინტერესებული მხარე.

საჭიროა ზოგადი საინფორმაციო პროგრამის შემუშავება ყველა მცხოვრებისთვის, დაწყებული სკოლის ასაკის ბავშვებიდან. აღნიშნულმა პროგრამამ ხელი უნდა შეუწყოს პროცესებში მათ მონაწილეობას. აუცილებელია კონსერვაციის დარგის ორგანიზაციების აქტივობების წახალისება და ფინანსური ზომების მიღება არქიტექტურული გარემოს კონსერვაციისა და რესტავრაციის გასამართივებლად.

საზოგადოების ცნობიერებაზე დაფუძნებული ურთიერთგაგება და საერთო ამოცანების მიება ადგილობრივ საზოგადოებასა და პროფესიონალურ ჯგუფებს შორის ისტორიული ქალაქების წარმატებული კონსერვაციის, რევიტალიზაციისა და განვითარების საფუძველია.

ინფორმაციული ტექნოლოგიები პირდაპირი და სწრაფი კომუნიკაციის საშუალებას იძლევა. ეს კი ადგილობრივი ჯგუფებისთვის ქმნის აქტიური და პასუხისმგებლობიანი მონაწილეობის შესაძლებლობას.

აუცილებელია სამთავრობო უწყებების წახალისება იმისთვის, რომ ისინი დაინტერესდნენ ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული არეალების დაცვით, რათა შექმნან ფინანსური რესურსები, რაც უზრუნველყოფს მართვისა და გაუმჯობესების გეგმების წარმატებას.

ლ - კონსერვაციის გეგმა

„კონსერვაციის გეგმა მიზნად უნდა ისახავდეს, უზრუნველყოს ჰარმონიული ურთიერთ-დამოკიდებულება ისტორიულ ურბანულ არეალებს შორის...“ (ვაშინგტონის ქარტია, მუხლი 5).

ის მოიცავს როგორც მატერიალურ, ისე არამატერიალურ ელემენტებს, ადგილის იდენტობის დასაცავად მისი ევოლუციის შეფერხების გარეშე.

კონსერვაციის გეგმის მთავარი ამოცანები „ნათლად უნდა იყოს განსაზღვრული, ისევე, როგორც ამ ამოცანების შესასრულებლად საჭირო საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული და ფინანსური საშუალებები“. (ვაშინგტონის ქარტია მუხლი 5).

კონსერვაციის გეგმა უნდა ეფუძნებოდეს მთლიანი ქალაქის ურბანულ დაგეგმარებას, რომელიც მოიცავს არქეოლოგიური, ისტორიული, არქიტექტურული, ტექნიკური, სოციოლოგიური და ეკონომიკური ღირებულებების ანალიზს. კონსერვაციის გეგმა ასევე უნდა მოიცავდეს კონსერვაციის პროექტს, გაერთიანებული უნდა იყოს მართვის გეგმასთან და საჭიროა მისი მუდმივი მონიტორინგი.

კონსერვაციის გეგმამ უნდა განსაზღვროს ნებისმიერი ცვლილების ვადები, წესები, ამოცანები და შედეგები. „კონსერვაციის გეგმა უნდა განსაზღვრავდეს რომელი შენობებია შესაწარმ-ჩუნებელი, რომელი შენობებია დაცული გარკვეულ პირობებში და უკიდურესი გამონაკლისის შემთხვევაში რომელ შენობებს შეიძლება შეველიოთ“ (ვაშინგტონის ქარტია).

„ნებისმიერ ჩარევამდე, არსებული მდგომარეობის დოკუმენტაცია უნდა მოხდეს ზედმიწევნით ზუსტად.“

კონსერვაციის გეგმამ უნდა დაადგინოს და დაიცვას ის ელემენტები, რომლებსაც წვლილი შეაქვთ ქალაქის ღირებულებებსა და ხასიათში. ასევე ის კომპონენტები, რომლებიც ამდიდრებენ და/ან წარმოაჩენენ ისტორიული ქალაქისა და ურბანული არეალის ხასიათს.

კონსერვაციის გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებები/პროექტები უნდა იყოს მკაფიოდ ჩამოყალიბებული და რეალისტური სამართლებრივი, ფინანსური და ეკონომიკური კუთხით ისევე, როგორც საჭირო სტანდარტებისა და შეზღუდვების თვალსაზრისით.

„კონსერვაციის გეგმას მხარს უნდა უჭერდეს ისტორიული არეალის მოსახლეობა“ (ვაშინგტონის ქარტია, მუხლი 5).

მაშინ, როცა კონსერვაციის გეგმა არ არსებობს, ისტორიულ ქალაქში ყველა საჭირო კონსერვაციისა და განვითარების ღონისძიება უნდა განხორციელდეს კონსერვაციისა და გაუმჯობესების პრინციპებისა და ამოცანების შესაბამისად.

მ - მართვის გეგმა

ეფექტური მართვის სისტემა უნდა შემუშავდეს თითოეული ისტორიული ქალაქისა და ურბანული ზონის/ტერიტორიის ტიპისა და მახასიათებლების, მათი კულტურული და ბუნებრივი კონტექსტის შესაბამისად. მართვის გეგმამ უნდა მოიცავს ტრადიციული პრაქტიკები, და კოორდინირებული უნდა იყოს სხვა ურბანული და რეგიონული დაგეგმვის მოქმედ ინსტრუმენტებთან.

მართვის გეგმა ეფუძნება მატერიალური და არამატერიალური რესურსების ცოდნას, კონსერვაციასა და გაუმჯობესებას. შესაბამისად, მან უნდა:

- განსაზღვროს კულტურული ღირებულებები;
- გამოავლინოს დაინტერესებული მხარეები და მათი ღირებულებები;
- გამოავლინოს პოტენციური კონფლიქტები;
- განსაზღვროს კონსერვაციის სამიზნეები;
- განსაზღვროს სამართლებრივი, ფინანსური, ადმინისტრაციული და ტექნიკური მეთოდები და საშუალებები/ინსტრუმენტები;
- დაადგინოს ძლიერი, სუსტი მხარეები, შესაძლებლობები და საფრთხეები;
- დააზუსტოს შესაბამისი სტრატეგიები, სამუშაოს ვადები და სპეციფიკური მოქმედებები.

მსგავსი მართვის გეგმის შემუშავების პროცესი უნდა მიმდინარეობდეს თანამონაწილეობით. ადგილობრივი უწყებებისა და ოფიციალის მიერ დამუშავებული ინფორმაციის გარდა, როგორცაა ობიექტის კვლევის მასალები და დეტალური დოკუმენტაცია, მართვის გეგმას თანდართული უნდა ჰქონდეს დაინტერესებული მხარეების დისკუსიების შემაჯამებელი დასკვნები და ასეთი დისკუსიების თანმდევი დებატებიდან წარმოშობილი კონფლიქტების ანალიზი.

შემდგომი ქმედებები (Follow Up)

აღნიშნული რეკომენდაციები CIVVIH-ის მიერ განხორციელებული ერთობლივი სამუშაოს შედეგია, რომელსაც ის განიხილავს, როგორც საკუთარ წვლილს, შეტანილს ICOMOS-ის მიერ წარმართულ უფრო ფართო დისკუსიებში.

წინამდებარე დოკუმენტი არის ღია წყარო, რომლის განახლებაც შესაძლებელია განხილული საკითხების ევოლუციის ფონზე.

ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილების, ნაგებობების, არელებისა და ლანდშაფტების კონსერვაციის ICOMOS-ისა და TICCIH-ის ერთობლივი პრინციპები (დუბლინის პრინციპები, 2011 წ.)

მიღებულია ICOMOS-ის მე-17 გენერალურ ასამბლეაზე 2011 წლის 28 ნოემბერს

Joint ICOMOS – TICCIH Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes

პრეამბულა

მსოფლიოში მრავალი ადგილი, ნაგებობა, კომპლექსი, ქალაქი თუ დასახლება, არეალი, ლანდშაფტი და მარშრუტი მოწმობს ადამიანის საქმიანობას, რომელიც უკავშირდება ინდუსტრიულ მოპოვებასა და წარმოებას. ბევრ ადგილას ეს მემკვიდრეობა ჯერ კიდევ გამოიყენება და ისტორიული განგრძობითობის თვალსაზრისით ინდუსტრიალიზაცია აქტიური პროცესია. სხვა ადგილებში ის წარსულის საქმიანობისა და ტექნოლოგიების შესახებ არქეოლოგიური მტკიცებულებების სახით გვხვდება. ინდუსტრიულ ტექნოლოგიებსა და პროცესებთან ასოცირებული მატერიალური მემკვიდრეობის გარდა, როგორებიცაა საინჟინრო საქმე, არქიტექტურა და ქალაქგეგმარება, ის ბევრ არამატერიალურ განზომილებასაც მოიცავს მუშებისა და მათი თემების უნარების, მოგონებებისა და სოციალური ცხოვრების სახით.

ბოლო ორი საუკუნის განმავლობაში მიმდინარე ინდუსტრიალიზაციის პროცესი ადამიანის ისტორიის უმთავრეს ეტაპს წარმოადგენს და მის მემკვიდრეობას თანამედროვე მსოფლიოსთვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანს და კრიტიკულს ხდის. ინდუსტრიალიზაციის ჩანასახებისა და საწყისების ამოცნობა მსოფლიოს ბევრ ნაწილშია შესაძლებელი მოქმედი თუ არქეოლოგიური ადგილების მეშვეობით და ჩვენი ინტერესი ნებისმიერი ასეთი პროცესის მაგალითზე და მის მემკვიდრეობაზე ვრცელდება. თუმცა წინამდებარე ერთობლივი პრინციპების უპირველესი ინტერესის საგანს წარმოადგენს თანამედროვე ეპოქის ინდუსტრიული რევოლუცია, რომელიც გამოირჩევა განსაკუთრებული წარმოების, სატრანსპორტო და ენერგიის გამომუშავება-მოპოვების პროცესებითა და ტექნოლოგიებით, სავაჭრო და კომერციული ურთიერთობებით და ახალი სოციალური და კულტურული მოდელებით.

ინდუსტრიული მემკვიდრეობა ადვილად მოწყვლადია და ხშირად რისკის ქვეშ იმყოფება. როგორც წესი, იკარგება ცოდნის, დოკუმენტაციის, აღიარებისა და დაცვის არარსებობის გამო, მაგრამ ასევე ეკონომიკური ტენდენციების ცვლილების, ნეგატიური აღქმების, გარემოსთან დაკავშირებული საკითხების ან უბრალოდ მისი ზომისა და კომპლექსურობის მიზეზით. თუმცა არსებული ნაგებობების და მათში ჩადებული ენერგიის სიცოცხლის გახანგრძლივებით ნაშენი ინდუსტრიული მემკვიდრეობის კონსერვაციას შეუძლია ხელი შეუწყოს მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევას ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე. იგი ეხება განვითარების სოციალურ, ფიზიკურ და ეკოლოგიურ ასპექტებს და სწორედ ასეთად უნდა იქნას აღიარებული.

გასული ათწლეულების განმავლობაში მზარდმა კვლევამ, საერთაშორისო და ინტერდისციპლინარულმა თანამშრომლობამ, ისევე, როგორც სათემო ინიციატივებმა, დიდად შეუწყო ხელი ინდუსტრიული მემკვიდრეობის დაფასებას და დარგის ხელმძღვანელებს, დაინტერესებულ მხარეებსა და პროფესიონალებს შორის თანამშრომლობის გაღრმავებას. ამ პროგრესს ხელი შეუწყო ICOMOS-ის მეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო საბჭოს მიერ რიგი საერთაშორისო სახელმძღვანელო დებულების შექმნამ, ასევე ისეთი

საერთაშორისო რეკომენდაციებისა და ინსტრუმენტების დანერგვამ, როგორცაც UNESCO-ს მიერ 1972 წელს მიღებული მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენცია. 2003 წელს ინდუსტრიული მემკვიდრეობის კონსერვაციის საერთაშორისო საბჭომ (TICCIH) აღნიშნულ დარგში მემკვიდრეობის დაცვისა და კონსერვაციის სახელმძღვანელოდ მიიღო ასეთი აღიარების მქონე პირველი საერთაშორისო დოკუმენტი - *ნიჟნი ტაგილის* ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ქარტია.

ინდუსტრიული მემკვიდრეობის განსაკუთრებული ბუნების და ასევე თანამედროვე ეკონომიკურ, საკანონმდებლო, კულტურულ და ეკოლოგიურ კონტექსტებთან მიმართების შედეგად, მის წინაშე მდგარი პრობლემებიდან და საფრთხეებიდან გამომდინარე, ICOMOS-ს და TICCIH-ს სურთ, თანამშრომლობა გააფართოონ შემდეგი პრინციპების მიღებით, გავრცელებითა და გამოყენების წახალისებით, რათა ხელი შეუწყონ ინდუსტრიული მემკვიდრეობის, როგორც მსოფლიოს ხალხთა მემკვიდრეობის ნაწილის დოკუმენტირებას, დაცვას, კონსერვაციასა და შეფასებას.

1. დეფინიცია: ინდუსტრიული მემკვიდრეობა შედგება ადგილების, ნაგებობების, კომპლექსების, არეალებისა და ლანდშაფტებისგან, ისევე, როგორც მათთან დაკავშირებული მანქანა-დანადგარების, ობიექტების ან დოკუმენტებისგან, რომლებიც ადასტურებენ წარსულის ან მოქმედი წარმოების, ნედლეულის მოპოვების, მისი საქონლად გარდაქმნისა და ამასთან დაკავშირებული ენერგეტიკული ან სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ინდუსტრიულ პროცესებს. ინდუსტრიული მემკვიდრეობა ირეკლავს კულტურული და ბუნებრივი გარემოს სიღრმისეულ კავშირს, რამდენადაც ინდუსტრიული პროცესები, ძველი თუ თანამედროვე, წარმოებისას და საქონლის ფართო ბაზარზე გატანისას დამოკიდებულია ნედლეულის ბუნებრივ რესურსებზე, ენერგიაზე და სატრანსპორტო ქსელებზე. ის მოიცავს როგორც მოძრავ და უძრავ მატერიალურ რესურსს, ასევე არამატერიალურ განზომილებებს, როგორებიცაა ტექნიკური ცოდნა, სამუშაოს და მუშახელის ორგანიზაცია და ამასთან ერთად კომპლექსური სოციალური და კულტურული მემკვიდრეობა, რომელმაც ჩამოაყალიბა თემების ცხოვრება და მთლიანად საზოგადოებებში და ზოგადად მსოფლიოში ძირეული ორგანიზაციული ცვლილებები მოიტანა.
2. ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილები მათი დანიშნულების, დიზაინისა და დროში ევოლუციის თვალსაზრისით ძლიერ დივერსიფიცირებულია. ბევრი მათგანი პროცესებსა და ტექნოლოგიებს, ასევე რეგიონული და ისტორიული პირობების ანარეკლებს წარმოადგენს, ზოგი გლობალური გავლენის განსაკუთრებულ მიღწევებს ასახავს, სხვები - კომპლექსებს და მრავალი (სხვადასხვა) შემადგენლობის ოპერირების სისტემებს, სადაც, ხშირად სხვადასხვა ტექნოლოგია და ისტორიული პერიოდი წარმოდგენილი და რომელთა ბევრი კომპონენტი ურთიერთდამოკიდებულია. ინდუსტრიული მემკვიდრეობის მნიშვნელობა და ღირებულება წარმოდგენილია თავად ნაგებობებსა და ადგილებში, მათ მატერიალურ მახასიათებლებში, კომპონენტებში, მანქანა-დანადგარებსა და ინდუსტრიულ ლანდშაფტში გამოხატულ გარემოცვაში, წერილობით დოკუმენტებში, ისევე, როგორც მეხსიერებაში, ხელოვნებასა და ჩვეულებებში შემონახულ არამატერიალურ საბუთებში.

I - ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ნაგებობების, ადგილების, არეალებისა და ლანდშაფტების, მათი ღირებულების დოკუმენტირება და გაგება/აღქმა

3. ინდუსტრიული ნაგებობების, ადგილების, ლანდშაფტების და მათთან დაკავშირებული მანქანა-დანადგარების, აღჭურვილობის, საბუთების ან არამატერიალური ასპექტების კვლევა და დოკუმენტაცია აუცილებელია მათი იდენტიფიკაციის, კონსერვაციისა და მათი მემკვიდრეობითი მნიშვნელობისა და ღირებულების შესაფასებლად. ძველ ინდუსტრიულ პროცესებში ჩართული ადამიანური უნარები და ცოდნა კონსერვაციისას კრიტიკულად მნიშვნელოვანი რესურსია და გათვალისწინებულ უნდა იქნას მემკვიდრეობის შეფასების პროცესში.
4. ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილების და ნაგებობების კვლევა და დოკუმენტაცია უნდა ეხებოდეს მათ ისტორიულ, ტექნოლოგიურ და სოციალურ-ეკონომიკურ განზომილებებს, რათა მართვისა და კონსერვაციისთვის ინტეგრირებული ბაზა მოამზადოს. ინდუსტრიული

მემკვიდრეობის ადგილებისა და ნაგებობების მნიშვნელოვნების წარმოსაჩენად საჭიროა ინტერდისციპლინარული მიდგომა, რომელსაც მხარს უჭერენ ინტერდისციპლინარული კვლევითი და საგანმანათლებლო პროგრამები. საჭიროა ექსპერტული ცოდნისა და ინფორმაციის მრავალფეროვანი რესურსები, მათ შორის ადგილების წინასწარი კვლევა და დოკუმენტაცია, ისტორიული და არქეოლოგიური კვლევა, მასალებისა და ლანდშაფტის ანალიზი, ზეპირი ისტორიების ან/და საჯარო, კორპორაციული და კერძო არქივების კვლევა. საჭიროა წახალისდეს დოკუმენტების, კომპანიის არქივების, შენობების პროექტებისა და ინდუსტრიული პროდუქტების ნიმუშების კვლევა და კონსერვაცია. დოკუმენტების მნიშვნელობის დასადგენად მათი აღრიცხვა-შეფასება უნდა განხორციელდეს შესაბამისი ინდუსტრიის სპეციალისტის მიერ. თემებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეების თანამონაწილეობა ასევე ამ პროცესის განუყოფელი ნაწილია.

5. მოცემული არეალის თუ ქვეყნის ინდუსტრიული და სოციალურ-ეკონომიკური ისტორიის ან მათი მსოფლიოს სხვა ნაწილებთან კავშირების ღრმა ცოდნა აუცილებელია ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილების და ნაგებობების მნიშვნელოვნების გასაგებად. ცალკეული ინდუსტრიის კონტექსტი, ტიპოლოგიური ან რეგიონული კვლევები შედარებითი კომპონენტით და ძირითადი ინდუსტრიული სექტორებისა და ტექნოლოგიების ჩვენებით ძალიან გამოსადეგია ცალკე აღებული ნაგებობების, ადგილების, არეალების ან ლანდშაფტების მემკვიდრეობის ღირებულებების აღიარებისთვის. აღნიშნული დოკუმენტები ადვილად მოსამიებელი და ხელმისაწვდომი უნდა იყოს საზოგადოებისთვის, მეცნიერებისა და მენეჯერებისთვის.

II - ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ნაგებობების, ადგილების, არეალებისა და ლანდშაფტების ეფექტური დაცვისა და კონსერვაციის უზრუნველყოფა

6. ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილების და ნაგებობების, ასევე მათი მანქანა-დანადგარებისა და დოკუმენტების სათანადო კონსერვაციის უზრუნველსაყოფად საჭიროა შესაბამისი დარგობრივი პოლიტიკის, საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ზომების მიღება და დანერგვა. ეს ზომები უნდა ითვალისწინებდეს მჭიდრო კავშირებს, რომლებიც არსებობს ინდუსტრიულ მემკვიდრეობას, ინდუსტრიულ წარმოებასა და ეკონომიკას, კონკრეტულად კორპორაციებსა და ინვესტიციებზე მოქმედ წესებს, ვაჭრობასა თუ ინტელექტუალურ საკუთრებას (მაგ., პატენტები) და აქტიურ ინდუსტრიულ ოპერაციებზე მოქმედ სტანდარტებს შორის.
7. საჭიროა ნაგებობების, ადგილების, არეალების, ლანდშაფტების, მათი გარემოცვისა და მათთან დაკავშირებული ობიექტების დოკუმენტების, ნახაზებისა თუ არქივების ან არამატერიალური მემკვიდრეობის ინტეგრირებული ინვენტარიზაცია და სიების შექმნა. უნდა მოხდეს მათი, როგორც ეფექტური მართვის, კონსერვაციისა და დაცვის ზომების ნაწილის, შემუშავება და გამოყენება. საჭიროა შესაბამისი საკანონმდებლო ჩარჩო, ადეკვატური კონსერვაცია და მართვა, რათა უზრუნველყოფილ იქნას მათი მნიშვნელობის, მთლიანობისა და ავთენტურობის შენარჩუნება. შემთხვევით აღმოჩენილი ინდუსტრიული მემკვიდრეობის პირობებში, საჭიროა დროებითი დამცავი სტატუსის მინიჭება, რათა გამოყოფილ იქნას მემკვიდრეობის სათანადო კვლევისა და დოკუმენტაციისთვის აუცილებელი დრო.
8. იმ შემთხვევაში, თუ ინდუსტრიული მემკვიდრეობის მნიშვნელობის მქონე ნაგებობები და ადგილები აქტიურია, მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული, რომ მათი განგრძობითი გამოყენება და ფუნქციონირება შესაძლოა განაპირობებდეს მემკვიდრეობითი მნიშვნელობის ნაწილს და საჭიროა ადეკვატური პირობები მათი, როგორც ცოცხალი სამრეწველო ან მოპოვებითი ობიექტების ფიზიკური და ეკონომიკური მდგრადობისთვის. თანამედროვე რეგულაციების დანერგვისას, როგორებიცაა სამშენებლო ნორმები, ეკოლოგიური მოთხოვნები, ბუნებრივი და ადამიანური რისკების შემცირების სტრატეგიები, საჭიროა მათი სპეციფიკური ტექნიკური მახასიათებლებისა და თვისებების გათვალისწინება.
9. დაცვის ზომები უნდა გავრცელდეს ნაგებობებზე და მათ შემადგენელ ნაწილებზე, რამდენადაც

ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ნაგებობებისა და ადგილების მნიშვნელობის წარმოსაჩენად სისრულე და ფუნქციური მთლიანობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. მანქანა-დანადგარებისა და სხვა მნიშვნელოვანი კომპონენტების მოცილების, ანდა ადგილის მთლიანობის შემადგენელი ელემენტების დანგრევის შემთხვევაში, შესაძლოა, მათი მემკვიდრეობითი ღირებულება ძლიერ დაკნინდეს. საჭიროა შეიქმნას საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ჩარჩოები, რომლებიც მოქმედი ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილებისა და კომპლექსების დახურვის შემთხვევაში უწყებებს სწრაფი რეაგირების საშუალებას მისცემს, რათა დროულად აღკვეთონ მნიშვნელოვანი ელემენტების - მანქანა-დანადგარების, ინდუსტრიული ობიექტების ან მათთან დაკავშირებული დოკუმენტების - აღება ან განადგურება.

III - ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ნაგებობების, ადგილების, არელებისა და ლანდშაფტების კონსერვაცია და შენარჩუნება

10. შესაფერისი თავდაპირველი ან ალტერნატიული და ადაპტირებული გამოყენება არის ყველაზე ხშირი და უმეტესად ყველაზე მდგრადი გზა ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილებისა და ნაგებობის კონსერვაციის უზრუნველსაყოფად. ახალი ფუნქციით გამოყენებამ პატივი უნდა სცეს თავდაპირველი ფუნქციის აქტივობებისა და პროცესების მნიშვნელოვან მასალას, კომპონენტებსა და მოდელებს. ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილებისა და ნაგებობების მდგრადი გამოყენების მართვისას მათი მნიშვნელობის სათანადოდ გათვალისწინებისა და წარმოჩენის უზრუნველსაყოფად საჭიროა სპეციალისტების ცოდნისა და უნარების გამოყენება. ფიზიკური ინტერვენციებისას სამშენებლო ნორმები, რისკის შემცირების მოთხოვნები, ეკოლოგიური და ინდუსტრიული რეგულაციები და სხვა სტანდარტები უნდა დაინერგოს ადაპტირებული ფორმით, რათა გათვალისწინებულ იქნას მემკვიდრეობითი განზომილებები.
11. სადაც შესაძლებელია, ფიზიკური ინტერვენციები შექცევადი ხასიათის უნდა იყოს და ითვალისწინებდეს სიძველის/ხანდაზმულობის ღირებულებებსა და მნიშვნელოვან ანაბეჭდებს. აუცილებელია ცვლილებების დოკუმენტაცია. პირველადი სახის დაბრუნება შესაძლოა მისაღები იყოს განსაკუთრებული გარემოებებისას, საგანმანათლებლო დანიშნულებით და უნდა ეფუძნებოდეს სიღრმისეულ კვლევასა და დოკუმენტირებას. დაშლა და გადატანა მისაღებია მხოლოდ არაორდინარულ შემთხვევებში, როდესაც დანგრევა გარდაუვალია ობიექტურად დამტკიცებული, მკვეთრად გამოხატული ეკონომიკური და სოციალური საჭიროებების გამო.
12. ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ადგილების ან ნაგებობების მოსალოდნელი ექსპლუატაციიდან გასვლისას, ჩამოწერისას ან/და ადაპტაციისას პროცესი უნდა აღიწეროს, მაგალითად, იმ ადგილების ჩათვლით, სადაც აუცილებელია ელემენტების ნგრევა ან მანქანა-დანადგარებისგან გათავისუფლება. საჭიროა მათი მატერიალური ფორმის, ისევე, როგორც ინდუსტრიულ პროცესში მათი ფუნქციონირებისა და ადგილმდებარეობის, გულდასმით დოკუმენტირება. უნდა შეგროვდეს სამუშაო პროცესებთან დაკავშირებული ზეპირი ან/და წერილობითი ისტორიებიც.

IV - ინდუსტრიული მემკვიდრეობის ნაგებობების, ადგილების, არელებისა და ლანდშაფტების მემკვიდრეობითი განზომილებებისა თუ ღირებულებების პრეზერვაცია და გავრცელება, რაც ხელს შეუწყობს საზოგადოებრივი და კორპორაციული ცნობიერების ამაღლებას, წვრთნასა და კვლევას

13. ინდუსტრიული მემკვიდრეობა წარმოადგენს განათლების წყაროს, რომელიც უნდა გავრცელდეს თავისი მრავალი განზომილებით. ის ასახავს ადგილობრივი, ეროვნული და საერთაშორისო ისტორიისა და სხვადასხვა დროში კულტურებს შორის ურთიერთობების მნიშვნელოვან ასპექტებს; აღბეჭდავს სამეცნიერო და ტექნოლოგიურ განვითარებასთან დაკავშირებულ გამომგონებლურ ნიჭს, ისევე, როგორც სოციალურ და სახელოვნებო მოძრაობებს. საზოგადოებრივი და კორპორაციული აღიარება და აღქმა მნიშვნელოვანია ინდუსტრიული მემკვიდრეობის წარმატებული კონსერვაციისთვის.
14. თანამედროვე საზოგადოებისთვის ინდუსტრიული მემკვიდრეობის უდიდესი და

მრავალგანზომილებიანი მნიშვნელობის შესახებ ცოდნის გასავრცელებლად უნდა შეიქმნას და შენარჩუნდეს ისეთი პროგრამები და ინფრასტრუქტურა, როგორიცაა ვიზიტები ინდუსტრიული მემკვიდრეობის აქტიურ ადგილებში, მათი საქმიანობის, ისტორიებისა და მანქანა-დანადგარებთან თუ ინდუსტრიულ პროცესებთან დაკავშირებული არამატერიალური მემკვიდრეობის გაცნობა, ასევე ინდუსტრიული ან ქალაქის მუზეუმები და საინფორმაციო ცენტრები, გამოფენები, პუბლიკაციები, ვებგვერდები, რეგიონული ან ტრანსსასაზღვრო მარშრუტები. საუკეთესო შემთხვევაში ეს ობიექტები უნდა განთავსდეს თავად ინდუსტრიულ ადგილებში, სადაც ადგილი ჰქონდა ინდუსტრიალიზაციის პროცესს და შესაბამისად, საუკეთესოაა შესაძლებელი მის შესახებ ინფორმაციის გადაცემა. სადაც შესაძლებელია, მემკვიდრეობის კვლევასა და კონსერვაციაზე მომუშავე ადგილობრივი და საერთაშორისო ინსტიტუციები უნდა გაძლიერდნენ და შეიძინონ ფართო და პროფესიული საზოგადოებისთვის საგანმანათლებლო ფუნქციები.

ICOMOS-ის პრინციპები ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციისთვის (2017 წ.)

მიღებულია ICOMOS-ის მე-19 გენერალურ ასამბლეაზე, ნიუ-დელი, ინდოეთი, 15 დეკემბერი, 2017

Principles for the Conservation of Wooden Built Heritage

პრეამბულა

წარმოდგენილი პრინციპები 1999 წლის ოქტომბერში მეხიკოში, ICOMOS-ის მე-12 გენერალურ ასამბლეაზე, ICOMOS-ის მიერ მიღებული „ხის ისტორიული ნაგებობების დაცვის პრინციპების“ განახლების მიზნით შემუშავდა. განახლების პროცესი დაიწყო მექსიკის ქალაქ გვადალახარაში (2012), იაპონიის ქალაქ ჰიმეძიში (2013) და გაგრძელდა შვედეთის ქალაქ ფალუნში (2016).

დოკუმენტი ითვალისწინებს ვენეციის ქარტიის (1964), ამსტერდამის დეკლარაციის (1975), ბურას ქარტიის (1979) და ავთენტურობის შესახებ ნარას დოკუმენტის (1994) ზოგად პრინციპებსა და ხის არქიტექტურის დაცვისა და კონსერვაციის შესახებ იუნესკოსა და იკომოსის დოქტრინებს.

დოკუმენტის მიზანია, კულტურული მნიშვნელობის გათვალისწინებით განსაზღვროს ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და კონსერვაციის ის ძირითადი პრინციპები და პრაქტიკული მეთოდები, რომელთა გამოყენებაც შესაძლებელია საერთაშორისო დონეზე.

ამ დოკუმენტში სიტყვები „ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობა“ ეხება ყველა ტიპის ხის შენობასა და ნაგებობას, რომლებსაც აქვს კულტურული მნიშვნელობა ან წარმოადგენს ისტორიული ადგილების ნაწილს და შეიცავს დროებით, მოძრავ და განვითარებად სტრუქტურებს.

სიტყვა „ღირებულებები“ წარმოდგენილ დოკუმენტში გულისხმობს მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ ესთეტიკურ, ანთროპოლოგიურ, არქეოლოგიურ, კულტურულ, ისტორიულ, სამეცნიერო და ტექნოლოგიურ ღირებულებებს. წარმოდგენილი პრინციპები ეხება ისტორიული ღირებულების მქონე ხის არქიტექტურასა და ნაგებობებს. ზოგიერთი შენობა მხოლოდ ნაწილობრივ არის ხისგან აგებული; ასეთ შემთხვევაში, საყურადღებოა ხის ურთიერთქმედება ნაგებობაში გამოყენებულ სხვა მასალებთან.

პრინციპები

- ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის, მისი ყველა დროის სტრუქტურული სისტემებისა და დეტალების, როგორც მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის ნაწილის, მნიშვნელობის აღიარება და პატივისცემა;
- ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის განსაკუთრებული მრავალფეროვნების და მასთან დაკავშირებული ნებისმიერი არამატერიალური მემკვიდრეობის გათვალისწინება და პატივისცემა;
- ხის მემკვიდრეობის, როგორც ხელოსნებისა და მშენებლების უნარების და მათი ტრადიციული, კულტურული და მემკვიდრეობით მიღებული ცოდნის დადასტურების, გათვალისწინება და დაფასება;
- კულტურული ღირებულებების დროში უწყვეტი ევოლუციის ახსნა და მათი იდენტიფიცირების და ავთენტურობის განსაზღვრის მეთოდების პერიოდულად

გადახედვის საჭიროების აღიარება, აღქმისა და დამოკიდებულების ცვალებადობის გათვალისწინებით;

- სხვადასხვა ადგილობრივი ტრადიციის, სამშენებლო პრაქტიკისა და საკონსერვაციო მიდგომის სათანადოდ დაფასება, კონსერვაციის სფეროში არსებული მეთოდოლოგიისა და ხერხების მრავალფეროვნების გათვალისწინებით;
- ხის ისტორიული ჯიშებისა და მახასიათებლების გათვალისწინება და გაფრთხილება;
- იმის აღიარება, რომ ხის ნაგებობები შენობის ან მისი სტრუქტურის ღირებული ქრონოლოგიური მონაცემების შემცველია;
- ხის ნაგებობის უაღრესად მაღალი სეისმური მედეგობის გათვალისწინება;
- სრულად ან ნაწილობრივ ხისგან აშენებული ნაგებობების სხვადასხვა გარემო და კლიმატური პირობით, მათ შორის ტემპერატურისა და ტენიანობის ცვალებადობით, შუქის, სოკოსა და მწერების ზემოქმედებით, ცვეთით, მიწისძვრებითა და სხვა ბუნებრივი კატასტროფებით, ასევე ადამიანის დამანგრეველი ქმედებებით გამოწვეული მოწყვლადობის აღიარება;
- მოწყვლადი ბუნების, არასწორად გამოყენების, ტრადიციული გეგმარებისა და სამშენებლო ტექნოლოგიის ცოდნის და პრაქტიკული უნარების დაკარგვის, ასევე თემების სულიერი და ისტორიული საჭიროებების შესწავლის/გაგების სურვილის ნაკლებობის შედეგად ხის ისტორიული ნაგებობების მზარდი განადგურების საფრთხის აღიარება;
- ხის მემკვიდრეობის დაცვის საქმეში საზოგადოების მონაწილეობის აქტუალობის, სოციალურ და გარემოს ცვლილებებთან კავშირის, ასევე მდგრად განვითარებაში მისი როლის აღიარება.

ინსპექტირება, წინასწარი კვლევა და კვლევა

- 1 ნებისმიერი ღონისძიების დაგეგმვამდე ნაგებობისა და მისი კომპონენტების, მათ შორის ადრინდელი ჩარევების, მდგომარეობა საგულდაგულოდ უნდა აღინუსხოს.
- 2 ნებისმიერ ჩარევას წინ უნდა უძღოდეს დაწვრილებითი და ზუსტი დიაგნოსტიკა. ამასთანავე, აუცილებელია ნაგებობის და სტრუქტურული სისტემის, მისი მდგომარეობისა და დაზიანების, ან სტრუქტურული გაუმართაობის მიზეზების, ასევე მომზადების, ზომების განსაზღვრისა და აწყობის ეტაპებზე დაშვებული შეცდომების შესწავლა-გაგება და ანალიზი. დიაგნოსტიკა უნდა დაეფუძნოს დოკუმენტურ მტკიცებულებებს, ფიზიკური ინსპექტირებისა და ანალიზის, საჭიროების შემთხვევაში კი, არადესტრუქციული გამოცდის (NDT) ან ლაბორატორიული ტესტირების გზით ფიზიკური მდგომარეობის შეფასება-გაზომვის შედეგებს. ყოველივე ეს, საჭიროების შემთხვევაში, არ გამოირიცხავს მცირე ჩარევებს ან გადაუდებელი ზომების გატარებას.
- 3 ასეთი ინსპექტირება შეიძლება არ იყოს საკმარისი ნაგებობის მდგომარეობის სათანადოდ შესაფასებლად, თუ იგი ქსოვილის სხვა ელემენტებით არის დაფარული. ზედა ფენის მნიშვნელობის გათვალისწინებით, დასაშვებია შესწავლის მიზნით მისი ლოკალურად დროებით მოხსნა, თუმცა ამ ღონისძიებას აუცილებლად წინ უნდა უძღოდეს სრულფასოვანი დოკუმენტირება.
- 4 ასევე უნდა აღირიცხოს ხის ძველ ნაწილებზე არსებული „უხილავი“ (ფარული) ნიშნები. „უხილავი“ ნიშნები გულისხმობს ყველა იმ ამოტვიფრულ ნიშნულს და სხვა აღნიშვნებს, რომლებსაც ხურობები იყენებენ სამუშაოს დაწყებისას (ასევე მოგვიანებით ან შეკეთების ეტაპზე) და რომელთა გამოჩენაც თავდაპირველად გამიზნული არ ყოფილა.

ანალიზი და შეფასება

- 5 კონსერვაციის ძირითადი მიზანია ისტორიული ქსოვილის ავთენტურობის შენარჩუნება. იგულისხმება კონფიგურაციის, მასალის, აწყობის, მთლიანობის, არქიტექტურული და კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულების დაცვა და ისტორიის სხვადასხვა ეტაპზე მომხდარი ცვლილებების პატივისცემა. ამ მიზნით შეძლებისდაგვარად უნდა შენარჩუნდეს

ისტორიული ქსოვილის ხასიათის განმსაზღვრელი ნიშან-თვისებები.

ისტორიული ქსოვილის თვითმყოფადობის განმსაზღვრელი ასპექტები შეიძლება მოიცავდეს:

- ა. ერთიან სტრუქტურულ სისტემას;
- ბ. არასტრუქტურულ ელემენტებს, კერძოდ, ფასადებს, ტიხრებს, კიბეებს;
- გ. ზედაპირის ელემენტებს;
- დ. ხურობის დეკორატიულ ნაკეთობებს;
- ე. ტრადიციებსა და ტექნიკას;
- ვ. სამშენებლო მასალებს, მათ შორის მათ ხარისხსა (ან დონეს) და ცალკეულ თავისებურებას.

- 6 ჩარევის გეგმის შემუშავების მიზნით უნდა დადგინდეს ისტორიული ქსოვილის ხასიათის განმსაზღვრელი ასპექტების ღირებულება.

ჩარევები

- 7 ჩარევის პირველ ეტაპზე უნდა შემუშავდეს შენობის კონსერვაციის ზოგადი სტრატეგია. აუცილებელია მისი ყველა მხარესთან განხილვა და შეთანხმება.
- 8 ჩარევის სტრატეგია უნდა ითვალისწინებდეს დომინანტურ/წამყვან კულტურულ ღირებულებებს.
- 9 ნაგებობის თავდაპირველი ფუნქცია უნდა შენარჩუნდეს ან აღდგეს, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ამისთვის საჭირო ჩარევა ფართო მასშტაბისაა და საფრთხეს უქმნის ნაგებობის ავთენტურობას.
- 10 ჩარევას შეიძლება ჰქონდეს შემდეგი ფორმები:
 - ა. მარტივი შეკეთება ტრადიციული სადურგლო მეთოდების ან თავსებადი თანამედროვე შემაკავშირებელი ელემენტების გამოყენებით;
 - ბ. ნაგებობის გამაგრება ტრადიციული და თავსებადი მეთოდებისა და ხერხების გამოყენებით;
 - გ. დამხმარე სტრუქტურის გაჩენა, რომელიც შეამსუბუქებს არსებულ ნაგებობაზე დატვირთვას.

ჩარევის მეთოდის შერჩევისას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს იმ ვარიანტს, რომელიც ყველაზე უკეთ უზრუნველყოფს ნაგებობის კულტურული მნიშვნელობის შენარჩუნებას.

- 11 სასურველია, რომ ჩარევები
 - ა. განხორციელდეს მინიმალური ფორმით, რაც აუცილებელია ნაგებობის ან ღირსშესანიშნავი ადგილის ფიზიკური და სტრუქტურული მდგრადობისა და მისი კულტურული მნიშვნელობის დიდი ხნით შენარჩუნებისთვის;
 - ბ. ეფუძნებოდეს ტრადიციულ პრაქტიკას;
 - გ. იყოს შექცევადი, თუ ეს ტექნიკურად შესაძლებელია;
 - დ. არ შეუქმნას საფრთხე ან არ შეაფერხოს კონსერვაციის სამუშაო, რომლის ჩატარება შეიძლება მომავალში გახდეს აუცილებელი;
 - ე. მომავალში არ შეაფერხოს ხილულ ან ნაგებობაში ინტეგრირებულ ელემენტებთან წვდომის შესაძლებლობა;
 - ვ. გაითვალისწინოს გარემოს პირობები.
- 12 ჩარევა უნდა განხორციელდეს მინიმალური დოზით და ემსახურებოდეს ნაგებობის გადარჩენას, მისი ავთენტურობისა და მთლიანობის მაქსიმალურად შენარჩუნებას და უსაფრთხოდ ფუნქციონირებას. ამასთან, არ უნდა გამოირიცხოს ნაგებობის ნაწილობრივი ან სრული დაშლა, თუ:

- ა. ადგილზე (in situ) და ორიგინალი ელემენტების შეკეთებას დასაშვებზე ინტენსიური ჩარევა ესაჭიროება;
- ბ. ნაგებობა იმდენად არის დეფორმირებული, რომ მისი სტრუქტურული ქცევის სხვაგვარად აღდგენა შეუძლებელია;
- გ. ნაგებობის დეფორმირებულ მდგომარეობაში შენარჩუნება მოითხოვს შეუსაბამო დამატებით სამუშაოს.

ნებისმიერი დაშლის მართებულობა ყველა ცალკეულ კულტურულ კონტექსტში ინდივიდუალურად უნდა იქნას განხილული და მიზნად უნდა ისახავდეს შენობის ავთენტურობის მაქსიმალურად დაცვას.

გარდა ამისა, გადაწყვეტილებების მიღებისას ყოველთვის უნდა იყოს გათვალისწინებული და შეფასებული ხის, ასევე ხის შეერთების და გადაბმების (მაგ., ლურსმნები) დაშლის დროს შეუქცევადი დაზიანების შესაძლებლობა.

- 13 არსებული ნაწილები შეძლებისდაგვარად უნდა შენარჩუნდეს. ელემენტის ან ნაწილის გამოცვლის საჭიროების შემთხვევაში, აუცილებელია ნაგებობის ხასიათისა და მნიშვნელობის გათვალისწინება. შესაბამისი ტრადიციის მქონე კულტურებში, ჩარევის შემთხვევაში, შესაძლებელია სხვა ხანდაზმული ნაგებობების ნაწილების გამოყენება.
- 14 სასურველია, რომ ხის ელემენტი, რომლითაც ჩანაცვლდება ორიგინალი
 - ა. იყოს იმავე ჯიშის ხისგან, რომლისგანაც ორიგინალია დამზადებული;
 - ბ. ტენიანობით შეესაბამებოდეს ორიგინალს;
 - გ. ჰქონდეს აღნაგობის მსგავსი მახასიათებლები, თუ ისინი თვალსაჩინოა;
 - დ. დამუშავდეს იმავე მეთოდებითა და საშუალებებით/ინსტრუმენტებით, რომლითაც ორიგინალია დამზადებული.
- 15 ხის ელემენტი, რომლითაც ჩანაცვლდება ორიგინალი, ხელოვნურად არ უნდა დაძველდეს. ახალი კომპონენტები ესთეტიკურ მთლიანობას არ უნდა არღვევდეს. გამოცვლილი ელემენტების შეღებვა ორიგინალის, ჩარევის ეტაპისთვის არსებული ფერით დასაშვებია განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როდესაც სხვაგვარი ქმედება გააუარესებს ნაგებობის ესთეტიკურ აღქმას და დააკნინებს მის კულტურულ მნიშვნელობას.
- 16 ახალი ელემენტები ან ელემენტების ნაწილები ფრთხილად უნდა მოინიშნოს, რათა მომავალში შესაძლებელი იყოს მათი იდენტიფიცირება.
- 17 ზოგიერთ შემთხვევაში ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის, კერძოდ, დროებითი და განვითარებადი შენობების, კულტურული მნიშვნელობის შესაფასებლად შეიძლება საჭირო გახდეს სპეციფიკური ღირებულების გათვალისწინება.
- 18 ჩარევის შემთხვევაში, ისტორიული ნაგებობა უნდა განიხილებოდეს, როგორც ერთი მთლიანი. ყველა მასალას, მათ შორის სტრუქტურულ ელემენტებს, შემავსებელ პანელებს, ფიცარს, სახურავებს, იატაკსა და კარ-ფანჯარას, თანაბარი ყურადღება უნდა მიექცეს. შეძლებისდაგვარად უნდა შენარჩუნდეს არსებული მასალა, ასევე უცვლელად უნდა დარჩეს ადრე ჩატარებული სარემონტო სამუშაოები, თუ მათი შედეგები საფრთხეს არ უქმნის ნაგებობის მდგრადობას. კონსერვაციის დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს ზედაპირის ფენები, კერძოდ, თაბაშირი, საღებავი, შპალერი და სხვა ისევე, როგორც თავდაპირველად გამოყენებული მასალა, ტექნიკა და ტექსტურა. თუ დაზიანებული ზედაპირის ფენების ჩანაცვლება გადაუდებლად აუცილებელია, სასურველია თავსებადი მასალებისა და მეთოდების გამოყენება.
- 19 სტრუქტურული ელემენტების განხილვისას მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული შემდეგი:
 - თუ ნაგებობის მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია და მისი ფუნქცია, რეალური მდგომარეობა და დატვირთვის რეჟიმი უცვლელია, მდგრადობის შესუსტების

საფრთხის შემცველი დაზიანების შემთხვევაში მას შეიძლება ჩაუტარდეს მარტივი შეკეთება/გამაგრების სამუშაო;

- თუ ბოლო პერიოდში შენობაზე განხორციელდა ცვლილება ან მომავალში დაგეგმილია ფუნქციის იმგვარი ცვლილება, რომელიც მის დატვირთვას გაზრდის, შემდგომი გამაგრების სამუშაოს ჩატარებამდე სტრუქტურული ანალიზის გათვლების საფუძველზე უნდა განისაზღვროს მისი პოტენციური მზიდუნარიანობა.

- 20 ჩარევა დაუშვებელია ნაგებობის მხოლოდ მშენებლობის მოქმედ ნორმებთან შესაბამისობაში მოყვანის მიზეზით.
- 21 ყველა ჩარევა გამართლებული უნდა იყოს გონივრული სტრუქტურული პრინციპებითა და ფუნქციური დატვირთვით.
- 22 დაუშვებელია თანამედროვე ესთეტიკურ მოსაზრებებზე დაყრდნობით დროთა განმავლობაში განხორციელებული იმ ცვლილებების „გამოსწორება“, რომლებსაც სტრუქტურული დატვირთვა არ აქვს და არ ართულებს ობიექტის გამოყენებას.

თანამედროვე მასალები და ტექნოლოგიები

- 23 თანამედროვე მასალებისა და ტექნოლოგიების შერჩევისას საჭიროა სიფრთხილე; მათი გამოყენება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია დასაშვები, თუ მასალებისა თუ სამშენებლო მეთოდების გამძლეობა და სტრუქტურული ქცევა დროშია გამოცდილი და დადასტურებული.
- 24 კომუნალური მომსახურების ინფრასტრუქტურის მონტაჟისას აუცილებელია ნაგებობის ან ობიექტის მატერიალური და არამატერიალური მნიშვნელობის გათვალისწინება.
- 25 ინსტალაციის პროექტი იმგვარად უნდა დაიგეგმოს, რომ არ გამოიწვიოს გარემო პირობების, კერძოდ, ტემპერატურისა და ტენიანობის, მნიშვნელოვანი ცვლილება.
- 26 ქიმიური დამცავი საშუალებების გამოყენება მკაცრად უნდა გაკონტროლდეს და შემოიფარგლოს იმ შემთხვევებით, როდესაც მათ გამოყენებას გარანტირებულად მოჰყვება სარგებელი, უარყოფითად არ აისახება საზოგადოებრივ და გარემოსდაცვით უსაფრთხოებაზე და სავარაუდოდ, უზრუნველყოფს მნიშვნელოვან გრძელვადიან გაუმჯობესებას.

აღრიცხვა და დოკუმენტირება

- 27 ვენეციის ქარტიის მე-16 მუხლისა და ICOMOS-ის ძეგლების, შენობათა ჯგუფებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების აღრიცხვის პრინციპების თანახმად, ჩარევისა და რეაბილიტაციისას გამოყენებული მასალა სრულად უნდა აღირიცხოს. აუცილებელია ყველა შესაბამისი დოკუმენტის, მათ შორის ნაგებობიდან მოცილებული ზედმეტი მასალის ტიპური ნიმუშების ან ნაწილების შესახებ დოკუმენტებისა და შესაბამის ტრადიციულ უნარებსა და ტექნოლოგიებზე არსებული ინფორმაციის შეგროვება, კატალოგში შეტანა, საიმედოდ დაცვა და მათზე სათანადო ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა. დოკუმენტაციაში დასაბუთებული უნდა იყოს მიზეზები, რის გამოც შეირჩა საკონსერვაციო სამუშაოებისთვის გამოყენებული მასალები და მეთოდოლოგია.
- 28 ზემოთ მითითებული დოკუმენტების შენახვა აუცილებელია როგორც შენობის მოვლა-პატრონობის პროცესში გამოყენების მიზნით, ისე მათი, როგორც ისტორიული ჩანაწერების მნიშვნელობის გათვალისწინებით.

მონიტორინგი და მოვლა-პატრონობა

- 29 მსხვილმასშტაბიანი ჩარევის საჭიროების გადავადებისა და ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობისა და მისი კულტურული მნიშვნელოვნების შენარჩუნების მიზნით უნდა შემუშავდეს რეგულარული მონიტორინგისა და ყოველდღიური მოვლა-პატრონობის თანმიმდევრული სტრატეგია.
- 30 მონიტორინგი უნდა განხორციელდეს როგორც ჩარევის პროცესში, ისე მის შემდეგ, რათა დადასტურდეს გამოყენებული მეთოდების ეფექტიანობა და ხანგრძლივად შენარჩუნდეს ხისა და სხვა გამოყენებული მასალების გამძლეობა.
- 31 მოვლა-პატრონობისა და მონიტორინგის შესახებ ჩანაწერების შენახვა აუცილებელია ნაგებობის ისტორიის ამსახველი დოკუმენტაციის ფარგლებში.

ისტორიული სატყეო რეზერვები

- 32 შესაფერისი ხის მასალის ხელმისაწვდომობა არსებითად მნიშვნელოვანია ხის ნაგებობების კონსერვაციისთვის, ვინაიდან ცუდ მდგომარეობაშიც კი ისინი კვლავაც ცოცხალი მემკვიდრეობის ნაწილია და საზოგადოებისთვის სასიკეთო ფუნქციას ასრულებენ. შესაბამისად, აუცილებელია იმის აღიარება, რომ სატყეო რეზერვები გადამწყვეტ როლს ასრულებს ამგვარი ნაგებობების მოვლა-პატრონობისა და შეკეთების თვითკმარი ციკლების უზრუნველსაყოფად.
- 33 ძეგლებზე პასუხისმგებელმა ინსტიტუციებმა უნდა წახალისონ ბუნებრივი ტყის მასივების დაცვა და გახსნან სავაჭრო პუნქტები, სადაც ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის კონსერვაციისა და შეკეთებისთვის საჭირო გამომშრალი ხის მასალა გაიყიდება. პოლიტიკა უნდა ითვალისწინებდეს სათანადოდ გამომშრალი ხის ელემენტების სამომავლო საჭიროებას. თუმცა ამგვარმა პოლიტიკამ არ უნდა წახალისოს ისტორიული ნაგებობების ავთენტური ელემენტების ფართომასშტაბიანი ჩანაცვლება; უნდა შეიქმნას შეკეთებისა და მცირე ჩანაცვლებისთვის საჭირო ხის მასალის რეზერვი.

განათლება და წვრთნა

- 34 აუცილებელია ხის ისტორიული არქიტექტურის მშენებლობისას გამოყენებული ტრადიციული ცოდნისა და უნარების დოკუმენტირება, შენარჩუნება და აღორძინება.
- 35 საგანმანათლებლო პროგრამები ხის მემკვიდრეობის შესახებ ცნობიერების ამაღლების არსებითი კომპონენტია, რადგან ისინი ხელს უწყობს ღირებულებებისა და კულტურული მნიშვნელობის აღიარებასა და გაგებას/აღქმას. ეს პროგრამები მდგრადი კონსერვაციისა და განვითარების პოლიტიკის საფუძველია. ყოვლისმომცველი და მდგრადი სტრატეგია უნდა მოიცავდეს ადგილობრივ, რეგიონულ, ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებს და ითვალისწინებდეს სახელმწიფო მოხელეების, შესაბამისი პროფესიისა და დარგის წარმომადგენლების, თემებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეების ჩართვას.
- 36 უნდა წახალისდეს კვლევითი პროგრამები (განსაკუთრებით რეგიონულ დონეზე), რომლებიც მიზნად ისახავს ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის, შენობებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების გამორჩეული მახასიათებლების, სოციალური და ანთროპოლოგიური ასპექტების იდენტიფიცირებას.

გლოსარიუმი:

მშენებლობა (noun): მასალების განლაგების, მონტაჟის და ერთ მთლიანობად გარდაქმნის საშუალება², მშენებლობის აქტი, აშენებული ობიექტი (ქვევით იხ. „ნაგებობა“).

კულტურული მნიშვნელობა: ნაგებობის ან ძეგლის ესთეტიკური, ისტორიული, არქეოლოგიური, ანთროპოლოგიური, სამეცნიერო, ტექნოლოგიური, სოციალური, სულიერი და სხვა სახის არამატერიალური ღირებულება წარსული, თანამედროვე და მომავალი თაობებისთვის.

განვითარებადი (ევოლუციური) შენობები: შენობები, რომლებიც ტრადიციული ცხოვრების წესთან ასოცირებულ თანამედროვე საზოგადოებაში აქტიურ საზოგადოებრივ ფუნქციას იწარჩევენ და დღემდე ევოლუციის პროცესს განიცდიან. ამგვარი ნაგებობები დროთა განმავლობაში მათი ევოლუციის მნიშვნელოვან მატერიალურ დადასტურებას შეიცავს.

ქსოვილი: ნაგებობის ან ძეგლის მატერიალური შემადგენელი, მათ შორის კომპონენტები, კონსტრუქცია, შიგთავსი და ნივთები.

არამატერიალური მემკვიდრეობა: ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის შექმნასა და გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული პროცესები.

გამაგრება: ელემენტის, ელემენტების ერთობლიობის ან ნაგებობის კონსტრუქციული ეფექტიანობის გაზრდისკენ მიმართული ღონისძიებები.

შეკეთება: ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობის ნაწილობრივი ან სრული სტრუქტურული ეფექტიანობისა და ესთეტიკური მთლიანობის მისაღწევად განხორციელებული ყველა ღონისძიება და/ან მათი დასრულება. ითვალისწინებს ისტორიულ ქსოვილში ფრთხილ ჩარევას და მიზნად ისახავს მხოლოდ დაზიანებული ნაწილების ჩანაცვლებას და ნაგებობის დანარჩენი ნაწილებისა და მასალის ხელუხლებლად დატოვებას.

ნაგებობა (noun): მყარად აწყობილი ელემენტების ერთობლიობა, რომლებიც დაპროექტებული და აგებულია საერთო კონცეფციით და უზრუნველყოფს მდგრადობას მოქმედი დატვირთვების მიმართ და მათ უსაფრთხოდ გადაცემას ფუნდამენტზე³.

დროებითი ნაგებობები: ნაგებობები, რომლებსაც კულტურული ან ეროვნული ცერემონიების ან სხვა აქტივობებისთვის აშენებენ, იყენებენ და შემდეგ შლიან და რომლებიც განასახიერებენ ტრადიციებს, ხელოსნობის შესაძლებლობებსა და ტრადიციულ ცოდნას.

² Ching, Francis D K (1995) A Visual Dictionary of Architecture. New York: John Wiley & Sons.

³ იქვე.

ICOMOS-IFLA-ს დოკუმენტი ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების შესახებ (2017 წ.)

ICOMOS - ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო საბჭო

IFLA – ლანდშაფტის არქიტექტორების საერთაშორისო ფედერაცია

მიღებულია ICOMOS-ის მე-19 გენერალურ ასამბლეაზე, ნიუ-დელი, ინდოეთი, 15 დეკემბერი, 2017

ICOMOS-IFLA Document on Historic Urban Public Parks

პრეამბულა

ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკები არაერთი ქალაქისა და დასახლების ტრადიციისა და გეგმარების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს. ამ დოკუმენტის ძირითადი მიზანია მათი, როგორც ისტორიული ადგილების, შენარჩუნების მნიშვნელობის ხაზგასმა და ახლანდელი და მომავალი თაობებისთვის ამგვარი პარკებით სარგებლობის შესაძლებლობის მიცემა.

ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების მოწყობისა თუ მათი საზოგადოებისთვის გახსნის მიზანია თითოეული ადამიანის კეთილდღეობის გაუმჯობესება. ასეთ პარკებს საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში განიხილავდნენ „ნაკრძალებად“, ერთგვარ ფასეულობად, რომლებიც უნდა „შეივსოს“ ან სპეციფიკური ჯგუფების მიერ გამოყენებულ იქნას იმგვარი ღონისძიებების ჩასატარებლად, რისთვისაც ეს ადგილები არ შექმნილა. ბევრი პარკი შეიცვალა, რაც უარყოფითად აისახა ისტორიულ მახასიათებლებზე, დიზაინზე, მცენარეულ საფარზე, ხასიათსა და გამოყენებაზე. საზოგადოებრივი პარკების ქალაქგეგმარების სქემებში ინტეგრირების მნიშვნელობა მე-19 საუკუნეში და მე-20 საუკუნის დასაწყისში აღიარეს. შესაბამისად, ბევრი მათგანი სწორედ ამ პერიოდშია შექმნილი, თუმცა არსებობს უფრო ადრე, ან პირიქით, უფრო გვიან შექმნილი პარკებიც.

ისეთი ცნებების განმარტებები, როგორიცაა პრომენადი, ბულვარი, გამზირი, ქუჩა ხეივანით, არხი და სხვა, საჭიროებისამებრ, შესაბამისმა უწყებებმა და პარკების ადმინისტრაციამ დოკუმენტში შეიძლება სქოლიოს სახით დაამატონ ქვეყნების შესაბამისად.

ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკები - განმარტებები

1. ცნება „საზოგადოებრივი პარკი“ ეფუძნება ღიაობისა და ხელმისაწვდომობის პრინციპს, რომლის თანახმად, მასში შესვლა და მისი გამოყენება ყველას უნდა შეეძლოს. პარკის ცნება არ იზღუდება და არ განისაზღვრება მისი სიდიდით.
2. საზოგადოებრივი პარკები სახელმწიფოს ეკუთვნის და „საერთო სიმდიდრეს“ წარმოადგენს. ისინი შეიძლება იყოს ერთი ან მეტი საჯარო უწყების ან სახელმწიფო ფონდის საკუთრებაში, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან ზედამხედველობაზე, ცოდნაზე დაფუძნებულ მოვლასა და განკარგვაზე.
3. „პარკს“ ზოგჯერ ისეთი სიტყვების სინონიმებად იყენებენ, როგორიცაა ბაღი, სკვერი და/ან სხვა (სიტყვა „park“ ზოგიერთ ენაში ასევე შეიძლება გულისხმობდეს სახლთან მდებარე მიწის ნაკვეთს). ისტორიული ურბანული პარკების თვითმყოფადობას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს მისი შემადგენელი ნაწილები და ელემენტები,

კერძოდ, მცენარეული საფარი, არქიტექტურული ელემენტები, წყლის ობიექტები, ბილიკები ან რელიეფი. ეს ელემენტები განსაზღვრავს პარკების ხასიათს, მათ მიმართ სეზონურ ინტერესს, ჩრდილიანობას, სივრცითი ორგანიზებისა და იერსახის თავისებურებას.

Nota bene: არსებობს პარკები და სკვერები, რომლებიც დახურულია ფართო საზოგადოებისთვის; თუმცა ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ქალაქების ეკოლოგიური მდგომარეობის, ინფრასტრუქტურისა და ისტორიული გარემოს გაუმჯობესებაში; ამგვარი პარკები შეიძლება განვიხილოთ ისტორიულ ურბანულ პარკებად, თუმცა ისინი საჯარო სივრცეებს არ წარმოადგენენ.

4. ისტორიული პრომენადები, ბულვარები, პროსპექტები და ქუჩები ხეივნებით არ წარმოადგენენ ისტორიულ პარკებს, თუმცა საჯარო სივრცის განსაკუთრებულ კატეგორიას მიეკუთვნებიან. ამგვარ ადგილებზე სათანადო ზრუნვა აუცილებელია მათი გამორჩეული მახასიათებლების შესანარჩუნებლად.
5. ხშირ შემთხვევაში, ისტორიული ურბანული პარკები ბულვარების ან ხეივანი ქუჩების (იხ. წინა პარაგრაფი) გასწვრივ ან მიმდებარედ მდებარეობს. ისინი ქმნიან მწვანე არტერიებს, რომლებიც საზოგადოებრივ პარკებს შეიძლება სხვა საჯარო სივრცეებით უკავშირდებოდეს. მათი და მათი შემადგენელი ნაწილების შენარჩუნება აუცილებელია, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი ნაწილი შეიძლება სხვადასხვა პერიოდში იყოს შექმნილი.

ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკები - ღირებულებები

6. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკები ხშირად იძენს სხვადასხვა ღირებულებას, მათ შორის, სოციალურ და არამატერიალურ ღირებულებას ადგილობრივი და ფართო საზოგადოებისთვის; ესთეტიკურ ღირებულებას გეგმარებისა და ხასიათის გათვალისწინებით; მებაღეობასთან და ეკოლოგიასთან დაკავშირებულ ღირებულებებს; სამოქალაქო ღირებულებას, რადგან ამგვარი პარკები ასევე წარმოადგენს საზოგადოებრივი პროტესტის გამოხატვისა და მასობრივი თავშეყრის (მაგ., დღესასწაულების აღნიშვნის) ადგილს. საზოგადოებისთვის მათი მნიშვნელობის გათვალისწინებით, აუცილებელია ამ ღირებულებების, მნიშვნელობისა და ფუნქციების სათანადოდ განსაზღვრა, დაფასება და დაცვა. საზოგადოებრივი პარკები დღემდე დიდწილად სწორედ ამ მახასიათებლების გამო ინარჩუნებს აქტუალობას.

ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების ხასიათის განმსაზღვრელი ელემენტები სივრცეები, ხედები, ნარგავები და პერსპექტივები

7. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკი შეიძლება მოიცავდეს ერთ ან მეტ განსაზღვრულ სივრცეს. აუცილებელია ამ სივრცეთა ზომების, ურთიერთმიმართებებისა და პროპორციების დადგენა, მიუხედავად იმისა, სივრცე ფართოა, მცირე, ვიწრო, გახსნილი თუ ჩაკეტილი; ასევე მნიშვნელოვანია მათი შემადგენელი ნაწილების მახასიათებლების ცოდნა, სივრცეებისა და მათი ნაწილების საწყისი ფუნქციების და მნიშვნელობის აღიარება, შესაბამისად დაცვა ან კონსერვაცია.
8. ისტორიულ ურბანულ საზოგადოებრივ პარკებს შეიძლება ასევე ჰქონდეს ხედები ან ალქმის წერტილები, რომლებიც მათი გეგმარების განუყოფელი ნაწილია და გარკვეულწილად განაპირობებს მათ თვითმყოფადობასა და სათანადოდ ალქმას.
9. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკებისთვის დადგენილია პერიმეტრი, თუმცა მათი ვიზუალური ზომები ხშირად ცდება პერიმეტრის საზღვრებს. ჩვეულებრივ, ამ პარკების, როგორც მემკვიდრეობის, ღირებულებას განაპირობებს შორეული პანორამები, ხედვის არეალები, პერსპექტივები და ხედები. ზოგიერთი პარკი, სავარაუდოდ, სწორედ ამგვარი პერსპექტივებისა და ხედების გათვალისწინებით შეიქმნა და სწორედ ამ

მახასიათებლების გამო სტუმრობენ მათ სხვადასხვა თაობის ადამიანები სიამოვნების მისაღებად. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკები ხშირად ისტორიული ქუჩებისა და ქალაქის ზოგადი იდენტობის მნიშვნელოვანი ნაწილია.

10. ისტორიული პერსპექტივების, ხედებისა და აღქმის წერტილების შენარჩუნება აუცილებელია; ახალი ნარგავები, ასევე დეკორატიული ელემენტები, როგორცაა არქიტექტურული ფორმები, ხელოვნების ნიმუშები, წყლის სარკეები/შადრევნები ან მემორიალები, ხელს არ უნდა უშლიდეს მათ აღქმას. ინფრასტრუქტურა, კერძოდ, ავტობუსის გაჩერებებთან მოწყობილი მოსაცდელეები, მიმართულების მანიშნებლები, კომუნალური მომსახურებისთვის განკუთვნილი ბოძები თუ ყუთები და სხვა ურბანული დანადგარები (მაგ., ბილბორდები), რომლებიც ხელს უშლის პარკის ტრადიციულად ჩამოყალიბებული ხედების, ან ისტორიული მახასიათებლების აღქმას, არ უნდა განთავსდეს აღქმის მნიშვნელოვან სივრცეებში. ინტერპრეტაციისთვის განკუთვნილი აბრები უნდა მოეწყოს ისეთ ადგილებში, სადაც ისინი თვალსაჩინოა მნახველებისთვის, მაგრამ არ უშლის ხელს პარკების ძირითადი ხედების ან სხვა მახასიათებლების აღქმას. დაუშვებელია პარკებში და მიმდებარე, ბუფერულ ზონებში გამაგრებული სასმელების და სხვა სახის გასაყიდი ავტომატების, ტრანსფორმატორებისა და კონსტრუქციების მოწყობა, რომლებიც არღვევს პარკში არსებულ ატმოსფეროს.
11. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების მწვანე საფარი უნდა ჩანდეს მიმდებარე არეალებიდან. შესაბამისად, პარკებზე ხედებს არ უნდა ბლოკავდეს ან ამახინჯებდეს ბილბორდები, დიდი შუქნიშნები, მანქანის გასაჩერებელი კონსტრუქციები ან სხვა სახის ინფრასტრუქტურული ელემენტები. ამასთან, ზოგიერთი ნარგავი მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს პარკის ხასიათს, მაგალითად, განაპირობებს მის შემოზღუდულ სივრცედ აღქმის შესაძლებლობას. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკი განაშენიანებით გარემომრტყმულ გარემოში ფიზიკური და ვიზუალური რელაქსაციის საშუალებას იძლევა, ამიტომ გამვლელებისთვის მნიშვნელოვანია, რომ შეძლონ ნარგავების მოძრაობის, ფერების, ხმებისა და ფერადოვნების აღქმა. მწვანე საფარის განახლება- გადარგვის პროგრამებს მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ისტორიული პარკების მართვაში.
12. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების ნაწილი მიმდებარე ურბანულ სივრცეებთან, ქუჩებთან, არხებთან ან შენობებთან მიმართების გათვალისწინებით დაიგეგმა. ზოგიერთ შემთხვევაში კი პარკებმა თავად მოახდინა ზეგავლენა მათ გარშემო შექმნილი სამეზობლოების, არეალებისა და არქიტექტურული ფორმების მახასიათებლებზე. შესაბამისად, პარკები ხშირად ისტორიული ქალაქგეგმარების სქემების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს.

ამ ვითარებაში, უაღრესად მნიშვნელოვანია პარკებისა და მათი გარემოს შენარჩუნება ხარისხის, გეგმარებისა და მასშტაბის გათვალისწინებით. მიმდებარე შენობების სიმაღლის ან მოცულობის ცვლილება შეიძლება უარყოფითად აისახოს სივრცით ურთიერთობებზე, ხედებსა და პერსპექტივებზე, მიკროკლიმატზე (მზე/ჩრდილი/ქარი) და საფრთხე შეუქმნას თავდაპირველი ისტორიული ავთენტური იერსახის შენარჩუნებას. მიმდებარე შენობების სიმაღლის მომატებამ შეიძლება მეტად დაჩრდილოს პარკი ან მომეტებული ქარიანობა გამოიწვიოს, რაც გააუარესებს პარკებისა და მათი მწვანე საფარის მდგომარეობას და უსიამოვნო გარემოს შეუქმნის პარკში მყოფ ადამიანებს.

13. ასევე აუცილებელია პარკების საზღვრებთან დაკავშირებული ელემენტების, კერძოდ, ქუჩის სიგანის, მოსაკირწყელი მასალის, ქუჩის ნარგავების, განათებისა და პარკის, როგორც მემკვიდრეობის, ღირებულების განმსაზღვრელი სხვა ელემენტების სათანადოდ გათვალისწინება და კონსერვაცია. სიფრთხილეა საჭირო ისტორიული ურბანული პარკების მიმდებარედ გამოსაყენებელი ახალი ელემენტებისა და მასალების შერჩევისას, რადგან ისინი პარკების ხასიათს უნდა შეესაბამებოდეს.

რელიეფი

- ისტორიული მიწის ნაკვეთების ფორმები, ტოპოგრაფია და ქანობები (მაგ., მიწაყრილები და ჭაობიანი დაბლობები), ასევე ისტორიული ელემენტები, კერძოდ, ტერასები და კლდოვანი ბალები, ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების გეგმარების განუყოფელი ნაწილია და არსებითად განაპირობებს მათ ხასიათს. მცირე ცვლილებამაც კი შეიძლება დაარღვიოს სივრცეებს, ხედებსა და პერსპექტივებს შორის მიმართება, რის გამოც მასზე უარი უნდა ითქვას. დიდი მიწისქვეშა ნაგებობები ისტორიული ურბანული პარკების არეალში არ უნდა აშენდეს. ინფრასტრუქტურის (დრენაჟი, ელექტროენერგია ან მილსადენები) გაუმჯობესების მიზნით მასშტაბური ნგრევის სამუშაოები თავიდან უნდა იქნეს აცილებული, ან რამდენადაც შესაძლებელია, მინიმუმამდე დაყვანილი.

განათება

- პარკებსა და ბალებში რელაქსაცია და სულიერი განტვირთვა უმეტესად ბუნებრივი განათების, მზის შუქისა და ჩრდილის გამო არის შესაძლებელი. ქალაქში მცხოვრები ბევრი ადამიანისთვის მჭიდროდ განაშენიანებული ქალაქის ცენტრებში ისტორიული საზოგადოებრივი პარკები ბუნებასთან სიახლოვის შეგრძნების ერთადერთი საშუალებაა.

საღამოს პარკში დამსვენებელთათვის სასიამოვნო და უსაფრთხო გარემოს შექმნის მიზნით ღამის განათების დამონტაჟების შემთხვევაში განათების ბოძები და სხვა ელემენტები ისე უნდა შეირჩეს და განთავსდეს, რომ ხელი შეუწყოს პარკის ხასიათის, სივრცითი ორგანიზების, ხედების, პერსპექტივების, ხედვის არეალების და ისტორიული ღირებულების განმსაზღვრელი სხვა ელემენტების უკეთ გამოვლენას და არ უნდა უშლიდეს ხელს მათ აღქმას. ამგვარად, სტანდარტული ბოძებისა და ელემენტების ნაცვლად საჭიროა პარკების იერსახესთან თავსებადი ბოძებისა და ელემენტების გამოყენება. ზოგიერთ შემთხვევაში, პარკების განათება ღამით ცაში არ უნდა გაიფანტოს.

გარემო

- ისტორიული ურბანული პარკები მნიშვნელოვანია ურბანული ბიომრავალფეროვნებისათვის; ისინი სხვადასხვა ბუნებრივი ჰაბიტატისა და სახეობების შენარჩუნების საშუალებას იძლევა, მოსახლეობას კი ბუნების უშუალო შეგრძნებაში ეხმარება. აუცილებელია პარკების ფლორის და ფაუნის ცოდნა და დაცვა. თუ შესაძლებელია, პარკის გარემო და ჰაბიტატი პარკის ხასიათის შესაბამისად უნდა კეთილმოეწყოს, რაც გააუმჯობესებს ურთიერთდაკავშირებული ეკოლოგიური კორიდორების მდგომარეობას.

ბევრი ისტორიული ურბანული პარკი წყლის ობიექტებსა და სხვა ქვეყნებიდან ჩამოტანილ ნარგავებს შეიცავს. მათი მოვლა-პატრონობის პროცესში წყლისა და ელექტროენერგიის მოხმარება მდგრადად უნდა წარიმართოს.

ისტორიული კვლევა, შენარჩუნება და მართვა ზოგადი შენიშვნები

- ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების და მათი ცალკეული ნაწილების მეთვალყურეობისას გათვალისწინებულ უნდა იქნას დეტალური კვლევები, ისტორიული დოკუმენტები, როგორიცაა ფოტოები, და მათი შედარება პარკის მდგომარეობის ინვენტარიზაციის მასალებთან და სამომავლო გამოყენებასთან. კვლევები კვალიფიცირებულმა ან შესაბამისი გამოცდილების მქონე ექსპერტებმა უნდა ჩატარონ. თანაბრად მნიშვნელოვანია ისტორიული პარკებისა და მათი გარემოცვის დაგეგმარებისა და განვითარების ევოლუციის, ადგილობრივი თემებისთვის მათი ღირებულების შესწავლა. ასევე საჭიროა შესაბამისი ისტორიული დოკუმენტების არქივის შექმნა-შენარჩუნება და მათი გამოყენება პარკების მოვლა-პატრონობის, მართვისა და განკარგვის პროცესში.

აუცილებელია ამ სამუშაოს სრულად დოკუმენტირება. ჩანაწერები ხელმისაწვდომ საჯარო არქივებში უნდა იყოს დაცული; ეს გააადვილებს მათზე სათანადოდ მითითებას, მათ გაგებას და ასევე გამოყენებას მომავალი თაობების მიერ. მსგავსი ჩანაწერების გამოყენება შესაძლებელი და აუცილებელია მომავალში კონსერვაციასა და მართვასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებისას თუ სხვა ღონისძიებების გატარებისას.

18. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების ზედმეტად დატვირთვამ შეიძლება მავნე ზეგავლენა იქონიოს პარკებით სარგებლობაზე, მათი ისტორიული ხასიათის, ხარისხისა და შემადგენელი ნაწილების აღქმასა და შენარჩუნებაზე. გადატვირთვამ ასევე შეიძლება დააზიანოს მწვანე საფარი. შესაბამისად, აუცილებელია დაწესდეს მართვის სათანადო პროცედურები და მნახველთა რაოდენობა თითოეული პარკისა და მასში მდებარე ისტორიული შენობების გამტარუნარიანობის მიხედვით განისაზღვროს; აუცილებელია ვიზიტორთა რაოდენობის პერიოდულად დათვლა და მონიტორინგი. საჭიროა ისეთი შესაძლებლობების შესწავლა, გამოცდა და მონიტორინგი, როგორიცაა პარკში შემსვლელთა რაოდენობის შეზღუდვა და შესვლის საათების (ან საათში შემსვლელთა რაოდენობის და სხვ.) დაწესება. ისტორიული პარკების გადატვირთვის შემსუბუქების მიზნით მუნიციპალიტეტებმა ადგილობრივებისთვის უნდა შექმნან ახალი, კარგად დაპროექტებული პარკები და მოუარონ მათ; პარკების პროგრამები კი გამტარუნარიანობის მიხედვით უნდა განისაზღვროს, რათა მათი გამოყენება ზიანის გარეშე მოხერხდეს. გეგმარებასა და მართვასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები გამტარუნარიანობის რეგულარული შემოწმებისა და ზიანის თუ სხვა სახის ზემოქმედების მონიტორინგის მონაცემებს უნდა დაეფუძნოს.
19. თავდაპირველი და შემდგომში დამატებული თავსებადი ელემენტები და მოწყობილობა, როგორიცაა ღობეები, ჭიშკრები, განათების ბოძები, რკინის მოაჯირები, მოსაკირწყელი მასალა, ნაგვის ურნები, დასაჯდომები, ხელოვნების ნიმუშები და გამწვანება, უნდა იყოს დაცული, დაზიანების ან ექსპლუატაციის ვადის ამოწურვის შემთხვევაში კი, უნდა შეკეთდეს ან ჩანაცვლდეს ანალოგიურით. არაორიგინალი, გვიანდელი და თავსებადი ელემენტების მნიშვნელოვნება რეგულარულად უნდა შეფასდეს. მიღებული მონაცემების გათვალისწინება აუცილებელია გეგმარებასა და მართვასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღებისას.
20. ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკების კონსერვაციის ძირითადი პრინციპები სხვა ისტორიული პარკებისა და ბაღების პრინციპების ანალოგიურია, როგორც ეს ფლორენციის ისტორიული ბაღების შესახებ ქარტიის (ICOMOS-IFLA Florence Charter on Historic Gardens) (1981) მე-10 მუხლშია აღნიშნული.

საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი დიზაინის ადაპტაცია

21. იმის გათვალისწინებით, რომ ისტორიული ურბანული საზოგადოებრივი პარკები საზოგადოების კუთვნილი კულტურული რესურსია და შესაბამისად, ყველასთვის მისაწვდომი უნდა იყოს, შეიძლება საჭირო გახდეს მათი ზოგიერთი კომპონენტის ან არეალის მოდიფიკაცია იმგვარად, რომ საყოველთაო წვდომის უზრუნველყოფამ არ დააზიანოს მათი, როგორც მემკვიდრეობის, ღირებულება. რეკომენდებულია მიდგომა, რომელიც ითვალისწინებს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა ინტეგრირებას და არა სეგრეგაციას. ამგვარად, პროექტირებისას სპეციალისტებმა უნდა გამოიყენონ ინტეგრირებული მიდგომა, რომელიც ყველა მომხმარებლისთვის ერთდროულად მისაღები იქნება და გაითვალისწინებს არა მხოლოდ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის განსაზღვრული სპეციალური ინფრასტრუქტურის დაპროექტებას. ნებისმიერი საპროექტო ჩარევა, რომელიც ხელმისაწვდომობას ემსახურება, ჰარმონიულად უნდა ეწერებოდეს ისტორიულ ურბანულ საზოგადოებრივ პარკში და საფრთხეს არ უნდა უქმნიდეს მის ღირებულებას, გამორჩეულ მახასიათებლებს და გარემოს აღქმას. ნებისმიერ ცვლილებამდე ან ჩარევამდე აუცილებელია ისეთი ვარიანტების აქტიურად განხილვა,

რომლებიც მინიმალურ ცვლილებას და შესაბამისად, ახალი მასალის ან აღნიშვნების გამოყენების შეძლებისდაგვარად შემცირებას გულისხმობს.

საყოველთაო გამოყენება

ზემოთ ჩამოყალიბებული პრინციპები და რეკომენდაციები ეხება მსოფლიოს ყველა ისტორიულ ურბანულ საზოგადოებრივ პარკს. თუმცა თუ მსგავსი ცვლილება ან ჩარევა უარყოფით ზეგავლენას ახდენს პარკის ისტორიულ მთლიანობაზე, ზოგიერთ ქვეყანაში შეიძლება დაწესდეს კანონით დადგენილი გამონაკლისები.

ICOMOS-IFLA-ს პრინციპები სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების, როგორც მემკვიდრეობის შესახებ (2017 წ.)

მიღებულია ICOMOS-ის მე-19 გენერალური ასამბლეის მიერ, ნიუ დელი, ინდოეთი, 15 დეკემბერი, 2017

ICOMOS-IFLA Principles concerning Rural Landscapes as Heritage

პრეამბულა

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები კაცობრიობის მემკვიდრეობის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია. ისინი ასევე უცვლელი კულტურული ლანდშაფტების ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ სახეობას წარმოადგენენ. მსოფლიოში სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების დიდი მრავალფეროვნებაა, რომლებიც სხვადასხვა კულტურისა და კულტურული ტრადიციის კუთვნილებაა. ისინი გამოირჩევიან მრავალფუნქციურობით და საზოგადოებები მათი მეშვეობით იღებენ მრავალნაირ ეკონომიკურ და სოციალურ სარგებელს, კულტურულ და ეკოსისტემურ კეთილდღეობას. ეს დოკუმენტი მოწოდებულია, წახალისოს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებთან დაკავშირებული საკითხების ღრმა გააზრება და გთავაზობთ მეთოდოლოგიურ სახელმძღვანელოს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების სისტემების ეთიკის, კულტურის, გარემოსდაცვითი და მდგრადი ტრანსფორმაციის შესახებ უფრო ფართო მასშტაბით როგორც საერთაშორისო, ასევე ადგილობრივ ადმინისტრაციულ დონეზე.

ვაცნობიერებთ რა კულტურულ ტრადიციაზე დაფუძნებული საკვების წარმოების და განახლებადი ბუნებრივი რესურსების გამოყენების და სხვა მსგავს საქმიანობათა წინაშე არსებული საფრთხეებისა და გამოწვევების მნიშვნელობას თანამედროვე კულტურულ, ეკოლოგიურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და სამართლებრივ კონტექსტში;

ვითვალისწინებთ რა გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციას (1948 წ.), გაეროს კონვენციას ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ (1992 წ.), UNESCO-ს საყოველთაო დეკლარაციას კულტურული მრავალფეროვნების შესახებ (2001 წ.), გაეროს დეკლარაციას მკვიდრი მოსახლეობის უფლებების შესახებ (2007 წ.), საერთაშორისო ხელშეკრულებას *სურსათის წარმოებისა და სოფლის მეურნეობისთვის გენეტიკური რესურსების შესახებ* (სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია, 2011 წ.) და გაეროს 2015 წლის მდგრადი განვითარების მიზნებს (კერძოდ, 11.41 ქვეპუნქტს⁴ და არა მხოლოდ), სადაც ნათქვამია, რომ ყველა ადამიანს აქვს უფლება, ჰქონდეს საკვებისა და წყლის ადეკვატური, ჯანმრთელი და უსაფრთხო წყარო;

ვითვალისწინებთ რა საერთაშორისო დოკუმენტებს, როგორებიცაა: ვენეციის ქარტია ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების დაცვისა და რესტავრაციის შესახებ (1964 წ.), UNESCO-ს კონვენცია მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ (1972 წ.); ICOMOS-IFLA ფლორენციის ქარტია ისტორიული ზაღების შესახებ (1981), ICOMOS ვაშინგტონის ქარტია ისტორიული ქალაქებისა და ურბანული ტერიტორიების დაცვის შესახებ (1987), ICOMOS-ის ნარას დოკუმენტი ავთენტურობის შესახებ (1994 წ.), UNESCO-ს კონვენცია არამატერიალური მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ (2003 წ.), ICOMOS-ის ქსი'ანის დეკლარაცია მემკვიდრეობის შენობა-ნაგებობათა, ღირსშესანიშნაობათა და არეალთა გარემოცვის კონსერვაციის შესახებ (2005 წ.),

⁴ „ძალისხმევის გაძლიერება მსოფლიოს ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის მიზნით“ (გაეროს დღის წესრიგი 2030).

UNESCO-ს რეკომენდაცია ისტორიული ურბანული ლანდშაფტის შესახებ (2011 წ.), ICOMOS-ის ფლორენციის დეკლარაცია მემკვიდრეობისა და ლანდშაფტის, როგორც ადამიანური ღირებულებების შესახებ (2014წ.), UNESCO-ს ფლორენციის დეკლარაცია ბიოლოგიურ და კულტურულ მრავალფეროვნებას შორის კავშირის შესახებ (2014 წ.) და UNESCO-ს პოლიტიკა მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციის პროცესებში მდგრადი განვითარების პერსპექტივის ინტეგრირებისთვის (2015 წ.), რომელიც ეხება ლანდშაფტების მემკვიდრეობის და კულტურულ ღირებულებებს;

ვითვალისწინებთ რა სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებთან დაკავშირებულ რეგიონულ და ეროვნულ დოკუმენტებს, მათ შორის ევროპის ლანდშაფტების კონვენციას (2000 წ.), ევროპის სოფლის მეურნეობის მემკვიდრეობაზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს (CEMAT, 2003 წ.), ევროპის საბჭოს ფაროს კონვენციას საზოგადოებისთვის კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელობის შესახებ (2005 წ.), ტოკიოს დეკლარაციას ბიოლოგიური და კულტურული მრავალფეროვნების კონსერვაციაში წმინდა ბუნებრივი ადგილებისა და კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელობის შესახებ (2005 წ.), სანტიაგო დე კუბას დეკლარაციას კარიბის რეგიონის კულტურული ლანდშაფტის შესახებ (2005 წ.), ლათინური ამერიკის ლანდშაფტების ინიციატივას (LALI) (2012 წ.), ავსტრალიის ICOMOS-ის ქარტიას კულტურული მნიშვნელობის ადგილებთან დაკავშირებით (ბურას ქარტია) (1999-2013 წ.), IFLA-ს აზიისა და წყნარი ოკეანის რეგიონის ლანდშაფტის ქარტიას (2015 წ.);

ვითვალისწინებთ რა UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის ცენტრის ოპერატიულ სახელმძღვანელოს მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციის განხორციელებისთვის (2015 წ.), რომელიც 1992 წლიდან განსაზღვრავს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებს, როგორც „უცვლელ/უწყვეტ კულტურულ ლანდშაფტებს“;

ვითვალისწინებთ რა ICOMOS-IFLA ISCCL მილანის დეკლარაციას (2014 წ.) სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების, როგორც მემკვიდრეობის შესახებ;

ვითვალისწინებთ რა ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) მიერ მათ სისტემაში მე-5 კატეგორიის დაცული ლანდშაფტებისა და ზღვის პეიზაჟების აღიარებას, IUCN-ის ძალისხმევას მომთაბარე მესაქონლეობის შენარჩუნებისთვის (მდგრადი მესაქონლეობის მსოფლიო ინიციატივა, 2008 წ.), ICOMOS-IUCN-ის ერთობლივ ინიციატივას „შემაკავშირებელი პრაქტიკა - ბუნება და კულტურა“ და ისეთი ადამიანების პრაქტიკას, რომლებიც ისე ზემოქმედებენ საკუთარ გარემოზე, რომ ინარჩუნებენ ბიოკულტურულ მრავალფეროვნებას (მათ შორის აგრობიომრავალფეროვნებას, ასევე კულტურულ და სულიერ ღირებულებებს);

ვითვალისწინებთ რა FAO-ს მსოფლიო მნიშვნელობის სასოფლო-სამეურნეო მემკვიდრეობის სისტემების (GIAHS) პროგრამას, რომელიც მიზნად ისახავს მემკვიდრეობის მნიშვნელობის მქონე და მსოფლიო მნიშვნელობის აგროკულტურული ბიოლოგიური მრავალფეროვნების და ცოდნის სისტემების მქონე მიწათსარგებლობის გამორჩეული სისტემებისა და ლანდშაფტების იდენტიფიცირებას და დაცვას;

ვითვალისწინებთ რა სხვა დოკუმენტებს, რომლებიც დაკავშირებულია სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებთან, როგორიცაა: ბაეზას აგრარული მემკვიდრეობის ქარტია (2012 წ.), მსოფლიო მემკვიდრეობის ექსპერტთა თემატური შეხვედრის რეკომენდაციები მედვინეობის კულტურულ ლანდშაფტებზე, ტოკაი, უნგრეთი (2001 წ.) და სასოფლო-სამეურნეო კულტურულ ლანდშაფტებთან, როგორც მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ექსპერტთა მრავალი სხვა თემატური შეხვედრის რეკომენდაციები;

ICOMOS და IFLA იღებენ ვალდებულებას, რომ გააფართოონ თანამშრომლობა შემდეგი პრინციპების გაერცელების და გამოყენების დანერგვით, რათა ხელი შეუწყონ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მემკვიდრეობის, როგორც ადამიანთა საზოგადოებების და კულტურების ნაწილის და მსოფლიოს მასშტაბით უმნიშვნელოვანესი რესურსის გააზრებას, ეფექტურ დაცვას, მდგრად ტრანსფორმაციას და გადაცემა-დაფასებას.

ამ დოკუმენტში წარმოდგენილი პრინციპების მიზანს წარმოადგენს სასოფლო-სამეურნეო და მათთან დაკავშირებული თემების დანაკარგებისა და არასასურველი ცვლილებების მოგვარება მათი, როგორც მემკვიდრეობის მნიშვნელობის აღიარებისა და დაცვის გზით. ასევე მიზნად ისახავს, ხელი შეუწყოს სათანადო ბალანსის დაცვას ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ და ეკოლოგიურ ასპექტებს შორის.

პრინციპები

ა. განმარტებები

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტი: ამ დოკუმენტისთვის სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები არის ადამიანისა და ბუნების ურთიერთქმედების შედეგად შექმნილი სახმელეთო და წყლის არეალები, რომელიც გამოიყენება საკვების ან სხვა განახლებადი რესურსების წარმოებისთვის სოფლის მეურნეობის, მეცხოველეობისა და მწყემსობის, მეთევზეობისა და აკვაკულტურის, მეტყევეობის, ველური საკვების შეგროვების, ნადირობის და სხვა რესურსების (მაგ.: მარილის მოპოვება) მემკვიდრეობით. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები მრავალფუნქციური რესურსია. ამავდროულად თითოეულ მათგანს გააჩნია კულტურული მნიშვნელობა, რომელიც მას ადამიანებმა და თემმა მიაკუთვნა. ყველა სასოფლო-სამეურნეო არეალი ლანდშაფტია.

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები დინამიკური, ცოცხალი სისტემებია, რომლებიც მოიცავს ტრადიციული მეთოდების, ტექნიკური ხერხების, დაგროვილი ცოდნისა და კულტურული პრაქტიკის საშუალებით წარმოებულ და მართულ ადგილებს, აგრეთვე იმ ადგილებსაც, სადაც მიდგომები ტრადიციული წარმოების მიმართ შეიცვალა. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტის სისტემები მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო ელემენტებს, მათ შორის ფუნქციურ, პროდუქტიულ, სივრცით, ვიზუალურ, სიმბოლურ, ბუნებრივ ურთიერთკავშირებს და მიმართებას ფართო კონტექსტთან.

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები მოიცავს როგორც კარგად მართულ, ისე დეგრადირებულ ან მიტოვებულ ტერიტორიებს, რომელთა ხელმეორედ გამოყენება ან აღდგენა შესაძლებელია. ისინი შეიძლება იყოს უზარმაზარი სასოფლო სივრცეები, პერიურბანული ადგილები, ასევე მცირე სივრცეები განაშენიანებულ არეალებში. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები მოიცავს მიწის ზედაპირებს, მიწისქვეშა ნიადაგებსა და რესურსებს, საჭირო სივრცეს და წყლის ობიექტებს.

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტი, როგორც მემკვიდრეობა, გულისხმობს სასოფლო-სამეურნეო არეალების მატერიალურ და არამატერიალურ მემკვიდრეობას. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტი, როგორც მემკვიდრეობა, მოიცავს ფიზიკურ ატრიბუტებს - თავად პროდუქტიულ მიწას, მორფოლოგიას, წყალს, ინფრასტრუქტურას, მცენარეულ საფარს, დასახლებებს, სასოფლო ნაგებობებს და ცენტრებს, ხალხურ არქიტექტურას, ტრანსპორტს, სავაჭრო ქსელებს და ა. შ. აგრეთვე უფრო ფართო ფიზიკურ, კულტურულ და ეკოლოგიურ კავშირებსა და პარამეტრებს. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტი, როგორც მემკვიდრეობა, ასევე მოიცავს მასთან დაკავშირებულ კულტურულ ცოდნას, ტრადიციებს, პრაქტიკას, ადგილობრივთა, თემების თვითმყოფადობისა და კუთვნილების გამოხატულებებს, ასევე ამ ლანდშაფტებისთვის წარსულში თუ აწმყოში ადამიანებისა და თემების მიერ მიკუთვნებულ კულტურულ ღირებულებებსა და მნიშვნელობებს. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები, როგორც მემკვიდრეობა, მოიცავს ადამიანისა და ბუნების ურთიერთობის შესახებ ტექნიკურ, სამეცნიერო და პრაქტიკულ ცოდნას.

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები, როგორც მემკვიდრეობა, იმ სოციალური სტრუქტურებისა და ფუნქციური ორგანიზაციების გამოხატულებაა, რომლებიც ამ ლანდშაფტების რეალიზაციას, გამოყენებას და ტრანსფორმაციას ახდენდნენ და ახდენენ აწმყოშიც. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტი, როგორც მემკვიდრეობა, მოიცავს კულტურულ, სულიერ და ბუნებრივ ატრიბუტებს, რაც ხელს უწყობს ბიოკულტურული მრავალფეროვნების უწყვეტობას.

ყველა სასოფლო-სამეურნეო არეალი, როგორც გამორჩეული, ისე ჩვეულებრივი, ტრადიციული და ახლახან მოდერნიზაციის შედეგად გარდაქმნილი, შეიძლება აღქმული იქნას როგორც მემკვიდრეობა. მემკვიდრეობა შეიძლება წარმოდგენილი იყოს სხვადასხვა ტიპითა და ხარისხით და დაკავშირებული იყოს ბევრ ისტორიულ პერიოდთან, როგორც პალიმფსესტი.

ბ. მნიშვნელობა

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები ათასწლეულების განმავლობაში ყალიბდებოდა. ისინი დედამიწაზე ადამიანისა და გარემოს ისტორიის მნიშვნელოვანი მონაკვეთებია ცხოვრების წესებისა და მემკვიდრეობის შესახებ. მსოფლიოში ბევრი ადგილი საკვების, განახლებადი ბუნებრივი რესურსების, მათთან დაკავშირებული მსოფლმხედველობისა და კეთილდღეობის სასიცოცხლო წყაროს წარმოადგენს, როგორც ადგილობრივი და მკვიდრი (Indigenous) თემებისთვის, ასევე ვიზიტორებისა და ტურისტებისთვის. მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების, მათ შორის საკვები რესურსების, წარმოებისთვის ან/და მოსავლის მოსაყვანად გამოყენებული ლანდშაფტები ნათლად წარმოაჩენს ფართო ტერიტორიებზე ადამიანებსა და სხვა სახეობებს შორის გადაჯაჭვულ კავშირებს. აგრარული, სატყეო, მეცხოველეობის, მეთევზეობის და აკვაკულტურის, ველური და სხვა რესურსების განახლებისა და გამოყენების პრაქტიკის მრავალფეროვნება აუცილებელია ადამიანთა სამომავლო ადაპტაციისა და ზოგადად კაცობრიობის გამძლეობის საქმეში.

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების, როგორც მემკვიდრეობის ღირებულებები აღიარებულია ზოგიერთ მემკვიდრეობის ნუსხაში, მაგალითად, UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში, როგორც „უცვლელი/განგრძობითი კულტურული ლანდშაფტები“. ღირებულებები შეიძლება აღიარებულ იქნას რეგიონულ, ეროვნულ და ადგილობრივ მემკვიდრეობის ნუსხებში შეტანით და დაცული ტერიტორიების რეჟიმების გამოყენებით. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების ღირებულებების დადგენა ნებისმიერ დონეზე მიზნად ისახავს ამ ლანდშაფტების მატერიალური და არამატერიალური მახასიათებლებისა და ღირებულებების შესახებ ცნობიერების ამაღლებას, რაც არის პირველი და აუცილებელი ნაბიჯი ამგვარი ტერიტორიების მდგრადი კონსერვაციის ხელშესაწყობად და მათთან დაკავშირებული ცოდნისა და კულტურული მნიშვნელობის შესახებ ინფორმაციის მომავალი თაობებისთვის გადასაცემად.

გ. საფრთხეები

ადამიანთა მზარდი პოპულაციების და კლიმატის ცვლილებების შედეგად სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები მოწყვლადია ისეთი რისკების მიმართ, როგორიცაა: გაქრობა ან/და მიტოვება, რადიკალური ცვლილებები. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების საფრთხეები გამოხატულია სამი ტიპის ურთიერთდაკავშირებულ ცვლილებაში, კერძოდ:

1. დემოგრაფიული და კულტურული (მოსახლეობის ზრდა ქალაქებში და სასოფლო-სამეურნეო არეალების დაცლა, ურბანული გაფართოება, ინტენსიური ინფრასტრუქტურული სამუშაოები, განვითარების წნეხი, ტრადიციული პრაქტიკის, მეთოდების, ადგილობრივი ცოდნის და კულტურის დაკარგვა);
2. სტრუქტურული (გლობალიზაცია, ვაჭრობისა და ურთიერთობების შეცვლა და გაზრდა, ეკონომიკური ზრდა ან ვარდნა, აგრარული პრაქტიკისა და მეთოდების გაძლიერება, მიწების შეცვლა და ადგილობრივი საძოვრებისა და მოშინაურებული ცხოველების სახეობების მრავალფეროვნების დაკარგვა);
3. გარემოსდაცვითი (კლიმატის ცვლილება, დაბინძურება და გარემოს დეგრადაცია, მათ შორის რესურსების არამდგრადი მოპოვება, ნიადაგის, მცენარეულობის და ჰაერის ხარისხზე ზემოქმედება, და ბიომრავალფეროვნების და აგრომრავალფეროვნების კარგვა).

დ. გამოწვევები

მემკვიდრეობამ მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულოს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების და ბიოკულტურული მრავალფეროვნების, როგორც მნიშვნელოვანი ღირებულებების აღიარებაში, დაცვასა და პოპულარიზაციაში. მემკვიდრეობას, როგორც ამ ტერიტორიების დინამიკური ბუნების, საფრთხეების, რისკების, ძლიერი მხარეებისა და შესაძლებლობების მართვის განუყოფელ ასპექტს, სასოფლო-სამეურნეო და ურბანულ გარემოში მცხოვრები მოსახლეობის, ადგილობრივი თემების, მთავრობების, მრეწველობებისა და კორპორაციების ხელშეწყობით შეუძლია წვლილი შეიტანოს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების ადაპტაციისა და გამძლეობის ზრდასა და შენარჩუნებაში. მემკვიდრეობის მთლიანობისა და ავთენტურობის კონსერვაცია ყურადღებას უნდა ამახვილებდეს ისეთ საკითხზე, როგორიცაა სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებში მომუშავე და მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრების დონის სტანდარტის და ხარისხის უზრუნველყოფა. როგორც ნებისმიერი მემკვიდრეობა, სასოფლო-სამეურნეო მემკვიდრეობაც ეკონომიკური რესურსია - მისი გამოყენება მართებულად უნდა მოხდეს და ამან მნიშვნელოვანი წვლილი უნდა შეიტანოს ამ არეალის გრძელვადიანი მდგრადობის უზრუნველყოფაში.

ე. სარგებელი

სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს რესურსებს საზოგადოებისა და მსოფლიოს გარემოს მომავლისთვის: ისინი უზრუნველყოფენ საკვებს და ნედლეულს, ასევე აყალიბებენ იდენტურობის განცდას; წარმოადგენენ ეკონომიკურ, სივრცით, გარემოსდაცვით, სოციალურ, კულტურულ, სულიერ, ჯანმრთელობის, სამეცნიერო, ტექნიკურ და გარკვეულ არეალებში რეკრეაციულ ფაქტორებს. საკვებისა და ნედლეულის გარდა, სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები ხელს უწყობს მიწის კონსერვაციას (ბუნება, გარემო, ნიადაგი, ჰიდროგრაფიული ქსელში) და სოფლის კულტურების (მეთოდების, გარემოს ცოდნის, კულტურული ტრადიციების და ა. შ.) გადაცემას მომავალი თაობებისთვის. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები ხშირად იძლევა მკაფიო ეკონომიკურ და ტურისტულ სარგებელს მაშინ, როდესაც ეს ლანდშაფტები მჭიდროდ ასოცირდება მემკვიდრეობის ღირებულებების შესახებ ინფორმაციასთან და ამ ღირებულებების გაუმჯობესებასთან.

გასული ათწლეულების განმავლობაში ბუნებრივი გარემო და კულტურული მემკვიდრეობა გახდა მზარდი საერთაშორისო, ინტერდისციპლინარული და ტრანსდისციპლინარული კვლევების საგანი. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების, როგორც ღირებული საერთო რესურსის კონსერვაციაში, მის შესახებ ცნობიერების ამაღლებასა და გაღრმავებაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანეს თემებმა, როგორც ცოდნის მფლობელებმა, ასევე მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს ადგილობრივმა ინიციატივებმა და დაინტერესებულ მხარეთა შორის თანამშრომლობამ, სასოფლო-სამეურნეო არეალების და ქალაქების მაცხოვრებლებმა და პროფესიონალებმა. ბევრმა საერთაშორისო, ეროვნულმა და ადგილობრივმა საჯარო ადმინისტრაციამ მხარი დაუჭირა ამ იდეას თავიანთი კანონმდებლობისა და პოლიტიკის საშუალებით.

ვ. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მდგრადობა

მრავალი სასოფლო-სამეურნეო სისტემა მდგრადი და გამძლე აღმოჩნდა დროთა განმავლობაში. ამ სისტემების სხვადასხვა ასპექტი მნიშვნელოვანი ინფორმაციის მატარებელია მომავალში სასოფლო-სამეურნეო მენეჯმენტისთვის და ხელს შეუწყობს ბიოკულტურული მრავალფეროვნების დაცვას და გაუმჯობესებას, ისეთი საკითხის გადაწყვეტას, როგორიცაა, ადამიანთა უფლება საკვებისა და ნედლეულის ადეკვატურ რაოდენობებზე და კარგ ხარისხზე.

ვინაიდან ლანდშაფტები უწყვეტ, შეუქცევად და გარდაუვალ ტრანსფორმაციას განიცდიან, სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების დაცვის პოლიტიკა უნდა ითვალისწინებდეს დროთა განმავლობაში მისაღები და სათანადო ცვლილებების მართვას მემკვიდრეობითი ღირებულებების დაცვის, პატივიცემისა და გამძლეობის გზით.

სამოქმედო კრიტერიუმები

სპეციფიკური ზომებია: ლანდშაფტებისა და მათი მემკვიდრეობითი ფასეულობების გააზრება, დაცვა, ტრანსფორმაციის მდგრადი მართვა, კომუნიკაცია და მომავალი თაობისთვის გადაცემა.

ა. გააზრეთ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები და მათი მემკვიდრეობითი ღირებულებები

- 1 **ადიარეთ, რომ ყველა სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტს აქვს მემკვიდრეობის ღირებულებები**, იქნება ის შეფასებული, როგორც განსაკუთრებული თუ ჩვეულებრივი ღირებულება, და რომ ასეთი მემკვიდრეობითი ღირებულებები განსხვავდება მასშტაბისა და ხასიათის მიხედვით (ფორმები, მასალები, გამოყენების სახეები და ფუნქციები, დროის პერიოდები, ცვლილებები).
- 2 **განახორციელეთ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მემკვიდრეობითი ფასეულობების დოკუმენტირება**, როგორც ეფექტური დაგეგმვის, გადაწყვეტილების მიღებისა და მართვის საფუძველი. საინვენტარიზაციო ნუსხები, კატალოგები, ატლასები და რუკები საბაზისო ცოდნას იძლევა სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების შესახებ სივრცით დაგეგმვისთვის, გარემოს და მემკვიდრეობის დაცვისა და მენეჯმენტის ინსტრუმენტების შექმნისთვის, ლანდშაფტის დიზაინისა და მონიტორინგისთვის.
- 3 **დაამუშავეთ საბაზისო მონაცემები სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების ფიზიკური და კულტურული მახასიათებლების შესახებ**, კერძოდ: სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების სტატუსი ამჟამად; მისი ისტორიული ტრანსფორმაცია და მატერიალური და არამატერიალური მემკვიდრეობის გამოხატულებები; ლანდშაფტის ისტორიული, მემკვიდრეობით გადმოცემული ან თანამედროვე სოციალურ-კულტურული აღქმები; წარსული და ამჟამინდელი კავშირები (სივრცითი, კულტურული, სოციალური, საწარმოო ან ფუნქციური) სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტის სისტემების ყველა ელემენტს შორის (ბუნებრივი და ადამიანის მიერ შექმნილი, მატერიალური და არამატერიალური); ასევე დაამუშავეთ ყველა დაინტერესებული მხარე, რომელიც, როგორც წარსულში იყო, ასევე ამჟამადაა ჩართული საინვენტარიზაციო ნუსხებისა და კატალოგების შექმნაში და მიზნად ისახავს როგორც სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების ამჟამინდელი მდგომარეობის აღწერას, ასევე დროთა განმავლობაში მომხდარი ცვლილებების იდენტიფიცირებას.
- 4 **შეადგინეთ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების საინვენტარიზაციო ნუსხა და კატალოგი ყველა მასშტაბით** (მსოფლიო, რეგიონული, ეროვნული, ადგილობრივი). ეს ინსტრუმენტები უნდა აერთიანებდეს ადგილობრივ, ტრადიციულ და სამეცნიერო ცოდნას და იყენებდეს სისტემურ მეთოდებს, რომლებიც ადვილად მიღწევადი და მდგრადია გამოსაყენებლად როგორც სპეციალისტებისთვის, ასევე არასპეციალისტებისთვის ყველა ქვეყანაში, რათა მოხდეს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მაგალითების შეგროვება და შედარება საერთაშორისო და ადგილობრივ დონეზე. მონაცემთა ბაზის, საინვენტარიზაციო ნუსხების და კატალოგების შექმნის ღონისძიებების ეფექტურად განხორციელებისთვის გათვალისწინებულ უნდა იქნას ამ პროცესის კომპლექსურობა, ადამიანური რესურსების ღირებულება, მონაცემთა შეგროვების და ორგანიზების ვადები და როგორც ექსპერტების, ასევე ადგილობრივი მაცხოვრებლების მონაწილეობა.
- 5 **დაამუშავეთ ინფორმაცია, რათა ყველა დონეზე** (მსოფლიო, რეგიონულ, ეროვნულ, ადგილობრივ დონეზე) **შესაძლებელი გახდეს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების შედარება**, მათი ისტორიული ცვლილებების მონიტორინგი და ხელი შეუწყვეთ ცოდნის გაზიარებასა და თანამშრომლობას ადგილობრივიდან გლობალურ დონემდე და ყველა საჯარო თუ კერძო დაინტერესებულ მხარეს შორის.
- 6 **განსაზღვრეთ ადგილობრივი მოსახლეობა, როგორც ცოდნის მატარებელი**, რომელიც ხშირ შემთხვევაში ხელს უწყობს ლანდშაფტის ჩამოყალიბება-შენარჩუნებას და ჩართული უნდა იყოს კოლექტიური ცოდნის შექმნაში.

- 7 ხელი შეუწყვეთ ინტენსიურ და უწყვეტ თანამშრომლობას საჯარო დაწესებულებებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს და უნივერსიტეტებს შორის, რომელიც მიზნად ისახავს კვლევების ჩატარების, ინფორმაციის გაზიარების, ტექნიკური დახმარების და ცოდნის შექმნის აქტივობების მასშტაბურ კოორდინაციას ყველა ადმინისტრაციულ დონეზე.

ბ. დაიცავით სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები და მათი მემკვიდრეობითი ღირებულებები

- 1 საჭიროა სამართლებრივი და პოლიტიკური ჩარჩოების რევიზია და მათი განხორციელება, რათა უზრუნველყოთ ბიოკულტურული მდგრადობა და გამძლეობა, რაც მიიღწევა სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების გამოყენებისა და ტრანსფორმაციის პროცესში გლობალური, ეროვნული, ადგილობრივი საფრთხეების, რისკებისა და შესაძლებლობების გათვალისწინებით.
- 2 პოლიტიკის გასატარებლად გამოიყენეთ კანონები, დადგენილი წესები, ეკონომიკური სტრატეგიები, სამთავრობო დადგენილებები, ინფორმაციის გაზიარება და კულტურული ღონისძიებები. სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების რთული ხასიათი განაპირობებს როგორც სპეციფიკური, ასევე დარგთაშორისი პოლიტიკის შემუშავების აუცილებლობას, რომელიც ითვალისწინებს ფართო სპექტრის კულტურულ, სოციალურ, ეკონომიკურ და გარემოსდაცვით ფაქტორებს.
- 3 განსაზღვრეთ დინამიკური კონსერვაციის, აღდგენის, განახლების, ადაპტაციური ტრანსფორმაციის, მოვლა-შენარჩუნების და გრძელვადიანი მართვის სტრატეგია და ქმედებები. მათი მიზანი უნდა იყოს გლობალური და ადგილობრივი მიდგომების დაბალანსება და მათ დაგეგმარებასა და ყოველდღიურ მართვაში ყველა დაინტერესებული მხარისა და თემის მონაწილეობისა და თანამშრომლობის უზრუნველყოფა.
- 4 გაითვალისწინეთ, რომ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მემკვიდრეობითი ღირებულებები არის ეკონომიკური, სოციალური, გარემოსდაცვითი, კულტურული, სულიერი და სივრცითი და რომ თითოეული ლანდშაფტის ღირებულებების გაცნობიერება მომავალში მართებული და ეფექტური ცვლილებების მართვის შესაძლებლობას იძლევა.
- 5 მოამზადეთ ეფექტური პოლიტიკა, რომელიც ეფუძნება ლანდშაფტების ძლიერი და სუსტი მხარეების, ასევე პოტენციური საფრთხეებისა და შესაძლებლობების შესახებ სანდო ადგილობრივ თუ სხვა კომპეტენტურ ცოდნას. განსაზღვრეთ ამოცანები და შესრულების ინსტრუმენტები. დაგეგმეთ სამოქმედო პროგრამა მართვის გრძელი, საშუალო და მოკლევადიანი მიზნებისთვის.
- 6 განსაზღვრეთ მონიტორინგის სტრატეგია, რათა გადახედოთ განხორციელებული პოლიტიკის ეფექტურობას და ხელახლა შეაფასოთ მონიტორინგის შედეგებთან დაკავშირებული გრძელი, საშუალო და მოკლევადიანი მიზნები.
- 7 გაითვალისწინეთ, რომ პოლიტიკის ეფექტური განხორციელება დამოკიდებულია ინფორმირებულ და ჩართულ საზოგადოებაზე, მათ მიერ საჭირო სტრატეგიების მხარდაჭერასა და პროცესებში მათ მონაწილეობაზე. ძალიან მნიშვნელოვანია ყველა მათი ქმედების ჰარმონიზაცია. საჯარო ადმინისტრაციულმა ერთეულებმა მხარი უნდა დაუჭიროონ პროაქტიულ და ქვემოდან წამოსულ ინიციატივებს.

გ. მდგრადად მართეთ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები და მათი მემკვიდრეობითი ღირებულებები

- 1 გაითვალისწინეთ ბიოკულტურული უფლებები⁵ სურსათის და ბუნებრივი რესურსების წარმოებაში. განახორციელეთ დაგეგმილი მართვის მიდგომები/მოდელები, რომლებიც

⁵ (BDF) The concept of biocultural rights combines nature with culture; takes into consideration the past, the present, and the future; and values "special" Indigenous elements that are indispensable to the diversity of our universe. It aims at protecting Indigenous resources holistically and more effectively.

აღიარებენ ლანდშაფტების დინამიკურ, ცოცხალ ხასიათს და პატივს სცემენ მათ ფარგლებში მცხოვრებ ადამიანებსა და სხვა არსებებს. პატივი ეცით, დააფასეთ და მხარი დაუჭირეთ კულტურულ მრავალფეროვნებას და სხვადასხვა ხალხის მიდგომას ბუნებისადმი.

- 2 **აღიარეთ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების ძირითადი დაინტერესებული მხარეები, მათ შორის იქ მაცხოვრებლები:** ადგილობრივი, ძირძველი და მიგრანტი თემები მათი მიწებთან კავშირებითა და მიჯაჭვულობით, მათი როლი ლანდშაფტის ჩამოყალიბებასა და მოვლა-შენარჩუნებაში, ასევე მათი ცოდნა ბუნებრივი და გარემო პირობების, წარსული და ამჟამინდელი მოვლენების, ადგილობრივი კულტურის და ტრადიციების და საუკუნეების განმავლობაში გამოცდილი და დანერგილი სამეცნიერო და ტექნიკური გადაწყვეტების საქმეში. აღიარეთ, რომ ამ ლანდშაფტების მაცხოვრებლების ცხოვრების ხარისხის მაღალი დონე იძლევა შესაძლებლობას, გაძლიერდეს სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა და ლანდშაფტები, უზრუნველყოფილ იქნეს სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკისა და კულტურის უწყვეტად გადაცემა.
- 3 **გაითვალისწინეთ კულტურულ, ბუნებრივ, ეკონომიკურ და სოციალურ ასპექტებს შორის კავშირები** როგორც დიდი, ასევე მცირე ლანდშაფტების შემთხვევაში, სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების, როგორც მემკვიდრეობის რესურსის, მდგრადი მართვის სტრატეგიების შემუშავებისას.
- 4 **გაითვალისწინეთ ურთიერთკავშირი სასოფლო-სამეურნეო და ურბანულ ლანდშაფტებს შორის.** სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტები ქალაქის მაცხოვრებელთა ხარისხიანი ცხოვრების რესურსია (რეკრეაცია, საკვების ხარისხი და რაოდენობა, შეშა, წყლისა და სუფთა ჰაერის ხარისხი, საკვების მოყვანა და ა. შ.) მსოფლიოს ყველა დიდ ქალაქში. ურბანულ რაიონებს შეუძლიათ ეკონომიკური შესაძლებლობების შექმნა სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების პროდუქტებისთვის და მოქალაქეებისთვის საჭირო ისეთი ინტეგრირებული აქტივობებისთვის, როგორიცაა: რეკრეაცია, განათლება, აგროტურიზმი (მულტი-ფუნქციურობა). აქტიურად უნდა წახალისდეს და ხორციელდებოდეს თანამშრომლობა სასოფლო-სამეურნეო არეალების, პერიურბანულ და ურბანულ მოსახლეობას შორის, რაც აუცილებელია როგორც სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მემკვიდრეობის შესახებ ცოდნის, ასევე მათი მართვის პასუხისმგებლობის გაზიარებისთვის.
- 5 **იპოვეთ ბალანსი** რესურსების გრძელვადიან მდგრად (ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ, გარემოსდაცვით) გამოყენებასა და მემკვიდრეობის კონსერვაციას და სასოფლო-სამეურნეო არეალებში მომუშავეთა ცხოვრების ხარისხის მოკლევადიან საჭიროებებს შორის, რაც იმ აქტივობების გაგრძელების წინაპირობაა, რომელიც ქმნის და ინარჩუნებს სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტებს. ცხოვრების ხარისხი შედგება როგორც შემოსავლისგან, ასევე სოციალური ღირსებისგან, რასაც უზრუნველყოფს საჯარო სერვისები, მათ შორის: განათლება, კულტურის უფლებების აღიარება და ა. შ. ეს მოითხოვს სათანადო მიდგომებსა და გადაწყვეტებს, რითაც შესაძლებელი იქნება ცოცხალი მემკვიდრეობითი ღირებულებების აღიარება, ისე რომ ცვლილება და ადაპტაცია თავსებადი იყოს კონსერვაციასთან, გამოყენებასთან და მემკვიდრეობის ღირებულების შესახებ ინფორმაციის გადაცემასთან, ასევე სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტის მემკვიდრეობის ეკონომიკურ განვითარებასთან.
- 6 **ხელი შეუწყვეთ სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების თანასწორუფლებიან მმართველობას, რაც შესაძლებელია** ადგილობრივი პოპულაციების, დაინტერესებული მხარეების და სასოფლო-სამეურნეო არეალების და ურბანული მოსახლეობის აქტიური მონაწილეობის წახალისებით ამ ლანდშაფტის, როგორც მემკვიდრეობის მართვისა და მონიტორინგის ცოდნისა და პასუხისმგებლობის განაწილებაში. რამდენადაც ბევრი სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტი წარმოადგენს კერძო, კორპორაციულ და სახელმწიფო საკუთრებას, აუცილებელია პარტნიორული საქმიანი ურთიერთობები.

დ. გაავრცელეთ და გადაეცით ინფორმაცია სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მემკვიდრეობისა და ღირებულებების შესახებ

- 1 **გაავრცელეთ და გაცვალეთ ინფორმაცია** სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მემკვიდრეობის ღირებულების შესახებ თანამშრომლობით და ისეთი ღონისძიებებით, როგორიცაა: ერთობლივი სწავლა, განათლება, უნარების ამაღლება, მემკვიდრეობის ინტერპრეტაცია და კვლევა. შეიმუშავეთ თანამონაწილეობის გეგმები და პრაქტიკები, რომლებიც ითვალისწინებს სამოქალაქო საზოგადოების, კერძო ორგანიზაციების და ხელისუფლების ორგანოების მონაწილეობას როგორც ქალაქის, ასევე სასოფლო-სამეურნეო არეალების მაცხოვრებლებს შორის.
- 2 **გაზარდეთ ინფორმაციულობის ხარისხი** ტრადიციული და ტექნიკური ცოდნის და პრაქტიკის გადაცემის ხერხებსა თუ მეთოდებზე; ამისთვის აწარმოვეთ სანიმუშო მაგალითების კვლევები და გაავრცელეთ ინფორმაცია საუკეთესო პრაქტიკაზე.
- 3 **ხელი შეუწყვეთ ერთობლივ სწავლას, წვრთნასა და კვლევებს** სხვადასხვა საშუალების, მიდგომისა და კულტურული პრაქტიკის გამოყენებით, როგორიცაა: კულტურული რუკები, ინფორმაციის გაზიარება, განათლება და ადგილზე წვრთნების ჩატარება დაინტერესებული მხარეების - ადგილობრივი თემები, მემკვიდრეობის სფეროს სპეციალისტები, სხვადასხვა დისციპლინის პროფესიონალები, სკოლები, უნივერსიტეტები და მედია - მონაწილეობით.

შენიშვნა: ამ დოკუმენტის პოპულარიზაციას მხარს უჭერს *ICOMOS-IFLA კულტურული ლანდშაფტების საერთაშორისო სამეცნიერო კომიტეტი* (სასოფლო-სამეურნეო ლანდშაფტების მსოფლიო ინიციატივა www.worldrurallandscapes.org)

ICOMOS საქართველო
თბილისი 0105, ბეთლემის აღმართი 16ბ

info@icomos.org.ge

<http://icomos.org.ge/ge/>